GVLAE, PECCATVM.

Regulis Iuris lib. 6. Relectio: Autore Didaco Covarruuias à Leyua Toletano, tunc Auditore in Granatensi Prætorio Regio, nunc vero Episcopo Segobiensi.

ILLVSTREM ADMODVM AC REVERENDISsimum. D. Dominum Ioannem Fernandum Teminium Legionensem Episcopum.

Ex tertia Authoris recognitione aucta & locupletata.

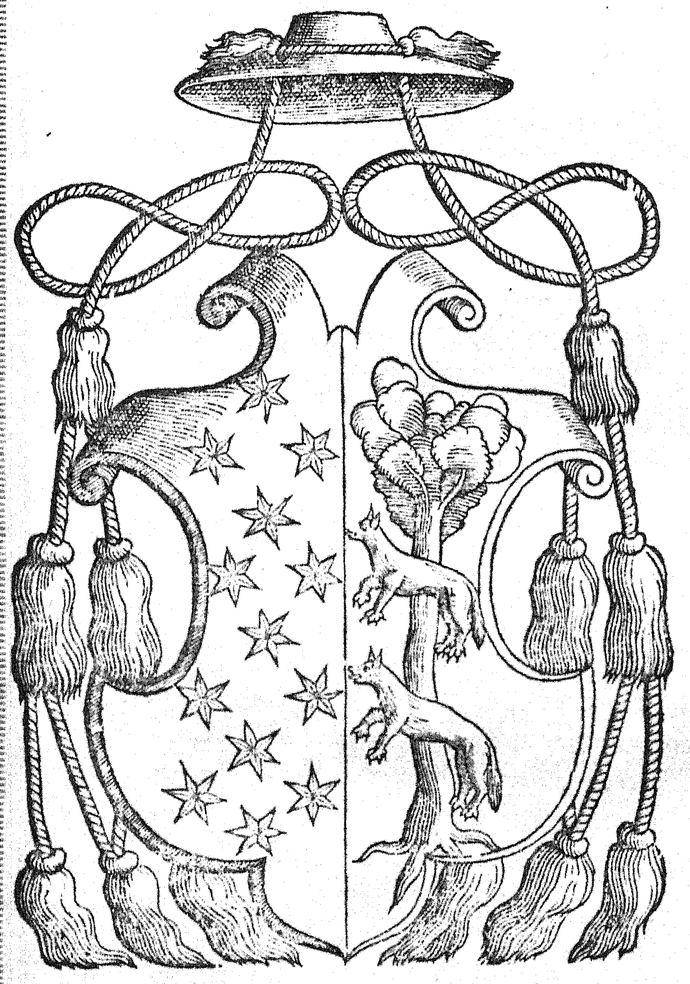

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici à Portonarijs. S. C. M. Typógraphi.
M. D. LXXI.
CVM PRIVILEGIO.

Esta tassado a tres marauedis el pliego.

REGVLAE, PECCATVM.

de regulis Iuris lib.6. Relectio: Autore Didaco Couarruuias à Leyua Toletano, tunc Auditore in Granatensi Prætorio Regio, nunc vero Episcopo Segobiensi.

AD ILLVSTREM ADMODVM AC REVERENDISsimum. D. Dominum Ioannem Fernandum Teminium Legionensem Episcopum.

Ex tertia Authoris recognitione aucta & locupletata.

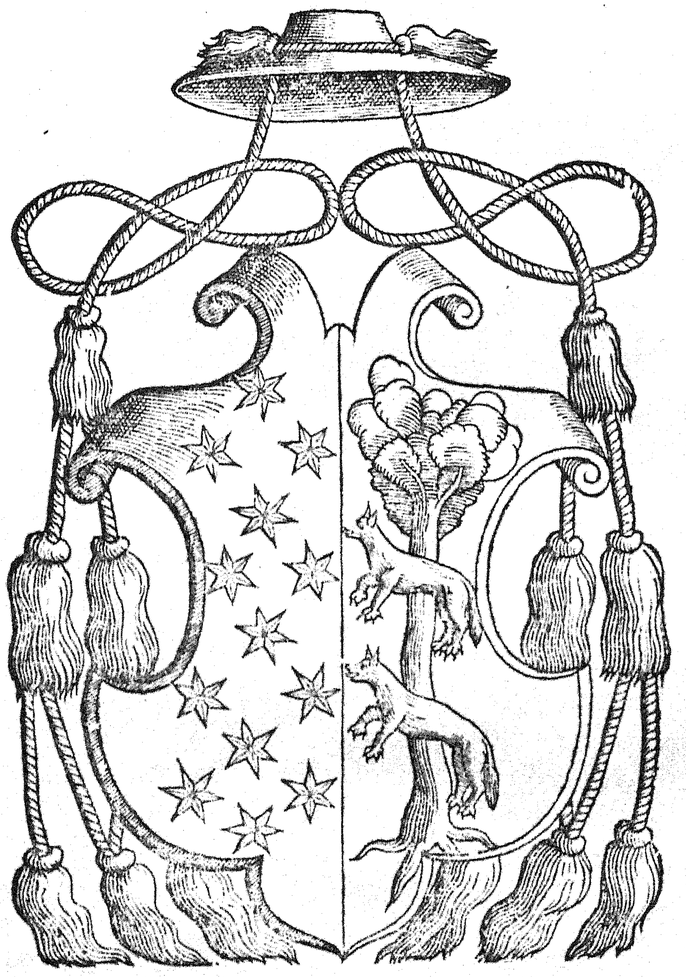

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici à Portonarijs. S. C. M. Typógraphi.
M. D. LXXI.
CVM PRIVILEGIO.
Esta tassado a tres marauedis el pliego.

DON Philippe por la gracia de Dios Rey de Caſtilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Hieruſalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galicia, de Mallorcas, de Seuilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, de los Algarues, de Algezira, de Gibraltar, de las Iſlas de Canaria, de las Indias Iſlas, y tierra firme del mar Oceano, Conde de Flandes y de Tirol, &c. Por quanto por parte de vos el Reuerendo in Chriſto padre don Diego Couarruuias de Leyua, Obiſpo de Segouia del nueſtro Conſejo, nos ha ſido fecha relacion que con licencia nueſtra auiades impreſſo tres libros el vno intitulado Relectio regulæ Poſſeſſor, y el otro Relectio regulæ peccatum, y el otro Veterum collatio numiſmatum. Y porque deſpues aca que los auiades hecho imprimir, auiades hecho ciertas addiciones, nos ſupplicaſtes vos dieſſemos licencia y facultad para las tornar a imprimir, o como la nueſtra merced fueſſe. Lo qual viſto por los del nueſtro Conſejo, fue acordado que deuiamos mandar dar eſta nueſtra carta en la dicha razon, y nos tuuimos lo por bien. Y por la preſente damos licencia y facultad a qualquier impreſſor deſtos nueſtros Reynos, para que por eſta vez pueda imprimir los dichos libros que de ſuſo ſe haze mencion, con las addiciones nueuamente añadidas en ellos, ſin que por ello caygan ni incurran en pena alguna: y mandamos que la tal impreſsion ſe haga de los dichos libros originales que van cada plana rubricado y firmado al fin dellos de Domingo de çauala nueſtro eſcriuano de camara, de los que reſiden en el nueſtro Conſejo, y que deſpues de impreſſos no ſe puedan vender ni vēdan los dichos libros ſin que primero ſe traygan al nueſtro conſejo, juntamente con el dicho original para que ſe vea ſi la dicha impreſsion eſta cōforme a el: ſo pena de caer è incurrir en las penas contenidas en la Pragmatica y leyes de nueſtros Reynos, y no hagades ende al, ſo pena de la nueſtra merced, y de veynte mil maraueds para la nueſtra camara. Dada en Madrid a ſeys dias del mes de Deziembre de mil y quinientos y ſeſenta y ſiete Años.

El Licēciado Diego Deſpinoſa. El Licēciado Morillas. El Doctor Durango. El Doctor Suarez de Toledo. El Doctor Franciſco Hernādez d Lieuana. El Licēciado Iuan çapata.

Yo Domingo de çauala Eſcriuano de camara de ſu Magſtad, la fize eſcriuir por ſu mando, con acuerdo de los de ſu Conſejo.

YO Domingo d çauala Eſcriuano de camara d ſu Mageſtad delos que reſiden en ſu cōſejo doy fe que auiēdo ſe viſto por los ſeñores del, vn libro intitulado regula peccatum compueſto por el Obiſpo de Segouia don Diego de Couarruuias de Leyua que con licencia de los dichos ſeñores hizo imprimir, le dieron licencia para que pudieſſe vender cada pligo a tres maraue dis del dicho libro dela dicha impreſsion en papel cō que antes y primero que lo venda, imprima en la primera hoja del eſte teſtimonio de taſſa, y porque anſi conſte di la preſente fee que es fecha en Madrid a veynte y ſeys dias del mes de Abril de 1571. Años.

Domingo d çauala.

AD ILLVSTREM AD. modùm ac Reuerendiſsimum D. Dominum Ioannem Fernandum Teminium, Legionenſis Eccleſiæ Antiſtitem digniſsimum, Didaci Couarruuias à Leyua Toletani in Granatenſi Prætorio Regij Conſiliarij, in Regulæ Peccatum: Commentarios Præfatio.

PTAVERAM MAXIME, ADMOdum Illuſtris, ac Reuerendiſsime Præſul, inter tot iuris vtriuſque profeſsionis labores, eoſque indefeſſos, te iam diu moribus, prudentia, & Reipubli. ſingulari regimine, toto in Hiſpaniarum Principatu inſignem, vel exiguo munere: nec enim magnum, niſi animum ſpectes, a me prodire poteſt: incunctanter adire. Vrgebat ſanè hoc ipſum cogitantem domus illa Salmanticenſis, tuì, & ſimilium virorum cauſa toto penè orbe celebratiſsima, quæ me ſub Maximi Saluatoris tutela ita fouerit, vt plane ipſe abſque graui proditionis nota diffiteri non valeam, qualeſcunque meos in hac iuris diſciplina conatus ei tribuendos fore. His accedebat, quòd multis argumentis compertum ſatis haberem, quanta in me tibi è conſpectu ignotum hominem, nec vllis quidem obſequijs demerentem, ſemper vſus fueris beneuolentia. Sed & cunctantem impediebat, quòd nequaquam te ipſum interpellare his leuibus negotijs auderem: te, inquam, magnæ diœceſis tunc curæ incumbentem, & Tridentinæ Synodi deinde actionibus ſatis æquè, ac piè: grauioribus nempe Reipublicæ deliberationibus occupatiſsimum. Is etenim palàm Chriſtianæ religioni inuideret, qui in tanto rerum conatu, alioqui fatalibus bellorum diris, magna cum iactura intercepto, Præſulem infracto animo œcumenicis Chriſtiani orbis cauſis ſtudium, vel corporis, atque animi vires exhibentem, vel breuis libelli, eiuſq; facili lectione, à continua ſuſcepti muneris cogitatione auerteret. Verùm poſtquam in Hiſpaniam, vt tibi commiſſum gregem ſalubri diſciplina inſtitueres, tot vndiq; iactatus procellis, non abſque graui vitæ periculo rediſti, mihi planè videor debiti muneris officium cum egregia honoris, ac nominis iactura paulò negligentiùs exequi, niſi tot omnifariam titulis Antiſtitem ornatiſsimum, alicuius operis nuncupatione ſalutauero. Nam & præter dedecoris labem, etiam ſerò, tua tamen comitate, atque animi candore denique remiſſam, quis non vel caligantibus oculis intelliget, mihi meiſq; laboribus, tui numinis protectione decus maximum imminere? Olim quidem dum Salmanticæ honeſto deſiderio, & ingenuo animo cupientis ſtudioſæ iuuentuti prodeſſe, & placere, iuris Pontificij Regulam è diuo Auguſt. à Bonifacio Octauo, in ordinem tituli de Regulis Iuris deductam, quatuor ferè menſibus ordinaria lectione interpretari nitebamur: hanc auditoribus polliciti ſumus operam, vt paulò accuratiùs, quæ tunc voce dictabamus, in breuis Relectionis Commentarios digeſta, publico prælo committerentur: nè me dictante in codicillos, aut pugillaria minùs diſtinctè, & vt ſolet, non omnino certis, nec veris allegationibus concluſiones, quæſtionéſve referre cogerentur. Nec tamen potuimus pu-

blico huius Regij Prætorij munere, & quarundam aliarum nostrarum Commentationum editione impediri, statim promissum exoluere, quin & ad diem hanc procrastinantes nondum eam operam præstitimus, quam te patrocinante ornatissime Præsul, etsi serò, confidenter tamen præstamus. Nam etsi nequaquam ipse tantum fauoris, & gratiæ promereri possim, vt hæc nostra scripta fouenda suscipias, prò tuo tamen liberali candore, quo cuiusque studiosi optimos conatus amplecteris, illud vltro mihi tribui postulabo, vt meipsum, qui hæc elaborauerim, in tuam, mihi diu optatissimam, clientelam humanissimè suscipias. Multis enim coniecturis, non suspicor, sed constanti fide compertum habeo, hoc beneficium, ingens profectò, à te mihi impetrandum fore. Quod reliquum est, optimo maximo, ac rerum omnium conditori Deo vota supplex ex animo facio, vt te moribus egregijs, eruditione insigni, & in Reipubli. Christianam feruentissimo zelo institutum ad multam ætatem incolumem conseruet. Vale. Ex inclyta Granata: Calendis Nouembribus. Anno Domini. 1553.

Loca quæ ex iure & communi & Regio in hoc opere explicantur. notabiliùs.

Ex Iure Regio.

LEges prohibentes vxorem contrahere sine licentia mariti-fol.34.col.2.nume.10.
L.Caroli. V.de ludentibus pecunia credita. folio.38.col.2.versi.ego sanè.
L.9.&.10.titul.10.libr.6.ordinat.fo.43. colum.2. versic.sic regia.
L.120.de las Alcaualas.fol.43.col.3.versic.tertiò.
Leges venationem prohibentes.fo.55. colum.4. versi.Secundò.
L.16.titu.28.part.3.fol.56.col.4.num.6.
L.penult.titu.8.part.5.fol.85.col.1.num.8.
Leges de rebus incertis, quæ Mostrencas appellantur vulgò.fol.93.col.4.num.5.
L.7.titu.12.lib.6.ordinat.de thesauris loquẽs, defenditur.fol.96.col.4.nume.4.
L.Item si fundi. §. aucupierum. ff. de vsufruct. fol.62.colum.1.
L.si quisquam.ff.de diuers.& tempo. præscript. fol.eod.col.2.num.10.
L.quemadmodum.§.planè. ff.ad legem Aquil. fol.62.col.3.num.12.
L.si iactum.ff.de act.empt.fol.63.colum.1.
L.3.§.item feras.ff.de adquirẽ.possess.fol.65.col. 2.& per totum.§.& sequen.
L.deprecatio.ff.ad legem Rhod.fol.69. col. 4. §.seruitus.Instit.de iur. person. fol.81. columna. 1.versicu.quarto.
Princip.Instit.de libertin.in fol.80.colũ.4.
Auth.omnes peregrini. C.commu. de subuers. fol.92.col.1.num.2.& fol.93.col.3.nume.4.
L.3.§.si in locis ff.de iur.fisci.&.§. thesaurus. Institu.de rer.diuis.fol.95.col.3.nume.3.

Ex iure Ciuili.

L.Si vindicari.C.de pen.fol.8.col.4. nume.5.
L.1.ff.de furt.fol.17.col.3.num.1.
L.si vendidero.§.cùm raptor.ff.de furt.fol.18.colum.3.versi.ex hac.
Princip.Instit.de vi bon.rap.fol.18.colum.3. versicu.ex hac etiam.
L.4.§.sed quod meretrici.ff.de condic. ob turp. caus.fol.23. col.4.num.1.& fol.27. col.3.nu.6.
L.Lucius.ff.de iur.fisci.fol.26.col.1.
L.2.ff.de condict.ob turp.caus.fol.29.col. 4.
L.4.§.si tibi indicium. ff. de condictio. ob turp. caus.fol.30.col.3.
L.solent.ff.de præscript.verb.fol.31.col.4.nu.4.
L.fin.§.diui.vltimo.ff.de Publican.fol.43. colũ. 2.versi.secundo.
L.in re furtiua.ff.de condict.furti.fo.45. colum. 2.nume.2.
L.ex argento. ff. de condict. furti. folio eodem. colũ.4.ad finem.

Ex iure Canonico.

C.Officij.de pœni.& remis.fol.4.co.2.& seq.
C.qui scandalizauerit.de regu.iur.fo.4.colum.3.versic.illud sanè.& deinceps.
C.de nou.oper.nunt.fol.8.colũ.3.vers.septimo.
C.nihil cũ scãdalo.de præscript.fo.9.col.3.nu.6.
C.consuluit.de vsur.fol.17.col.3.num.1.
C.pœnales.14.q.5.fol.18.colum.4.
C.si quis propter necessitatem.de furt. folio. 19. colum.4.versi.hinc vera.
C.Veniens.de simo.fol.2.col.29.num.8.
C.1.&.2.de adult.fol.33.col.3.versi.sexto.
C.3.de iur.patronat.fol.48.col.3.num.4.
Titul.de cleric.venat.fol.55.col.4.num.3.
Extrauag.2.de simon.int.comm.fol.57.col.3.
Extrauagan. Vnam sanctam. de maiorita. & obedientia.inter commu. fol.73.colum. 1. versicu.tertio.
Glossas aliquot explicatas vide in litera. G.j.in indice istius relectionis.

Index rerum maximè notabilium, quæ in hoc opere tractantur.

A

Acceptio iniusta producit obligationem restitutionis.fol.14. colum.2. numero.2.
Acceptum ratione necessitatis extremę, restituatur, si accipiens ad pinguiorem peruenerit fortunam.folio.20. colum. 2.versi. quid tamen.
Accipere an possit quis aliquid eius nomine, quod ex præcepto facere debemus aut officio.fol.32.col.4.nume.6.
Actiuũ scãdalum dupliciter cõtingit.fo.5. co. 2.
Actus omnino mali non permittunt ob euitandum scandalum.fol.8.col.3.
Aἀιστωζ quæ dicantur. fol.93.col. 4. numer. 5.
Adquisita per metum etiam leuem, sunt in animæ iudicio restituenda.fol.33.col.2.nume.7.
Adquisita ex contractu, qui restitutione rescindi potest, an debeãt in conscięntia restitui. fol. 33.col.4.num.8.
Adquisita ex contractu, vel electione defecta solennitate iuris, restituenda sunt in anima. folio.34.colum.1.versi.nono.nume.9.
Adquirens aliquid ex ludo, non tenetur ante condemnationem restituere.fol.35.col.4.
Adultera, quæ ex adulterio peperit, an teneatur id marito detegere? foli.3.col.4.num.3.
Adultera an teneatur spurio filio detegere secreto adulterium, vt his bonis mariti abstineat.fol.11.col.2.
Alcauala Hispanè quæ dicat.fol.39.col. 4. nu.1.
Aνθρωπαθεια quid? fol.67.col.2.
Animalia omnia propter hominem creata. fol. 54.colum.2.
Apuestas quæ vocentur Hispanè, esse licitas. folio.35.col.3.& fol.37.col.2.
Auxilium vel consilium præstans, quomodò teneatur ad restitutionem.fol.86.col.3. nu.1.

B.

Bedæ sententia de scandalo, declaratur.fol.4. colum.3.versi.illud.& sequen.
Bartoli in l. quæro. ff. de actionib. empt. decisio examinatur.fol.36.col.4.vers. Hinc pulchra.
Bart.intell.in.l.1.§.per hanc. ff.de rei vendicat. fol.73.col.4.nume.8.
Bellum iustum fit ex autoritate indicentis, & aliis causis.fol.65.col.4.num.2.
Bellum triplex.fol.76.col.4.versi.cæterùm.
Bellum an possit esse vtrinq; iustum.fo.78.colum.2.num.6.
Bonorum cessio, an habeat in foro conscientiæ priuilegium, vt cedens, pinguiorem nactus fortunam, deductis alimentis soluat. folio. 3.colum.3.

C.

Capta per venationẽ à iudice prohibitã non sunt in animę iudicio restituẽda.f.56.colum.2.nume.4.
Capta in bello iusto, efficiuntur capientis. foli. 79.colum.1.num.1.& per totum. §. maximè. numero.6.
Capti in bello inter Christianos, non efficiuntur serui.fol.84.col.1.num.6. vbi quid de captis in bello cum Turcis aut Sarracenis.
Causa sine qua non, quomodo quo ad restitutionem æstimanda.fol.87.col.1.num.2.
Circunstantia temporis in virtutibus determinata non est regulariter, sed in restitutione. fol.2.colum.4.
Clarigationes quę dictæ apud antiquos.fol.67. colum.2.
Clericus donare non potest concubinæ. folio. 25.colũ.1.
Clericis interdicta venatio est. fo.55.col.4.nu.3. adquirunt tñ ea quæ venati sunt.fo.eo.& nu.
Coitus tantum cõiugalis licitus est hominibus. fol.23.col.1.
Collatio beneficij facta simoniacè ignoranti, an teneat ipso iure? fol.58.col.2.num.8.
Comedens cum fure res furtiuas, tenetur ad restitutionẽ partis eius, quam comedit.fol. 90. colum.2.versi.Hinc etiam.
Compositionis debitorum iustitia.fol.93.col.1. num.3.
Concubinæ donari potest, præterquàm à milite & clerico.fol.24.col.4.num.2.
Conferentes beneficia ecclesiastica aliauè munera publica indignis, tenentur ad restitutionẽ. fol.47.col.4.num.2.
Consilium vel auxilium quando ad restitutionẽ obliget in foro cõsciẽtiæ.fo.86.col.3. nu.1.
Cõceptus semp mortalẽ habet culpã.fo.41.co.2.
Conuentio conditionalis, relata in futurum fortunæ euentum, valet.fol.35.col.2.num.2.

Corrum

Corrumpens virginem ad quid teneatur in animæ foro.fo.33.col.3.versic.sexto.
Crimina contra naturam an faciant vt iustè bellum in fidelibus inferatur. fol.77.col.1. nu.4.

D.

Damnum quot modis inferatur.fol.14.col.1.
Dans iudici vt secundum se & in bona causa iudicet, an perdat litem.fol.29.col. 4. Et qd de eo qui dedit, vt celeriter ius dicatur. ibidẽ.
Data propter turpem causam, retineri possunt, ex causa donationis liberæ.fol.26.col.4.
Data turpiter & ob maleficium, an & cui sint restituenda.fol.27.col.4.versi.ex tertia.
Datum ob maleficium & causam turpem, quando peti, aut contrariò retineri possit.folio.27. colum.3.&.4.
Datum ob causam necessariam, ad quam tenetur accipiens ex præcepto, restituendum est danti.fo.30.colum.3.
Debitor an possit differre restitutionem, quòd creditor fit excõmunicatus.fol.13.col.2.nu.8.
Defendere alterũ ab iniuria tenetur quis si commodo suo potest.fo.31.col.4.num.4.
Dignior an sit eligendus semper, an sufficiat eligi dignum.fol.48.col.1.num.3.
Dignior quis dicatur? fo.49.columna.2. versicu. dignior.
Dignus electus omisso digniore, licitè retinet beneficium, munusve illud in cõscientia. fol.49. col.3.versi. ex his autem.
Dominium triplex.fol.73.col.4.nume.8.
Dominia quo iure dicta? fo.80. col.2.
Donatio non est vbi qui accipit putat sibi debitum dari: etiam si donans secùs existimet. fol. 14.columna.4.
Donare quis non tenetur, etiam extremè indigenti.fol.20.col.3.
Donari potest meretrici & concubinæ, præterquam à milite, minore, & clerico. fol. 24.col. 4.nume.2.
Dubitans rem furtiuam esse, an possit eam emere.fol.90.col.4.nume.4.

E.

Eleemosyna nõ est propter euitandum scandalum omittenda, in graui necessitate. folio.7.colum.2.
Eligens dignum, omisso digniori, an teneatur ad restitutionem.fo.50.col.2.nume.6.
Emptor rei furtiuæ, an possit illam rem post sciẽtiã furti, furi restituere? fo.90.co.3.vers. tertio.
Εὑρετρα quæ? & an licitè retineantur? fol.31.col.3.
Excommunicari nemo potest, nisi pro mortali culpa.fol.41.col.4.
Excommunicatus qui non est, potest omittere Missam diebus festis, ob euitandum scandalum.fo.7.col.2.versic. Tertio.

F.

Famæ propriæ parcendum.fol.4. col.3.
Fama bonum externũ.fo.10.col.3.versi.sede.
Famæ alienæ restitutio, quãdo sit cum propriæ discrimine facienda? fol.eod.col.3. & fol.seq.
Fera ab vno percussa & ab alio capta cuius efficiatur? fol.63.col.2.nu.13.
Fictiones legis Corneliæ & postliminij, an hodie locum habeant, & in quibus captiuis. fol. 84.colum.2.
Filius non obediens patri, peccat mortaliter.fol. 40.colum.3.
Fornicatio non potest esse licita, & etiam extrema necessitatis causa.fol.22.col.2.
Fraudans vectigalia, aut alia iura regia, tenetur ad restitutionem.fol.42.col.4.num.5.
Fraus in ludo commissa, quando inducat obligationem restituendi.fol.36.col.2.num.4.
Fructuum restitutio qualiter & quando fit in cõscientia facienda.fol.46.col.2.nu.4.
Fructus bona fide possessoris percepti è re aliena, an sint iudicio animæ cum ea restituendi. fo.89.col.2.
Functionem in genere suo recipere, quid apud iurisconsultos.fo.89.col.4.
Fur seu violentus rei alienæ occupator, tenetur ad restitutionẽ, etiam sine eius culpa re perempta. fo.44.col.2.num.1.
Et quid si eodem modo fuisset apud dominum peritura, latè tractatur ibid.
Fur & iniquus aliquis rei alienæ inuasor, an possit in animæ iudicio retinere expensas vtiles, & deducere meliorationes.fol.45.col.3. nu. 3.
Fur & iniquæ rei possessor, quomodo teneatur ad fructuũ restitutionem in animæ iudicio. fol.46.col.4.nume.4.
Fur an teneatur restituere rei peremptæ æstimationẽ, quãti maximi fuerit.f. 45. col.2.num.2.
Furtiuæ rei emptor mala fide, quomodo teneat ad eius restitutionem.fo.89.col.2.num.2.
Furtiuam rem bona fide possidens, quomodo teneatur? fol.90.col.2.num.3.
Furtiuã rem emens, eo animo, vt dño reddat, an possit ab eo pretiũ repetere.fol.91.col.2. nu.5.
Fur non est, qui tempore necessitatis aliena capit.fol.19.col.2.nume.3.
Furtum quid sit? fol.17.col.3.nume.1.
Furtũ & furem an indicare quis teneatur? fol.31. col.4.num.4.& fol.32.col.2. num.5.
Furatus extremę necessitatis tempore, an teneatur ad restitutionem, fortunã pinguiorem nactus? fol.20.col.2.versic.quid tamen.

G

GAbella quid?fol.39.col.4.
Glo.in.c.cũ tu.devſur.f.3.co.2.ver.hĩc etiã.
Gl.in.reg.q ſcãdalizauerit.fo.8.co.1.verſ.ſexto.
Gloſ.in Clemen.1.§.verũ.de hęreti.fo. 16. col.2.
Glo.in.c.pœnale.14.q.5.f.19.col.1.verſ.ab eadẽ.
Gloſſ.in.l.4. ſi tibi indicium. ff. de condict.ob turp.fo.32.col.6.nume.6.
Gloſ.in.l.nullus.C.de ludæis.fol.66.colũ.1.

H.

HAEreticus occultus per accidẽs, eſt excõicatus ea excõmunicatiõe quę in hæreticos ferẽ.fol.16.col.4.vbi quid de aliàs mẽtali.
Hiſpaniæ reges, immunes ſunt & liberi à Cæſarum Imperio.fol.74.col.2.nume.9.
Homo non venit fructuum appellatione.fol.21. col.2.nume.6.
Humana conſtitutio non poteſt punire actus interiores mentis.fol.16.col.1.nume.7.
Humana poteſtas à diuina deriuat.fo.40.colũ. 2.num.3.
Humana lex poteſt prohibere aliqua, quæ licita videntur iure naturę.fol.55.col.1. & fol.56. col.4.numer.6.
Humana lex poteſt ex aliquibus cauſis, dominia priuatis auferre.fo.94.col.2.vid.verb.lex

I.

IDololatria an ſit iuſta cauſa bellũ cõtra idololatras gerendi.fol.77.col.3.nume.5.
Impediens alicui beneficium aut aliud munus, lucrúmve conferri, an teneatur ad reſtitutionem?fo.52.col. 4.nume.8.
Imperator an ſit toti⁹ mũdi dñs.fo.68.col. 1.n.5.
Incertæ res, vide.res incertæ.
Indicij furis, aut furti gratia, an quid accipi poſſit?fol.32.col.2.num.5.
Indignis conferentes beneficia muneráue, tenẽtur ad reſtitutionem.fol.47.col.4.num.2.
Infamare ſeipſum nemo tenetur.fol. 10. col. 4. verſiculo.tertio.
Infidelitas an ſit iuſta cauſa belli inferendi.fol. 75.col.1.nume.1.
Infidelitas non priuat dominio rerum nec iure naturali, nec diuino.fol.eodem . col. 4.nu.2.
Infideles quatuor de cauſis poſſunt bello vexari.fol.76.col.3.nume.3.& ſequen.
Iniqui rei alienæ poſſeſſores, quomodo teneantur ad fructuũ reſtitutionem in conſcientia? fol.46.col.4. num.4.
Innocentem occidere non licet propter euitandum ſcandalum.fo.7.col.2.
Iniuſtus rei alienæ occupator, tenetur in animæ iudicio ad reſtitutionẽ, etiã ſine eius culpa re perempta.fol.44.col.nu.1. vbi & quid ſi fuiſſet eodẽ modo apud dominũ peritura.
Inuentæ res reſtitui debent.fol.91.col.4.num.1.
Inuentionis præmia an rectè accipiantur?fo.31. col.3.num.3.
Iudex tenetur reſtituere quod acceperit, etiam ob iuſtam ſententiã.fol.29.col.4.num.1.
Iudex põt pro labore aliqd accipere.fo.30.col.2.
Iure naturali illicita et diuino, an poſsint aliqua ratione fieri licita? fol.22.col.3.num.7.
Ius naturale, an poſsit tolli in totum, aut in partem?fol.79.col.3.
Ius naturale poſitiuum & negatiuũ. fo.80.col.3.
Ius gentium qua ratione à naturali diſtinguatur.fol.81.col.3.num.4.
Iuſtitia commutatiua & diſtributiua differunt. fol.47.col.3. numero.1.
Iuſtitiæ mercedem quærere, turpiſsimum eſt. folio.30.colum.3.
Iuſtum bellum quod ſit.fo.65. col.2. per totum ferè.§ & ſequentem etiam.

L.

LEgẽ pœnalẽ, nõ eſſe in animæ iudicio ſeruandã, quomodo accipiẽdũ.f.56.co.4. & ſeq.
Legiſlatores de iure ferè, non de facto reſpondẽt. fol.68.colum.2.
Legiſlatoris humani authoritas, ad ea tantùm porrigitur, quæ ex ſua poſſunt natura apud exteriorẽ iudicem probari.fol.16.col.1. nu.7.
Lex iuſta, vt in foro iudiciali, ita & in conſcientiæ, ferè eſt ſeruanda.fo.34.col.3.
Lex humana aliquid præcipiens, & pœnam imponens tranſgreſſori temporalem, an obliget ad mortalem culpam, aut venialem. fol. 40. col.1.nume.2.&3.vide, humana lex.
Lex ſiue diuina ſiue humana ſit, nõ ſemper obligat ad mortalem culpam.fol. 41.col.1.
Lex purè pœnalis, an ex ſeipſa inducat obligationem, ad culpam mortalem aut venialem. fol.42.col.1.verſi.hinc conſtat.nu.4.
Libertas quomodo iuris naturalis. fo.80. col.3.
Ludo etiam illicito quæſita, non ſunt in animæ iudicio reſtituenda.fo.34.col.4.nu.1. & ſeq.
Ludi prohibitio, non impedit adquiſitionẽ eorum, quæ ludo apponuntur.fol.35.col.3.
Ludi legibus vti, licitum eſt.fol.36.col.2.
Ludentes habere debent rerum liberam adminiſtrationem.fol.36.col.3.verſic.deinde.
Ludendo qui ſcit ſe vinci & peiore conditione eſſe, poteſt ſimulatè augere ſponſionem, vt alterum deterreat.fol.37.colũ.2.
Ludere ſecum inuitum cogens, tenetur ad reſtitutionem.fol.eod.col.3.num.7.

Ludens

Ludens pecunia credita, an teneatur colludenti ſoluere quod amiſerit.fo.37.col.4.num.8.
Λύτρα quid.fol.84.col.1.num.6.

M.

MEliorationes in re ablata factæ, an ſint à fure in animæ iudicio deducendæ.fol. 45.col.3.nume.3.
Meretrix poteſt petere in foro exteriori mercedem ſibi promiſſam.fol.23.col.4.num.1.
Meretrici an turpiter det aliqd.f.24.col.1. &.2.
Meretrici & concubinę donari poteſt, præterquam à milite & clerico. fo.24.col.4.nu.2.
Meretrix retinere poteſt, quod datum ſibi fuerit, etiam ſine donatione.fo.26.col.4.nu.4.
Metus etiam leuis, obligat ad reſtitutionem in anima.fol.33.col.2.nume.7.
Μίνυτρα quid, & an licitè retineantur.fo.31.co.3.
Miles & minor, an poſsint donare concubinæ. fo.25.col.1.
Moroſo ſemper imputatur rei interitus. f. 44. colum.3.
Mortis pœna in lege Moſaica, nũquam eſt, niſi pro mortali culpa conſtituta.fol.40.colũ.3. & fol.41.col.4.
Monacha non tenetur reſtituere, quod ob inceſtum acceperit.fol.26.col.3.
Mulier etiam occultè copiam ſui faciens, non tenetur reſtituere, quod acceperit.fo.25.col. 4.nume.3.
Mulier etiam nupta, non tenetur reſtituere qđ ratione adulterij acceperit.fo.26.col.3.
Mulieri, cum qua quis adulterium inceſtumve commiſit, donare non poteſt.fol.25.col.1.

N.

NEceſſaria ad ſalutem, omitti non debent, propter euitandum ſcandalum.fo.7.colum.1.verſic.primum.
Neceſsitas extrema excuſat à reſtitutione.fo.3. colum.1.
Neceſsitas extrema facit, vt liceat alienas res vſurpare ſine vitio furti.fo.19.col.2.num.3.
Neceſsitas extrema quæ ſit.fo.20.col.4.verſic. neceſsitas autem.
Neceſsitas extrema non excuſat à peccato fornicationis, & qua cauſa.fo.21.col.1.nu.5.
Neceſsitatis extremæ famis cauſa, poteſt pater filium vendere.fol.eod.col.3.
Nemo eſt dominus membrorum ſuorum. fol. 23.col.4.num.1.& fol.25.col.3.
Nupta non tenetur reſtituere quod pro adulterio pretium ceperit.fol.26.col.3.

O.

OBligatus ad ſolutionem, intra quod tempus compellatur.fo.2.colũ.3.
Occaſio ruinæ & peccati poteſt præberi dupliciter.fo.6.col.1.verſi.quarto.
Occidens alterum quid debeat reſtituere in animæ foro?fol.33.col.4.verſic.ſeptimo.

P.

PAraſitorum ars quatenus licita.fo.27.col.2.
Partus ancillarum, non ſunt in fructu.fo.21. col.2.nume.6.
Paſsuum ſcandalum ſeu acceptum.fol.6.col.3. verſic.eſt &aliud.
Pater poteſt vendere filiũ ob famẽ.fol.21.col.3.
Pater ex lege regia, meliorans filium indignũ, aut minus dignũ, an peccet?fo.51.col.3.nu.7.
Patronus tenetur digniorẽ præſentare Epiſcopo ad bñficij inſtitutionẽ.fo.49.col. 4.nu.5.
Paupertas excuſat à præſenti reſtitutione.fol. 2.col.4.nume.2.
Pauperibus an & quo iure ſit facienda reſtitutio.fo.15.col.4.& fol.92.col.2.
Percutiens alterum, reſtituere tenetur damnũ percuſsionis.fo.33.col.4. verſic. ſeptimo.
Pignorationes.fol.67.colum.2.
Piſcationis & venationis materia.fo.54.colũ.1. & ſequen.per totum.§.
Piſcaturæ & venatiõis intereſſe dari poteſt.fol. 62.col.3.nume.12.
Piſcatoris & venatoris per cuſsi operæ çſtimari poſſunt & debent.fo.63.col.2.
Piſcina, quid?fol.64.col.4.
Plures dantes cauſam damno, quomodo teneãtur.fol.87.col.3.& col.4.nume.3.
Pluribus concurrentibus in furto, ſi vnus reſtitueret inſolidum, an teneantur reliqui ei ſatisfacere pro virili?fol.87.col.4.num.4.
Pœnalem legem non eſſe in animæ iudicio ſeruandam, quomodo ſit accipiendum. fol.56. col.4.cum ſequen.
Pontifex Romanus an habeat poteſtatem temporalem?fo.72.col.1.&.2.num.7.
Poteſtas humana à diuina deriuatur.fo.40. colum.2.nume.3.
Poteſtatis tẽporalis & ſpiritualis differẽtia.fol. 70.col.3.verſ.quarto.& fo.71.col.2.nume.6.
Præcepta Decalogi, qua ratione immutabilia ſunt, qua mutabilia.fo.8.col.1.&.2.
Prælati an poſsint omittere rerum eccleſiaſticarum repetitionem, ob euitandum ſcandalũ. fo.9.col.3.nume.6.
Principes an poſsint prohibere venationẽ. fol. 54.col.1.nume.1.
Princeps poteſt priuilegium concedere alicui, vt ſolus is in aliquo loco venetur piſceturve. fol.62.colum.3.

Princeps

Princeps non habens superiorem, potest bellū indicere suo iure. fol. 56. col. 3. numer. 1.
Priuatus potest sibi facta in iniuriā vlcisci, si nō sit facultas iure experiundi. fo. 66. col. 1.
Prohibentes venationem, tenentur ad damnū, quod ex multitudine animalium vicinis obuenerit. fo. 62. col. 1. nu. 11.
Promissum ob maleficium, peti nō potest. fol. 23. col. 4. & fo. 25. col. 3.
Promissum parasito ob alapas verberaue, an debeat solui? fol. 27. col. 1. nume. 5.

R.

RApina quid? & an à furto differat specie? fo. 18. col. 2. nu. 2.
Rebellio est iusta belli gerendi causa. fo. 66. colum. 2. nume. 4.
Represaliæ an & quo iure permitti possint. fol. 67. col. 1. versi. hinc denicq;.
Remissio libera vsurarum iam solutarū, liberat ab obligatione restituendi. fol. 15. col. 3. nu. 5.
Rei alienæ ratiõe tenetur quis ad restitutionē. fol. 89. col. 1. nume. 1.
Res debita vt communis, non est propriè ac verè debita. fo. 51. col. 1.
Res bello iusto captę, cui quærantur? fo. 84. col. 3. versi. res autem.
Res bello receptæ, an sint prioribus dominis restituendæ. fol. 84. col. 4. nu. 7.
Res inuenta si aliena sit, restitui debet. fo. 91. colum. 4. nume. 1.
Res inuentæ pauperibus sunt restituēdæ, si dominus non apparet. fo. 92. col. 1. nume. 2.
Res incertæ an sint pauperibus restituendæ? & an possint earum possessores à restitutione liberari per principem? fo. 93. col. 1. num. 3.
Restitutio alieni quàm sit necessaria? folio. 1. in præfat. & fol. 2. in princip.
Restitutio statim fieri debet, congruo videlicet loco & tempore. fo. 2. col. 1.
Restitutio quibus ex causis differri possit. fol. eodem. col. 4.
Restitutio cuius expensis facienda est. fo. 12. col. 4. nume. 7.
Restitutio an differri possit, qa creditor sit excommunicatus. fo. 13. col. 2. nume. 8.
Restitutio quid sit? fo. 13. col. 4. num. 1.
Restitutio, quot quasq; radices habeat. fol. 14. col. 1. versic. restitutio.
Restitutio an & quo iure sit faciēda pauperib⁹. fol. 15. colū. 4. num. 6.
Restituendæ alienæ rei nomine, an aliquid capi possit. fol. 31. col. 3. nume. 3.
Restituere an teneatur is qui non defendit ab iniuria alium. cùm possit. fo. 32. col. 2. num. 5.
Restitutio ludo quæsitorum, humana lege statuta, cōsuetudine tolli pōt. f. 36. col. 1. n. 3.
Restitutionis obligatio, non procedit à distributiua iustitia. fol. 51. col. 1.
Romanus Pontifex. vide Pontifex.

S.

SCandalum, quid significet. fol. 4. col. 3. versi. illud. & col. 4. nume. 4. vbi latè eius materia tractatur.
Scandalum est duplex, actiuum scilicet & passiuum: seu acceptum & datum. fol. 5. col. 1.
Scandali peccatum, quãdo mortale, qñ veniale crimẽ sit. f. 5. col. 3. & fo. 6. col. 1. versi. quinto.
Scãdali rõne q̃ sint omittẽda. fo. 7. col. 1. & seq.
Scãdalũ malitiosum nõ est cõsiderãdũ. f. 9. co. 3.
Seruitus quo iure sit inducta. fol. 79. col. 2. nu. 2. & sequen.
Seruitutem aliquam esse iuris naturalis. fol. 83. col. 1. nume. 5.
Seruus à domino fugiēs peccat mortaliter. fol. 81. colum. 3.
Simonia qualiter impediat adquisitionem beneficij. fo. 57. col. 2. versi. sic qui. num. 7.
Simonia cum ipso Rom. Pontifice cõmissa, an censeantur pœnæ remissæ. fo. 6. colũ. 2. nu. 9.
Sponsiones, quas Hispani apuestas dicunt, esse licitas. fo. 35. col. 3.
Sponsionẽ augens certus de victoria, an possit retinere eo modo quæsita. fo. 36. col. 4. versi. hinc pulchra. nume. 5.
Stagna quæ. fol. 64. col. 4.
Statim deberi centũ, & statim restituenda esse, non est idem. fo. 2. col. 2.
Summus Pontifex an habeat temporalem iurisdictionem? fo. 72. col. 2. nu. 7.
Sumpt⁹ in re ablata aut alias aliena facti, an debeāt in animæ iudicio deduci. f. 45. col. 3. n. 3.
Superioribus non est obediendum cum scãdalo. fol. 8. col. 4. num. 5.
Superioris præceptũ, in dubio præsumitur iustum. fol. 9. col. 3.

T.

TAbelliones & alij officiales publici, quid possint accipere. fo. 31. colum. 2.
Testis pro testimonio dicendo, pretium accipere non potest. fo. 31. col. 1. nu. 2.
Thesaurus quid, & vnde dicat? fol. 95. col. 2. n. 1.
Thesaurus ad quem pertineat. fo. 95. col. 2. nu. 2.
Thesaurus in loco sacro, aut religioso inuẽtus, cuius sit. fol. eod. col. 3. num. 3.
Transitus innoxius negari non debet: alioquin iustè bellum infertur prohibenti. fol. 66. col. 4. versic. quinta.

Vectigal

V.

VEctigal quid? fo. 39. col. 4. nume. 1. & ibi de eius solutione omissa.
Vectigal fraudans, tenetur ad restitutionem. fol. 42. col. 4. nu. 5.
Vectigalia iniustè indicta, non soluta, in iudicio conscientiæ restitui non debent. fo. 43. col. 4. versi. quòd si.
Venatio an possit per principes prohiberi. fo. 54. col. 1. nu. 1.
Venatione ad tẽpus prohibita, aut propter venatorem, quæsitum ex ea non est in cõscientia restituendum. fo. 55. col. 3. nume. 2.
Venatio interdicta est clericis, & laicis etiam tempore festo. fo. 55. col. 4. num. 3.
Venatus iudice prohibente, sua efficit quæ cepit, nec restituere tenetur in animæ iudicio. fol. 56. col. 2. nume. 4.
Venator ingressus fundum priuati prohibentis, adquirit sibi quæ capit, licèt faciat illi iniuriam. fo. eod. col. 2. versic. 4. & nu. 5.
Venator tenetur ad restitutionem damni illati agro alieno & eius domino. foli. 62. col. 2. versi. præterea.
Venationis & piscaturæ interesse dari potest. fol. eod. col. 3. nume. 12.
Venatoris & piscatoris percussi operæ, debẽt & possunt æstimari. fol. 63. col. 2.
Venatus propria alicuius animalia, tenetur ad eorum restitutionem. fol. 63. col. 3. num. 14.
Venditor sciens diminutionem valoris rei venditæ, an teneatur ad resarciendum emptori damnum ob eam rem datum. foli. 37. col. 1.
Veritas triplex, vitæ, iustitiæ, & doctrinæ, omittenda non est propter scandalum passi uum. fo. 6. col. 4.
Veritas disciplinæ non est omittẽda propter euitandum scandalũ. fo. 7. col. 1. ver. primũ.
Verum quod dicatur. fo. eo. & col.
Viatoribus quomodo liceat vuas ex alienis vineis decerpere. fol. 19. col. 4.
Vindicatio iniuriæ iniquissimè illatæ, est iusta belli causa. fol. 66. col. 1.
Virginem corrumpẽs, quid restituere debeat in foro animæ. fo. 33. col. 3. versi. 6.
Viuaria, quæ. fo. 64. col. 4.
Vsurarius qui propter extremã inopiã, semel ab restitutione liberatus est, an teneatur restituere non deductis alimẽtis, pinguiorem adeptus fortunam? fol. 3. col. 3.
Vsurarius, qua ratione teneatur ad restitutionem. fol. 14. col. 3. nu. 3.
Vsurari⁹ mẽtalis an teneat ad restitutionẽ ei⁹, qđ sine vlla pactiõe accepit. f. 14. col. 3. n. 4.
Vsurarius mentalis, non aliter cogitur ad restitutionẽ in exteriori foro, quàm in interiori. fol. 17. col. 1. nu. 8.
Vsurarius mẽtalis nõ est, qui mutuat spe percipiẽdi aliquid à debitore liberè, etiam alio qui nõ mutuaturus. fo. 17. col. 1. ver. vltimo.
Vxoris contractus sine licentia mariti factus, an in animæ iudicio valeat. fo. 34. col. 2. n. 10.

FINIS.

Huius relectionis Summa.

PRIMA pars tractat aliquot causas, quibus quis à restitutione statim faciẽda excusatur.

SECVNDA pars radices restitutionis expendit, deq; vsuris restituendis agit.

§.Primus, de restitutione, quæ à furti crimine procedit, latè differit.

§.Secundus, Quærit de obligatione restituendi, ea quæ data sint meretrici, vel alterius turpitudinis rõne.

§.Tertius, In hoc examinatur obligatio restituendi ea, quæ alicui dantur, vt iustam sententiam ferat, rem inuentam domino restituat, vel ob agendum id, quod gratis tenebatur facere, aliaq; traduntur de contractibus, qui vel rescindi possunt ex beneficio ætatis, vel ratione metus, vel ex defectu solennitatis legalis.

§. Quartus, de adquisitis per ludum illicitum.

§.Quintus, de Gabellis, & vectigalibus, an in foro animæ soluẽda sint.

§.Sextus, an ratione acceptionis ini quæ teneatur quis ad restitutionem reipsa extincta.

§.Septimus, An ratione iustitiæ distributiuæ teneatur quis ad restitutionem?

§.Octauus, De his quæ per venationem adquisita sunt.

§.Nonus, Tractat de iustitia, & in iustitia belli.

§.Decimus, De bello aduersus infideles, an id iustum sit?

§.Vndecimus de rebus in bello captis, & de seruitute personarum iure belli inducta.

§.Duodecimus, De consilio, auxilio, vel fauore, quãdo ex his oriatur obligatio ad restitutionem?

TERTIA relectionis pars, de restitutiõe, quæ ratione rei inducitur: & de emptore furtiuæ rei.

§.Primus, de rebus inuentis, cui sint restituendæ?

§.Secundus, De thesauris qualiter sint in animæ iudicio diuidendi.

REGVLAE IVRIS PONtificij, quæ inter alias verè primatum obtinet, cuiusque initium est: Peccatum non dimittitur. In tres partes diuisa Relectio.

DIuus Augustinus celebratissimus ecclesiæ Doctor, quò inter tot præclarissima sanctimoniæ, & eruditionis testimonia, Christianã plebem erudiret: nè proximus iniuria, aut damno affectus, læsionẽ aduersus institutam à Christo Iesu, & natura ipsa charitatem, patiatur, in Epistola ad Macedoniũ.54. maximo conatu admonet, ea quę fraude, dolo, vi, vel scelere quæsita sint, omnino fore restituẽda: comminatus alioqui peccatum non dimitti. Nam cùm & iustitia ipsa, quæ potissima moraliũ virtutũ est, manifestè violetur cùm quis proximo damnum intulerit: palàm consequitur, peccatum istud minimè dimitti, nisi damni illati compensatio fiat: aliter etenim non seruatur ipsius iustitiæ lex. Si enim res aliena, inquit Augustinus, propter quam peccatum est, cùm reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur: si autem veraciter agitur, non remittetur peccatũ, nisi restituatur ablatum. Hactenus Augustinus, cuius verba à Gratiano referuntur in ca. primo. 14. quæstio. 6. à summis Pontificibus in dict. Regul. peccatum. de regul. iur. in sexto. & in cap. cùm tu. de vsuris. Huius sanè regulæ interpretationem aggressurus, eum distribuendam esse in tres partes operæpretium duxi. Primùm equidem de restitutione quædã generaliter adnotabimus: deinde secũda parte regulã quandam constituemus, ex eaq; plurima ad hunc tractatum pertinentia statim exponentur. Tertiò deniq; loco alteram regulam, quò restitutionis vis apertiùs tradatur, itidẽ cum aliquot illationibus subijcemus. Qua in re & si à Theologis,

A quitra-

qui tractatũ iſtũ radicitus conati ſunt explicare, multa ſint à nobis mutuanda: iuris tamen vtriuſque deciſiones paſsim in medium adducemus: quippe qui opinemur ex eis potiſsimũ reſtitutionis obligationẽ vel probari, vel induci: præterquã quòd ea iuris naturalis rationem habet ab æqualitate, quæ iuſtitiæ virtuti propriè conuenit. Cenſet itaq; Auguſtinus, non eſſe veram, nec perfectam peccati pœnitentiam abſq; illati dãni reſtitutionẽ. Cui accedit pulchra Iuriſconſulti ſententia. in. l. Nam in hoc natura. ff. de cond. inde. Nam hoc, inquit, natura æquum eſt, neminem cum alterius detrimento. locupletiorem fieri. Sic & Cicero libro. 3. de officijs, inquit Nã vt ſibi quiſq; malit quod ad vſum vitæ pertineat, quàm alteri adquirere conceſſum eſt, non repugnante natura. Illud natura non patitur, vt aliorum ſpoliis noſtras facultates, copias, opes augeamus. Nec verò hoc ſolùm natura ideſt, iure gentiũ: ſed etiam legibus populorũ, quibus in ſingulis ciuitatibus reſpublicæ continentur, eodem modo cõſtitutum eſt, vt non liceat ſui commodi cauſa nocere alteri. Hoc enim ſpectant leges, hoc volunt, incolumẽ eſſe ciuium coniunctionem, quam qui dirimunt, eos morte, exilio, vinculis, damno coercent. Atque hoc multò magis efficit ipſa naturę ratio, quæ eſt lex diuina, & humana, cui parêre qui velit, omnes autem parebunt qui ſecundùm naturam viuere volũt, nunquam committet, vt alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Hactenus Cicero.

*

Ex prima relectionis parte.

1 *Reſtitutio ſtatim fieri debet, cõgruo tamẽ loco & tempore.*
2 *Pro parte inopiæ excuſſatur quis à reſtitutione. & ibi intell. glo. in capit. cum tu. de vſuris.*
3 *Traditur latè intellectus ad textum, in. c. officij. de pœniten. & remiſsio. de muliere adultera, an teneatur crimen detegere: nè filius ſpurius alienam habeat hæreditatẽ.*
4 *Scandali materia longè diſcutitur ad intellectum regu. qui ſcandalizauerit. de regulis iuris.*
5 *Superioribus obediendum non eſt quoties ſequeretur alioqui ſcandalum.*
6 *Prælatus an poſsit differre bonorum eccleſiæ repetitionem ob vitãdum ſcandalum.*
7 *Cuius expenſis ſit facienda reſtitutio?*
8 *An debitor poſsit differre ſolutionem, eò quòd creditor ſit excommunicatus.*

Prima Relectionis Pars.

CVM illud certiſsimum ſit, lege naturali, diuina, & humana reſtitutionem ablati neceſſariam eſſe ad peccati dimiſsionẽ: primùm oportet inquirere, ſit ne ſtatim reſtitutio facienda? Et videtur quòd hæc reſtitutio ſtatim neceſſaria ſit, nec differri poſſit abſque peccati labe. Etenim nunquam licet nec momento temporis rem alienam Domino inuito detinere: ſiquidem ea poſſeſsio, ſeu retentio peccatum eſt, nec vnquam peccare licuit: igitur tenetur alienæ rei poſſeſſor, ſtatim rem eandem domino reſtituere. huic rationi accedit textus Leuitici. capitul. 19. non morabitur opus mercenarij apud te vſque mane. ex quibus ità viſum eſt diuo Thomæ. quæſt. 62. articul. vltimo. Florentino, 2. parte, titul. 2. capit. 8. in princip. Sylueſt. verb. reſtitutio. 5. §. primo. verùm quò res iſta commodiùs elucidetur adnotandũ erit, non idem eſſe, centũ aureos ſtatim Titio deberi: & eos ſtatim ei omnino reſtituendos eſſe. Siquidem in omnibus obligationibus, in quibus dies nõ ponitur, præſenti die debetur: & ſtatim obligatur debitor creditori. l. in omnibus. ff. de regu. iur. l. eum qui calendis. §. quoties. ff. de verb. oblig. §. omnis. Inſt. de verbo. oblig. non tamen tenetur debitor ſtatim præſenti die pecuniam debitam reddere: imò huic neceſſariæ reſtitutioni à iure ineſt tempus quoddam boni viri arbitrio diffiniendum, quo præciſè debeat fieri eius pecuniæ reſtitutio, poſsitq; à creditore exigi: ſicuti ſenſit Iuriſconſultus in. l. ſi quis filium. §. ſtipulatio. ff. de collat. bono. notant gloſſ. in dict. §. omnis. & in dict. l. in omnibus. gloſ. in. §. ſi impoſsibilis. Inſtit. de inut. ſtipula. tradunt vbiq; Doctores: & Alexan. in. l. prima. §. Item ſi ita. ff. ad leg. Falci. colũn. ſecunda. regia. l. 13. titul. 11. partit. 5.

Sic & per ſentẽtiã iudicis cõdẽnatus in actiõibus perſonalibus, non ſtatim cogitur ſoluere: ſed habet ad ſolutionẽ quatuor mẽſes. l. 2. l. debitoribus. ff. de re iudicat. l. 2. & 3. C. de vſur. rei iudica. notatur in cap. quærenti. de offi. delega. & in cap. quo ad conſultationem. de re iud. iuxta autem regio decẽ dies. l. 5. tit. 27. part. 3. quemadmodum qui in iure debitum fatetur intra decẽ dies cogitur ſoluere. glo. in. l. ſi debitori. ff. de iudic. quam tantũ vi cõſuetudinis obtinere ſcribũt Bar. & Doct. ibi glo. in ca. dilectus. de procuratori. Panor. in. d. c. quo ad conſultationem. col. 5. Bald. & idẽ Abb. in. d. c. quærenti. citat eandẽ glo. Abb. in cap. dudum. col. 9. de electio. in primo. Et probatur eadẽ opinio. in. l. 7. tit. 3. par. 5. quòd ſi ex cauſa iudici viſum fuerit æquũ eſſe: confeſtim compellet cõdemnatum ad ſolutionem: idq; moribus, ac forenſi praxi receptum eſt, ſecundùm Roman. in ſingul. 459. ſit tandem ex his, non rectè conſequi, debitorem teneri ſtatim reſtituere ex eo, quòd præſenti die res debita alteri ſit. quanuis etiam viri doctiſsimi hac argumẽtatione vtantur quãdoq;. Tenetur deniq; qui alienum detinet deliberato animo ſecum conſtituere, quòd reſtitutio fiat hoc etenim neceſſariũ eſt, vt abſtineat à prauo animo rẽ alienam detinendi: confeſtimq; debet ab eo animo ceſſare, deliberando conſtanti voluntate reſtitutionem ipſam. Præterhæc ſtatim tenetur verè reſtituere earatione, quòd licèt alioquí in actibus virtutum regulariter circũſtãtia temporis determinata omnino nõ ſit: ſed cõmittatur rationi, & prudentiæ tñ in actu reſtitutionis rei alienæ, circũſtãtia tẽporis definita eſt vt ſtatim fiat: cùm eius omiſsio, quocũq; tẽpore procedat, aduerſa ſit ipſi iuſtitiæ: quia res aliena eo momẽto inuito dño detinetur: nõ ſic in aliſs virtutũ actibus. Nã etſi omittant aliquo tẽpore, nõ ex hoc ipſi virtuti lẽditur. Etenim nõ agit cõtra iuſtitiã, qui aliquo tẽpore differt publicã accuſationẽ: ſeu publicũ priuatũue iudiciũ: eius ſanè iudicio iuxta prudẽtiæ rõnẽ cõmittitur tẽpus, quo actũ virtutis exercere debeat. nihilominus adhuc non ſemper ſtatim eſt neceſſaria præciſè reſtitutio alieni ad remiſsionẽ peccati: cũ poſsint ſpecies, & caſus aliquot conſtitui, quibus boni viri arbitrio differenda ſit reſtitutio: ſecundùm Tho. & Caie. 2. 2. q. 62. articul. vlti. quorum opinio cõ ſenſu omnium Theologorum recepta eſt, & ſequẽtibus probatur. Primùm cõſtat, propter inopiam, & pauperratem excuſari quem à reſtitutione: cùm alias non teneatur quis reſtituere eo caſu, quo nõ poteſt reſtitutionem animo deliberatam, exequutioni mandare, au 2 thore diuo Auguſtino in dict. Epiſtola. 54. probatur idem in capi, quanquam. de vſur. in ſexto. vbi gloſſ.

capi. cùm tu. eod. tit. glo. in hac regula. Peccatum. & ibi Dinus atq; Ancha. col. 9. optimus tex. in. c. breui. & in cap. querelam. de iureiur. diuus Thomas in dict. q. 62. artic. vlti. nemo enim ad moraliter impoſsibile obligatur: nec tenetur ad id, quod proprias vires excedit: cùm ſit ſatis quo ad diuinã maieſtatem, quòd quis faciat in emẽdationem criminis, & iniuriæ id, quod iuxta proprias vires efficere valet. atque hoc ipſum receptiſsimum eſt, tametſi frequens hac in ſpecie controuerſia contingat, an teneatur quis alienum reſtituere: cùm rebus alienis indigeat ad propria ipſius alimenta. Nam quibuſdam placet, non teneri quem ad reſtitutionem quoties re aliena indiget ad ſubleuandam propriã neceſsitatem: ſiquidem ex ea ratione poſſet rem alienam inuito domino capere, capit. ſiquis propter neceſsitatem. de furtis. de quo ſtatim agemus. Et profectò hæc ſententia vera eſt data ipſius debitoris extrema neceſsitate, ea deniq;, quũ locum faciat, cap. ſi quis propter neceſsitatem. idem erit vbi neceſsitas extrema nõ eſt: ſed tamẽ debitor habita ratione ſtatus, & dignitatis grauiſsimam pateretur ex reſtitutiõe iacturã. Poteritenim differre alienæ rei reſtitutionẽ: modò leue detrimentũ ex ea dilatiõe immineat creditori: ſic ſanè iuſtè differtur reſtitutio: ſi ea fieri nequeat tunc abſque maximo debitoris damno vero, quia oporteret res proprias ad reſtitutionẽ vili pretio vẽdere: nec ex hac dilatione creditori læſio fit: cùm non patiatur ex hoc detrimentũ aliquod, graue ſaltẽ: ſicuti docẽt Scotus & aliſ in. 4. ſent. diſ. 15. Florẽ. 2. parte tit. 2. c. 8. Sylueſt. verb. reſtitutio. 5. q. 3. Caiet. in. d. q. 62. articu. vlt. Anchar. in hac reg. Peccatũ. col. 9. Io. Lupi. in rub. de donationibus. §. 65. numer. 51. tametſi Adria. in quarto ſent. tract. de bello. cap. incipiẽti. Aggredior. quæſt. 6. Ioan. à Medina. de reſtitutione. quæſt. 5. tantùm videantur excipere ab obligatione ſtatim reſtituẽdi ratione neceſsitatis, ipſam extremam inopiam, quæ cogeret ad eleemoſynam creditorem ſecundùm ea, quæ & nos ſcripſimus lib. 3. variar. reſolut. c. 14. nu. 5. non equidẽ diffiteor opus eſſe ſincero, acerrimoq; iudicio ad diſcernẽdum hoc grauiſsimum debitoris nocumentũ à leui creditoris iactura, vt hinc licita iudicetur debitæ reſtitutionis dilatio: inordinataq; cenſeatur creditoris petitio. legito tamen Dominicũ à Soto lib. 4. De Iuſt. & iur. q. 7. art. 4. qui hoc ipſum diſtinctiùs explicat.

Hinc etiã & illud intelligẽdũ eſt quod ſcribit gl. in. d. c. cũ tu. exiſtimãs, vſurariũ, qui ſemel immunis fuit à pñti reſtitutiõe propter inopiã, ſi demũ pĩguiorẽ nact9 ſit fortunã, cogendũ fore ad vltimũvſq; quadrãtẽ reſtituere, quãuis ex hac reſtitutione maneat in grauiſsima

egestate.addit.gl.licèt secundùm leges,qui bonis cesserit si peruenerit ad pinguiorẽ fortunam possit sibi necessaria alimẽta retinere. ab ea gl. Panor. Car. & Rauena. collegerunt,vsurariũ,etiã qui bonis cesserit,si ad pinguiorẽ fortunam deuenerit,cogẽdũ esse restituere integras vsuras:absq; deductiõe alimẽtorum. Secundò adnotarunt, in foro conscientiæ, nõ esse admittendum priuilegium id, quod leges concessere his,qui bonis cesserint, imò eos forè compellendos integre omnia restituere, minimè deductis alimentis. Tertiò Ioann. Ana.ibidem opinatur sensum gl. non alium fuisse quam quod vsurarius, qui ob paupertatem non potuit statim vsuras soluere, nec reddere, si tamen fortunam mutauerit,teneatur eas integre soluere, etiam absque deductione alimentorum. Et ideò secundùm Anani.gloss.non tractat de eo,qui bonis cesserat.mihi verò haud dubiè constat,glo.non magis loquutam esse in foro pœnitentiali, quã in exteriori Pontificio: Et præterea sensim voluisse opinionem, quam tenuit, & in eo, qui bonis cesserat, adnotare. Quòd autem Panormit.Rauc.& Card.censent, priuilegium datum à lege omnibus his,qui præ inopia bonis cesserint,circa deductionem alimentorum,cùm deuenerint ad pinguiorem fortunam,in cõscientiæ iudicio non obtinere: à nobis improbatum fuit lib.2.Variar.resolut.ca.1.nu.6.sed & id quod ex gloss.primo loco post Abb. & alios obseruauimus,non video quòd in praxim deduci valeat, nisi præmittamus, debitori ex causa vsuraria competere ius cessionis bonorũ: de quo in dict.capite.1.disputauimus.num.8. supersit tamen præmissa cessione bonorum,quæstioni respondere:& idem esse censeo in vsurario, quod in alijs quibus ius concessit bonorum cessionẽ. ea etenim, si vsurario permissa fuerit,eandem vim habebit quantum attinet ad deductionem alimentorum. Quòd si vsurarius nõ cesserit bonis: tunc authore Anania.gloss. sententia vera est. idem ipse censeo: modò & in vsurario admittamus quæ proximè in vniuersum tradita fuere præcedenti versiculo de his, qui ob inopiam à restitutione excusantur. Nec enim ad hanc excusationem attenditur quòd quis teneatur restituere ratione delicti: sed quod egestate grauetur:quæ apud Deum sufficiens est excusatio:dum ipse debitor ab animo aliena detinẽdi vẽre abstinuerit,secundum Augustini sententiã in dicta Epistola quinquagesima quarta.

Secundò ferè ab eadem ratione, creberrimo omnium consensu responsum est, mulierem adulteram,quæ ex adulterio filium peperit,non teneri id reuelare marito: vt hoc modo filium excludat à

3 mariti hæreditate:& ea veris hæredibus restituatur. Nã ipsa mulier adulterium committens,& ex eo cõcipiens filiũ:graue damnũ intulit marito,& eius veris ac legitimis hæredib⁹, teneturq; damnũ istud resarcire,& cõpensare,atq; restituere ad peccati remissionem,quæ nequit contingere aliter quã illati dãni reparatione. Ab hac tamẽ obligatione restituendi, mulier ipsa liberatur ex eo, quòd ea restitutio fieri non põt absq; manifesta iactura famæ: & mortis periculo: maiusque damnum sequeretur restituenti quàm commodum ipsi, cui restitutio facienda est. qua ratione creditor, cui hæreditas debetur, secundùm ordinatam charitatem obligatur magis velle se ipsum hæreditate carere quã quod tanto cùm damno famæ,& periculo vitæ ea sibi restituatur: ergo debitor iustè poterit ob id restitutionem omittere. Deinde huic opinioni suffragatur ratio admodum fortis:siquidem constitutus in extrema vitæ necessitate ad conseruationem vitæ potest aliena retinere,capit.si quis propter.de furtis.ergo mulier adultera constituta in periculo famæ,& mortis,poterit tacere proprium crimen, & permittere quòd mariti hæreditas à legitimis hæredib⁹ in extraneos deferatur aduersus legum sanctiones,& mariti voluntatem.Consequens optimè probatur: quia sicut pauper indiget rei alienæ retentione ad conseruationem vitę: ita mulier adultera pro sua vita,& fama seruandis indiget omissione reuelationis adulterij,& sic omissione restitutionis, & compensationis dãni illati.Præterea ex duobus malis,quorum alterũ necessariò imminet, minus omnino eligendum est.capit.duo mala.13. distinct. cuius rationem nos expendimus in Epitome de spõsalibus. 1.parte.capit.4.numer.9.&.2.part. capit.7.§.2.numer.9.mulier autem adultera inter hæc duo mala constituitur:vt vel aliena retineat, vel seipsam infamet.igitur potius debet eligere alienarũ rerum occupationem,& retentionẽ,quàm famę propriæ dispẽdiũ,cũ maior sit læsio famæ,quã diuitiarũ:sicuti maius malũ est, famã proximi quàm illius diuitias rapere.Et quẽadmodum quis magis tenetur se quàm proximum diligere:ita magis debet famam propriam,quàm famã proximi illæsam seruare.Vnde necessariò deducitur supradicta consequentia, mulierem hanc adulteram potiùs debere in hoc discrimine constitutam,famam propriam seruare integram,quàm aliena restituere.Hui⁹ opinionis est Romani Pontificis manifesta definitio in capi.officij.de pœnit.& remiss. vbi Papa scribit, non esse negandam pœnitentiam mulieri adulteræ, aut quæ falsum supposuit partum: sed illi fore tanti criminis satisfactionem congruam

iniungendam: etiam ſi non proponat,nec velit crimẽ propriũ reuelare. Quæ quidẽ reſpõſio varias habet apud Theologos, nedum apud Canoniſtas interpretationes quarum examen breuiter attingã quibuſdam aduerſus eam deciſionem præmiſſis obiectionibus.

Illud ſanè primo loco eidẽ reſpõſo,ſatis valide opponitur.Quod reſtitutio rei alienæ ſit ad ſaluté neceſſaria: quemadmodum hac regula manifeſtum eſt: atq; ita ad vitæ veritatẽ pertinet.ſed veritas vitæ omittẽda non eſt propter ſcandalum quodcunque id ſit, vtilius etenim ſcandalum naſci permittitur,quam veritas relinquatur, authore Beda, cuius dictum relatũ eſt in regu.qui ſcandalizauerit. De regul.iur.igitur ob ſcandalum imminens ex infamia, & morte adulteræ,veritas vitæ:id eſt damni dati compenſatio,& ſatisfactio prętermittenda nõ eſt.Aliter item argumentatio conſtat. ſiquidem ſcandalum fratris poſtponendum eſt veritati vitæ, quæ ineſt ſatisfactioni lęſionis:ergo & fortiori ratione fama, & mors pro eadem vitæ veritate poſthabenda ſunt: cũ ea pro vitando ſcandalo ſint offerẽda, & nihili facienda. eſt equidem ſcãdalum, quod fratri præbet occaſionem ruinæ, mortale crimen: ſi ex propria vi ad mortale crimen proximum allicit. Qui ſcandalizauerit,inquit Chriſtus, vnũ de puſillis iſtis,qui in me credunt,expedit ei,vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur in profundũ maris.ac rurſus væ homini illi per quẽ ſcandalũ venit. Docet Thom.2.2.q.43.art.4.vnde ſcãdalũ quod mortale crimẽ eſt,vt & alia peccata mortalia effugiendũ & vitandũ ita eſt, quod potius omnia mala patiatur quis,quam peccato huic cõſentiat. cũ nullũ ſit maius malum quam peccatũ:& authore Ariſt.3.eth.c.1.propter quęcũq; duriſsima nõ eſt turpiter agẽdũ. tex. optimus in.c.ſacris.de his quæ vi. quo in loco idẽ & de veniali culpa adnotatum eſt per Panorm.cui alios itẽ autores addidimus & nos in Epitome de ſponſal.2.p.c.3.§.4. num.3.fit igitur,vt mulier adultera iuſtè excuſari non valeat, ſi ob vitandam mortem, ob effugiendam infamiam,miſſam faciat dãniper eam illati ſatisfactionẽ,quæ abſque mortalis culpæ labe omitti non poteſt.

Verùm ad intellectũ huius obiectionis,quæ poterat longius comprobari ex his, quæ paſsim traduntur in hoc tractatu: dũ plura cõgerũtur,quæ fieri itidem cum ſcandalo minimè prohibẽtur: imò fieri debent:nec omittenda ſunt: oportet ſcandali vitandi rationem altius repetere. eſt vero ſcandalum dictio Græca: & ea eſt iuxta latinã traductionẽ,offendiculũ:& ſignificat mali quandã occaſionẽ: quæ ruinæ cauſam det:quaſi cadẽdi occaſio,ſi quidobſtet cũti:& impactio pedis.ca.diffinimus. 18. q.2. explicat Diuus Hieronymus Matthęi.c.15.Hoc autem bifariã diſtinguitur.quia aut eſt datũ, aut acceptum. Scandalum datũ,eſt authore Hieronymo,dictũ,vel factũ minus rectum,quod ex ſe alteri occaſionem præbet ruinæ: hoc dicitur ſcandalum actiuum ab ſcholaſticis:& ſemper eſt peccatum in eo, qui ſcãdalizat: cũ ipſum opus ſit peccatũ,vel habens ſpeciẽ peccati: qua ratione propter proximi charitatẽ & hoc ipſum opus habens mali ſpeciẽ,agendũ nõ eſt: ne proximus pedẽ ad id impingat, & labatur.Nã in hac via ſpirituali nihil ex ſe poteſt diſponere,aut occaſionẽ præbere ſpiritualis ruinæ, niſi habeat aliquẽ defectũ rectitudinis id etenim quod eſt perfectè rectũ potius inſtruit,& munit proximũ ad tutũ viæ progreſſum, quam ei præbeat ruinæ occaſionem.Sic & Tertullianus lib.De virginib.velãdis:ſcandalũ,inquit, nõ bonæ rei, ſed malæ exemplũeſt, ædificandi ad delictũ.bonæ res neminẽ ſcandalizãt niſi malã mẽtem.Hæc ille. de hoc ſcãdalo accipiẽdũ eſt quod Chriſtus Ieſus in euangelio prædixit Matthæi.c.18.vę homini illi,per quẽ ſcandalũ venit.eſt aliud ſcandalũ,quod dicitur acceptũ,ſeu paſſiuũ:& hoc eſt peccatũ prouenięs ex bono alterius opere:aut ſaltẽex facto, quod mali ſpeciem non habet: contingitq; proprie ſcandalum hoc in eo, qui ſcandalizatur. quod conſtat ex his quæ late traduntur per Felin.in capit.nihil.de præſcript.poſt Archid.in cap. prima actione.de conſecrat. diſtin.2. Domi.in capit.licet.45.diſt.Card. in cle.1.de offi.ordi.Hoſti.in Summa de renunciatione.§.pen.verſic eſt autem ſcãdalum.Diuum Thomam.2.2.q.43.artic.1. &.2. De hoc duplici ſcandalo acturus illud in primis adnotabo, ſcandalum actiuum ſemper vitandum eſſe ea ratione,& cura,quibus tenemur cætera peccata effugere. Eſt etenim peccatum ex eo quod in via ſpirituali opponitur ob ex alteri. id vero contingit dupliciter.vno modo ſi præbens ſcandalum directe, & ex intentione,ſeductione,inductione,vel exẽplo contendit proximum in ruinam coniſcere, atque illum ad peccatum allicere.Quod ſane peculiare peccatum eſt in ꝓpria perſe ſpecie ſcandali conſtitutũ:idq; virtuti correctionis fraternæ ſuapte natura cõtrarium: quæ virtus in hoc expoſita eſt, vt bonum ſpirituale fratris promouea-mus.Vnde ſcandalum iſtud ex intẽtione ſpecialiſ ortitur rationem ſpecialis peccati.Altero modo contingit ſcandalum per accidens hoc eſt præter intentionem agentis:cũ quis vel peccatũ,vel opus, quod illius figuram habere poteſt, alia intentione faciat quam vt fratrem præcipitet:tametſi is ob eius imbecillitatẽ inde in præcipitium ruat, & ſcandalizetur. Tunc enim hic

non constituitur speciale scandali peccatum: cũ minimè cõstituat peccati speciem quod est per accidens: habet tamẽ negligẽtia in caute agẽtis generalẽ ex accidenti scãdali rationem iuxta ea, quæ docet pulchre Thomas dict. q. 43. artic. 3. Peccatum vero scandali potest esse veniale, cũ vel inductio non fit nisi ad veniale peccatum, vel quis ex veniali negligentia, vel leui inconsideratione quid facit, vnde alter scandalizetur: mortale tamen potest esse, si quis vel ad mortale peccatum alterum inducit, aut per grauem negligentiã talem prębet occasionem. ita quidem vt scandalũ ex intentione agentis procedẽs, mortale sit vbi intentio ad mortale tendit, veniale tandẽ cũ agens intendit proximũ in venialem culpam dare præcipitem. At scandalum per accidens contingens peccatum est mortale: si actus à quo procedit mortalẽ culpam habeat: vel si quis per grauẽ negligentiam salutem proximi contemnat: non prætermittens ea, quæ proximo nocere possint. Sic & veniale peccatum erit scãdalum per accidens: cum actus habeat venialem culpam: vel speciem mali, modo veniali negligentia hic posterior actus, & incõsideratione quadam fiat, quæ quidem resolutio traditur à diuo Thoma. in dict. q. 43. ar. 4. Ex quibus aliquot ad euidentiorem rei cognitionem colligũtur.

Primum quod is proprie peccat speciali peccato scandali, qui fratrem inducit ad consensum fornicationis, furti, adulterij, & similium criminum, vt consentiens in currat malum culpę. Hoc etenim opus directe tendit aduersus correctionem fraternam, cũ ex eo læsio animæ contingat: idcirco hoc est speciale peccatum scandali. Nãis, qui alterum prouocat ad peccatum, non propter hunc finem, vt is malum culpæ contrahat, sed vt ipsius inductoris libidini, & volũtati satisfiat: nempe qui mulierem verbis, donis, & blanditijs inducit in adulterium, vt secum fornicetur, non peccat peccato scãdali: sed hæc inductio ad id pertinet crimen, quod per eam persuadetur: sicuti Caiet. explicat super Thomam dict. q. 43. artic. 1.

Secundo constat ex his, scandalum vtrunq; per accidens scilicet, & ex propria, & formali intentione cõtingens: alteri pręstare & prębere occasionem peccandi nõ per accidens sed per se: quia etiã si deficiat operantis intentio ad occasionem ruinæ alterius: ipsum opus sui ratione, & natura propria inducit proximum ad peccandum, & peccato occasionem dat: authoribus Thoma. & Caietan. dict. articulo. 1. in responsione ad quartum.

Tertio subdeducitur, quod licet in vtroque scandalo actiuo ex propria natura, & per se, contingat, & detur occasio ruinæ.

ne: ipsum tamen scandalum potest rectè distingui in scandalum per se: & in scandalum per accidens: sicuti superius ad notatũ est.

Quartò infertur, occasionẽ ruinæ, & peccati posse contingere, & pręberi, dupliciter. Per se quidem: & per accidens. per se inquam, cõtingit: cum quis malum, vel quod speciem habeat mali operatur: intendens ipse alium inducere in ruinam: aut hac intentione deficiente, ad peccatum ipsum opus tendat alium allicere propria natura: quia speciem habet mali. per accidens datur occasio peccandi: cùm opus aliquod nec paruum est, nec mali speciem habet. & tamen frater ex eo assumit occasionem peccandi. Hæc etenim occasio per accidens nõ propria vi, & natura operis contingit. Quod explicat Thomas in dict. responsione ad quartum.

Quintò apparet, scandalum tũc esse speciale peccatum, vel ad id reduci: cùm actus fit directè: & ex intẽtione operantis dirigitur ad laẽ faciendũ proximum: quo quidem casu scandalum per se speciale peccatum est. reducitur itẽ scandalum ad speciale peccatum: quando absq; intentione alliciendi, opus fit, quod tantùm habet speciem mali: malum tamen non est. Quòd si scandalum contingat per accidens ex opere malo alia intentione perpetrato, quàm vt quis fratrem præcipitem det, tunc non constituitur speciale scandali peccatum. Sed inest circunstantia grauitatis huic operi ex eo quòd ita incaute quis peccauerit, vt occasionem ruinæ proximo dederit: quemadmodum subtiliter explicat Caiet. dict. q. 43. art. 1. & in summa, verb. scandalum.

Hoc verò scandalum actiuum semper omnino vitandum est, & summoperè vti peccatum effugiendum: nec vlla ratione permissum extat. idcirco Bedæ sententia in eo accipienda nõ est: dum edisserit: vt ilius scandalum nasci permittitur, quàm veritas relinquatur. Etenim si permittamus hoc scandalum nasci: veritas manifestè relinquitur: & si id euitemus: veritatem ipsam, rectam rationem ac diuina pręcepta sequimur: cùm peccatum satis pernicioſum effugiamus.

Postremò ex supradictis colligitur, veram rationem scandali actiui non in hoc consistere, quòd alij actu accipiãt scandalum, & delinquendo in præcipitium labãtur: sed in hoc, quòd offeratur causa, vel occasio peccandi. vnde potest esse scandalum actiuum, & sic offendiculum in habitu absq; scandalo passiuo, id est absq; ruina, & offensione. Quod radicitus deducitur ab his, quæ Thomas dict. q. 43. scribit: & docet eleganter Dominicus à Soto in eruditissimis super Epistolam Pauli ad Romanos cõmentarijs cap. 14. idem ostendit Alfon

Alfonſus à Caſtro,& probat ſubtiliter in lib.1.de iuſt.hæret.puniti. cap.20.

¶Eſt & aliud ſcandalum, quod dicitur propriè acceptum,& nondatum:& id paſsiuũ appellatur ſpeciali quadam ratione. Eſt etenim peccatum proueniens ex bono opere, vel dicto alterius,aut ſaltem ex eo dicto, vel facto, quod nec malum eſt, nec mali imaginem habet. Dicitur acceptum,& non datum:quia ex ea re,quæ apta non eſt ad dandam occaſionem mali, aliquis peccandi occaſionem accipit. Hoc autem ſcãdalũ paſsiuum non poteſt eſſe, niſi peccatum et enim nihil aliud eſt ſcandalizari, quàm peccare exemplo, vel cauſa alterius,qua ratione paſsiuum ſcãdalum ſemper eſt peccatum in eo, quiſcãdalizatur,ſecundùm Thomã dict.q.43.artic.2. ſpeciale verò peccatum non eſt,nec eſſe poteſt: quia ex dicto, vel facto alterius contingit aliquẽ incidere in quodcunq; genus peccati: ſumere autẽ peccandi occaſionem ex opere alterius, nõ conſtituit ſpecialem rationem peccati:cùm non inducat vitium ſpecialivirtuti oppoſitum vt idem Thomas explicat.art.3.

In hoc tandem ſcandalo paſsiuo intelligendum eſt quod Beda docuit, ſcribens,vtiliùs ſcãdalum naſci permittitur quàm veritas relinquatur. quæ Regula omnino accipienda in eum ſenſum eſt, vt de triplici veritate eam intelligamus:videlicet,vitæ,iuſtitiæ,& doctrinæ.Nec enim veritas vitæ,nec doctrinæ,nec iuſtitiæ, omittenda eſt propter vitandum ſcandalum proximi. lex nãq; charitatis, quæ dictat, vt plus te quèm proximũ ames : eadem præcipit, vt plus in te quàm in proximo peccatum vites.Peccaret autem quis omittens veritatem vel vitæ,vel iuſtitiæ,vel doctrinæ, igitur veritas omittẽda non eſt vt ſcandalum. & ſic peccatum proximi euitemus.ita quidem interpretantur eam regulam glo.& Canoniſtæ in dict.capitul. qui ſcandalizauerit.Thomas diligenter in dict.q.43.art.7.&.8. Ale. Halenſis.2.parte.q.189. membro.6. Adrianus quodlibet. 1.arti.2.&.3. Alfonſus à Caſtro lib.1.de iuſt.hæret.punit. capit.20. Quam ob rem oportet prænotare, quod veritas dictat,& intendit ad æquationem rei ad intellectum. omne quidem illud, quod intellectui recto ſeu rationi conforme eſt, & adæquatum, dicitur verum: adæquatum item dicitur intellectui, omne id quod eſt tale, quale debere eſſe ratio ipſa dictat, ſic ſanè rectitudo operis procedentis ab anima,veritas vitæ appellatur,& ideo veritas vitæ id eſt, quidquid in propria ſpecie eſt conforme rationi, & adæquatum intellectui recto, propter ſcandalum omittendum eſt. Qui vtiliùs ſcandalum naſci permittitur quàm quòd veritas relinquatur, vnde plura deduci poterunt,

rũt,quæ huius quæſtionis faciliorem reddant examinationem.

Primùm inde apparet,nũquam omittendam fore veritatem diſciplinæ ob euitandum ſcandalum: intelligendo veritatem doctrinæ quod ad id,quod docetur.non enim licet, nec licuit vnquam falſum docere nec id conuenit rationi, nec intellectui recto, vtcunque ſcandalum etiam maximum immineat : nec poſsit aliter vitari quam ſi falſum prædicetur,& doceatur.hoc corollariũ probat Thomas in dict.q.43.artic.7.ad.2. idem ſenſere Alex.Alenſis.Adrianus & alij, cùm ad ſalutem neceſſarium præciſè ſit,non docere falſam doctrinam : ea verò quæ ſunt neceſſaria ad ſalutem nullo pacto debent omitti ob ſcandalum proximi vitandum,eſſet profectò tunc inordinata charitas: ſiquidem peccaret quis ob euitandum in proximo peccatum:quod non licet.

Secundò ſubinfertur,veritatem doctrinæ quantum ad actum docendi poſſe ad tempus omitti propter ſcandalum, quod orietur ex ignorantia puſillorum.actus nãq; docendi inter miſericordiæ opera computatur:& eſt eleemoſyna ſpiritualis:quæ quidem opera differri poſſunt ob euitandum puſillorum ſcandalum ad tempus,donec aptiori loco,& congruo magis tempore fieri cum maiori vtilitate poſsint, cùm rationi conueniat hæc opera congruo loco, & tempore fieri:nec quis teneatur ex neceſsitate ſalutis ad actum docendi niſi opportuno tempore, quo magis docere, quàm irritare puſillos valeat. Iuxta ea, quæ de correctione fraterna tradit Thomas.in.4.diſt.19.q.2.art.3. Quòd ſi iam ita proceſſum fuerit, vt ſcandalum hoc ex actu docendi malitioſum ſit, procedatq; & oriatur ex malitia potiùs, quàm ex ignorantia: non eſt doctrina ob ſcandalum omittenda: præſertim vbi docendi actus neceſſariò incũbit alicui, vel ratione officij, vel propter neceſsitatem ignorantis. Sic eleemoſyna propter vitandũ ſcandalum omittenda non eſt, quoties proximus habet extremam neceſsitatem, ſecundùm Thomam dict.artic.7.ſicut necvllo pacto licet innocentem occidere ob ſcandalum vitandum : quod fatetur Bart.in.l. penulti. ff.de ſicar. non enim ipſa prouidentia diuina ita conſtituit genus humanũ,vt poſſet cõtingere,neceſſarium fore ad Reipublicæ ſalutem innocentem occidi,nec poteſt rationi,aut recto iudicio cõgruere, quòd innocens occidatur ob ſcandalũ effugiẽdũ.

Tertiò hinc apparet,poſſe quempiam & debere omittere diuinarum miſſarum ſolennia, & abſtinere ab auditione miſſæ,etiam diebus feſtis, ob euitandum ſcandalum eorum,qui cenſent,& exiſtimãt eum eſſe excommunicatum: tametſi verè excommunicatus nõ ſit,

sit.quod probatur argumẽto tex. in cap.illud.de cleri.excom.ministra.& præterea rationi consentaneum est, minimè expedire: imò potiùs nocere, quòd quis audiat missam cum scandalo eorum,qui absq; malitia iustis quibusdã causis existimant eum esse excommunicatum: & ideo abstinere debet is à diuinis donec palàm fiat eum excommunicatum non esse.

Quartò ex his deducitur falsum esse quod ad dict. reg. Qui scandalizauerit.scribit Panormit.asseuerans Bedæ dictum, & eam regulam procedere in iudice, & teste: non in aliis: cùm extra iudiciũ,& testimonium veritas omitti possit ob scandalum vitandum ita ipse Panor.post Innoc. in dict. cap.officij.de penit.& Feli.in cap. nihil cum scandalo. de præscript. 3.colũ.Nam ex præmissis apparet tam in iudicio quàm extra,& vbique in actibus moralibus locum esse regulæ: vt vtiliùs scandalum nasci permittatur,quàm quòd veritas relinquatur:quandoquidem nullum possit verè discrimen cõstitui inter actus iudiciales,& extraiudiciales: cùm plerunq; iudex ob vitandum scandalum aliquid diffinire, & decernere possit, aut omittere quæ alioqui cessante scãdalo iniustè fierent, vel omitterentur: sicuti statim manifestum fiet, qua ratione interpretatio Panormi. omnino aliena est à sensu eius authoris,quem interpretatur. Beda etenim Marci capit.9. ita scripsit. Nota quòd in bono opere nostro aliquando cauendum est scandalum proximi, aliquando pro nihilo habendum. inquantũ sine peccato possumus vitare proximorum scandalum, debemus. Si autem pro veritate scandalum sumitur,vtiliùs nasci permittitur, quàm veritas relinquatur. Hactenus Beda. à quo nihil magis alienum est, quam quod eius verba tantum in iudice,& teste accipiantur:quæ à Theologis,& viris doctissimis passim omnium consensu in vniuersum accepta fuere.atq; ita Panormit.& aliorum sententiam falsam esse censent Adria. in 4.sent.tract.de resti. Folio.7. Ioan. Medina. de contracti. q.3.4. causa. & Castro.de potest.legis pœnalis. libr.2.capit.11.

Quintò manifeste colligitur,nõ esse congruam,nec defendi posse eam distinctionem, qua hac in re quidam vsi fuere existimantes,præcepta iuris naturalis, vel diuini prætermittenda non esse,ob scandalum vitãdum:præcepta autem iuris positiui ea ratione omitti posse:ita sane post Innocẽt.visum est Antonio in capit.nisi cum pridem. §. pro graui. de renunciat. Car. & Imolæ.in cle.1.de immunit.eccle.Detio. in cap.cum teneamur.de præbend.Feli.in dict.cap. nihil. colũ.3. nam si veram regulæ rationem pensitemus & præcepta iuris diuini, ac naturalis ob scandalum

dalum euitãdum prætermitti poterunt:quoties ratio dictat id ita conuenire:& salubre esse. & item præcepta iuris positiui plerunque non erunt omittenda ob scandalum vitandum:si rationi,& recto intellectui minimè congruit eorum omissio:quia secundùm scãdali circustantiam,& præcepti vtilitatem vtilius sit scandalum nasci,quã quòd præceptũ omittatur.

Sextò hinc aperitur sensus glos. in dict. reg. qui scandalizauerit. quę ad interpretationem illius regulæ censet,ea præcepta,quæ sunt adeò firma,vt nullam admittant dispensationem: non esse propter scandalum euitandum omittenda.cap.& si illa. 1. q.vlt.at ea, quæ dispensationem admittũt,ob scãdalum prætermittenda fore. Est etenim glos. sensus, quòd ob euitandum scandalum nemini est facienda iniuria: nec omittendũ id quod rectum est,ac rationi, & recto intellectui cõuenit. Nam præcepta quatenus cõtinent inter homines communem vtilitatem,& iustitiæ ordinem: vt nulli fiat iniuria: cuilibet reddatur debitum: item vt rectum, & reipublicæ vtile fiat: immutabilia sunt: nec dispẽsationem admittunt,etiam ab ipso deo:qui secũdũ Apostolũ fidelis permanet,& negare seipsum non potest,secundũ Paulum secũda ad Timotheum.capit.2. Negaret verò seipsum,si ordinem iustitiæ auferret:& ideo nec deus ipse dispẽsare potest, vt homini liceat ab ordine iustitiæ declinare, vel inordinatè se habere ad deum: sicuti docet diuꝰ Thomas.1.2.q.100. art.8. Sic secundùm eundem præcepta decalogi quo ad rationẽ iustitiæ,quam cõtinet, immutabilia sunt, nec dispensationem admittunt etiam ipsius dei: tametsi quo ad applicationẽ præceptorum actibus particularibus, eadẽ præcepta admittant diuinã & humanam interpretationẽ.diuinam in quamin his, quæ secretam habent diuinæ prouidentię dispositionẽ: vt mandatum occidẽdi innocẽtem Isaac. Deus etenim, qui dominus est vitæ,& mortis:quicq; iustos & iniustos ob primi parentis peccatum mortis supplicio punire põt:is peculiari quadã ratione nobis occulta,potest permittere,& præcipere innocentis occisionẽ.Nec per hoc violatur præceptũ illud: nõ occides,quia nõ est hæc iniuriosa occisio.Sic & Osee accedens ad mulierẽ fornicariã iussu dei mœchatus nõ est:quippe qui accesserit adeã, quæ propria erat vxor, secũdùm mandatum dei,qui fuit matrimonij institutor, & author.Explicat optimè distinctionẽ hanc Dominic.Soto li.2.de Iust.& iur.q.3.art. 8.vers.& per hæc.Humana autem interpretatio præceptorũ decalogi tũc cõtingit:cũ in actibus particularibus detẽtio rei alienæ iudicatur licita,& debita,cũ hominis occisio cẽsetur iusta,& minimè iniuriosa,

sio censetur iusta, & minimè iniu rioſa. in quibus sanè casibus ipsius iustitiæ ordo, qui per præcepta de calogi significatur, & proponitur obseruandus, nequaquam violatur. vnde quæ pertinent in specie, & in actu particulari ad debitam iustitiæ rationem, cùm immutabilia sint, nec dispensationem admittant, ob scandalum vitandum omitti non possunt. Quo fit, vt actus mali, qui nulla circunstantia licere possunt: qualia sunt adulteriũ, fornicatio, falsum testimoniũ, innocẽtis occisio, & his similia, ob vitandum scandalũ minimè permittãtur. idem ipse in tractatu iusti metus probaui in Epitome de sponsalib. 2. part. cap. 3. §. 4. num. 5.

Septimò ab eadem radice constat ratio tex. in capit. 2. de noui oper. nunciat. cuius hæc sunt pulcherrima, & insignia verba. cùm sacræ scripturæ testimonio debueras didicisse, quòd licèt opera illa, quæ sine mortali peccato omitti non possunt, non sint pro vitando scandalo dimittenda, nec ea debeant pro vitando scandalo committi, quæ sine mortali peccato cõmitti non possunt: ab his tamẽ quę sine mortali peccato committi possunt pariter, & dimitti, sit pro scandalo tollendo cessandum & eis etiam pro vitando scandalo resistendum. Hactenus doctissimus ille vir, & Theologiæ eruditione, & summi pontificatus vere pastorali cura insignis Innocentius Tertius. à quo planè constat vera interpretatio tex. in dict. reg. qui scãdalizauerit. vt tandẽ quod ita peccatum est, vt nullo pacto absque mortali culpa vel omittatur, vel committatur, minimè sit nec committendum, nec omittẽdum ob vitandum scandalum: nè quod rectum est, & rationi cõsonum, turpiter prætermitatur.

Octauò: quanuis iure naturali, & diuino prælatis: & superioribus obediendum sit sub peccati pœna, prouerbiorum cap. 8. capi. quo iure. 8. distinct. ca. quod præcipitur. 14. q. 1. cap. 2. de maio. & obed. cap. omnis anima. de censib. cap. 13. ad Roma. tamẽ propter scandalum vitandum omitti iustè potest obedientia hæc. quod probat tex. optimus in cap. si quando. de rescript. Et in. l. si vindicari. C. de pœnis. quæ quidem constitutio habuit originem ab eo, quod de Cæsare Theodosio scriptum est lib. 11. Ecclesiasti. Historiæ cap. 18. & cap. cùm apud Thessalonicam. 11. q. 3. à diuo item Augustino lib. 5. de ciuita. Dei. ca. 26. cuius & nos meminimus lib. 2. variar. resolut. cap. 8. numer. 1. Cùm enim apud Thessalonicam seditio esset exorta, & quidam ex militaribus impetu populi fuissent extincti, Theodosius ex improuiso plebem ad ludos congregatam, à militibus obtruncari iussit: atq; cum à Sacerdotibus redargueretur, agnouit culpam: legemq; sanxit, vt sententiæ

tiæ Principum super animaduersione prolatæ, in diẽ tricesimum ab exequutoribus differrẽtur: quo locus misericordiæ, vel pœnitentiæ non periret. fuit nanq; Theodosius clementi, ac misericordi animo præditus, sæueraq; præcepta dilatione modica interdum molliebat: authore Paulo Diacono libr. 13. Nec tantum est superſedendum obedientiæ superioris ob vitandũ scandalum: cum ipse superior quid iniquum prçcipiat: sed & cum aliquid iustum præceperit: ratio siquidem vitandi scãdali operatur, vt tunc cesset lex illa, quæ dictat superioribus obtemperandum fore. hoc probatur in capit. cum teneamur. de præbend. iuxta expositionẽ Cardi. ibi. dum solam rationem scandali sufficere censet Romanus pontifex in specie illa, vt eius literis minimè obtemperetur. facit optima gloss. in cap. 2. 62. dist. quæ probat, electionem alioqui iustè factam, irritam fieri, & reuocari ob vitandũ scandalum, not. Abb. in capit. 1. colũ. 2. de elect. Feli. in dict. capit. nihil. 2. col. Detius in dict. ca. Cùm teneamur. quibus adstipulatur tex. singul. in capitul. nisi cùm pridem. §. pro graui quoq; scandalo. de renũciat. & in capitulo. quæsitum. vbi Panormitan. de rerum permutatione. Hinc sanè fit, vt ratione vitandi scandali possit Romanus Pontifex aliquem priuare beneficio ecclesiastico, cuius titulum canonicum habebat: si commode fieri potest dato alio itidem beneficio, vel damni læsione compensata, tradunt Romanus in singulari. 794. Hippolytus in singulari. 683. & 634. Innocenti. in dicto capitulo. nisi cum pridem. glos. in capitulo. Episcopus de loco. septima quæstione prima. & ibi Archidiaco. Frederi. de permuta. benefic. quæstione vigesimaquinta. & Gard. in Clem. prima quæstione quarta. de rerũ permutatio. potius quidem expedit reipublicæ, quod quis re propria priuetur: quam quod scandalum oriatur: cum id aliter vitari neque at: nec ex malitia procedat. Scandalum nanq; malitiosum nequaquam est considerandum, quoties tendit in læsionẽ eorum, qui malitiam, & iniquum animum habent. Hinc sanè fit, vt cum scandalo minimè sit obediendum superiori, etiam Papæ, quoties rectitudo rationis dictat potius expedire quod non obtemperetur, quam quod scandalum oriatur, etiam si superior præceperit obedientiam, non obstante scandalo. nec enim potest id superior præcipere: cum sit contra charitatem, quæ finis debitus est præcepti, prima ad Timoth. capitul. primo. & præcipuè cauere debeant prælati subditorum scandalum, capitul. cauendum. decima. quæstione tertia. vnde superior potestatem non habet aliquid præ

cipiendi etiã dato ſcandalo, ſicuti cenſent Bal.in leg.reſcripta.C. de preci.imp.offer.colũ. ſecunda. & Deti.in capitulo.ſi quando. de reſcript. colum. ſecunda. quidquid ipſe, & Abba. ſenſerit in dict. capitulo.cum teneamur. His omnibus accedit quod licèt alioqui præceptum ſuperioris in dubio præſumatur iuſtum, capit. ſi quid culpatur. 23. quæſtione.1. gloſſ. in capitulo. ad aures. de temp. ordin. capitulo. in præſentia. de renuntiat. capitulo. itaque. 32. quæſt. 5. glo. in capitulo. ex tenore. & ibi Doct. de ſent. excom. glo. in capitulo. ſecundo. de maior. & obedi. notat Palud. in. 4. diſtin. 19. quæſtione. 4. column. 3. attamen poterit differri eius exequutio, quoties maius damnum timeretur ex ea, quàm ex dilatione, quæ fit donec appareat de vera præcepti iuſtitia: ſecũdùm Adria. quodlibet. 2. verſi. pro ſolutione. Domi. à Soto in relect. de ſecreto. 3. mẽbro. qõ. 2. conclu. 1. &. 2. & Marti. Azpilcueta in capit. interverba. 11. q. 3. corol. 53.

Nonò à ſupradictis deducitur vera interpretatio tex. in capi. nihil cũ ſcandalo. de præſcri. quo reſpõſum eſt, prælatos poſſe iuſtè omittere rerũ eccleſiæ repetitionem ob
6 ſcandalum vitandum. Nam prælati tenentur bona, & patrimoniũ eccleſiæ repetere ab iniquis poſſeſſoribus, & ea illęſa ſeruare: alioqui mortaliter peccant. tex. in capit. in canonibus. verb. iniquum. 16, qõ. 1. glo. in capi. ea. de offi. Archi. notat Diuus Thomas dict. q. 43. arti. vlti. eſt etenim prælatis neceſſaria neceſsitate ſalutis, rerũ eccleſiæ repetitio & defenſio. & ſic Thomas Cantuariẽſis Archiepiſcopus laudatur, qui cum ſcandalo regis, & totius regni bona eccleſiæ repetere conatus eſt. text. in capitulo. ſicut dignum. de homi. vnde non eſt omnino expedita reſponſio text. in dicto. capitulo. Nihil. quam ob. rem eſt adnotandum, quod ſi ſcandalum hoc procedat ex ignorantia, vel infirmitate: tunc ſcandalum iſtud tollendum eſt per congruas admoniones: & interim, differri potetit repetitio rerum eccleſiæ ad tempus. ſed ſi ſcandalum ex malitia procedat: repetenda ſunt eccleſiarum bona non obſtante ſcandalo: ſicut Thomas explicat dicta quæſtione. 43. articulo vltimo. & adnotarunt Docto. in dict. capitulo. Nihil. ac colligitur ex his, quæ modo expoſita fuere in hoc ſcandali tractatu. quibus duo addẽda ſunt. primũ, quod licet rerũ eccleſiæ repetitio minimè ſit differẽda ob euitãdũ malitioſum ſcãdalũ in illis, qui ex malitia ſcãdalizantur: differẽda tñ eſt propter tẽporale, vel ſpirituale damnum, quod aliįs imminet ſi repetitio fiat. etenim ſi prælato repetẽte res eccleſię à principe, qui ex malitia ſcandalizatur, ſequeretur, aut timeretur auerſio populi à fide ex perſuaſione

ne principis imperantis: aut graue diſſidium in ipſa plebe: tunc cõſultius eſt, repetitionem rerum eccleſiæ in tempus commodiùs differri, quàm tanta cum iactura modò repeti: ſecundùm Caietan. in dict. arti. vlt. Alterum, quod dicit Thomæ reſolutioni additur, rectam quandam rationem præferre videtur. Quia ſi prælatus ſperet, & ſuſpicetur minori cum ſcandalo res eccleſię poſſe alio tẽpore repeti: differenda eſt repetitio in illud vſq; tempus, etiam ſi ſcandalum ſit malitioſum: quod ſentiunt Abba. & Docto. in dict. cap. nihil. arg. text. in cap. quando. 11. q. 3. Sic deniq; Thomas Cantuarienſis archipræſul laudatur, vel quia ſcandalum à malitia procedebat, nec ſperabat poſſe res eccleſiæ alio tempore commodiùs repeti: imò ſuſpicabatur ex repetitione etiam maximo cum ſcandalo, occupatores, & violentos rerum eccleſiæ detentores labente tempore ad frugem melioris vitæ reditu ros: ſicuti & Adrianus explicat in dict. quodlibet. 1. arti. 3.

Decimò, vt ad propoſitã à nobis quæſtionem à qua longiùs digreſsi fuimus, tandem redeamus, hinc aperitur intellectus ad text. in dict. cap. officij. de pœnit. & remiſſ. tollitur q; fortis, quam illi opposuimus, obiectio. recta ſiquidẽ ratio dictat, quòd res aliena domino reddatur, damnumq; alicui illatũ reſarciatur: modò id fiat abſq; proximi maiori læſione corporis, vel famæ. nam alieni retentio tunc illicita eſt, & iure naturali, diuino, & humano reprobatur: cũ inuito domino contingat. at ſi voluntas adſit domini expreſſa, præſumpta, debita, vel elicita, retineri alienum abſque ſalutis ſpiritualis periculo poteſt, in hac verò ſpecie dominus iuxta rectæ rationis iudicium debet velle: quòd cum tam graui damno, quale eſt mortis periculum, aut famæ diſpendiũ: res propria ſibi nõ reſtituatur: ex quibus conſequitur, non eſſe in hoc caſu neceſſariam rei alienæ reſtitutionem præciſè ad ſaluté animæ: cùm mulier adultera nõ teneatur de neceſsitate ſalutis reuelare proprium crimen: & ideo cùm regu. qui ſcandalizauerit. intelligenda ſit de veritate vitæ, iuſtitiæ, & doctrinæ, quoties veritas eſt ad ſalutem neceſſaria: non eſt inconueniens, veritatem hanc ab adultera ob effugiẽdam necem propriam, & vitandam infamiam, ac mariti ſcandalum, relinqui, & omitti. Tandem ad formalem reſponſionem obiectionis negandum eſt, non eſſe neceſſarium ad ſalutem nec pertinere ad veritatem vitæ, aut iuſtitiæ, aut doctrinæ: de quibus iuris regula tractat, quòd adultera proprium crimen reuelet cum periculo mortis vel infamiæ, etiã ſi reuelatio vtilis futura ſit ad illati damni reparationem. ad hæc facit text. in cap.

ne quis arbitretur.vers.illud.22.q.2.vbi propter vitandum scandalũ non est alicui propria res restituenda, nempe gladius: si illũ habens suspicetur dominũ cum eo peccaturũ,aut malũ cõmissurũ.text.ad idem in.l. bona fides. ff. deposit. nec ex hoc iuris naturalis præcepto iniuria fit: cum id ad specialẽ istum actum minimè possit applicari, vt constat rectæ rationis examinatione.quod & nos probauimus.2.parte Epitomes de spõsa lib.cap.5.§.9.numer.2.

Sed & secundo loco aduersus decisionem text.in dict. capit. officij. opponitur. Fama etenim & si sit res quædam admodum pretiosa, maximumq; omnium bonorum exteriorum,capit. deteriores.6.quæst.1.Aristot.libr.4.ethicorum cap.3.verè tamen inter res exteriores connumeratur: & temporalis quædam res censetur: & ideo licet maximæ æstimationis sit,pecunia tamen potest compensari, & æstimari:sicuti ipse adnotaui lib.1. Variar.resolutio.cap.2.nume.8.ergo poterit contingere maius damnum dari mariti hæredibus ex occulto adulterio,quam ipsi adulteræ ex eiusdem criminis reuelatione.

Consequens hoc probatur:quia si constituamus adulteram extra periculum mortis cum solius famæ iactura: quæ non ita grauis sit inspecta fœminæ qualitate: ac demũ sit ex aduerso patrimoniũ mariti amplissimum: satis appareret maiorem esse hæredum mariti iacturam, quam ipsius fœminæ, quæ adulterium commisit, quo ad famæ læsionem. Nam licet aurum sit pretiosius argento: potest sanè argentum esse tantæ quantitatis,aurũq;e minoris multo:vt maioris valoris sit argentum quam aurum.

Tertiò: Adultera,eam enim iterũ constituamus à periculo mortis liberam, & immunem, propter crimen adulterij, culpa eius non est digna fama illa quam habet dum occultum est adulteriũ. digna siquidem est pœna saltem infamiæ ob adulterium iuxta notata in.l.1.ff. de his qui notantur infamia.igitur tenebitur adulterium prodere, præsertim ad vitandam proximi læsionem in patrimonio: etiam si eidem detrimentum famæ immineat ex reuelatione:cùm iustè mereatur famã amittere,quæ tantum crimen cõmiserit: sicuti qui proximum infamia affecit, tenetur insontem ab hac ignominia, retractatione liberare, etiam cum periculo propriæ infamię:sicut & tenetur quis innocentem eius culpa,in vitæ discrimen adductum à periculo vitæ eximere,etiam cum propriæ vitæ dispendio. Huic tamen obiectioni satis respõdetur,si illud adnotemus,neminẽ teneri se ipsum prodere,& infamare, etiã si crimẽ cõmiserit:tex.in ca. si quis aliquando.

do.§.nõ tibi dico.de pœnit. dist.1. Thomas.2.2.q.69.art.2. Quòd si sit aliquis debitor alterius,quẽ insontẽ & innocẽtẽ falso testimonio infamauit,tenebitur etiã cum periculo simílis infamiæ, idem damnũ illatum restituere:nõ tamen cum maiori damno,& periculo.oportet igitur examinare an debitoris, & creditoris æqualis sit famæ iactura: & tunc tenebitur creditor ad famæ restitutionem.sed si maior sit debitoris detrimentũ:tunc omittenda est famæ restitutio: ne fiat cum maiori damni debitoris, qui in maiori, & extrema honoris & famæ necessitate est constitutus. Nam licèt teneatur quis famam restituere alteri æquè indigenti,etiam cum æqualis boni iactura: non tamen tenebitur famã alteri restituere cum maiori restituentis læsione,quam sit commodum eius, cui est facienda restitutio: aut saltem cum is non patitur ex dilata vel omissa restitutione damnum ita graue sicuti alter pateretur: vel ratione necessitatis extremæ, vel ex eo quod alter passurus sit ex restitutione damnum famæ,& honoris: dominus vero, cui est facienda restitutio,ex eius omissione tantum patiatur læsionem in diuitijs.esset etenim inordinata dñi voluntas, & ideo minimè obseruãda, si restitui sibi velit pecuniã, aut patrimonium cum graui debitoris iactura in rebus,quæ maximæ æstimationis cẽsentur,qualis est fama.quam ob rẽ non omnino vrget Romani Pontificis responsum quod vltimo loco adducebam.plura tamen, quæ hac in quæstione poterant examinari omittens, aliquot adnotabo ad suprascriptæ decisionis faciliorem interpretationem.

Primùm quidem Theologi & Canonistæ in hoc conuenire mihi videntur: quod adultera habẽs patrimonium,ex quo valeat commodè legitimis mariti hæredibus illatum damnum resarcire, tenetur id omnino facere:cùm ea restitutio satis fieri possit absq; iactura famæ,vel honoris ipsius adulteræ.qua ratione ad eius salutem spiritualem debet mulier adultera curam huius satisfactionis habere,secundùm Abba.& alios in dict. capit.officij.& Syluest.verb.adulterium.quæstione.1.

Secundò illud est obseruãdum, quòd si adultera nõ possit probare proprium adulterium, & sciat nihil profuturam,& inutilem forè eius reuelationem:nec possit damnum patrimonio,& rebus propriis resarcire: minimè tenebitur crimen detegere.Nam præterquã quòd esset hęc temeraria reuelatio & famę prodiga dissipatio:nequa quã obligatur adultera facere id, quod nihil ad damni illati reparationem cõducit.atq; ita in hac sníá persistũt oẽs qui quæstionẽ hanc tractauere.Sed quęritur oportune an teneatur adultera filio spurio

ſecretè adulterium detegere? ſanè quibuſdam viſum eſt,eam adhoc nõ teneri,quia nec filius matri hoc aſſeueranti credere tenetur. iuxta. gloſ.in dict.capit.officiſ.& in.l. ſi poſthumus.§.vlt.ff. de lib. & poſthu.etiam ſi ſciat matrem adulterium commiſiſſe: quod omnes fatentur in capit.per tuas. de probat. & in.l. filium. ff. de his qui ſunt ſui.cùm non ſequatur neceſſariò filium eſſe cõceptum ex adulterio, eò quòd mater fuerit adultera,text.elegans in.l.miles.§.defun. ff.de adulte.quo fit,vt mater adultera minimè teneatur nec filio reuelare ſecretò adulterium: niſi viderit eam reuelationem vtilem certò futuram ad damni ſatisfactionem.nec inde timeat famę diſpendium. Etenim quod probare conantur Paluda.in.4.ſenten. diſtin. 27.quæſt.2.art.1.& Adria.in materia de reſtitutione.Fol.7. exiſtimantes, matrem adulteram teneri occulte filio ſpurio crimen adulterij detegere,etiam ſi certo ſciat, filiũ minimè illi crediturum: falſum eſt, & à rectitudine iuſtitiæ alienum: & ideo improbatum à viro doctiſsimo Alfonſo de Caſtro libr.2.de poteſta.legis pœnal. cap. 11. Fortaſsis tamen Paludani ſententia poſſet admitti in hunc ſanè ſenſum, quòd mater adultera in mortis diſcrimine cõſtituta: dum ipſa inſtat mors:præſtito iuramento:& adductis ratiõibus,quæ poſſint filiũ perſuadere,eidem filio ſecrete denunciet,ipſum ex adulterio cõceptum fuiſſe.poterit enim contingere,vt filius matri rẽ ita aſſeueranti,credat:abſtineatq; mariti hæreditate.Fateor equidẽ adhuc & in hoc caſu dubiam eſſe Palud. opinionẽ.cũ & ſi poſsit ita accidere,vt filius matri credat:tamen credere non tenebitur:idcirco mater cogẽda non eſt,crimen propriũ in hoc ancipiti remedio cuiquã prodere, præſertim quòd Paluda. & Adrianus corũ ſententiã veram eſſe cẽſent,etiam ſi mater certò ſciat,filiũ eidẽ non crediturũ: quod non video poſſe iuſta ratione defendi.

Tertiùm conſtat omnium ſententia,mulierem adulteram, quæ adulterium detegere poteſt abſq; mortis & infamiæ periculo,teneri id reuelare:modò vel probare poſſit filium ſpuriũ eſſe, vel ſciat eius reuelationem futuram vtilem ad illati damni reſtitutionẽ.quod minimè controuerſum eſt.

Quartùm hac in diſceptatione negotium faceſsit: cùm adultera non poteſt crimẽ prodere abſque periculo mortis, vel infamiæ, & certò ſcit, criminis reuelationem futuram vtilẽ:vel probare poteſt filiũ ſpurium eſſe:an teneatur hoc ipſum detegere? & ſanè Adrianus dict.tract.de reſtitutiõe in hãc iuit ſententiã,vt cenſeat,adulterã teneri ad huius criminis reuelationem. idem Adria.quodlibet.1.art.3.ad.2. reſpõdit, poſſe adulteram differre ad aliquod tẽpus huius criminis proditionem: non tamen perpetuò eam omittere.cui obſtat profectò tex.in dict.capit. officij, qui difficilem habet alioqui interpretationem. Et ideò veriùs eſt, & hís,quæ modò dicta fuere, magis conſonum, in hac propoſita ſpecie,adulteram non teneri nec cum periculo mortis,nec cum diſcrimine famæ ſe ipſam prodere, etiam ſi certò ſciat futuram vtilem eius criminis proditionem ad reparationem damni illati: ne filius ſpurius iniquè patrimoniũ mariti habeat.quam cõclusionẽ verã eſſe cẽſent Innoc.Panor.& Doc.in dict. c.officiſ.per eũ text.Scot.in.4.ſen. dict.15.q.2.Gaieta.in.2.2.q.62. artic. 6.ſuper reſpõſione ad.2.idẽ in opere.16.quæſtionum.q.14. Ioannes à Medina de reſtit.q.3.in.4. cauſa. & Alfonſus à Caſtro lib.2. de poteſt. legis pœnal.capitu.11. Sylueſter in verb.adulterium.q.1.quorum opinio prẽter authoritatem Romani Pontificis in dict.capit.officiſ.probatur rationibus, quas paulò antè explicuimus. Ex quibus dubia ſunt,& falſa videntur ea, quæ hac in re Adri.& Maior.ſcripſere. primũ etenim cenſet Adria. in quod libet.1.articu.3.ad ſecundum. adulteram teneri ad huius criminis reuelationem aliquo tempore: licèt eam poſsit quandoq; non perpetuò differre.Nã ſi adultera propter periculum mortis, & infamiæ immunis eſt ab hac criminis proditione: nulli dubium eſſe poteſt:quin ipſa tuta ſit à peccato,& libera dum hæc ipſa pericula immineant,inſtent,& appareant.Sic quod idem Adri.adnotauit aſſeuerans,nõ excuſari adulteram à reuelatione,ſi periculum mortis inſtet ex malitia cognatorum ipſius mariti,qui eum fortè minimè iracundum ad vxoris occiſionem cõmouebunt.eadẽ ratione corruit: quia parum refert,periculum adulteræ immineat vel ex ira mariti, vel ex eius conſanguineorum malitia,& perſuaſionibus,cùm ſemper adſit periculum mortis,& ſic ipſa cauſa,quæ adulteram à reuelatione excuſat.deinde nec Ioan.Maior in.4. diſt.15.q.17.& in.3.diſt.37.q.34. quæſtionis huius veritatẽ attigit:dum exiſtimauit:adulterã viduam iam, vel liberam à periculo mortis,teneri adulterium detegere,etiam cum famæ grauiſsima iactura, ſiquidẽ licèt maius ſit vitæ,quàm famæ diſpendium:attamen frequẽtiſsimo omnium conſenſu receptum eſt, ſatis ſufficiens eſſe periculum,aut diſcrimen famæ ad hoc, quòd adultera interim excuſetur à propriſ delicti reuelatione.

Sed ſi ad amuſsim examinetur ſecũda obiectio, quã ad textũ in dicto cap.officiſ.excogitauimus:poterit,ni fallor,ſemoto vitæ periculo conſtitui ſpecies quædã,in qua adultera teneatur crimen detegere,etiam cum famæ iactura,ſi ſciat vtilem futuram hanc reuelationẽ, & ei creditum iri:nempe cùm tan

tum, ac tam ingens est patrimonium mariti, quod à legitimo successore iniquè aufertur adulterio vxoris, & spurio filio traditur, vt rectitudine pensata, arbitrio discretissimi viri, maius sit eius quam famæ ipsius adulteræ dispendium: quod maturè: & diligenter est cogitandũ. idem scribit Dominicus Soto, lib. 4. De iust. & iur. q. 7. ar. 2. ipse tamen etiam in mortis periculo hoc arbitrium admittendũ censet. cum legito.

Nec mihi placet cautela, qua vsam fuisse viduam quandam refert. Andr. Alciat. lib. 3. de præsum. 37. præsum. & idẽ lib. 9: Parerg. c. 12. Ea equidẽ vidua cum plures liberos haberet, quorũ vnus esset adulterio cõcept⁹, eis accersitis ad mortem veniens dixit: Filij mei vnus vestrum est natus ex adulterio, & ideo bona mei mariti detinet indebitè: ego verò priusquam ex hac vita migrem, ne meriar in hoc peccato, eum vobis nuncupare intendo: nisi vos inuicẽ remiseritis omne ius, quod habet alter aduersus alterum. tunc filij, cum quilibet de se ipso dubitaret, mutuo se ipsos ab eo onere absoluerunt, & liberarunt, iusq; inuicem sibi remiserũt. Nam licèt eiusdem cautelæ obiter meminerit Ioan. Maior. dict. q. 17. tamẽ per eam minimè tollitur damnum illatũ ex adulterio: nec fit liberatio sufficiens: siquidem mutua hęc absolutio spõtanea nõ est: sed coacta: is etenim filius, qui legitimus est nullum ex ea cõmodũ habet: sed adhuc damnũ patitur: nec id remisisset si certo sciret, alterũ fratrem adulterio cõceptum fuisse. imò coactus metu, ne forsan ipse à matre spurius manifestaretur eidem liberationi consensit qui consensus sufficiens non est.

¶ Quæritur præterea, cuius expensis fieri debeat restitutio: quoties creditor, cui est faciẽda, longè abest à loco vbi debitor habitat, & domicilium habet? Et gl. in ca. cũ tu. de vsu. expressim tenet, restitutionẽ faciendam esse expensis creditoris absentis, quo in loco Panor. Ana. Rauẽna, & Docto. cõmuniter hoc verũ esse opinantur, quãdo creditor abest à loco, vbi damnum illatũ fuit, vel in quo debitor iniquè rẽ ab eo extorsit: cum ipse debitor nõ mutauerit domiciliũ: tunc etenim expensis creditoris est restitutio facienda. Quod si debitor ipse à loco, vbi rẽ extorsit, vel damnũ dedit ibidem manẽte creditore discesserit, tenebitur is propriis expẽsis restitutionem ipsam ad exequutionem deducere, argumẽto. l. cũ res. ff. de legat. 1. quæ in solutione legati hoc sanè modo distinguit. Et tamen quoties restitutio expẽsis creditoris absentis fieri debet, omitti profectò poterit, aut suspẽdi, ac differri: si plus, vel tantundẽ expendendum est in restitutione ipsa facienda, quantũ res ipsa principalis iustè valet, & æstimari potest. glos. in dict. capitul. cum tu. quam

quam doctores inibi communiter probant, & Sylvest. verb. restitutio. 4. §. vlti. cæterum hæc distinctio locum obtinet in eo, qui iustè, & voluntate domini debitor est: & ideo qui iniquè habet rem alienam, & ratione acceptionis iniustæ ad restitutionem tenetur, subiturus est expensarum onus, & omne damnum, quod ex ea restitutione processerit: cum absque vlla distinctione obligetur dominum possessorem facere rei propriæ: idcirco parum refert, quod creditor post furtũ, vsuram, aliam uè iniquam acceptionem à loco, vbi damnum illatum est, discesserit: secundùm Caieta. in. 2. 2. quæst. 62. articul. 5. sed prætermittendum nõ est ad huius opinionis examen, quòd perfecta restitutionis exequutio in hoc tendit, vt creditori nullum damnum sequatur ex iniqua occupatione alterius. hoc etenim verè est restituere. Nec tamen eidem debetur lucrum aliquod: sicuti manifestissimi iuris est. qua ratione si creditor nullas facturus esset expensas in exportandis rebus quibus expoliatus fuerit: vel quia absq; vllis expẽsis eas secũ tulisset, vel ante discessum, nisi dãnũ ei illatum per iniuriam foret, eas venditurus esset: tunc quidem debitor tenebitur ad expẽsas: quæ cunq; illæ necessariæ sint ad restitutionem: at vbi creditor ipse in exportandis rebus, etiam si eis priuatus non fuisset, expensas factu-

rus nihilominus esset: ad has certè tenebitur ipse creditor: non ad maiores: quod Ioan. à Medina explicat in tract. de restitutio. fol. 7 & sequẽtibus. Hinc fit, quod ipse debitor tenebitur certiorem facere creditorem huius sibi debitæ restitutionis, vt ipse creditor certus de ea respondeat, quid velit agendum esse de rebus, quæ sunt restituendæ. atque ita sunt intelligẽda quæ diuus Thomas scripsit in dict. art. 5.

8 Illud vero adnotãdum est, quod quidam opinantur, debitorem posse omittere, ac differre æris alieni solutionem, si creditor sit excõmunicatus. idque probare conantur ex capit. intelleximus. de iudic. vbi constat, excommunicatum non esse admittendum ad agendum in iudicio. item ex capi. nos sanctorum. & cap. iuratos. 16. q. 5. & cap. vlti. de hæret. quibus auctoritatibus hanc sententiam veram esse opinantur Abb. & Fel. in cap. inter alia. de sent. excom. Abb. in capit. veritatis. de dolo. & contu. colũ. 12. Detius in dict. cap. intelleximus. ad finem. Probus in capit. cùm quis. 1. col. de senten. excom. in. 6. Adrian. in. 4. senten. q. 3. de clauibus. Nos tamen contrariam opinionem absq; vllo dubio tenendam esse censemus existimantes, minimè excusari debitorem à restitutione ex eo, quod creditor sit excommunicatus ea etenim communio, quæ leuis est, & continge

re poteſt in ſolutione æris alieni, nequaquã eſt prohibita. quemadmodum deducitur ex dict. c. inter alia. capit. quoniam multos. 11. q. 3. atq; ita huius opinionis auctores habeo gl. Archidi. & doct. in cap. penult. 15. q. 6. Innocen. in dict. cap. veritatis. Ioann. Maior. in. 4. ſent. diſtin. 18. q. 4. Sylueſt. verbo. excõmunicatio. 5. q. 12. Francus in cap. 1. de exceptio. in. 6. & Ioã. à Medina in tract. de reſtitutione. q. 3. cauſa. 9. quibus non oberit text. in dict. capit. intelleximus. quia loquitur in iudiciali exactione. text. autem in. d. c. iuratos. & in. d. c. vlt. de hæret. tractauere tãtùm de iuramẽto fidelitatis: à quo eccleſia abſoluit ſubditos propterea quòd eorũ prĩceps ſit excommunicatus: vnde non erit idem dicendum in debito æris alieni, cuius ſolutio facilimè creditori fieri poteſt abſque vlla cenſuræ eccleſiaſticæ læſione. id que maximè admittendum eſt: quandoquidem vſu forenſi apud ſeculares iudices minimè receptũ ſit, quod in dict. cap. intelleximus fuit ſtatutum. vt nos obiter attigimus libr. 1. vari. reſolut. capit. 18. num. 5.

Ex ſequenti parte,

1 *Quid ſit reſtitutio: atq; vnde procedat, quaſque radices habeat?*
2 *Tenetur quis ablatũ reſtituere ratiõe acceptionis iniuſtæ.*
3 *Vſurarius tenetur reſtituere ratione acceptionis iniquæ: id eſt proximo iniurioſæ.*
4 *Vſurarius mentalis, an teneatur reſtituere quod ei datum fuerit à debitore?*
5 *Remiſsiõ libera vſurarũ liberat omnino creditorem à reſtitutione, etiam ſi is non habeat animum reſtituendi.*
6 *Quoiure humano nè, an diuino ſit faciẽda pauperibus reſtitutiõ?*
7 *Humana conſtitutio nõ punit, nec punire poteſt actus interiores mentis.*
8 *Mẽtalis vſurarius quis ſit, & quo pacto poſsit in foro exteriori cogi ad reſtitutionẽ*

Secunda Relectionis pars.

REſtitutio læſioni opponitur: nam & ea illud reddit, quod læſio abſtulerat. l. quòd ſi minor. §. reſtitutio. ff. de minori. l. 1. C. ſi aduerſ. tranſ. l. ſed ſi per prætorem. §. ſi feriæ. ff. ex quib. cauſ. maio. Bart. in. l. qui proprio. ff. de procurat. ideò in hac materia, quã tractamus, reſtitutio eſt, illius rei redditio, quæ ablata eſt, ſecũdum Thom. 2. 2. q. 62. artic. 1. qui probat eam ad iuſtitiam commutatiuam pertinere. Etenim ſicut acceptio rei alienæ actus eſt iniuſtitiæ circa cõmutationẽ, ita & reſtitutio, quę ei opponitur, erit actus iuſtitiæ cõmutatiuę: cùm per intelligentiam vnius contrariorum cognoſcatur alterius intellectus, & percipiatur eius vis: authore Ariſtotele. 1. Topico. &. 4. Ethi. capit. 1. ſic idem Ariſtot. lib. 2. rhetori. ad Theodectẽ ſcribit, quòd cõtrariorum eadem eſt diſciplina, ſed contraria vis: id

eſt, eadem eſt ratio cognoſcendi contraria. quod & Dinus adnotauit in regu. poſſeſſor. de regul. iur. in. 6. in commutatiua autem iuſtitia potiſsimè attẽditur damni per acceptionem illati compẽſatio per redditionem, & ęqualitatem: quẽ admodum ex eodem Ariſt. conſtat. lib. 5. Eth. damnum verò infertur alicui variſs modis, per occupationem inquam propriæ rei, per eiuſdem rei detentionẽ: atque itẽ per impedimentum nequis aſſequatur, quod ei debitum eſt: in ſumma reducitur læſio his modis contingens ad alicuius boni priuationem, cùm is, qui detinet alienã rem, aut alteri debitam, eam videatur ab altero abſtuliſſe: & eadem ratione, qui impedit, nè quis adſequatur bonum aliquod, planè dicitur bonũ hoc ab altero auferre.

Reſtitutio autem duas radices habet, à quibus omnino deduci tur. ab acceptione ſcilicet, aut à re accepta. ab acceptione tunc procedit, quando quis ratione ſolius acceptionis tenetur alteri reddere quod ſuum eſt, aut ei debitum, vt in cauſis mutui: depoſiti: furti: rapinæ: & ſimilibus: in quibus adhuc obligatio reſtituendi regulariter datur, etiam ſi nec res mutuata: depoſita: furto ablata penes accipientem ſit. à re accepta tunc deducitur reſtitutio: quoties quis rẽ alienam, aut alteri debitam habet & ea quidem amiſſa ceſſat reſtituendi obligatio. ſicuti diligenter tradidere Thomas & Caietan. 2. 2. quæſt. 62. articul. 6. & Dominic. à Soto lib. 4. de Iuſt. & iur. q. 7. artic. 2. de acceptione licita hic minimè agemus: ea etenim expedita eſt: præſertim quòd data mora reſtituendi id, quod debetur alteri ratione acceptionis licitę, iam ea acceptio illicita fit ob contrariam alterius voluntatem. de illicita verò acceptione regulam quandam conſtituere libet ad huius tractatus apertiorem cognitionem.

Prima regula.

TEnetur quis ablatum reſtituere ratione acceptionis iniuſtæ: ſiue ea ſit iniuſta in iniuriã proximi: ſiue quia lege prohibita. prior pars regulæ conſtat extraditis per diuum Th. & Caiet. 2. 2. q. 62. artic. 1. 2. &. 6. &
2 probatur: quia iniuſta acceptio, quæ proximum lædit, virtuti iuſtitiæ opponitur, ac peccatum eſt: ſicuti ratione manifeſta conſtat. læſio autem aliter quàm per ablati redditionem tolli nequit: igitur neceſſaria eſt ipſa reſtitutio, cùm quis per acceptionem iniquam proximum læſerit. poſterior regulæ pars probatur in. l. non dubiũ. C. de legi. in. l. quemadmodum. C. de agricol. & cenſit. lib. 11. & in capit. qui contra iura mercatur. de regu. iur. in. 6. in hac autem regula nomen acceptionis continet non tantùm ablatum illud, cùm quid à proximo ex proprijs eius rebus

aufertur

aufertur:ſed & damni illationem in eo,quod proximus habet, vel habere ſperat,aut ſibi debetur,lege iuſtitiæ:tametſi damnũ inferẽs nihil ex hoc vtilitatis, ac cõmodi accipiat.Nam qui alteri damnum in hac ſpecie dat,procul dubio auferre cenſetur ab altero id in quo eũ lædit:authore Thoma dict. q.62. art.4.& Caiet.arti.6. optimus tex. in.l.damnum.ff.de dam.infect.

Primum ab hac regula procedit ratio:quare vſurarius ad reſtitutionem eius,quod per vſuras extorſit omnino teneatur.fuit etenim ea ac
3 ceptio iniurioſa proximo, & iniqua:atq; ideò iure naturali,diuino & humano, prohibita, ſicuti & nos adnotauimus libr.3. variar. reſol.capitu.1.qua ratione immunis nõ erit à reſtitutione,etiamſi quod extorſerit perierit prorſus, nihilq; vtilitatis ex eo habuerit, ſecũdum Thomam dict.art.6.

Ex hoc item deducitur examinatio tex.ſingularis in cap.conſuluit. devſur.quo deciſum eſt,vſuriũ, quem vulgus mentalem appellat, teneri ad reſtitutionem eius,quod à debitore vltra ſortem abſque vlla pactione tacita, vel expreſſa habuit. Ex ea nanque deciſione plerique adnotarunt,quòd liberado
4 natio debitoris, occaſione mutui facta creditori, nihil profit ei habenti prauum animum:nempe recipiendi aliquid vltra ſortem ab ipſo debitore abſq; pactione vlla dãte:cum alioquiſi hanc ſpem nõ haberet,minimè foret mutuatur⁹ ſortem.hanc cõcluſionem tenent Inn.Abb.Anani.& Doct.in.d.ca. conſuluit.Adria.in.4.ſen.intra.de vſu.Iaco.Almain.in.4.d.15.q.2. Io. Andr.in hac reg.peccatũ.aſſeuerãtes hoc, quod ita à creditore, hac ſub ſpe receptũ ſit,omnino eſſe reſtituẽdũ.Quibus præter authoritatẽ tex.in.d.c.cõſuluit. ſuffragatur id,quod Bar.adnotauit in.l.1.ff. de dona.ſcribẽs,nõ eſſe donationem verã,nec perfectã,etiãſi donãs ſciat &exiſtimet,nullã ſubeſſe dãdi cauſam,modò recipiens opinetur id, quod datur,ſibi debitũ eſſe.idẽ notat Pau. Caſt.ibi & in.l. abſenti.ff. eo.tit.fit igitur,vt in hac ſpecie,cũ mẽtalis vſurarius recipiat quid vltra ſortem mutui ratione: alioqui non mutuaturus,non ſit libera donatio ipſius debitoris, etiam ſi is abſque vllo pacto, ſciens nullam ſubeſſe dandi cauſam, id dederit. verũ huic rationi reſpõderi poteſt, diſſimilẽ eſſe Bart.caſũ ab eo,quẽ modo tractamus: ſiquidẽ mentalis vſurarius, cum recipit aliquid vltra ſortẽ abſq; pacto certo,ſcit,ſibi illud nõ deberi: & gratuito dari: licèt ea ſpe mutuũ debitori dederit.& præterea quanuis in ſpecie per Bart.definita non ſit donatio eſt tamen irreuocabilis datio: vndeis,qui dedit,donatum repetens etiam re extante, ſubmouebitur exceptione doli.Paulus de Caſtro in.l. ſi tibi dederim. per textũ ibi. ff.de donatione.gloſ.Bart.Angel. Alex.

Alex.& Deci.in.l.ſi ego.ff.ſi.cert. pet.etiam ſi contrarium in hoc reſponderint Bald. Odofred. Oldr. Fulgo.& Iaſo.in dict.l.ſi ego.aſſerentes,poſſe rem donatam adhuc extantem repeti.Nam opinio glo. magis communis eſt.Deinde maximè differunt hæc duo: nam vſurarius cùm recipit datum ſibi vltra ſortem,habet animũ id adquirendi,& volũtatem recipiendi,vt gratuito datum.at donatarius hãc voluntatem,nec animum non habet:quippe qui recipiat id, quod ſibi datur, vt verè debitum. Sed & in vſurario mentali in caſu,quẽ tractamus, quòd is ad reſtitutionem teneatur, etiam tenuerunt Henrri.in cap.in ciuitate.colũ.vlt. de vſur.gloſ.in capit.vlti.de ſimonia. & inibi Cardi. Ancha.in reg. peccati venia.q.1. colũ.6. de regul. iur.Lauren. à Rodulphis in tracta. de vſur.q.3.Card.in Clemen.vnica.q.24.de vſuris.Alex.con.93.libr. 6.cui verò ſit hæc reſtitutio facienda, non admodum inter huius opinionis aſſertores conuenit. ex eis etenim quidam cenſent, reſtitutionem pauperibus faciendam eſſe,non ei, qui dederit:ita quidem viſum eſt Rainerio in ſumma titu. devſur.verſi.ſed nunquid voluntas.Iacob.Almain.dict.q.2. Caiet. 2.2.q.78. artic.1.& Guidoni Papæ. in tracta. de contra. illicitis. nu.15. Cõtrariam ſententiam:imò quòd hic mentalis vſurarius non teneatur ad reſtitutionem eius,quod libere datum fuerit abſque vllo pacto à debitore: licèt ob prauam intentionem debeat erga Deum agere pœnitentiam. probat text.in ſimili quæſtione in capit.vlti.de ſimonia.cuius argumento ita tenẽt Paul.Eleazar in Clement.1.de vſuris.Sylueſt.verb.vſura.6.§.3. Caiet. in quodlib.de vſura cap.3. Richar. in.4.ſenten.diſt.15. q.5.arti.5. & ibi Scot. & Gabriel. q. 11. dubio penul.Bald.in.l.penult.ff. de condi. ob turp.cauſ.Alexand.in.l. ſi non ſortem.§.1.ff.de condi. indeb.Carol.Molin.de cõtract.num.6. quo in loco teſtatur hanc opinionem magis cõmunem eſſe apud Theologos,vt tandem nulla hic conſtituatur obligatio reſtituendi nec ipſi debitori,nec pauperibus. Cui ſententiæ vere accedit Card.in di. q.24.dum cenſet,hunc vſurarium mentalem inducendum eſſe ad reſtitutionem in foro interiori:non tamen compellendum. Nec præciſè Innocẽt. priorem opinionem probat,ſed eam eſſe tutiorem aſſeuerat. Non obſtat deciſio text.in dict.cap.conſuluit.quia ea intelligenda eſt, vbi ſumus in dubio, an debitor vltra ſortem dederit aliquid creditori liberè, an coactus quadam occaſione mutui acceptiſ.est etenim tunc præſumendum, eam dationem omnino liberam non eſſe, ſed procedere à cauſa,& radice mutui:ſecundùm Syluest.dict. q.3.licèt in hac ſpecie Caiet.in dict.cap.3.contrarium teneat.

neat.ipſe tamen aſſerit, vſurarium mentalem recipientem aliquid à debitore vltra ſortem, ſi credat id ſibi, nec gratis, nec libero animo dari, teneri ad reſtitutionem propter conſcientiæ læſionem, etiam ſi verè animo libero datum ſit: & hęc obligatio manet donec læſio conſcientiæ perſcientiam, aut alias ceſſauerit. in quo idem tenet Catherinus libr. 6. aduerſus Caieta. eũ nihilominus erroris arguens eo, quòd eius ſententiam non ſatis recte intellexerit. Alioquin ſi conſtet de libera datione debitoris, locus non eſt obligationi reſtituendi, etiam pauperibus.

Hoc item comprobatur ex eo, quod remiſsio libera vſurarum iam quidem inique extortarum facta per debitorem creditori habenti animum nõ reſtituendi eas, ſed retinendi, abſoluit eum ab obligatione reſtituendi. gloſ. & ini bi Anchar. & Fran. in hac reg. peccatum. verb. reſtituatur. Laurent. à Rodulphis in dict. ca. conſuluit. q. 7. Alex. con. 91. lib. 2. col. 1. Floren. 2. part. tit. 2. cap. 6. col. 3. Frederi. cõſ. 22. optimus tex. in. l. ſi rẽ. §. omnis. ff. de pig. act. l. certe. §. Iulianus. ff. de precar. l. item liberatur. in prin. ff. quib. mod. pig. vel hypo. ſolua. licet contrarium & in hoc teneant Dinus & Ioan. Andre. in dic. reg. peccatum. Abb. & Anania. in di. cap. conſuluit. & in cap. cum tu. eo. tit. nam & priorem ſententiam iure veriorem eſſe cenſent idem Frederi. conſi. 18. Cald. conſil. 10. de vſur. Andreas Tira. lib. 2. de retrac. in fine. q. 28. nume. 151. Carol. Moli. de contract. nu. 8. & Ioannes à Medina de reſtit. q. 3. cauſa. 2. quorum opinio profecto verior eſt, & fere communi omnium conſenſu recepta. Illud vero quòd de reſtitutione facienda pauperibus ab hoc mentali vſurario adnotarunt Rainerius, Guido, & quidam aliſ, iure probari non poteſt. Nam vel hæc reſtitutio fieri debet iure diuino, vel humano. Diuino quidem iure reſtitutio ei, qui dedit facienda eſt: non pauperibus: vel nulli.

6 Siquidem adquiſitum ex vſura ideò reſtituendum eſt, quia acceptio fuerit iniuſta: ideſt iniurioſa proximo, à quo vſurę extorquentur: quiq; minimè peccauerit ſoluendo vſuras: cùm ea datio nõ ſit illicita: idcirco reſtitutio, quæ iure diuino fieri debet eorum, quæ per vſuram adquiſita ſunt: omnino ſi fieri poteſt, facienda eſt ei, qui dedit: aut in eius vtilitatem: non autem alteri. Et præterea iure diuino nuſquam eſt neceſſaria reſtitutio facienda pauperibus, nec item naturali: his etenim iuribus ſolum tenemur pauperibus ob extremã neceſsitatem ſubuenire, & dare eleemoſynam: non ſanè res, quas illicite adquiſiuimus: nam has tenemur reddere his, à quibus eas habuimus, quod in hac relectione inferius probabitur. fit igitur, vt iure diuino, vel naturali minimè ſit

ſit præcepta reſtitutio pauperibus facienda earum rerum, quæ illicite adquiruntur: ſicuti docet poſt alios Ioan. à Medina. de reſtitu. q. 3. cauſa. 11. quòd ſi pauperibus reſtitutio facienda eſt, ea tantùm iure inducitur humano, quòd non ligat actus interiores mentis: qui

7 ex propria natura minimè poſsint apud iudicem exteriorem probari: ſecundùm Caiet. 2. 2. q. 11. artic. 3. Archiep. Floren. 3. part. titu. 24. cap. 4. Sylueſt. verb. excommunicatio. 7. §. 2. notab. 1. Maiorem in. 3. ſenten. diſtin. 25. q. 3. Almainum in tract. de poteſtat. eccleſ. capit. 3. Marti. ab Azpilcueta in prin. de pœnit. diſt. 5. num. 19. Driedonium in tract. de libert. Chriſti. lib. 3. pagina. 60. Alfonſum à Caſtro libr. 2. de iuſt. hæret. punit. cap. 18. & lib. 5. de poteſt. legis pœnal. capit. vlti. concluſione. 1. Quorum ea eſt concors ſententia, quòd humani legiſlatoris authoritas, & poteſtas ad ea ſola ſe extendit, quę licèt ſint occulta, & incognita: tamen ex natura ſua poſſunt ab eo cognoſci: non autem ad ea, quæ ex ſe, & propria natura occulta ſunt, nec poſsũt aliterquã per cogitantis reuelationem cognoſci: vt ſunt illa, quæ ſola mente perpetrantur. Quæ quidem nec puniuntur, nec puniri poſſunt lege humana: cùm humanæ nõ ſub ſint iuriſdictioni, nec poteſtati, quòd alibi longius tractabitur. lege igitur humana, qua quis obligatur reſtituere pauperibus, non comprehenditur: nec poteſt comprehendi mentalis vſurarius. Et ideo manifeſtè conſtat, mentalem vſurarium non teneri ad reſtitutionem ipſis pauperibus faciendã, nec ipſi, qui dedit eo caſu, quo apparet libero animo aliquid vltra ſortem datum eſſe. Tametſi gloſ. in Clem. 1. §. verum. de hæret. aſſerat, per cõſtitutionem humanam poſſe puniri crimen omnino occultum ex natura ſua, & intra mẽtem ipſam latens. quam ſequuntur Panor. in capi. 2. de offi. ordin. col. 3. & in cap. extirpandæ. §. quia verò. col. 8. de præben. Felin. in ca. Porrò. col. 1. de ſenten. excommu. Arelat. in tract. de hæreſi. q. 9. Adria. quodlibet. 8. art. 1. quo in loco inquit, hanc eſſe cõmunem ſentẽtiã. eandem veriorẽ eſſe cenſet Albert. Pighius lib. 6. de eccleſi. Hierar. cap. 16. Ioann. à Medina in trac. de oratione. capit. de poteſt. eccleſ & Ambro. Cathari. cõtra Caieta. ſuper ſummula verb. & notat de excommunicatione. & verb. hęreticus. Sed prior opinio probatur in ca. cogitationis pœnam. de pœniten. diſt. 1. & profecto potior eſt quia minimè vrgent, quæ in contrarium adducuntur: cùm vel procedant in crimine occulto per accidens: nempe quod ex propria natura probari poteſt: licèt nullis teſtibus præſentibus commiſſum ſit: vel in actibus exterioribus. Siquidem in dict. §. verùm. non imponitur pœna propter odium, vel

ſpem

ſpem intra cordis ſecreta latentia, ſed propter perſecutionem, afflictionem,& torturam innocentis ex odio,aut ſpe lucri procedẽtem: & ſic propter actus exteriores, qui iniqui,aſi raui ſunt,& aduerſus iuſtitię legem perpetrantur.ita quidem cum quis punitur ex eo, quòd fatetur,ſe credere,& animo tenere,Deum non eſſe trinum & vnum:non punitur is propter hæreſim mẽtalem:ſed quia hæreſim, quàm animo, & mente concepit errore intellectus,qui interior eſt, ſatis ſignificauit exteriùs per confeſsionẽ: Nec iſta hæreſis exterius ſignificata mentalis eſt. ſignificatur enim hic interior error intellectus per confeſsionem exteriorem eo modo,quo conſtat iam,confitentem hæreticum exteriorem eſſe.cùm & ſi is non aſſeuerat, Deũ non eſſe trinum, & vnum expreſſim,id tamen ſatis quo ad ſenſum tacitum profitetur:cùm aſſeuerat, ſe ita credere.deinde in cap.dolentes. de celebr. miſſ. non punitur iure humano indeuotio latens intra cordis ſecreta:ſed ea, quæ per confabulationes, & alia exteriora ſigna manifeſta eſt, & cultum diuinum,atq; horarias preces interturbat.vnde fit, vt opinio prima facilius defendi poſsit:quam probare videtur Thom.1.2.q.100. arti. 9.& Paluda. in.4. diſt.17. q.2. col.3. vbi Alma.in.q.1.aſſerit, hanc eſſe cõmunem opinionem. omnium tamen conſenſu receptum eſt, hæreticum occultum per accidens, ex natura rei:nempe qui hæreſim mente cõceptam verbo,vel facto exterius etiam ſine vllis teſtibus enunciauerit, excommunicatum omnino eſſe,ea excommunicatione, quæ in hæreticos à canonibus lata eſt:quòd præter alios tenuerunt Caieta.Sylueſt.& Caſtro in præcitatis locis.Panor.in capi.absolutos.de hæret.quidquid ibi dixerit Ioan.Andre.Hic verò hæreticus ſi ſecreto confiteatur inquiſitori crimen iſtud,& pœniteat eiuſdem,erit ab eodem inquiſitore absoluendus ſecreto tamen in tribunali.ſicuti cenſet Ioan.Lup.Segouienſis Decanus in tract.de hæreſi.q.11.quem tractatum ſuis in Partitarum leges commentariis interſeruit Montal. in titul. 26. part. 7.quod etiam ita agendum eſſe admonet prima inſtructio Hiſpalenſis cap.5.debet autem ſecretò quis abiurare hanc hæreſim: vt idem Ioan.Lupi explicat. Habent enim inquiſitores à ſummo Pontifice poteſtatem abſoluendi ab hac canonis excommunicatione, vt teſtantur Archid.Ioan. Andre. Domi.& Franc.per tex.inibi.in capit. vt officium.de hæret.in.6.& Gonſalus à Villadiego in tract. de hæreſib.q.20. de illo autem, qui vere mentalis hæreticus fuerit, & tamen reſipiſcens, & ab errore diſcedens vel in foro pœnitentiali, vel alioqui,ſano quidem conſilio confiteatur,ſe mente hæreſim concepiſſe, quod ex hoc non afficiatur excõmunicatione, adnotauit ex Frãcif.Victoria Salmãticenſis academiæ Theologo magni quidẽ nominis, Iaco.Septimancenſis in Catholicis ſimul & eruditiſsimis inſtitutionibus.cap.42.

Ex præmiſsis,vt ad vſuram mẽ-
8 talem redeamus, infertur,vſurarium mentalem non eſſe aliter cogendum in foro exteriori, quàm in interiori animæ reſtituere ea, quæ à debitore habuit. Nam ſi conſtat, debitorem animo omnino libero aliquid vltra ſortem dediſſe creditori: non erit cogendus creditor id reſtituere debitori, nec pauperibus. Alioqui cùm appareat, vel præſumatur datio coacta,vel minimè voluntaria,iudex poterit creditorem compellere ad reſtitutionem: etiam ſi non cõſtet ei;creditorem mẽtalem vſuram animo concepiſſe:ex eo quòd in hac ſpecie non poſsit donatio præſumi: ſed potius præſumatur datio cauſa mutui: & ideo quaſi indebitè ſolutum repetitur quod datum eſt. At ſi in iudicio cõſtet animus prauus ipſius creditoris, & mẽtalis vſura,opinor adhuc nõ eſſe à iudice ſeruandas leges contra vſurarios latas,quãtum ad pœnas per eaſdem ſtatutas:licèt reſtitutio fit per eum præcipiẽda:quid quid dicat Cardi. poſt alios in di. Cle.1.q.24. de vſur.

Vltimò illud eſt obſeruandum, non eſſe mentalem vſurarium creditorem, qui mutuat debitori pecunias ea ſpe,vt aliquid ab eo animo omninò libero dãte percipiat: alioqui non mutuaturus: ſicuti Caietan. opinatur in quodlibet. de vſura capitul. tertio, quod ipſe verùm eſſe arbitror vbi hæc ſpes non fuerit cauſa principalis ad mutuandum, ſed impulſiua. nam ſi ea ſpes fuit cauſa principalis, & vltima, ac finalis mutui: non video qua ratione creditor à mentali vſura poſsit excuſari: iuxta ea, quæ ipſe adnotaui libr.1. Variarum Reſolutionum. cap.vlt. num.4.

Ex.§.ſequenti.

1 *Quid ſit furtum: & inibi iuriſconſultorum definitio examinatur.*
2 *Quid ſit rapina:& an ſit diſtincta ſpecies à furto,intellectuſq; ad gloſſam in.c. pœnali lib.14.quæſt.5.*
3 *Neceſsitas extrema quandolicitam faciat rei alienæ acceptionem.*
4 *Acceptum ratione neceſsitatis extremæ reſtituẽdum erit,ſi accipiens pinguiorem nactus fuerit fortunam.*
5 *Neceſsitas extrema non excuſat à peccato fornicationis:& quæ ſit ratio,latè examinatur.*
6 *Partus ancillarum non ſunt in fructu.*
7 *Iure diuino, & naturali prohibita, & illicita: an aliqua circunſtantia fiant licita.*

Secundæ partis.§. Primus.

SEcundò ex hac prima regula consequitur adquisita furto, vel rapina restituenda fore: atque item furem, & raptorem teneri ad restitutionem ratione acceptionis iniquæ,& iniustæ: nempe in iniuriam proximi.quod cuidentiùs apparebit,si furti,& rapinę definitiones examinauerimus. Paulus enim iurisconsultus in.l.1.ff.de furt.inquit,Furtum est contrectatio fraudulosa lucri faciẽdi gratia, vel ipsius rei,vel etiã vsus eius,possessionisuè. huic accedit Iustinianus in princ.Instit.de obliga.quæ ex delict.nascuntur. quibus in locis & etymologia dictionis adducitur à Græco & Latino sermone: sicuti restituerunt eam Budæus in dict.l.1.Anton.Augustinus lib. 4. emendation.cap.4.& Andreas Alciatus lib.1.disputation.cap.10. potuitq; integra lectio restitui ex Gellio lib.1.cap.18.contrectatio rei dicitur non amotio,nec acceptio:quia & si res aliena nõ tollatur,nec furripiatur furtũ fiat, si depositarius aut commodatarius vtatur re depositа,aut commodata inuito domino.§.furtum autem.Institu. de obligat.quæ ex delict.nascũ. dicitur fraudulosa quòd ad rationem furti necessarium sit,contrectationem fieri dolo,fraude,& sic expressim vel tacitè domino inuito. quienim rem alienam fraude,vel dolo contrectat, intelligere debet se id inuito domino facere.vnde minimè oportet iurisconsulti definitioni addere illa verba: inuito domino: cùm autem delicta ex animo delinquentis accipienda sint & pensanda,non ex alterius volũtate.text.in.l.diuus.ff.ad.l. cornel. de sicariis.capi.cogitatio.de pœnitent. distinct.1.l.aut facta.§. delinquunt.ff. de pœnis. constat profectò satis esse, vt furtum verè dici possit,quòd ipse alienam rem contrectans existimet,domino inuito fieri eam contrectationem: tamet si dominus inuitus non sit.l. inter omnes.§.vltimo.ff.de furtis.fur siquidem est, qui dominum inuitum esse credit, cùm sit permissurus.præsertim quòd fieri non potest,quin in quouis furto. inuitus sit dominus,non enim putandum est, quenquam ita liberalem esse, quòd si sciat, alterum furandi, & contrectandi rem eo inuito animum habere, sit hoc permissurus. Hinc fit, satis commodè iurisconsulti definitionem intelligi posse, si interpretemur verbum illud: Fraudulosa: id est inuito domino:siquidem vt verè furtum sit, necessariò exigitur quo ad animum furantis, contrectationẽ fieri domino inuito: alioqui si rem alienam contrectans iustè possit existimare, & absq; fraude existimet,dominum consentire,nec inuitum esse, furtum ab eo minimè committitur:quod probatur in dicta. l. inter omnes. §. vlti.

vltimo.id verò, quod addit iurisconsultus, lucri faciendi gratia, non omnino pertinet ad propriã huius criminis definitionem, nam furtũ nihilominus fit etiam si fiat non animo lucri faciendi, sed rem ipsam proiiciendi in flumẽ. quanuis iurisconsultus defendi possit ex eo quòd considerauit animũ præsumptum ipsius furis, præsumitur enim furem non animo, nec gratia rem ipsam comburendi,sed potiùs eam sibi habendi furtum fecisse.Et deniq; in his iuris peritorum definitionibus frequenter non attenditur substantia tantùm definiti:sed id quod ad faciliorem legũ interpretationem conducit.

Cæterùm diuus Thom. 2.2.q.66. arti.3.diligentiùs furtum definiunt dicens, furtum est occulta rei alienæ acceptio. quo in loco acceptio generis vim habet. cùm & rapina acceptio sit rei alienæ: & item vsura.dictio autem, occulta, speciem definiti attigit. est etenim propriũ furti quòd sit occulta rei alienæ acceptio. probatur hoc authoritate iurisconsulti in.l.prima. ff.de furt. & in principio.Institu. de obligat. quæ ex delict.nas.dum inquit, furtum à furuo dictum esse, ideſt à nigro, vt Labeo ait: quòd clam, & obscurè fiat, & plerunque nocte. vel à fraude, vt Sabinus ait. idem asserit Isidorus lib.o quinto etymologiarum. capit. vigesimosexto.scribens, furtum est clandestina alienæ rei contrectatio.Nam ex hac occulta rei alienæ contrectatione, siue acceptione constat,domino inuito id fieri: quia ignorantia efficit inuoluntarium secundùm Aristot.3.Ethico. vnde sub dictione iurisconsulti,fraudulosa,& diui Tho.occulta,continetur, quòd rei alienæ isthæc occupatio fiat domino inuito.imò apud iurisconsultũ, vt propriã speciem furti ab eo definitam esse cõstet:dictio fraudulosa,occultã acceptionẽm significat: sicuti in eadẽ.l.1.probatur in princ. ad rationẽ verò furti,& eius speciẽ propriè pertinet occulta rei alienæ acceptio,vt ab aliis peccatis, quibus proximo in rebus iniuria fit, distinguatur,cùm & rapinæ, vsuræ,& similibus cõueniat,quòd domino inuito rei alienæ occupatio fiat. ex quibus ego censeo definitionem diui Tho.magis aptam fore ad furti specialem cognitionẽ, nec alienã esse à mente iurisconsulti: nisi quòd iurisconsultus lõgiùs latiusq; furtũ descripsit subseruiẽs iuris ciuilis peculiari disciplinæ.

Hinc deducitur vera definitio rapinæ.est etenim rapina, manifesta ac violenta rei alienæ acceptio. vt, ipse Thomas explicat dict. quæst. 66.artic.quarto. quòd sit alienæ rei acceptio commune est illi,& furto,atque vsuræ.quòd verò sit violẽta, & ideò manifesta proprium id est rapinæ. idcirco ex mente diui Thomæ sat erit apponere in definitione dictionẽ violenta. ex qua significatur,acceptionem fieri domino

mino ſciente, & inuito: aut, quod propriùs idem Thomas ſenſit, manifeſta acceptio eſt ſcribenda: cùm ex ea ſatis appareat, fieri acceptionẽ domino ſciente, & contradicente.

Item colligitur ex his, furtum, & rapinam differre vt diſtinctas ſpecies, ita quidẽ, vt nec furtum rapina ſit, nec rapina furtum. idque omnino conſtat ex eo, quòd furtũ à rapina differat, tanquam ſpecies ab ea diſtincta: ſiquidem rapina manifeſtam acceptionem, furtum occultam exigit, authore Ariſtotele libro.5.Ethico.capit.2. ad finem. qua ratione Thomas ab omnibus Theologis receptus in dict. quæſt. 66.arti.4.expreſsim probat, furtum & rapinam ſpecie differre.

Ex hac etiam diui Thomæ definitione infertur intellect. ad text. in l. ſi vendidero. §. cùm raptor. ff. de furt. & in princ. Inſti. vi bonorũ raptor. quibus probatur, rapinam eſſe ſpeciem furti: & raptorem furem eſſe, ac furti actione teneri. id etenim verum eſt ſecundùm impropriam furti definitionem ea ex parte, qua raptor etiam inuito domino rem alienam contrectat. cùm frequentiſsima iuriſconſultorum definitio furtum eſſe conſtituat, contrectationem rei alienæ inuito domino. at iuxta propriam ſpecierum, & ipſarum rerum diſtinctionem, nec rapina ſpecies eſt furti: nec furtum rapinæ. extat egregius hac de re locus apud diuum Auguſtinum libro. ſecundo quæſtionum ſuper Exodum. q.71. à Gratiano relatus in capit. Pœnali. 14. quæſtione. 5. furti nomine, inquit Auguſtinus, intelligitur omnis illicita vſurpatio rei alienæ. nõ enim rapinam permiſit qui furtum prohibuit, ſed vtiq; à parte totum intelligi voluit, quidquid illicitè rerum proximi auferetur. Hactenus Auguſti. aliquot additis, & mutatis per Gratianum citatus: qui eum ſenſum habuit, & cùm furtum, & rapina ad eundem tendant finem, nempe ad occupationem, & acceptionem rerum alienarum: lata quadam interpretatione propter eũdem, quem habent, finem, idem eſſe videantur: & tamen quia is finis remotus eſt non propinquus, minimè efficit eandem in vtroque ſpeciem peccati: nec item genus & ſpeciem cõſtituit: ipſe verò finis propinquus ſpeciem diſtinguit. atq; ideò quia ex propinquo fine raptor vult per potentiam propriam, & vim aliena obtinere: fur verò per aſtutiam: conſtituitur diuerſa criminis ſpecies: prout eleganter explicat diuus Thom. non citato Auguſtino dict. quæſt. 66. artic. 4. ad. 2.

His accedit, quòd Auguſtinus furtum appellat partem totius, id eſt illicitæ acceptiõis, & occupationis rei alienæ: quaſi ſecundum eum genus ſit illicita rei alienæ acceptio, huic autem generi ſubſint variæ ſpecies: ſcilicet furtum, rapina, vſura, & ſimiles: quæ ad eũdem finem &

& ſi remotum tendunt, videlicet ad rerum alienarum illicitam occupationem. Et ſubdit idem author in præcepto decalogi prohibita vna ſpecie acceptionis iniquę rei alienæ: omnẽ rerum alienarum occupationem prohibitam eſſe ex eo, quòd omnes ſpecies tendant in eundem finem, ad quem tendit ipſa prohibita ſpecies: atq; omnium ſpecierum ſit vna, & eadem ratio prohibitionis: & ideò ſub ipſo furto ſignificatur rapina: & eadem prohibetur: non quòd ſit ſpecies furti, nec idem cum furto, ſed propter eandem prohibitionis cauſam.

Ab eadem interpretatione colligitur, non rectè verba Auguſtini intellecta fuiſſe à gloſſa in dicto capitulo. pœnali. dum gloſſa inquit furtum eſſe partem rapinæ: & rapinam eſſe ſpeciem furti. cuius quidem gloſſæ is eſt ſenſus, vt furtum ſit pars rapinæ integralis compoſitione prædicamentali ſpeciei, quæ integrè conſtat ex genere, & differentijs: rapina autem ſit furti pars ſubiectiua: quia eſt ſpecies furti. vnde furtum eſt pars rapinæ ſecundùm gloſſam vt genus eſt pars ſpeciei: rapina verò eſt ſpecies furti: quod ita intelligendum eſt ex adnotatis per Bart. in l. qui vſumfructũ. ff. de verbo. obligat. etenim licèt hic ſit ſenſus gloſ. nõ tamen is ab Auguſtino adnotari potuit. ſiquidem diuus Auguſtinus furtũ partem eſſe dicit non rapinæ, ſed generis, nempe acceptionis iniquæ rei alienæ: nec vnquam inſinuat, rapinam furti ſpeciem eſſe.

Poſtremò illud eſt conſiderandum plerunq; furtum, & rapinã non ita propriè accipi, quin aliquoties eorũ ſignificatio mutetur, atq; ob id impropria fiat interpretatio: ſicuti palàm probatur in. ca. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. vbi Gratian⁹ ex Auguſtino, ſermone. 19. de verbis domini, inquit, Siquid inueniſti, & nõ reddidiſti, rapuiſti. Nam in ea ſpecie rapina non cõmittitur propriè: ſed ea dictio eſt exponenda: id eſt illicitè accepiſti, ſecũdùm Archidia. vbi quem Card. Sanct. Sixti ſequitur: idemq; Paulus Caſtrenſis obſeruauit in l. ſed eximẽ di. ff. nequis eum, qui in ius vocat. eſt. Igitur ex his ſatis conſtat quid furtum ſit: quid item rapina: & an furtum & rapina differant tanquam genus, & ſpecies, vel tanquã ſpecies diſtinctæ, & ſeparatæ.

Ex furti definitione poterit examinari ratio, cur ob neceſsitatem extremam liceat abſque furti, vel rapinæ vitio res alienas accipere ad ſubleuandam eam neceſsitatem? Nam ratio ab eo deducitur, quòd propter neceſsitatem & ad eam ſubleuandam omnia ſunt communia. ſiquidem natura ipſa inſtitutum eſt, vt res inferiores ſint ordinatæ, & deſtinatæ ad hominum neceſsitatem. quamobrem diuiſio rerum, quæ poſt inſtitutio

nem iuris naturalis facta est, non derogat rationi naturali, quæ dictat ex rebus temporalibus subueniendum esse hominum necessitati extremæ. Esurientium panis est, inquit Ambrosius sermone. 81. quê tu detines, nudorũ indumẽtum est, quod tu recludis, & miserorum redẽptio est, & absolutio est pecunia, quam tu in terra defodis. capit. sicut hi. 47. distinct. glo. in capit. si quis. de furt. & ibi Docto. Thomas in. 2. 2. q. 66. articul. 7. quibus suffragantur ea, quæ de eleemosyna diximus in libr. tertio Variar. resolutionũ, capitul. decimoquarto. numer. quinto, & in huius relectionis parte prima. nume. secundo. quibus rectè perpensis, apparet in hac specie furtum non committi, etiam si domino inuito res auferantur: quia cùm vrget extrema necessitas, res illę, quę proprium dominum habere videntur, communes sunt, non alienæ. Nec quidquam impedit contraria possessoris voluntas: quippe quæ inordinata sit, & iniqua: & ideò qui patitur extremam necessitatem, si rem alienam accipiat, propriam, aut saltem communem accipere videtur, & ex consensu saltem debito possessoris, sicuti communi omnium sentẽtia traditum extat. Et notatur in capitulo. discipulos. de consecratione, distinctiõe. quinta. Discipulos, inquit Apollonius, cùm per segetes transeundo euellerent spicas, & ederent, ipsius Christi vox innocẽtes vocat: quia coacti fame hoc fecerunt. id probatur Matthæi capi. duodecimo. Vnde apparet, extra casum necessitatis nõ licere ex vinea alterius, etiam viatoribus vuas ad vescendum colligere: quod Ripa in. l. damnum. columna secunda. ff. de damn. infect. verum esse censet, vbi viator vuas colligit, vt secum ferat. Secùs tamen vt statim eas in vinea, vel in ipsa via comedat, nam hoc licitè fit etiam sclusa necessitate famis. & probatur Deuteronomij. capitul. decimotertio. cuius meminit hac in specie Guandinus in tract. maleficiorum. rubr. de pœnis. columna antepe.

Necessitas autem extrema tunc dicitur, quando imminet vitæ periculum, cui aliter quàm per hanc acceptionem subueniri non potest. vt explicat Thomas dict. artic. 7. & quodlibet. 5. articul. 16. quod cuiusque rectum & sincerum arbitrium definire opportunè, & piè poterit.

Hinc vera interpretatio deducitur ad text. in. d. capit. si quis propter necessitatem. cuius hæc sunt verba. si quis propter necessitatẽ famis, aut nuditatis furatus fuerit cibaria, vestẽ, vel pecus, pœniteat hebdomadas tres: & si reddiderit, non cogatur ieiunare. Hactenus ille textus. Ex quo patet, occupantem rem alienã, vel eã accipientem propter necessitatem, peccare quidem,

dem, & debere peccati pœnitentiam agere. quod contrarium est his, quæ modò tradidimus. Et ob id ea decisio tunc obtinet, cùm necessitas extrema non est, sed aliquanto remissior: nã eo casu peccatũ, rem alienã accipiens cõmittit, & pœnitere debet: quemadmodũ asserunt gloss. & doctor. in dict. capitu. si quis. Panor. in capit. quoniam. de Simonia. diuus Thomas in dict. artic. septimo. ad primum. & Syluester. verbo, furtum. qõ. 3. Sed tunc quæritur, qua ratione in eodem capite responsum est, quòd si reddiderit nõ cogatur ieiunare. aut etenim is peccauit, accipiẽdo rẽ alienã: & tũc etiã si restituat, pœnitere debet, ob crimẽ cõmissũ, aut nõ peccauit, & tunc pœnitentia necessaria nõ est. Huic verò obiectioni respondendum erit, hanc pœnitẽtiã agẽdã esse non propter peccatũ cõmissũ in accipiẽdo rẽ alienã, nã ea maior esse debet, sed propter morã cõmissam in restitutione: atque ideo erit capitis sensus, quòd accipiens rem alienã causa necessitatis quæ extrema non sit, debeat pœnitere ob moram commissam in restitutione, & ideo si statim restituerit, liber erit ab hac pœnitentia: non tamen ab ea quæ iniungi potuit propter ipsius acceptionis peccatum. Item & aliter eadem decisio intelligenda erit in hunc sanè modum, vt cùm necessitas extrema sit, accipiens alienam rem teneatur ex quadam supererogatione tribus hebdomadis pœnitere, eo quòd illa acceptio imaginem furti habeat: & tamen ab ea pœnitentia sit liber per accepti restitutionem. Vel tandem constituamus eum textum loqui cùm ob necessitatem grauem, non tamen extremam, res aliena accipitur: etenim eo casu minor est culpa: & ideo leuis iniungitur pœnitentia, quæ prætermitti potest si fiat accepti restitutio. itaque intellectus admodum conuenit his, quæ gloss. Thomas & Panormitan. tradidere, & quæ ipse notaui in dict. capitu. 14. nume. 5.

Quid tamen erit agendum cùm is, qui ob extremã necessitatẽ rem alienã accepit, pinguiorem nactus fuerit fortunã: an ad restitutionem teneatur? & gloss. cõmuniter inibi recepta in hac reg. peccatum. argumen. textus, & eorum quæ adnotãtur ibi in capit. Odoardus. de solut. probare videtur, hũc teneri ad restitutionem rei alienæ, quam acceperit ad subleuãdam extremam necessitatem. quin & in hac specie hanc opinionem tenuerũt Docto. in dicto capit. si quis propter. Ioann. Lupi. in rub. de donatione. §. 65. nu. 47. Adria. in quarto. in tracta. de restitutione. ca. quia dictũ est de aliquo. Almain in. 4. senten. distinct. 15. qõ. secunda. Ioan. Medi. de restit. quæst. tertia. in princi. quibus adstipulatur secundùm aliam interpretationem textus in dict. c. si qs propter. vt ex eo cogatur quis

ieiunare, & pœnitentiam agere, quòd rem alienam acceptam ob extremam neceſsitatem: accipiens feliciorem nactus fortunam, non reſtituerit. hoc idem ratione probatur. is etenim qui extrema laborat neceſsitate non habet maius ad rem alienam ius, quàm quod dominus in eũ transferre tenetur: dominus autem non tenetur inopi rem propriam donare ad ſubleuandam inopiam: ſed ſatis erit, quòd inopi eam det, & tradat titulo, & cauſa mutui, ea proteſtatione, vt & inops bona & patrimonium poſtea nactus, teneatur mutuatam pecuniam ſoluere, ſecundùm Adri. quodlib. 1. artic. 2. col. 3. tametſi contrarium probare conetur Ioannes à Medina in tracta. de eleemoſyna. capitulo, an extremè indigenti ſit neceſſariò facienda eleemoſyna donando. igitur & in hoc caſu rem acceptam ob extremam neceſsitatem tenebitur quis feliciorem adſequutus fortunam reſtituere. Quod verò diximus, quenquam non teneri ad donandum liberè aliquid exiſtenti in extrema neceſsitate, patet. Quia non tenetur ad aliud quàm ad ſubueniendum pauperi, & ſubleuandam eius neceſsitatem: quæ quidẽ tollitur per dationem mutui, modò ea datio veriſimili coniectura nequaquam tendat in pauperis oppreſsionem. Sic edicto regis ſancitum eſt, quòd pauperes litigantes nihil teneantur ſoluere, nec vllum ſtipendium reddere tabellionibus: aliiſque tribunalium miniſtris: modò iuramento præſtito promittant ea ſtipendia ſe ſoluturos, cùm ad pinguiorem deuenerint fortunam. atque ita opinionem iſtam veram eſſe cenſeo, modò abſit fraus, & oppreſſio pauperum. tametſi Scotus, Ricardus, & aliſ in quarto ſententiarum. diſtinctione. 15. contrarium teneant: & eos ſequutus poſt Angel. Sylueſt. in ſumma verb. furtum. quæſtio. 5. aſſeuerans eorum ſententiam communẽ eſſe: & probari ex eo, quòd tempore neceſsitatis extremæ res omnes communes ſint, & vt propriæ ab inope patienti extremam neceſsitatem poſſint accipi, & accipiẽtis efficiantur. quæ quidẽ ratio infirma eſt, & minus cõueniẽs quàm par erat huius opinionis neceſſariæ probationi. ſi quidẽ tẽpore extremæ neceſsitatis omnia ſunt communia iuxta recti moderaminis rationem: ſcilicet ad ſubleuãdã neceſsitatẽ: quæ tollitur & ſubleuatur, etiam ſi bona aliena accipiantur eo titulo, & cauſa, vt poſtmodũ proſpera fauente fortuna dño reſtituãtur: ita etenim ſatisfit præcepto dandi eleemoſynam, & eius fini: nec neceſſaria eſt ad huius præcepti obſeruationem, datio omnino liberalis: modò ita fiat, vt verè pauperi nullum afferat diſpendium. Nõ me latet Scoti, & aliorum opinionem ſatis piam eſſe, & à pleriſq; viris doctiſsimis probatam dem, & debere peccati pœnitentiam agere. quod contrarium eſt his, quæ modò tradidimus. Et ob id ea deciſio tunc obtinet, cùm neceſsitas extrema non eſt, ſed aliquanto remiſsior: nã eo caſu peccatũ, rem alienã accipiens cõmittit, & pœnitere debet: quemadmodũ aſſerunt gloſſ. & doctor. in dict. capitu. ſi quis. Panor. in capit. quoniam. de Simonia. diuus Thomas in dict. artic. ſeptimo. ad primum. & Sylueſter. verbo, furtum. qõ. 3. Sed tunc quæritur, qua ratione in eodem capite reſponſum eſt, quòd ſi reddiderit nõ cogatur ieiunare. aut etenim is peccauit, accipiẽdo rẽ alienã: & tũc etiã ſi reſtituat, pœnitere debet, ob crimẽ cõmiſsũ, aut nõ peccauit, & tunc pœnitentia neceſſaria nõ eſt. Huic verò obiectioni reſpondendum erit, hanc pœnitẽtiã agẽdã eſſe non propter peccatũ cõmiſsũ in accipiẽdo rẽ alienã, nã ea maior eſſe debet, ſed propter morã cõmiſſam in reſtitutione: atque ideo erit capitis ſenſus, quòd accipiens rem alienã cauſa neceſsitatis quæ extrema non ſit, debeat pœnitere ob morã commiſſam in reſtitutione, & ideo ſi ſtatim reſtituerit, liber erit ab hac pœnitentia: non tamen ab ea quæ iniungi potuit propter ipſius acceptionis peccatum. Item & aliter eadem deciſio intelligenda erit in hunc ſanè modum, vt cùm neceſsitas extrema ſit, accipiens alienam rem teneatur ex quadam ſupererogatione tribus hebdomadis pœnitere, eo quòd illa acceptio imaginem furti habeat: & tamen ab ea pœnitentia ſit liber per accepti reſtitutionem. Vel tandem conſtituamus eum textum loqui cùm ob neceſsitatem grauem, non tamen extremam, res aliena accipitur: etenim eo caſu minor eſt culpa: & ideo leuis iniungitur pœnitentia, quæ prætermitti poteſt ſi fiat accepti reſtitutio. itaque intellectus admodum conuenit his, quæ gloſ. Thomas & Panormitan. tradidere, & quæ ipſe notaui in dict. capitu. 14. nume. 5.

Quid tamen erit agendum cùm is, qui ob extremã neceſsitatẽ rem alienã accepit, pinguiorem nactus fuerit fortunã: an ad reſtitutionem teneatur? & gloſ. cõmuniter inibi recepta in hac reg. peccatum. argumen. textus, & eorum quæ adnotãtur ibi in capit. Odoardus. de ſolut. probare videtur, hũc teneri ad reſtitutionem rei alienæ, quam acceperit ad ſubleuãdam extremam neceſsitatem. quin & in hac ſpecie hanc opinionem tenuerũt Docto. in dicto capit. ſi quis propter. Ioann. Lupi. in rub. de donatione. §. 65. nu. 47. Adria. in quarto. in tracta. de reſtitutione. ca. quia dictũ eſt de aliquo. Almain in. 4. ſenten. diſtinct. 15. qõ. ſecunda. Ioan. Medi. de reſtit. quæſt. tertia. in princi. quibus adſtipulatur ſecundùm aliam interpretationem textus in dict. c. ſi qs propter. vt ex eo cogatur quis

ieiunare, & pœnitentiam agere, quòd rem alienam acceptam ob extremam neceſsitatem: accipiens feliciorem nactus fortunam, non reſtituerit. hoc idem ratione probatur. is etenim qui extrema laborat neceſsitate non habet maius ad rem alienam ius, quàm quod dominus in eũ transferre tenetur: dominus autem non tenetur inopi rem propriam donare ad ſubleuandam inopiam: ſed ſatis erit, quòd inopi eam det, & tradat titulo, & cauſa mutui, ea proteſtatione, vt & inops bona & patrimonium poſtea nactus, teneatur mutuatam pecuniam ſoluere, ſecundùm Adri. quodlib. 1. artic. 2. col. 3. tametſi contrarium probare conetur Ioannes à Medina in tracta. de eleemoſyna. capitulo, an extremè indigenti ſit neceſſariò facienda eleemoſyna donando. igitur & in hoc caſu rem acceptam ob extremam neceſsitatem tenebitur quis feliciorem adſequutus fortunam reſtituere. Quod verò diximus, quenquam non teneri ad donandum liberè aliquid exiſtenti in extrema neceſsitate, patet. Quia non tenetur ad aliud quàm ad ſubueniendum pauperi, & ſubleuandam eius neceſsitatem: quæ quidẽ tollitur per datione mutui, modò ea datio veriſimili coniectura nequaquam tendat in pauperis oppreſsionem. Sic edicto regis ſancitum eſt, quòd pauperes litigantes nihil teneantur ſoluere, nec vllum ſtipendium reddere tabellionibus: aliiſque tribunalium miniſtris: modò iuramento præſtito promittant ea ſtipendia ſeſoluturos, cùm ad pinguiorem deuenerint fortunam. atque ita opinionem iſtam veram eſſe cenſeo, modò abſit fraus, & oppreſsio pauperum. tametſi Scotus, Ricardus, & aliſ in quarto ſententiarum. diſtinctione. 15. contrarium teneant: & eos ſequutus poſt Angel. Sylueſt. in ſumma verb. furtum. quæſtio. 5. aſſeuerans eorum ſententiam communẽ eſſe: & probari ex eo, quòd tempore neceſsitatis extremæ res omnes communes ſint, & vt propriæ ab inope patienti extremam neceſsitatem poſſint accipi, & accipiẽtis efficiantur. quæ quidẽ ratio infirma eſt, & minus cõueniẽs quàm par erat huius opinionis neceſſariæ probationi. ſi quidẽ tẽpore extremæ neceſsitatis omnia ſunt communia iuxta recti moderaminis rationem: ſcilicet ad ſubleuãdã neceſsitatẽ: quæ tollitur & ſubleuatur, etiam ſi bona aliena accipiantur eo titulo, & cauſa, vt poſtmodũ proſpera fauente fortuna dño reſtituãtur: ita etenim ſatisfit præcepto dandi eleemoſynam, & eius fini: nec neceſſaria eſt ad huius præcepti obſeruationem, datio omnino liberalis: modò ita fiat, vt verè pauperi nullum afferat diſpendium. Nõ me latet Scoti, & aliorum opinionem ſatis piam eſſe, & à pleriſq; viris doctiſsimis probatam probatam fuiſſe: ſed & prior ſententia rationibus, atque authoritatibus etiam probari poterit.

Quæritur hoc in loco non immeritò: cùm præceptum furtum prohibens, interpretationem hanc accipiat, vt minimè violetur ſi res aliena capiatur ad ſubleuandam extremam vitæ neceſsitatem: cur præceptum fornicationem prohibens, itidem non habeat eundem ſenſum, vt licita ſit fornicatio ad euitandum mortis periculum? Et enim adulteriũ, nec fornicatio minimè licent, nec licere poſſunt ob famis, nec ob vitæ periculum effugiendum: ſicuti certiſsimum eſt: & probatur in. l. palam. verſic. non eſt. ff. de ritu nupt. & gloſ. in dicto capit. ſi quis. inquit, eam eſſe rationem, quòd propter neceſsitatem extremam res aliena communis efficitur: nõ ſic in fornicatione: quia debet quis potiùs omnia mala pati, quàm peccato conſentire. Quæ ſanè ratio ſatis incongrua eſt: quippe quæ nequaquam explicet cur non liceat ob effugiendum mortis periculum & propter vitæ neceſsitatem extremam fornicari: & denique non aperit, cur malum hoc fornicationis non fiat licitum, & amittat propriam malitiam ex circunſtantia neceſsitatis extremæ ad vitæ periculum effugiendum. Quamobrem Panormita. in dicto capi. Si quis propter neceſsitatem. aliã rationem cõminiſcitur, dicens ideo tempore extremæ neceſsitatis minimè licitam eſſe fonicationem, quòd humana creatura non veniat fructuũ appellatione, nec fructus cenſeatur: ſicuti cenſet iuriſconſultus in. l. in pecudum. ff. de vſur. §. in pecudum. Inſti. de rer. diuiſio. & l. Vetus. ff. de vſufruct. eandem rationem tradit Ioan. Andr. in dict. cap. ſi quis propter. vnde licèt permiſſum ſit naturali iure rem alienam accipi ad extremæ inopiæ neceſsitatem ſubleuandam: id obtinet in rebus, quæ fructuum appellatione veniunt, & fructus reddere ſolent: non in his, quæ fructuum nomen non habẽt. Verùm iſthæc ratio inutilis eſt, nec dubitationi aliquæ ex parte ſatisfacit. etenim ipſe non diffiteor ancillarum partus, & fœtus, fructus non eſſe, nec eorum appellatione comprehendi: & ideò ad proprietarium non ad vſufructuarium pertinere. Idq; obtinuit apud iuriſconſultos quadam reuerentia diuinæ pulchritudinis, ad cuius imaginem homo creatus eſt, & vt ei mundus, omniaq; animalia ſubſeruirent, & famularentur: atq; ita ob hanc hominis excellentiam, ne partus humani brutis animalibus pares, & æquales cẽſerentur, ea ſententia recepta fuit, qua diffinitũ eſt, partus ancillarum fructus non eſſe: nec eorum appellatione venire, qua de re non ſatis apud veteres Iuriſconſultos conueniebat, authore Cicerone libr. primo. de finibus bonor. & malorum. ſtatim in initio, dum inquit. An partus

ancillæ ſit ne in fructu habendus, diſſeretur inter principes ciuitatis. P. Scæuolam Marcũq; Manilium: ab hisq; M. Brutus diſſentiet: quod & acutum genus eſt, & ad vſus ciuium non inutile: noſq; ea ſcripta reliquaq; eiuſdem generis & legimus libenter, & legemus, hæc, quę vitam continẽt omnem negligen tur. Qua de re non indiligenter tra ctat Franciſcus Balduinus in Scæuola. Hæc Cicero. & tamen nõ ex hoc cõgrua ratio datur in quæſtio ne propoſita: cùm ab eiſdẽ iuriſcon ſultis receptum ſit, vſum, & vſum fructum in ancillis conſtitui poſſe. Et præterea ob neceſsitatẽ extremã famis licet patri filios vendere. l. 2. C. de patri. qui filios diſtr. item ſi cut poteſt exiſtẽs in extrema neceſ ſitate ad eam ſubleuandã accipere numos alterius, ita & ſeruum alienũ, vt eũ vendat, quęratq; ex pretio victũ. Fit igitur non eſſe Ioã. And. & Panor. rationem ſufficientẽ. imò ni fallor, ea eſt ſatis inconcinna, & inutilis. Philip. Deci. in. l. quæ propter. ff. de reg. iur. eam eſſe rationẽ huic quęſtioni aptam cenſet, q; per coitum minimè periculo mortis, quod ex fame imminet, obuiam ea tur. & ideò fornicatio etiam ob ex tremam neceſsitatẽ, & inopiã licita non eſt, nec vllo iure permittitur. Sed & hic author alioqui ſubtili prędituſ ingenio, acriq; iudicio, du bio procul hac in re fallitur. Nã etſi per coitum fornicarium immedia tè minimè ſubueniatur neceſsita-

ti famis, & periculo vitæ, mediatè tamen ſubuenitur ex pretio ipſius fornicationis, quod ſufficit, vt ne ceſsitas excuſet: ſicuti excuſatur, qui patiens extremam neceſsitatem non accipit alienum partum, ſed argenteum vas, & id vendit ad emendum ex pretio cibos ſibi ne ceſſarios, licèt argentum directè nõ tollat, nec immediatè famem. præſertim deficit ratio Deciſ: cùm hîc non tantùm agatur de accipiẽdis rebus alienis ad vitandam famem: nec tantùm tractatur de vitando periculo mortis imminentis ex fame: ſed & de effugiendo periculo mortis aliundè vtcunq; imminentis, & de conſtituto in extrema neceſsitate vitæ vel ratione famis, vel homicidij: iuxta ea, quæ iam adnotauimus in huius re lectionis parte. 1. ad interpretationẽ tex. in capit. officij. de pœnit. & remi. huic autem rationi, quam Decius tradit, ſuffragantur verba S. Thomæ. 2. 2. qõ. 64. artic. 7. ad. 4. ita ſcribens: actus fornicationis, vel adulterij non ordinatur ad conſer uationem propriæ vitæ ex neceſsitate. quarta igitur ratio huic controuerſiæ offerri ſolet, quæ dicat, licitum eſſe ob effugiendum mortis periculum ei, qui patitur extremam neceſsitatẽ, rem alienã capere nõ tamen fornicari: quia diſpenſatione diuina opus eſt ad hoc vt præ cepta, & leges diuinæ prætermittã tur: in lege verò diuina, quæ furtũ prohibet, diſpenſatio diuina omni no

probatam fuiſſe: ſed & prior ſen tentia rationibus, atque authoritati bus etiam probari poterit.

Quæritur hoc in loco non imme ritò: cùm præceptum furtum pro hibens, interpretationem hanc ac cipiat, vt minimè violetur ſi res aliena capiatur ad ſubleuandam 5 extremam vitæ neceſsitatem: cur præceptum fornicationem prohi bens, itidem non habeat eundem ſenſum, vt licita ſit fornicatio ad euitandum mortis periculum? Et enim adulteriũ, nec fornicatio mi nimè licent, nec licere poſſunt ob famis, nec ob vitæ periculum effu giendum: ſicuti certiſsimum eſt: & probatur in. l. palam. verſic. non eſt. ff. de ritu nupt. & gloſ. in dicto capit. ſi quis. inquit, eam eſſe ratio nem, quòd propter neceſsitatem extremam res aliena communis ef ficitur: nõ ſic in fornicatione: quia debet quis potiùs omnia mala pa ti, quàm peccato conſentire. Quæ ſanè ratio ſatis incongrua eſt: quip pe quæ nequaquam explicet cur non liceat ob effugiendum mor tis periculum & propter vitæ ne ceſsitatem extremam fornicari: & denique non aperit, cur malum hoc fornicationis non fiat licitum, & amittat propriam malitiam ex circunſtantia neceſsitatis extremæ ad vitæ periculum effugiendum. Quamobrem Panormita. in dicto capi. Si quis propter neceſsitatem. aliã rationem cõminiſcitur, dicens ideo tempore extremæ neceſsitatis

minimè licitam eſſe fonicationem, quòd humana creatura non veniat fructuũ appellatione, nec fructus cenſeatur: ſicuti cenſet iuriſconſul tus in. l. in pecudum. ff. de vſur. §. in 6 pecudum. Inſti. de rer. diuiſio. &. l. Vetus. ff. de vſufruct. eandem ratio nem tradit Ioan. Andr. in dict. cap. ſi quis propter. vnde licèt permiſ ſum ſit naturali iure rem alienam accipi ad extremæ inopiæ neceſsi tatem ſubleuandam: id obtinet in rebus, quæ fructuum appellatione veniunt, & fructus reddere ſolent: non in his, quæ fructuum nomen non habẽt. Verùm iſthæc ratio in utilis eſt, nec dubitationi aliqua ex parte ſatisfacit. etenim ipſe non diffiteor ancillarum partus, & fœ tus, fructus non eſſe, nec eorum ap pellatione comprehendi: & ideò ad proprietarium non ad vſufru ctuarium pertinere. Idq; obtinuit apud iuriſconſultos quadam reue rentia diuinæ pulchritudinis, ad cu ius imaginem homo creatus eſt, & vt ei mundus, omniaq; animalia ſubſeruirent, & famularentur: atq; ita ob hanc hominis excellentiam, ne partus humani brutis animalibus pares, & æquales cẽſerentur, ea ſententia recepta fuit, qua diffinitũ eſt, partus ancillarum fructus non eſſe: nec eorum appellatione veni re, qua de re non ſatis apud vete res Iuriſconſultos conueniebat, authore Cicerone libr. primo. de finibus bonor. & malorum. ſtatim in initio, dum inquit. An partus

ancillæ sit ne in fructu habendus, disseretur inter principes ciuitatis. P.Scæuolam Marcũq; Manilium: ab hisq; M.Brutus dissentiet: quod & acutum genus est, & ad vsus ciuium non inutile: nosq; ea scripta reliquaq; eiusdem generis & legimus libenter, & legemus, hæc, quę vitam continẽt omnem negligen tur? Qua de re non indiligenter tra ctat Franciscus Balduinus in Scæuola. Hæc Cicero. & tamen nõ ex hoc cõgrua ratio datur in quæstio ne proposita: cùm ab eisdẽ iurisconsultis receptum sit, vsum, & vsum fructum in ancillis constitui posse. Et præterea ob necessitatẽ extremã famis licet patri filios vendere. l. 2. C. de patri. qui filios distr. item sicut potest existẽs in extrema necessitate ad eam subleuandã accipere numos alterius, ita & seruum alienũ, vt eũ vendat, quęratq; ex pretio victũ. Fit igitur non esse Ioã. And. & Panor. rationem sufficientẽ. imò ni fallor, ea est satis inconcinna, & inutilis. Philip. Deci. in. l. quæ propter. ff. de reg. iur. eam esse rationẽ huic quęstioni aptam censet, q; per coitum minimè periculo mortis, quod ex fame imminet, obuiam eatur. & ideò fornicatio etiam ob extremam necessitatẽ, & inopiã licita non est, nec vllo iure permittitur. Sed & hic author alioqui subtili prędituſ ingenio, acriq; iudicio, dubio procul hac in re fallitur. Nã etsi per coitum fornicarium immediatè minimè subueniatur necessitati famis, & periculo vitæ, mediatè tamen subuenitur ex pretio ipsius fornicationis, quod sufficit, vt necessitas excuset: sicuti excusatur, qui patiens extremam necessitatem non accipit alienum partum, sed argenteum vas, & id vendit ad emendum ex pretio cibos sibi necessarios, licèt argentum directè nõ tollat, nec immediatè famem. præsertim deficit ratio Decij: cùm hîc non tantùm agatur de accipiẽdis rebus alienis ad vitandam famem: nec tantùm tractatur de vitando periculo mortis imminentis ex fame: sed & de effugiendo periculo mortis aliundè vtcunq; imminentis, & de constituto in extrema necessitate vitæ vel ratione famis, vel homicidij: iuxta ea, quæ iam adnotauimus in huius relectionis parte. 1. ad interpretationẽ tex. in capit. officij. de pœnit. & remi. huic autem rationi, quam Decius tradit, suffragantur verba S. Thomæ. 2. 2. qõ. 64. artic. 7. ad. 4. ita scribens: actus fornicationis, vel adulterij non ordinatur ad conseruationem propriæ vitæ ex necessitate. quarta igitur ratio huic controuersiæ offerri solet, quæ dicta, licitum esse ob effugiendum mortis periculum ei, qui patitur extremam necessitatẽ, rem alienã capere nõ tamen fornicari: quia dispensatione diuina opus est ad hoc vt præcepta, & leges diuinæ prætermittãtur: in lege verò diuina, quæ furtũ prohibet, dispensatio diuina omnino apparet ex causa necessitatis, capit. discipulos. de consecra. dist. 5. at circa præceptum illud: nõ mœchaberis. nullibi reperitur diuina dispensatio, nec ratione extremæ necessitatis, nec ex alia causa. Et ideo non est licita fornicatio ad vitandum mortis periculum absque diuina reuelatione. hæc ratio deducitur à gloss. quam inibi notat Card. Alexandri. in capit. quoniã. 48. dist. & sentire idẽ Syluest. verb. metus. q. 7. & Almain. in moralibus. q. de metu. proposit. 3. imò coitus cũ fœmina, quæ vxor nõ est, si ex diuina reuelatione permittatur, coniugalis est verè: quia Deus matrimonij institutor, & author eam fœminã in cõiugium & matrimonium tradit coeũti cũ ea: secundùm Thomã. 1. 2. q. 100. art. 8. Hæc verò ratio adhuc nõ placet, quippe quæ non diffiniat, qua ex causa in hoc præcepto: nõ mœchaberis: non fit quandoq; ex necessitate saltẽ extrema dispensatũ: sicut in illo: non furtum facies. ideirco quinta ratio reddi poterit, si animaduertamus, acceptionẽ rei alienæ ideo reprobatam, & illicitã esse, quia est proximo iniqua, & iniurioſa: hæc verò iniuria cessat planè ex consensu domini expresso, vel tacito, dato quidẽ, vel debito: qualis cõtingit tempore extremæ necessitatis, quo tenentur rerum domini cõsentire, quòd pauperes eorum res accipiant ad subueniendum inopiæ, & necessitati, quibus ipsi opprimuntur: & ideo præceptum illud, quo prohibetur acceptio rei alienæ, nequaquam hanc continet acceptionem, quæ fit absque iniuria proximi cũ ipsius domini consensu saltem debito. At præceptum, quod fornicationem prohibet, ideo eam prohibet, quia malum est adulterium ipsum, itẽ mala est ipsa fornicatio: quorum malitia voluntate & consensu humano tolli non potest: ideoq; nec mariti consensus, nec ipsius fœminæ voluntas sufficit ad tollendam adulterij, nec fornicationis simplicis malitiam: qua ratione extrema necessitas vitæ minimè efficit, nec efficere potest fornicationem licitam: sicut efficit acceptionem rei alienæ: siquidem circunstantia extremæ necessitatis in acceptione ista, tollit abea malitiam, quam alioquia actus ipse habere solet. atq; ita rem hanc distinxit Ioã. Medina de restitutione. quæstione. 19. vlti. col. Sexta nihilominus huic disputationi additur ratio in hũc sanè modum. Præcepta enim, & leges naturales habent velut moderatricẽ & interpretem rectam rationem, secundùm quam pronunciandũ est, actus humanos sub legibus, & præceptis contineri, vel non, recta verò ratio præceptum hoc: nõ furtum facies, interpretatur ita planè, vt acceptio rei alienæ tempore necessitatis extremæ nequaquam sub prohibitione legis comprehẽdatur.

Nam

Nam recta ratio præceptum diuinum interpretatione quadam ita moderatur: quasi necessitas omnia faciat omnibus communia, furtiq; ratione excludat: cũ melius sit diuitem rei vnius priuationem pati, quàm vt pauper fame pereat: hoc etenim iudicat, & interpretatur recta ratio. Nõ sic eadẽ rectitudo rationis interpretatur præceptũ prohibens fornicationẽ: cũ reipublicę, & rationi naturali magis cõueniat, & consonum sit quenquã mori, quàm quòd cum ea fœmina commercium carnale habeat, quæ propria vxor non sit: quemadmodum & in epitome in. 4. ad notaui. 2. part. cap. 3. §. 4. num. 5.

Septima fortasis ratio non omnino videbitur inconcinna, nec absurda: si diligenter, ac maturè pensitemus, ea quæ legibus naturalibus, ac diuinis prohibita sunt,
7 malitiam quandam habere ob fragilem humanæ creaturæ sensualitatem, quæ ratione, qua nos Deus ipse muniuit, destituta, quotidie nos ipsos vrget, & diseruciat. Quòd si hæc malitia attenta circũstantia cõtingenti cessauerit, haud dubiè præceptum ipsum hoc in actu cessat, ipsaq; prohibitio diuinæ legis minimè casum istum cõplectitur. & ideo è contrario si malitia actus lege diuina prohibiti, ratione contingentis circunstantiæ nõ cessauerit: nec ipsa præcepti prohibitio cessat, nec diuina lex in eo actu minorem obligationẽ, & vim habet, quàm si circũstãtia illa nõ contigisset. Sic acceptio rei alienæ prohibita est iure naturali, & diuino propter malitiam, quam actus hic habet ex eo, quòd fit iniuria proximo, eiq; damnum infertur: at malitia ista omnino cessat aliquot casibus: in quibus præceptum nec violatur, nec legi diuinæ, aut naturali contradicitur: nempe cùm quis rem à domino aufert: ensem inquam, ne vel se ipsum, vel alterum occidat. idẽ si res à domino auferatur ad subueniendum extremæ inopiæ, quã accipiens patitur. Malitia etenim, quæ acceptioni rei alienæ solet adhærere, tũc procul abest: quia nec iniuria domino fit, nec damnum ei infertur: imò ea acceptio fit eius consensu saltem debito, & quem dominus teneretur adhibere. eadem ratione oportet expẽdas præceptum illud non occides: siquidem homicidium priuata perpetratũ authoritate, quod inibi prohibetur, malitiam habet ex eo, quòd proximus innocens occiditur, eique fit ex ea occisione iniuria: siue occidatur à priuato, siue à iudice, qui non publica, sed priuata vtitur authoritate, cùm innocentem, & innoxium occidit. At tunc occisio hominis erit ob vitandam mortem, & periculum vitæ licita, quoties hæc extrema necessitas auferat malitiam actus: & ideo aggressorem occidens aliter mortem effugere non valens

lens minimè peccat contra præceptum legis naturalis, nec diuinæ: cùm ob extremam hanc defensionis propriæ necessitatem cesset malitia actus homicidij, ex quo nulla fit iniuria proximo, qui nocentissimus propter aggressionis causam occiditur ab eo, qui iure defensionis potuit eum occidere, aliter propriam mortem, & iniuriam non euasurus. Non erit idem si quis innocentem occiderit, cùm non posset alioqui mortem effugere: scilicet ad vescendum corpus innocentis, ne fame periret occisor. Nam hæc extrema necessitas non tollit malitiam actus homicidij: cùm adhuc vtcunq; vrgeat fames innocens alter est, qui occiditur. Sic deniq; fornicatio lege naturali, & diuina prohibita eam malitiam habet, quòd ex appetitu, ac sensualitate aduersus rationem quis carnale commercium habeat cum ea fœmina, quæ vxor non est. siquidem lege naturali coitus tantùm coniugalis licet hominibus, & sic animalibus ratione præditis, iuxta l. primam. §. ius naturale. ff. de iusti. & iure. capitulo. ius naturale. 1. distin. quorum interpretationem explicuimus in Epitome ad. 4. decreta. parte. 2. in princ. nu. 6. Expendamus igitur: an fornicationis malitia tollatur ex circunstantia necessitatis extremæ: imminenti famæ, vel mortis periculo: à quo nisi quis fornicetur euadere nequit. & profectò patet non tolli tunc malitiã huius actus: quia propter hanc circunstantiam non efficitur vxor ea, quæ non est, nec coitus efficitur coniugalis. & ideò minimè licet ob extremam necessitatem fornicari: cùm & si Deus possit peculiari ratione fœminam aliquam viro in coniugium tradere, & ea ratione permittere coitum cum fœmina, quæ ex contractu humano vxor non erat: attamen Deus ipse nunquam dispenset, nec dispensare potest, quòd secluſa ratione coniugij, & absque vxoria lege quis fornicetur. siquidem manente malitia actus, non potest Deus eundem actum permittere: quemadmodum manifestè deducitur à diuo Thoma. 1. 2. quæstione. 100. artic. 8. Ex quo palam deducitur, nec Deum ipsum posse super diuinis præceptis decalogi dispensare: si propriè & verè quid sit dispensatio intelligamus. tradit hoc ipsum latiùs Domini. Soto libr. 2. de iusti. & iure. quæst. 3. articul. 8. Hanc ipse arbitror esse veram rationem constituendi differentiã inter hæc duo præcepta: non furtum facies: & nõ mœchaberis. Ex quibus etiam colligitur an actus lege diuina, & naturali prohibiti, & secundùm propriam eorum malitiam illiciti, possint aliqua ex causa, ob aliquam circunstantiæ rationem esse liciti, & absq; peccati culpa fieri, & licere, quod potissimum ad mores pertinet.

Ex §.

Ex.§.sequenti.

1 *Meretrix petere potest apud iudicem exteriorem, mercedem sibi promissam ob fornicationẽ. Et ibi intellectus. l.4. §. sed quod meretrici. ff. de condic. ob turp. caus.*

2 *Donatio fieri potest concubinæ, præterquã à milite, & Clerico.*

3 *Nihil refert quantum ad donationem, nec quo ad pretium fornicationis, sit ne publica meretrix, an occulta fornicatrix.*

4 *Datum meretrici: an ab ea retineri possit secluſa causa donationis?*

5 *Promissum parasitis ob verbera, vel alapas, an peti possit?*

6 *Expenditur tex. in. l.4. in princi. ff. de cõd. ob tur. caus.*

7 *Datum causa maleficij, & turpitudinis: an sit necessariò restituendum danti, qui in eadem turpitudine versatur: an pauperibus: vel an possit retineri ab accipiente?*

8 *Intellectus ad textum. in capitul. veniens. de Simonia.*

§.Secundus.

PRoximè actum est de fornicatione, an ea licita sit ob extremam famis necessitatem: idcirco tertio loco à prima, quam constituimus, regula, colligitur, sit ne restituendum quod ex fornicatione, ac meretricio adquisitum fuerit: & an ea acceptio sit iniusta, siue in iniuriam proximi, siue quia lege prohibita? Cui quæstioni præmittendum est, an meretrix apud iudicem exteriorem petere possit, sequuta copula, mercedem ob eam sibi promissam?

Et quòd agere non possit fœmina ad pecuniam ob fornicationem promissam, probatur primò ex. l. tertia. &. 4. in principio. ff. de condict. ob turp. caus. quibus decisum est, in pari causa turpitudinis potiorem esse possidentem. Sed in hac specie par est causa turpitudinis: igitur qui nondum conuentam pecuniã soluit, & eam retinet, potiora habet iura. Secundò, conditio turpis vitiat contractum, & vitiatur: promissumque ob agendum maleficium peti non potest. l. mercalem. C. de condi. ob turp. caus. l. iurisgentium. §. si ob maleficium. ff. de pactis. l. si plagis. l. generaliter. ff. de verborum obligat. ergo cùm promissum meretrici detur propter maleficiũ: nec promissio tenet, nec ex ea agere meretrix poterit. Tertiò: nemo est dominus membrorum suorum, præsertim ad vsum illicitum. l. liber homo. ff. ad legem Aquil. capitulo. contingit. de senten. excommu. meretrix igitur, quæ sui corporis domina non est; nulla ratione mercedem pacisci valet ob vsum venereum, vsum, inquam, propriꝰ corporis illicitum. Quibus tandem pars ista probari poterit: quam veram esse censent, glossa in dicta. l. quarta. §. sed quod meretrici. & in. l. secunda. Codice. de condictio. ob turpem causam. & in. l. affectionis. ff. de donatio. Imola ibi Angel. Bald. Paul. & Iason in dicto. §. sed quod meretrici. Zasius in

in. l. generaliter. superius citata. Fortuni. in dict. §. si ob maleficiũ. verùm contraria sententia rationibus, & authoritatibus probatur. Nam & iurisconsultus in dict. §. sed quod meretrici. expressim scribit, meretricem turpiter agere, nõ tamen turpiter data, & promissa accipere. vnde licèt actus venereus, ob quem datur pecunia, illicitus sit, & turpis: ipsa tamen acceptio pecuniæ turpis non est, nec iure improbata. qua ratione sicuti data turpitudine vtriusque dantis & accipientis, non est locus repetitioni: ita cùm ex parte accipientis turpitudo in ipsa acceptione minimè datur, non tantùm locus non est repetitioni: sed & locus datur exactioni: vt differat iurisconsulti responsum in dict. §. sed quod meretrici. à responso. l. 3. &. 4. in principio. deinde quanuis fornicatio prauа sit, & iure diuino vetita, ipsa tamen meretrix domina est sui corporis, & materia vendibilis est, nec ipsa venditio actus venerei illicita censetur: & licèt actus venereus ex seipso malus sit, eius tamen venditio non est prohibita, nec illicita ratione materiæ. etenim dare mulieri aliquam pecuniam pro vsu venereo antequam is sequatur, malum est, quia datio illa imperatur à luxuria, & à praua sensualitate procedit: at datio pecuniæ meretrici promissæ, cũ ea fiat post actum venereum, mala nõ est: sed actus iustitiæ à nullo vitio impera

tus: quia materia vendibilis in hãc dationẽ adducitur: sicuti explicat elegãter Caiet. 2.2. q.32. art.7. Rursus ex hoc, vt magis vrgeat argumẽtatio, adsumo propositionem hanc: videlicet in hac pactione, quæ cũ meretrici fit, materiam adductam in conuentionem, & pretij cõmutationem, vendibilem esse. quod probatur præter authoritatẽ Caiet. ex ipsius iurisconsulti loco: vbi fatetur in hac specie meretricem licitè mercedem accipere, & adquisitionem ipsam licitam esse, immunem quidem à turpitudine. idem fatetur Thom. in dict. q.32. artic.7. sed si materia vẽdibilis non foret, profectò dubio procul meretrix ipsa turpiter acciperet: cùm ipse actus venditionis ex propria natura esset illicitus: ac necessariò sequeretur, dationẽ & receptionem procedentes ab ipsa venditione secundũ propriã naturã illicita, itidem illicitas esse, & turpes: vt in Simonia, & in cõuentione, quæ cum aliquo fit, vt iniquã sententiam ferat. quod satis cõstat ex diuo Thoma in dict. artic.7. & iurisconsulto in dict. l.3. latiusq; à nobis in sequentibus explicabitur. At si materia vẽdibilis est, non video qua ratione cõuentio ista quãtũ ad cõmutationẽ pertinet ex seipsa turpis sit, nec ex parte dãtis, nec ex parte recipiẽtis: siquidẽ qui dat, vel promittit pretiũ ob eã rẽ quæ vẽdi potest, legẽ sequitur cõmutatiuæ iustitiæ: recipiens eodẽ pacto eandẽ legem seruat

seruat, ac iustè recipit mercedem, & pretium rei, quam vendere potuit. igitur pactio hæc seruãda est, & promittens cogendus erit promissam mercedem soluere. Non obstat iurisconsulti responsio, qua asseuerat dantem turpiter agere. Nam actus ipse venereus vtriusq; maris & fœminæ turpitudinem habet: atq; ita pactio ipsa contingens inter virum & meretricem ratione huius actus, & quatenus ex appetitu, & libidine fit, etiam turpis est, non tantùm ex parte viri, sed & ex parte meretricis: sed quatenus datio, & receptio mercedis eiusq; promissio & stipulatio seorsum possunt censeri, turpitudinem non habent. datio inquã vel promissio, quia fit in compensationem, & mercedem, ac pretiũ corporis ipsius meretricis quo ad vsum venereũ, qui vendibilis est: & ideo ad iustitiam commutatiuam pertinet, acceptio verò quia meretrix mercedem, & pretium recipit eius laboris, & vsus, qui vẽdibilis est, & tamen nihilominus dantis, vel promittentis turpitudo versatur: quia datio meretricẽ prouocat ad fornicationẽ, & procedit ab appetitu & libidine coitus, non sic receptio meretricis, vel mercedis pactio: quippe quæ non procedat ab appetitu actus venerei, sed vt habeat ipsa mercedem, & pretium vsus corporei ad actum fornicationis. quo fit, vt nec ipsa datio turpis sit quatenus ea tendit ad stipendium, & mercedem actus venerei, & vsus corporis, quem ipsa præstat meretrix, & ob quem pretium habere potest. igitur qui meretrici mercedẽ promisit, iam post ipsum actum venereum cogendus erit eam soluere, etiam si ante coitum pactum fecerit: quum in hac specie non sit tractandum de promissione, aut datione quatenus turpitudinem habet, sed de ea qua ex parte iustitiam respicit commutatiuam, hic etenim est verus sensus Iurisconsulti in dicto. §. sed & quod meretrici.

Secundò eadem sentẽtia, qua asseritur, promissionem factam meretrici seruandam esse etiam apud iudicem exteriorem, & promittẽtem cogendum fore ad promissi solutionem, probatur Geneseos cap. 38. quo in loco Iudas mercedem promissam Thammar, quæ habitum meretricium assumpserat ob fornicationem, eidem soluit, & misit post ipsum actũ venereum: profectò non alia ratione quàm quod teneretur mercedẽ promissam meretrici soluere.

Tertiò eadem opinio satis apud iurisconsultum probatur in. l. affectionis. ff. de donat. qui censet, donationem posse fieri meretrici, & ei factam validam esse: non tantùm quo ad exceptionem: sed & quo ad actionem, secundum magis cõmunem doct. interpretationẽ contra. glo. vbi. ad idẽ optimus

mus text. in. l. donationes in concubinam. in princip. ff. eod. titul. & id constat argumento ab speciali: nam si minor, & miles non potest donare meretrici secundum nota. in dicta. l. Affectionis. ob specialem quandam rationem: qui minor non sit, nec miles donare meretrici poterit. l. miles ita: §. primo. ff. de milit. testa. vbi itidem probatur eum, qui miles non sit, non tantum donare posse meretrici. & cõcubinæ, sed etiam legare in testamento, & eam hæredem instituere, quod Anto. Butric. consil. 14. & eleganter Iason. consil. 37. libr. 3. adnotarunt. tradunt hac de re plura Barto. & Docto. in dict. l. affectionis. Roma. consi. 43. Anch. cons. 247. Capicius in decisio. Neapolita. 102. qui & de cõcubina clerici loquuntur examinantes, quando ei donari à clerico possit. quibus adde. l. 22. cum sequentibus titulo. 3. libro. 1. ordinat. & Ioann. Lupi. in rubri. de donatio. inter virum. & vxor. §. 39. Nam & Raphael Cuma. in dict. l. miles ita. §. 1. Bald. consi. 437. libro. 5. & Iason in dicto cons. 37. col. 2. lib. 3. existimant, etiam pagano minimè licere donationem facere mulieri, cum qua habet adulterium, incestumve commercium. fit tandem ex his, vt constitutissimum sit, mercedem meretrici ob fornicationem promissam, modo absit dolus, & fraus, eidem soluendam esse promittentemq; à iudice compellendum fore ad eius solutionẽ. quam opinionẽ tenent Cynus & Saly. in l. 2. C. de cond. ob. turp. caus. Barto. & Alex. in dict. §. sed & quod meretrici. idem Bart. in dict. l. affectionis. Alexã. in dict. l. generaliter. Abbas in capit. quia plerique. nu. 14. de immunit. eccles. Ripa in. l. si plagij. ff. de verbo. obliga. colum. penult. Ioan. Lupi in dicta rubri. §. 40. Saly. in. l. ea quæ. C. de donat. ant. nupt. Barto. & Aretin. in dict. l. generaliter. quo in loco Iason & Zasius num. 29. testantur hanc opinionem communem esse. Nec oberunt ea quæ ad probationem prioris sententiæ adducta fuere: siquidem. l. 3. & 4. tunc obtinet, quando datio, & receptio vtrimque est illicita, & reprobata: at in hac specie acceptio licita est: imò & ipsa datio quatenus procedit à lege iustitiæ. & à promissione dati in mercedẽ eius operis, quod pretium habere potest. iuxta ea, quæ modo adnotauimus. Item iurisconsulti responsum in dicto. §. si ob maleficium. ita intelligendum est, vt procedat in maleficio, quod lege exteriori punitur quantum ad ipsum recipientem actionem: siquidem ratione eius actus, qui iure humano punitur, nemo potest iure quidquam pacisci, nec stipulari. l. mercalem. C. de condictio. ob turpem caus. qua ratione, etiam si ex propria natura materia vendibilis sit, quia lex ipsa humana actum ipsum punit, propter quam pactio fit: verè dici non poterit, eadem le-

ge humana pactionem istam validam esse, qua quidquam promissum fuerit ob maleficium committendum. Sic sanè cum lege humana actus puniatur, nullo pacto potest valida censeri pactio, quæ tendit vt pretium constituatur ob actionem illius actus, qui lege ipsa punitur: atque ideo tunc versabitur vitium, & turpitudo non tantum in ipso dante aliquid ob maleficium, sed & in ipso accipiente, qui paciscitur mercedem pro eo, quod apud iudicem puniri debet, vel pro ea re, quæ vendibilis non est. optimus tex. in dict. l.4. Vltima ratio ex lege. liber homo.ff.ad legem Aquiliam. non nocet huic conclusioni. Nam licet nemo dominus sit membrorũ suorum, est tamen dominus vsus propriꝰ corporis: siquidem vsum corporis locare potest propter mercedis pretium: sicuti manifestè probatur apud iurisconsultos, qui locationem operarum passim permittunt, & probant. Quod si dixeris hoc tunc obtinere cum locatio fit ad vsum licitum: non ad illicitum: id facilimè tollitur: quia vsus illicitus operatur, quod ipsa locatio illicita sit, item quod non sit cogendus locator conuentioni stare: nec tamen ex hoc sequitur, non esse locatori non soluendam mercedem, quoties ipse quod in locationem duxit, præstiterit omnino absque iure reuocationis. Assertio autem vltima, quam frequentiori calculo probatam esse diximus, vera est: modo merces huius vsus veneri sit moderata, sicut & hoc necessarium est ad omnium commutationum iustitiam, & præterea oportet quod ipse promittens habeat ius dandi & promittendi: ita quidem, vt proprio consensu possit obligari quemadmodum tradidere Henricus in capitul. peruenit. de adulter. Ioan. Lupi in dicta rubrica. §.quadragesimoprimo.

¶Ex his planè deducitur, non rectè hac in quæstione constitui differen
3 tiam inter meretricem publicam & fœminam, quæ occultè fornicatur: cum ratione suprascripta diligenter examinata: satis appareat ita esse vsum corporis ad venereũ actum, vendibilem in fœmina occultè fornicaria, sicut in ea, quæ publicè meretricium exercet: tametsi Cinus in l.2. & ibi Angel. C. de condictio. ob turp. caus. Abbas in dict. capit. quia plericꝙ. nume.14. & seq. Ioan. Lupi in dict. rubr. §.41. teneant in fœmina occultè fornicaria, quæ publica meretrix non est, quod nec ipsa petere possit mercedem promissam, & pretium fornicationis: nec si datum fuerit, illud possit retinere: imo potiùs restituere teneatur, etiam in animæ iudicio. hanc sententiam Cini & aliorum scribit cõmunẽ esse Adrianus in.4. senten. in tractatu. de restitutione. oritur alia quæstio. eam hi doctor. probant authoritate tex. in lege, Lucius. ff. de iure fisci. quo probari

bari videtur, res datas his occultis fornicariꝭ ad fiscum pertinere, & eas fisco adiudicandas fore. Ego equidem, vt modò adnotabam, opinor hanc opinionem nec communem esse, nec veram: quam ob rem eam in duas partes distinguam, quo faciliùs intelligatur. Prima etenim pars tractat, an promittens aliquod pretium fœminæ propter occultam fornicationem, & eam, quæ meretricia non est, sit cogendus id etiam in foro exteriori soluere. Secunda pars agit de ea quęstione, an acceptum à fœmina, quæ meretrix publica non est ob fornicationem, possit ab ea in iudicio animæ retineri, ita vt ad eius restitutionem minimè teneatur. Quo ad primum fateor Cyni sententiam in foro exteriore ob eius, & aliorum doctissimorum virorum authoritatem, frequentiꝭ simè admitti, & à plerisque iudicibus eam admittendam fore. At non video qua ratione opinio ista vera sit: cùm nihil referat, fœminam esse publicè, vel occultè fornicariam ad iustam ipsius veneri vsus mercedem. Nam iurisconsulti responsum in dicta.l. Lucius. in his, quæ scelere quæsita sunt, & à fisco repeti possunt ob crimen à recipiente commissum, pœna tẽporali, iudicialiꝙ dignum: non in adquisitis ex fornicatione locũ obtinet: atq; ita in his casibus quibus receptio est illicita: & in specie iurisconsultus ibi tractat de receptione illicita ex eo quòd bona sunt auferenda ab hærede ea ratione quia propter scelus commissum in morte testatoris, efficitur ipse hæres indignus, vel incapax hæreditatis, iuxta distinctionem doct. in dicta.l. Lucius. idcirco satis est distincta iurisconsulti species, & eius responsio ab his, quæ in præsentiarum de meretricio lucro tractantur. vnde mirum est, cur Cinus & alij dict. l. Lucius. ad hanc quęstionẽ induxerint: cùm hîc de mercede promissa ob coitum fornicariũ tractemus: qui quidem coitus minimè punibilis est lege exteriori, & humana. Quòd si coitus fornicarius punibilis foret apud iudicem exteriorem, tunc planè probatissimi iuris est, non posse mercedem promissam nõdum solutam peti. sicuti probatur in.l. mercalem. C. de cõ. ob turp. caus. & id verum est, quoties actus, cuius pretium petitur, punibilis est quo ad ipsum petitorem: ne lucrum, & præmiũ is consequatur ex eo: vnde pœnam iure habere debet.

Secunda quæstionis pars edisserit, quòd receptum à fœmina, quæ publica meretrix non est, minimè potest interiori animæ iudicio retineri: sed ab ea restituendum est: quia sit ob turpem causam illicitè receptum: quemadmodum Cynus, & qui eũ sequũtur, asseuerant. Quorũ sententia falsa est omninò & contraria ex prædictis manifestè deducitur. Nam si materia hac in

ſpecie vendibilis eſt, parum refert vẽdatur publicè, vel ſecretè: nec itẽ differt venditio fiat ab ea, quæ vendendi officiũ publicè habet, vel ab alia: cùm ex propria natura rei materia ſit vendibilis, nec eius vẽditio ratione publici officij permittatur: ſed ratione materiæ. Imò ſecundũ Cini & ſequaciũ opinionẽ, ſequeretur, ipſam meretricẽ turpiùs accipere pretiũ pro primo actu, quã pro ſequẽtibus: quod nemo doctus fatebitur. Sic ſanè aduerſus priorẽ Cini ſententiã hanc vltimam probãt, & ſequũtur Monaldus in ſumma tit. de reſtitutione malè adquiſitorũ. Henrric. in ca. peruenit. de adult. Florent. 2. part. tit. 2. capitul. 5. col. 2. Sylueſt. verb. reſtitutio. 2. col. 2. Adrian. in dict. §. oritur alia quæſtio. idẽ poſt primã huius operis editionẽ video tenere ac probare Dominic. Sot. li. 4. de iuſt. & iur. q. 7. art. 1. & probatur idem ex eo quòd hæc acceptio mercedis coitus venerei, non ſit rei alienæ occupatio: cùm data ſit pecunia ex conſenſu domini abſque vlla fraude. Nec ipſa receptio ſit illicita, nempe lege prohibita: ſiquidem licèt peccatum ipſum manifeſtam culpam habeat quo ad vſum venereum: non tamen quo ad receptionem mercedis, ſicuti paulò antè traditum eſt. Hinc fit, vt nec monacha recipiens ob mercedem coitus abſque vllo dolo pecuniam aliquam, teneatur eam in foro animæ interiori reſtituere: quod expreſsim Henric. ad notauit. idẽ & in fœmina, quæ maritũ habet: etenim ſi quid ab adultero accipiat ob fornicationẽ, reſtituere id non tenetur: tametſi iniuriam faciat monacha religioni, & adultera viro.

Itẽ ex ſuprà ſcriptis apparet, quid dicendũ ſit de opinione, quã hac in quæſtione probare conatur Ioan. à Medina in tracta. de reſtitu. qõ. 20. 4 is etenim ſcribit datum meretrici, nec licitè recipi, nec poſſe retineri alia ex cauſa quàm donatiõis liberæ, & ideo putat datum meretrici, non poſſe retineri, nec recipi titulo mercedis, & pretij actus venerei. Primũ quidẽ opinor hoc eſſe contrariũ eleganti iuriſcõſulti reſponſo in dict. §. ſed quod meretrici. vbi probatur, meretricem licitè recipere quod datũ ei fuerit ob fornicationẽ: non alia profectò ratione quã quòd detur in pretiũ, & mercedẽ coitus venerei. Alioqui ſi iuriſcõſultus donationis cauſam in hac datione conſideraſſet: nequaquã diſtinxiſſet datũ meretrici ab his, quæ aliſs ob turpẽ cauſam dari ſolent: cũ & in his donationis liberæ titulus receptionẽ faceret licitã ex propria natura: tametſi cauſa quæ ad donandũ induxerit, fuerit turpis. nõ enim ex hoc ipſa donatio libera in vniuerſum à lege reprobata cẽſetur: ſicuti & ipſe Ioãnes à Medina fatetur, poſſe datum propter homicidiũ, lenocinium, vel aliud turpe crimen, aut propter iniquã iudicis ſententiã retineri licitè ob ob donationis cauſam. Et præterea cum hæ dationes ob cauſam fiãt: nõ poteſt dici eas donationes eſſe. quod probatur in. l. 1. ff. de donatio. & in. l. vlti. ff. de condict. cauſ. dat. Secũdò probatiſsimi iuris eſſe cenſeo, datum meretrici ob ipſam fornicationẽ vel ratione cõuentionis expreſſæ, vel tacitæ, in pretiũ vſus venerei, iuſtè poſſe ab ipſa recipi, & retineri, etiã ſi conſtet, dantem non omnino liberari: ſed coactũ vel à iudice, vel lege pactionis dediſſe. hoc enim ſatis deducitur ab his, quæ paulò antè tradita fuere: modò abſit fraus in ipſa acceptione: nec ſit exceſſus aliquis in ipſa receptione: nã is arbitrio boni viri donationis titulũ exigit: vt datũ recipi, & retineri tutè valeat. Quamobrẽ exiſtimo eũ, qui cum meretrice publica, vel ea fœmina, quæ ſui corporis quęſtũ facit, coierit abſq; expreſſa conuentione, cogendum fore à iudice lege taciti pacti eidẽ fœminæ conſuetam venerei vſus mercedem ſoluere. Quibus ſatis probatũ eſt non eſſe neceſſariam donationis cauſam, nec verã, nec præſumptam ad hoc, vt meretrix tutè retineat, aut licitè recipiat quod ei ob meretriciũ datũ fuerit: atq; ita hãc quæſtionem diffiniendã eſſe arbitror. Nam & in ſpecie opinionẽ Ioan. à Medina improbat Dominic. Soto lib. 4. de Iuſtit. & iur. q. 7. art. 1.

Hinc etiam infertur, an promiſſum alicui paraſito, vel ioculatori, vt is inter ludicra & iocos patiatur aliquot alapas, & verbera: ſit ei neceſſariò ſoluẽdum: & promittens ſoluere cogatur per iudicẽ? & quãuis Zaſius in dicta. l. generaliter. numero. 31. velit, nullam hic poſſe dari coactionẽ iudicis: ego tamen cõtrariũ cenſeo quo ad moderatã actus mercedem. Non inficior paraſitũ ita cõuenientẽ, & paciſcentẽ malè facere, & peccare quandoq; mortaliter. Nam hæc ludicra & paraſitorũ ars licita quidẽ eſt ad hominum delectationẽ: modò ea exerceatur abſq; proximi prçiudicio, & læſione honeſtatis, vt explicant Diuus Thomas & Caiet. 2. 2. q. 168. arti. 3. & prçced. Sylueſt. verb. ars. q. 7. tradũt Doctor. in capit. 1. de vit. & honeſt. cleric. libr. 6. tamen & ſi malè faciat paraſitus locãdo vſum ſui corporis ad hæc verbera: nihilominus ex hoc nulla lege exteriori punitur: nec turpiter recipit huius laboris mercedẽ. Qua in re oportet viros nobiles admonere, has cũ paraſitis pactiones eſſe omnino contrarias veræ nobilitatis legibus: id circo ab eis abſtinẽdum fore: cum ſint aliæ ludicræ artis, & paraſitici muneris partes, quæ abſq; vllo vitio poſsint magis ad riſum, & iocos prouocare, & ad honeſtam delectationem pertinere: etiam ſi apud Romanos eo tempore, quo propter Aſiaticam luxuriam in perditiſsimos itum eſt mores, id in vſu erat. ita etenim in hunc ſenſum quidam accipiunt illud Martialis lib. 2. ad Poſthumum.

Os tibi præciſum, quanto non ipſe Latinus,
Vilia Panniculi percutit ora ſono.

Cæterùm prius quàm quæſtionem iſtam egrediamur obſeruandum eſt ad intellectum. l. 3. &. 4. ff. de condict. ob turp. cauſ. diſtinctionem quandam prænotari poſſe, aliquot expoſitis concluſionibus.

6 Prima quidem. Apud iudicem exteriorem nemini licet agere ad mercedem, vel pretium eius operis, quod habet crimen ab eodem iudice pœna exteriori puniẽdum. text. optimus. in. l. mercalem. C. de condict. ob turp. cauſ.

Secunda. In pari turpitudinis cauſa lex humana denegat actionem & repetitionem eius, quod propter aliquod ſcelus committendũ datum fuerit. dicta. l. 4. in prin. l. 53. titul. 14. partit. 5.

Tertia. Vteũq; humana lege denegata ſit repetitio eius, quod ob crimen, & maleficium datum fuerit: nõ tamẽ ex hoc accipiens tutus erit in animę iudicio, ſi alioqui vel ratione materiæ, quæ vendibilis non erat, vel ex eo quòd conuentio fuerit iniqua teneretur ad reſtitutionẽ: lex enim, quæ negat danti repetitionẽ in hac ſpecie, nullum ius tribuit recipienti, nec plus iuris in eum trãsfert, quàm is ex receptione adquiſierit: ſicuti in ſimili argumento docet Thom. 2.2. q. 77. artic. 1. ad primũ. igitur quoties tractabitur de obligatione ipſius recipientis ad reſtituendũ ea, quæ ob maleficiũ acceperit, apud iudicem interioris iudicij res erit ita examinãda, acſi humana lex, quæ repetitionem danti ob parẽ turpitudinẽ negauit, quidquã hac in re nõ ſtatuiſſet. Niſi aliqua ex lege probatũ ſit aut probari iuſta ratione que at, per denegationẽ actionis in pœnã turpitudinis, dãtem priuatũ eſſe lege hnmana eo, quod dedit. Nã & tũc erit diligẽter examinandũ; cui lex ipſa tribuendũ eſſe cenſeat id, quod datũ eſt ipſi ne recipiẽti, an fiſco, an pauperibus, vel eccleſiæ: quod latiùs probabitur inferiùs & in materia de Simonia, & in tractatu eorũ quæ ob maleficiũ lege exteriori punibile data ſint.

Quarta concluſio. Etiam ſi propter parem turpitudinis cauſam quoties datio, & receptio eſt illicita, minimè competat danti repetitio: tamen vbi ipſa receptio eſt licita, non tantùm repetitio negatur, ſed & retentio ipſa iuſtiſsima eſt: quod cõſtat ex ratione tex. in dict. §. ſed quod meretrici.

Ex tertia concluſione deducitur reſolutio illius quæſtionis, qua ſolet controuerti: an ſit neceſſariò facienda reſtitutio eorum, quæ turpiter data, & accepta fuerit: & cui. an ei, qui dedit, vel pauperibus? Qua in re quibuſdã viſum eſt, reſtitutionem faciendã eſſe neceſſariò, nõ tamẽ dãti, ſed vel fiſco, vel pauperibus. quod ea ratione probatur: quia receptio iniqua eſt, & à lege reprobata: idcirco non potuit datum ipſi recipienti adquiri iuxta

iuxta regulam primam, quam in hac relectione ſecunda parte conſtituimus. idem adnotari poteſt ex capitulo. de hoc. de Simonia. vbi ſatis manifeſtè ſcriptum, & reſponſum eſt acceptum ratione Simoniacæ conuentionis abſque periculo animæ, retineri non poſſe. Et ita Docto. inibi adnotarunt, atque in vniuerſum propoſitæ quæſtioni reſpondet Paluda. in 4. ſent. diſt. 15. quæſtione. 3. articu. 5. verſi. 3. concluſio. gloſ. penultima. in reg. iſta. quam interpretamur: quæ quidem ſententia frequentiori Doctor. conſenſu recepta eſt: quemadmodum fatetur Ioan. à Medina de reſtit. q. 2. capit. 2. incipienti, de eo quod. Nam & noſtrates idem præmittunt, dũ gloſ. eandem ſequuntur. quibus adſtipulatur text. in. l. iuris gentium. §. ſi ob maleficium. ff. de pact. in. l. generaliter. & in. l. ſi plagij. ff. de verb. obligat. & in. §. prætor ait. ac. §. generaliter. dict. l. iuriſgentium. vbi pacta turpia, contra bonos mores, aut contra leges, irrita ſunt, & nulla. Conſequitur igitur harum cõuentionum ratione nullum ius recipienti adquiri: ſiquidem titulus adquiſitionis nullus eſt. l. non dubium. C. de legibus. Adrianus tamen in. 4. ſent. tract. de reſtitutione. capit. reſtat inquirere. ad finem. fatetur planè, accipientem omninò teneri ad reſtitutionẽ: ſed contendit poſſe arbitrio eius eam fieri danti, vel pauperibus. Ioan. à Medina de reſtitutio. dict. cap. 2. aliter quæſtionem iſtam diffinire tentat, exiſtimãs, acceptũ ob maleficiũ, & turpem cauſam non eſſe neceſſariò reſtituendum danti, ſed pauperibus cauſa ipſa ſequuta, & ſic maleficio cõmiſſo. quia iam qui dedit ob eam cauſam, quæ ſequuta eſt, rem donauit, eamq; à ſe abdicauit. & ideò ei non eſt reſtituenda: cauſa verò non ſequuta cenſet reſtitutionem faciendam eſſe ei, qui dederit: cùm voluntas donationis ceſſet cauſa non ſequuta. addit præter hæc in Simoniæ cauſa datis & acceptis nõ eſſe reſtitutionẽ faciendã danti, præterquã in caſu text. in capi. veniẽs. de ſimo. At Caieta. in ſumma verb. Simonia exterior, opinatur, tẽporale datũ propter ſimoniã, nõ ſequuta ſpiritualis traditione, in animæ iudicio ante iudicis ſententiã, reſtituendũ eſſe dãti: ea ratione quòd in pœnã criminis, & iniquæ pactionis lex canonica priuat dantẽ ea re, quã dedit: pœna verò ante condemnationẽ iudicis non debetur, nec omnino reſtituenda eſt: iuxta reſolutionem glo. in cap. tua fraternitas. 12. q. 2. quã rationem & Ioann. à Medina in vniuerſum pro eius reſponſione validam eſſe cenſuit. idem Sylueſter poſt Ioann. in ſumma confeſſorum, fatetur, verbo. reſtitutio. 4. §. 1. hoc tamen dimittens arbitrio accipientis: ſicut & Adrianus paulò antè citatus exiſtimat. ipſe quidem quan-

tum attinet ad recipiẽtem, & ſi cõ munis ſententia definierit, eum teneri ad reſtitutionem eorum, quæ ex iniquis vtrinq; conuentio nibus adquiſierit, vel acceperit. Video tamen poſſe in hunc ſanè modum diſtingui. Aut etenim pactio fuit iniqua ex eo quòd materia vendibilis non ſit: nempe in crimine Simoniæ, cùm res ſpiritualis, cuius venditio Simoniam inducit, æſtimari, aut vendi non poſsit: & in pactione, qua aliquid promittatur, vt iniqua ſententia feratur, vel iuſtitia miniſtretur: in his caſibus recipiens tenebitur omnino reſtituere: quippe qui nihil dederit, aut fecerit, quod ex propria natura ſit pretio æſtimabile. Quòd ſi materia vẽdibilis: ſit quia vſus corporis, & labor humanus conducitur ad delictum, & ob id conuentio iure improba eſt, & illicita ratione turpitudinis vtrinq; commiſſæ: fortaſsis accipiens poterit datum retinere in animæ iudicio in compenſationem arbitrio boni viri, ac iuſtam mercedem laboris impenſi, & induſtriæ præſtitæ ad maleficium. inducor etenim in hanc ſententiam: primùm quòd licèt, à lege iſtæ conuentiones reprobæ ſint, & cenſeantur: id procedit ad hũc ſanè effectum, vt ex eis agi non poſsit, nec teneatur quis promiſſa ſeruare: non autem ad hoc, vt datum ratione laboris impenſi, reſtituendum ſit ante cõdemnationem: ſi qui dedit potuit propriæ rei transferre dominium. deinde quanuis conuentiones iſtæ indiſtinctè reprobentur quo ad omnes iuris effectus: hoc in pœnam criminis commiſſi paciſcendo fit: ſed pœna non eſt neceſſariò ante condemnationem reſtituenda. Item ſi verum eſſet quod Doctor. communiter adnotarũt, ſequeretur inde artificem aut fabrum conductum ab fabricãdum id, quod iure vetitũ extat, & in maleficiũ pernicioſum fabricatur, teneri ad reſtitutionem eius, quod ob fabricam in mercedem laboris acceperit: ſic & miles conductus ad bellũ iniuſtum, quodque ipſe iniquiſsimum eſſe certò ſcit, teneretur reſtituere mercedem iure cõductionis ſibi ob militiam præſtitam: & tamẽ nec artificem, nec militem ad reſtitutionẽ in propoſitis ſpeciebus ipſe non damnarẽ, nec cõpelleré in animæ iudicio: nec opinior cogi poſſe. mille profectò poſſent ad hæc exẽpla proponi. vnde mihi nõ admodũ placet cõmunis doctorũ opinio, quę dubio procul obtinet, cũ accipiens nihil laboris, vel induſtriæ impendit. Scio tamen frequentiſsimam omnium ſententiam in contrarium probatum iri ex eo, quòd cõuentiones iſtę iure ſint reprobatæ, & nullæ cenſeantur: & ideo acceptio ſit illicita: eaq; ratione inducat obligationem reſtituendi: tametſi huic rationi poſsit reſponderi, veram eſſe, quoties contractus ita

ita lege reprobatur, quòd nec actionem, nec retentionem pariat: tunc ſcilicet, quando reprobus eſt vel ex defectu ſolennitatis iure requiſitæ, vel ob deficientem legitimum conſenſum paciſcentis ad perfectam rei promiſſæ trãſlationem, quod impręſentiarum minimè contingit. Et ideo in hoc caſu reſtitutio neceſſaria non eſt. Quod verò pertinet ad dantem: an ei ſit facienda reſtitutio quoties recipiens reſtituere tenetur: eſt obſeruandum, ſit nè ea lex, quæ repetitionem negat ob parem turpitudinem, pœnalis: ita quidem vt in pœnam iniquæ conuentionis expreſsim, vel tacitè efficiat inhabilẽ eum qui dedit, ad repetendum. Nam ſi inhabilis efficitur in pœnam: hæc pœna nullam requirit iudicis exequutionem: atque ipſo iure abſque vlla iudicis ſententia infligitur: idcirco in animæ iudicio obtinebit planè, ſecundùm ea, quæ nos tractauimus in Epitome ad quartum libr. decret. ſecunda part. capitu. ſexto. §. octauo. & ideò reſtitutio non erit neceſſariò danti facienda, etiam ſi cauſa, ob quam datio facta fuerit, ſequuta non ſit. Etenim vbi cauſa ſequuta fuerit, non diffiteor communi omnium ſententia abſque dubio, licèt materia vendibilis non ſit, nec pretio æſtimabilis, danti reſtituendum non eſſe. ſed & ſi dixeris in priori ſpecie, vbi cauſa dationis ſequuta non fuerit, legem denegantem repetitionem non procedere: aut ſaltem obtinere quoad ſimplicem denegationem actionis, non tamen ex hoc priuare in pœnam ipſum dantem iure, quod habet ad repetendum cauſa non ſequuta: vtrunq; opinor falſum eſſe.

Nam lex ciuilis negans repetitionem eius, quod datũ turpiter fuerit ob turpem cauſam, locum habet, etiam ante cauſam ipſam ſequutam & eadem in pœnam tanti criminis dantem priuat iure exigendi, quod dederat. Non obſtat huic reſolutioni textus in dict. ca. 3 veniens. de Simonia. qui reſpondit datum cauſa ſimoniæ reſtituendum eſſe danti. id etenim procedit vel quia ipſe dedit bona fide monachis exigentibus id prætextu cõſuetudinis, ad prandium monachorum, capit. cùm Apoſtolicã. eo. titul. vnde non omnino manifeſta eſt, nec aperta dantis turpitudo: vel pecunia inibi reſtituitur danti: vt is tranſlatus ad aliud monaſterium, eam ſecum in id monaſterium deferat, ad alimenta ſibi neceſſaria. quo fit, in eo textu minimè poſſe probari, quod datum cauſa ſimoniæ ſit reſtituendum ei, qui dederit: ac tandem ex his, quæ modò adnotauimus, palàm conſtat, qualiter ſit intelligenda iuriſconſulti reſponſio in dicto. §. ſed quod meretrici. & in eiuſdem l. quartæ. parte prima. Et nihilominus proximo paragrapho adhuc

hanc ipſam quæſtionem tractantes, explicabimus veram cognitionem, & interpretationem tex. in. l. 2. ff. de condict. ob turp. cauſ.

Ex. §. ſequenti.

1 *Datum iudici, vt iuſtam ſententiam pronũciet: an poſsit repeti: & an is, qui dedit perdat litem?*
2 *Teſtis an poſsit proferendo teſtimonio aliquid accipere?*
3 *Rei alienæ inuentor, an iuſtè poſsit aliquid capere ob eiuſdem rei reſtitutionem?*
4 *Intellectus. l. ſolent. ff. de præſcript. verb. & l. 4. §. ſi tibi. ff. de condi. ob turp. cauſ.*
5 *An teneatur ad reſtitutionem, qui potuit proximum à damno illato defendere?*
6 *Examinatur argumentatio gloſ. in. l. 4 §. ſi tibi. ff. de condict. ob turp. cauſ.*
7 *Adquiſitũ per metum etiam leuem: an ſit neceſſariò reſtituendum metum paſſo?*
8 *An ſit reſtituendum quod obtinetur ex cõtractu beneficio reſtitutionis in integrum reſcindendo?*
9 *Adquiſita ex cõtractu nullo ob defectum ſolennitatis legis humanæ, reſtituẽda ſunt in conſcientiæ iudicio.*
10 *Intellectus Regiarum cõſtitutionum, quæ prohibent vxorem abſque licentia viri cõtrahere.*

§. Tertius.

QVartò ab eadẽ prima regula diſſolui tur ea dubitatio, quæ paſsim diſcuti ſolet: ſit ne reſtituendum id, quod iudex acceperit, vt iuſtam ſententiam ferat, in pretium quidem iuſtiſsimi iudicij: & iuriſconſultus in. l. ſecunda. ff. de condict. ob tur. cauſ. ita ob ſcurè hanc quęſtionem definiuit, vt ob eius incertam ſententiam: itidem & interpretes variè reſpon derint. Sed ſi dedi, inquit Vlpianus, ut ſecundùm me in bona cauſa iudex pronuntiaret, eſt quidem relatum condictioni locum eſſe: ſed hic quoq; crimen cõtrahit. iudicem enim corrumpere videtur: & non ita pridem Imperator noſter conſtituit litem eum perdere. Hæc iuriſconſultus, qui expreſsim aſſerit dantem iudici pecuniam, vt iuſtè in eius cauſa ſententiam dicat, turpiter agere, & crimen contrahere, propter quod cauſam ipſam, vtcunq; iuſtiſsimam perdit. idcirco videtur nõ eſſe huic dãdã repetitionem: ſi quidem conſtat eum, qui ob hanc cauſam dederit, puniẽdum fore, & litem perdere. gloſ. cõmuniter recepta in dict. l. 2. tex. in. l. prima. C. de pœna iud. qui malè iud. & in authẽt. vt litigantes iurent in exord. lit. Regia. l. 52. titul. 14 part. 5. qua ratione quidam exiſtimarunt, non eſſe dandam in hac ſpecie repetitionem. Quod verum eſt, actionem danti hic denegari ad dati repetitionem, manifeſti iuris erit, ſecundùm ea, quæ paulò antè dicta ſunt proximo. §. non eſſe neceſſariò eidem reſtituendum quod dederit, ſed vel fiſco vel pauperibus. Sed & hæc non omnino conuincunt: quin contrariam ſentẽtiam probare poſsimus. Etenim licèt q dat iudici pecuniã vt

vt pro eo in bona cauſa ſentẽtiam pronunciet, ob hoc crimen, quod præſumptam corruptionem iudicis præſẽ fert, puniatur perditione cauſæ: non tamen ex hoc ſequitur ei negari repetitionem eius, quod dedit: cùm ſit ex eius parte crimen hoc leue: & procedens à zelo iuſtitiæ. Præſertim quòd pœna legis ci uilis ſtatuentis hanc cauſæ perditionem, tunc locum obtinet, cùm habens bonam cauſam iudicem pecunia inducit, vt pro eo ſententiam dicat. corrũpit etenim fortaſſe iudicem, qui ſecundum conſciẽtiam & propriſ iudiciſ dictamen contrarium alioquiforet pronunciaturus. Secus deniq; dici poſſet vbi quis iudici pecuniam daret, vt iuſtitiã miniſtraret, litemq; iuxta iuſtitiæ tramites definiret: eo ſanè caſu nõ tendit pecuniæ datio in iudicis corruptionem: & ideò frequentiori iudicio, & interpretum ſuffragio receptum eſt, cõpetere danti repetitionem, ſecundum Alexand. in dict. l. 2. quoties datum quid fuerit iudici, vt iuſtitiam celeriter miniſtret. idem tenent in dict. l. 2. Fulgoſi. & Iaſ. Bald. in capit. vltim. co. vltim. de appellat. glo. in capi. qui rectè. 11. quæſ. 3. Panormit. in capit. cùm ab omni. de vit. & hone. cleri. numer. 8. gloſſ. ſingularis & inibi Archid. in capit. non ſanè decimaquarta. quæſtione quinta. quo in loco Gratianus Diuũ Auguſti. refert hanc opinionem ſatis apertè aſſeuerantem in epiſtola. 54. ad Macedonium. Et quanuis Alexan. Iaſon & aliſ in dict. l. ſecunda. exiſtimẽt, in hoc poſteriori caſu cùm pecunia datur, vt iudex iuſtam ſententiã celeriter ferat, cauſamq; iure expediat, cauſam ipſam dantem in pœnam perdere, atque habere dati repetitionẽ: in priori autẽ caſu, cùm ſuſpicio corruptionis maior eſt, quia pecunia datur iudici, vt pro dante, qui potiora iura habet, ſentẽtiam dicat, nec competere danti repetitionem, & in pœnam cauſam perdi: ego tamen opinor, tunc nec danti competere dati repetitionẽ: cùm ob dationẽ cauſam amittit, ſe cũdũ leges hac ĩ re pœnã ſtatuẽtes, ſi quidẽ perditio cauſæ nulla alia ratiõe inſtituta eſt: quàm quòd is qui dedit iudici pecuniam grauiter deliquerit: delictũ autem propter parẽ turpitudinẽ inducit denegationẽ repetitionis: ſicuti expreſsim reſpõſum eſt in. l. 4. in princip. & in. l. 3. ff. de condict. ob turp. cauſam. vnde deducit, minimè habere dati repetitionem eum qui dederit, vt iudex pro eo ſententiam pronunciet, quanuis is bonam cauſam habeat, quia dantis animus tendat ſaltem ex præſumptione ad corruptionem iudicis: hoc profectò iuriſconſultus reſpondit in dict. l. 2. At ſi pecunia iudici detur vt iuſtitiam abſque mora litiganti exhibeat: tunc, ni fallor, cauſa nec amittitur, nec repetitio danti negatur. Tandem illud ex his certiſsimum eſſe cenſeo: quòd datũ iudici abſque

abſq; crimine corruptiõis, vt iuſtitiam miniſtret, eſt danti reſtituẽdũ. idque confirmat authoritas Auguſtini in.d.c.non ſanè.tenent in ſpecie Sylueſt.verb.reſtitutio.2.§.1. & reſtitutio.4.§.1.qui cõſtituit regulã hac in controuerſia certiſsimã, qua definitur, datũ ob cauſam neceſſariã ad quã tenetur recipiẽs neceſsitate præcepti, quod ad iuſtitiã pertinet, eſt omnino reſtituendum: & quidẽ danti: niſi & is propter aliquã admiſtã dationi turpitudinẽ lege humana iure repetẽdi priuetur. eandẽ regulã adnotarũt aliſ, præſertim Adrianus in quarto ſenten. tractatu. de reſtitutione. capi. reſtat inquirere. Ioan. à Medina de reſtitutio. q.25. col.10. & probatur, quia opera iuſtitiæ venalia non ſunt, nec iuſtitia eſt materia vendibilis: idcirco datio, & acceptio ſunt contrariæ rationi veræ venditionis, quæ fieri non poteſt de rebus iſtis, quibus nulla cõuenit æſtimatio: quod & Caieta. aſſeuerat in ſecunda ſecũdæ. qõ.32. artic.7. tex. in cap. cùm ab omni. de vita & honeſt. clerico. iniquiſsimum enim eſt hoc commutationis genus. Nam & Cicero. lib. 1. de legibus inquit, iniuſtiſsimum eſt iuſtitiæ mercedem quærere. Qui mercedẽ bonus vir eſt, mercede erit malus: cùm iuſtitia debeat eſſe gratuita. qui enim rectè iudicat, autore Gregorio, & premium remunerationis expectat, fraudẽ in Deũ perpetrat: quia iuſtitiam, quam gratis impartiri debuit, acceptione pecuniæ vendit. c. qui rectè. 11. qõ. 3. ſiquidem iuſtus nõ eſt qui iuſtè agit non ob ipſam virtutem, ſed ob aliã cauſam. vt tradit Ariſt. lib. 6. Ethic. capit. 12. pulcher text. in cap. 1. de re iudi. in. 6. quem poteris ornare multis, quæ hac in re traduntur à Valerio Maxi. lib. 6. c. 5. & c. 3. quo in loco meminit Cambyſis Perſarum regis, qui atroci ac noua pœna iudicis, nè quis poſtea corrumpi poſſet, prouidit: dum iudicis cuiuſdam iniqui ex corpore pellem detractã, ſellæ intendi, in eaq; filium eius iudicaturum conſidere iuſsit, is autem iudex dictus eſt Siſamnes priori Aſiæ parti præfectus. eius autem filius fuit Otanes ex Herodoto in Terpſichore. lex item duodecim tabularũ iuſtiſsimè decreuit, iudicẽ, qui ob rẽ dicẽdã pecuniã accepiſſet, capite puniẽdũ fore: cuius meminit Gellius lib. 20. ca. 1. idẽ ferè probatur in ſpeciali caſu in. l. lex Iulia. §. vlti. ff. ad. l. Iuliam repet. multa Ludo. Cælius de iuſtitia. tradit. lib. 12. lect. antiq. c. 46. & ſequẽtibus: in hac ſpecie Adrian. quodlib. 10. Primus autem Athenis pecuniã iudicibus contuliſſe dicitur Anytus Anchenionis filius, cum circa Peloponeſiaci belli fermè exitum proditionis Pyli cauſam diceret, authore Plutarcho in Martio Coriolano. hãc præterea regulã probat elegan ter iuriſcõſultus in. l. vlti. ff. de condict. ob turp. cauſam. qui pluribus propoſitis ſpeciebus conſtitutiſſimum eſſe cenſet, repetitionem dandam

dandam fore in id, quod turpiter acceptum fuerit ob miniſterium eius operis, quod accipiens lege iuſtitiæ, miniſtrare tenetur.

Primò hinc deducitur, an poſsit teſtis pro teſtimonio ferendo pretium aliquod recipere: & ſanè id recipere non poteſt: tenebiturque reſtituere quod huius ratione ei datũ fuerit: ipſi quidem, qui dedit. Nã ad iuſtitiã pertinet quòd quis verũ teſtimoniũ dicat: quoties à iudice vocatus in teſtẽ fuerit idq; tenetur dicere omninò, etiã nõ requiſitus, ex lege tamẽ charitatis ad liberãdũ proximũ ab iniquo dãno: & liberè. tex. ſingular. in. c. nolite timere. 11. q. 3. & in. c. intimauit. de teſtibus. vbi Abb. & Felin. Inno. in. c. qualiter. in. 1. de accuſat. Thom. & Caiet. 2.2. q. 70. arti. 1. Domi. à Soto in relect. de ſecreto mẽbro. 2. qõ. 7. idẽ lib. 5. de Iuſt. & iur. q. 7. articu. 1. Martinus Azpilcueta in. c. inter verba. 11. q. 3. corol. 63. à quibus apertiſsimè probatur, quẽpiã ratione iuſtitiq; vel charitatis teneri ad ferẽdũ teſtimoniũ, quoties id neceſſariũ ſit ad vitãdũ dãnũ iniquũ alterius. Quãobrẽ gratis id præſtari, & exhiberi debet: quia vænale teſtimoniũ veritatis nõ eſt, ſecũdũ Auguſtinũ in dict. cap. nõ ſanè. pro labore tamẽ, & expenſis factis in ferendo teſtimonio iuſtã mercedem poteſt teſtis exigere, & recipere. capit. ſtatutũ. §. pro ferendo teſtimonio. de referip. libro ſexto. l. quoniam liberi. C. de teſtib. §. venturis. 4. q. 3. ſub ca. vlt. tradũt Alberi. in tract. de teſti. fol. 14. & Ioan. Crottus de teſtib. q. 15. ſicut & iudex, qui nõ poteſt vt iuſtam ſentẽtiam ferat, pecuniam accipere, poterit iuſtiſsimè laboris mercedem, cùm ſalarium publicum non habet, iuſtè recipere. l. 4. §. in iudicio. ff. fini. regundo. l. ex part. in princ. ff. fami. hercis. notatur in dicto capitul. ſtatutum. §. aſſeſſorem. & in capitul. cùm ab omni ſpecie. de vit. & honeſt. cleri. ſic in hac ſpecie quo ad animæ iudicium hanc quæſtionem definiendam cenſet Adrian. quodlibet. 10. art. 1. Ioan. Medina de reſtit. q. 25. colũ. 10. & ſequentibus: poſt alios qui regulã præmiſſam, à qua hanc deciſionem deduximus, conſtituerunt. idem erit & in tabellionibus, aliſq; munera, & officia publica habẽtibus: nã & hi licet ex officio teneãtur litigantibus, & aliſs miniſteriũ iuſtitiæ exhibere: pro labore tũ poſſunt petere mercedem aliquã vel cõſuetudine, vel lege definitã. quidquid tamẽ vltra quãtitatẽ legibus prætaxatã acceperint, reſtituere dãti tenẽtur ſecundum Antoni. & Abb. nu. 33. in cap. quia plerique. de immunit. eccleſ. Adria. in dict. capit. reſtat inquirere. Ioan. Medina in dict. quæſt. 25. contra Innocent. in dict. capit. quia plerique. qui falſo intellectu text. dict. capit. non ſane. cõtrarium probare, authoritate Auguſtini, tentauit.

Secũdò hinc deducitur, an ob reſtitutionẽ rei alienq; inuentq; poſsit eius

eius inuentor mercedem, aut præ-
3 mium ex pacto vel alias accipere. Hostiens. quidē in. c. dudū. el. 2. de elect. existimat, posse aliquid iustè recipi, & retineri ab eo qui rem alie nā inuenit ob eius restitutionem. Sed ab Hostiensi discedit ibi Pano. nu. 18. non immeritò: etenim tenetur quis rem alienam inuētam domino restituere lege iustitiæ. capi. si quid inueniſti. 14. q. 5. igitur gratis id facere debet, secūdùm regulam paulò antè à me propositam. idem probatur in. l. falsus. §. qui alienum. ff. de furt. vbi iurisconsultus scribit, eum qui rem alienam inuenerit non probe petere inuentionis præmia. Quid ergo, inquit, si quæ Græci dicūt ἐυρέτρα, petat? nec hic videtur furtū facere, & si non probè petat aliquid. ita sanè legit dictionem Græcam Holoander. at Budæus ibidem, & in tit. de offi cio præf. prætorio. μισθὸν, legēdū esse censet. quæ vox idem significat, nempe inuentionis præmia: Hispani dicimus Hallazgos. vnde Bart. in dict. §. qui alienum. scribit, propter restitutionem rei alienæ, quæ inuenta fuerit, nihil iustè peti posse, nec accipi, pro labore tamen impenso in ea requirenda, & inue nienda iustè mercedem aliquam recipi, & retineri. idem adnotarūt Alberic. & Iason in. l. quarta. §. si tibi indicium dedero. ff. de condic. ob turpem caus. columna secunda. Felinus in cap. dilecti. num. 7. de ac cusatio. & Chassanæ. in consuetu di. Burgundiæ. rub. 1. §. 3. numero. 1. tametsi apud me certissimum sit, posse recipi iustè, & retineri, quod fuerit datum ob rei inuentæ restitutionem: modò saltem coniectu ris quibusdam appareat dominū id liberè dedisse, & sponte.

Verùm aduersus suprascriptam regulam sunt duo iurisconsulto-
4 rum responsa in di. l. 4. §. si tibi indicium dedero. & in. l. solent. ff. de præscriptis verb. quibus constat, nec repeti posse quod datum est ob indicandum seruum fugitiuum, aut furem: imò ex pactione, & conuentione posse peti, actionemq; in id exigendū dari: & tamen lege iustitiæ saltem charitatis præcepto tenetur quis furem indicare, & itidem seruum fugitiuū: quēadmodū adnotatū est cōmuni omniū sentētia in ca. qui cū fure. de fur. & in. c. dilectus. de excess. prælat. gl. & Bart. in. l. ciuile. C. de furt. & adnotatur in. c. nerui. 13. dist. igitur non tenetur quis gratis facere id quod ratione præcepti ad iustitiam pertinentis agere tenebatur. præterea tenetur quilibet, si possit absque proprio periculo: & cōmodè id valeat efficere, alterum ab iniuria defendere non tantùm iure pontificio. textus in capitul. quantæ. & ibi glo. & docto. de sentent. excommunic. & in capitul. dilecto. eodem titu. in sexto. cuius & Iason meminit in consil. 86. libro. 3. sed & iure ciuili: quod probatur à contrario sensu text. in. l. culpa

culpa caret. ff. de reg. iur. sicuti adnotarunt Alberi. in. l. metum. §. sed licet. ff. quòd met. cau. Deci. in cap. 1. col. 3. de offic. deleg. Fortu. in. l. vt vim. ff. de iusti. & iur. ad finem. Ioānes Igneus in. l. prima. §. serui appel latione. nu. 125. ff. ad Syllan. Grattus in cons. 1. nu. 47. libr. 1. Adria. quolibet. primo, art. 2. col. 4. etiam si com muniter quo ad ius ciuile contrarium receptum sit ex. l. 1. §. sed in eo. ff. ad Syllani. gloss. in dicta. l. culpa caret. sicuti constat ex docto. ibi. & in dict. cap. 1. & in dicto. §. sed licet. & Ludo. Carrerio in practi. crimi. de homicidi. §. 4. nu. 19. & §. 6. num. 63. sed prior sentētia verior est: quan uis iure ciuili non sit puniendus qui alterum ab iniuria non defenderit: cùm posset commodè id facere, saltem pœna ordinaria criminis regulariter. Et nihilominus li
5 cet teneatur quis alterum ab offen sa, & iniuria defendere, lege quidem iustitiæ vel charitatis præcepto: non tamen tenetur id gratis agere: optimus text. in. l. si pater. §. i. ff. de donationi. vbi iurisconsultus scribit, iustam esse in hac specie la boris mercedē. idem notat Adria. dict. quodlib. 1. art. 2. col. 3. Cui accedit Ioan. Medina in. d. q. 25. colū. 12. huic posteriori rationi respondendum esse censeo id procedere in laboris stipendium, & mercedē, ita tamen, vt ex mora non dati stipendij opus hoc pium, & iustum minimè impediatur: cùm & post præ stitū auxiliū iudex cogere debeat alterū ad iustæ mercedis solutionē.

Illud verò prætermittendū non est, eum qui à damno cōmodè po-
5 tuerat illæsum alterum seruare, & defendere, minimè ex hoc teneri ad illati damni restitutionem, & si grauiter peccauerit, maximamq; damni dati culpam cōtraxerit: nisi quis officio publico teneatur criminibus, & iniurijs obuiare, aut testimonium dicere: quia in testem ad iudicinm iussu iudicis vocatus fuerit. priori etenim casu contra le gem tantum charitatis fit, posterio ri vero contra legem iustitiæ commutatiuę: quarum prior obligatio nō inducit restitutionis necessitatē sed posterior: sicuti in specie, quam tractamus tradidere eleganter Tho mas & Caieta. 2. 2. qō. 62. articu. septimo. Alexan. de Hales, tertia parte. quæst. 87. Adria. quodlibet. 11. quæstio. prima. idem in quarto senten. tractat. de restitutio. qō. 1. ad finem. Syluester verbo, restitutio. 3. quæstio. quinta. Ioan. Medina de restitutione quæstione. 9. vbi testatur, hanc esse communem Theologorum resolutionem: quam sequitur Domini. Soto libr. 4. de iustit. & iu re. quæst. 7. arti. 3. vnde etiam si in dicto cap. qui cum fure. furti cōscius, id non reuelās possessori, & domi no, fur appelletur: id verū est quo ad furti culpā: non tñ quo ad obligationē restituendi: nisi iuxta distin ctionē hanc, quā modò ex theologis exposuimus. idcirco hac in re cautè circa restitutionem respōden

dum

dũ erit Cæterùm prior obiectio ex l.ſolent.&.§.ſi tibi indiciũ dedero. Bartol.in eo.§.ſi tibi.non fuit incognita: atque ideò exiſtimat, non teneri quem ad furem indicandum: licet teneatur furtum detegere, & oſtendere: vnde ſecundum eum furem non tenetur quis priuatæ perſonæ manifeſtare: & ob id poterit aliquid capere ob hanc manifeſtationem. idem fere tenent ipſe Barto.in dict.l.ciuile. C.de furt. & Panor.in dict. cap. qui cum fure.ſcribentes, teneri quempiam indicare furtum, non furem priuato domino rei furtiuæ. Hæc tamen reſponſio palam imperfecta eſt: ſi quidem quoties agitur de indicando furem ad conſeqnendam rem furtiuam: quæ aliter domino reddi non poteſt, quàm ſi fur indicetur, profecto etiã priuato ipſe fur indicandus eſt, & cum tenetur in hoc caſu ſciẽs indicare. Præſertim quod cum tractetur in dictis iuriſconſultorum reſponſis de indicando ſeruo fugitiuo, certiſsimũ eſt, inibi tunc tractari de indicando ipſo furto. ergo Barto. ſolutio non eſt ſufficiens. Sic & Adrian. in. 4. ſent. in tract. de reſtitut. capi. reſtat inquirere. in ſpecie harum legum probat, quod tenetur quis furem indicare priuato, quando res aliter eidem reſtitui non poteſt. Quam obrem fortaſsis aptior eſt ſolutio difficultatis, ſi interpretemur apud iuriſconſultos licet receptum fuiſſet præmium indiciſ ob laboré & induſtriam inquirendi furem: non ob ipſius furis manifeſtationem: quod probatur in dict. l. ſolent. dum ibi iuriſconſultus appellat mercedem id quod datum eſt cauſa indicãdi furẽ. merces autẽ reſpectu laboris propriè dicitur: ſicuti notiſsimũ eſt. Atque ita opinor Bart. intellexiſſe iuriſconſulto rum reſponſa in dict. §. qui alienũ. Idem & aliſ reſponderunt præſertim è notioribus Ioan. Ferrarien. in §. vltim. Inſtit. de rer. diuiſio. vnde ſi quis ſciat, quo nam in loco ſit res furtiua, vel ipſe fur, aut rem ipſam inuenerit abſq; labore, & expenſis, non poterit quidquam recipere ob reſtitutionem rei furtiuæ, nec ob indicandum furem vel ex pacto, vel alias: niſi id datũ fuerit libere, & gratuito ab ipſo domino rei inuẽtæ.

Hinc profecto expendenda erit argumentatio quædam, qua vti Doct. frequenter ſolent. valida etenim eſt hæc collectio: tenetur quis gratis quid facere legis præcepti: ergo ſi quidquã eo iure receperit turpiter recipit, & reſtituere tenetur. ita quidem argumentatur gloſſ. in l. 4. §. ſi tibi indicium. ff. de condictio. ob turp. cauſ. quæ ſingular. eſt ſecundum Ia. ibi & Bald. in cap. ſuper eo. de tranſactio. idem ſenſit gloſ. in dict. ca. qui cum fure. & in dict. cap. dilectus. de exceſſ. prælat. & gloſſ. in dict. l. ciuile. qua ratione & hæc argumentatio valet: poteſt quis ob aliquid agẽdum pecuniam

pecuniã accipere ſecluſa libera dantis donatione: ergo non tenetur id gratis facere. Rurſus nõ rectè ſequitur: tenetur quis aliquid facere ex præcepto: ergo non poteſt ob id agendũ pecuniã accipere: nec item ſequitur: ergo tenetur id gratis facere. Nam plerunq; propter laborẽ, & induſtriã iuſtam mercedem recipit: ſicuti paulò antè adnotatũ eſt. Sic nec valida eſt collectio iſta: poteſt quis ob aliquid agendũ pecuniã licitè recipere: ergo non tenetur id facere ex præcepto. conſtat ſiquidẽ ex ſuprà ſcriptis, falſam eſſe hanc collectionẽ, cùm poſsit quis pecuniã recipere licitè ob agendũ id quod ex præcepto facere tenetur. ideirco hanc argumẽtationem deſtruit glo. in cap. quantæ. de ſenten. excõ. diligenter Adrian. quod libet. 1. art. 2. colũ. 3. tametſi gloſſ. & Docto. in dicto capitu. qui cũ fure. & in d. l. 4. §. ſi tibi. has argumentationes peruertant, & ſimul confundant, eas minimè intelligentes.

Deducitur etiã ex his, non poſſe aliquid iuſtè recipi ob eam cauſam: nè maleficiũ fiat: imò ſi quid receptum fuerit, reſtituendũ eſt. l. 4. in princip. & in. §. vltimo. ff. de condi. ob turp. cau. l. iuriſgẽtium. §. ſi ob maleficiũ. ff. de pactis. quo in loco Fortuni. probat nec naturalẽ obligationem naſci ex promiſsione alicuius pecuniæ, nè maleficium fiat. idem notat Socin. in rubric. ff. de verbor. obligat. nu. 12. contra gloſſam, in dicto. §. ſi ob maleficium. tametſi Dominicus Sot. libr. 4. de Iuſti. & iur. q. 7. artic. 1. teneat, in hac ſpecie non eſſe aliquam reſtitutionis obligationem in animæ iudicio: etiam ſi detur repetitio danti.

Quintò ex prima huius relectionis regula poterit reſponderi ad quæſtionem, qua quæri ſolet: an adquiſita per metum non cadentẽ in conſtantem virum, ſint in animæ iudicio reſtituenda? Et profectò propter minus liberam voluntatẽ dantis: & quia receptio proceſſerit ab iniuria proximi: atq; ideo turpis eſt, dicendũ erit, recipiẽtem teneri ad reſtitutionẽ: quod expreſsim adnotarũt Sylueſt. ver. metus. in fin. & Adrian. in. 4. ſent. in tract. de reſtitutione. cap. aggredior. verſi. ex quibus omnibus. idem probatur authoritate Hoſti. & Ioã. And. in ca. verũ. de iureiu. qui aſſeuerant: eſſe dandã abſolutionẽ à iuramento præſtito per metũ, etiam leuem: quia recipiens hoc iuramentũ turpiter, & cum iniuria iurantis id receperat. ca. debitores. de iureiur. ſic & Panor. in cap. ad noſtram. in tertio. col. 1. de iureiur. exiſtimat, dandã eſſe abſolutionem à iuramento per metũ præſtito, etiã ſi quis coactus fuerit iurare, & iuramẽto promittere id, ad quod tenebatur. Nã hoc iuramentum ab eo turpiter per metum, & iniuriam extorquetur, cùm is iurare non teneretur. Non oberunt huic ſententiæ leges ciuiles negantes reſciſsionẽ contractus metus cauſa, quoties metus

leuis est: nec cadit in constantem virum: quia licèt leges ciuiles non dent in hoc casu ob metum leuem repetitionem, nec rescisionẽ contractus: non tamen approbãt eam receptionem: nec eam iustam esse censent. præsumit etenim lex contractum metu leui gestum: consensum habuisse liberum, & sufficientem ad hoc vt validus is iudicetur: atque hæc præsumptio iuris est, & de iure: nam & si constet de metu, quí tamen leuis sit, non permittit lex huius contractus rescisionem ex ea quidem causa: nè passim commercia humana impediantur. & nè tot lites ad contractuum rescisiones in
8 republica constituantur: cùm facilimum sit cuicunque petenti contractus rescisionem metum leuem probare. vnde lex non censet esse sufficientem probationem deficientis consensus per probationem metus leuis: nisi appareat metus cadens in virum constantem: quod deducitur ex titulo. ff. quod met. causa.

Sextò hinc aperitur intellect. ad text. in capi. 1. & 2. de adult. quibus traditum est: quo nam pacto satisfaciendum sit fœminæ, quę ab aliquo vitiata fuerit, & corrupta: siquidẽ corrũpens virginem, in animæ iudicio tenetur damnũ illatũ resarcire: atq; ideò restituere debet corruptæ id tantum, quod ad illati damni ęstimationem pertinet: non autem id quod in pœnã stupri per leges exteriores reddere cogeretur iuxta ea, quæ à me tradita fuere in Epitome ad. 4. librum decre. 2. par. capit. 6. §. 8. numer. 11.

Septimò ex eadem radice cõstat, etiam in animæ iudicio cogẽdum fore eum, qui alterum percusserit, aut occiderit, restituere æstimationem damni, quod per eam percussionem, aut homicidium dederit. tex. in capit. 1. de iniur. cuius intellectum in hac specie ipse adnotaui libr. 2. variar. resolut. capit. 10. nu. 7.

Octauò ab eadem regula, quæ ratione iniustæ acceptionis obligationem restituendi inducit, oritur responsio ad eam quæstionem: qua dubitatur, an adquisitum ex contractu valido quidem ipso iure: quí tamen beneficio restitutionis in integrum rescindi poterit læsionis causa: sit necessariò in animæ iudicio restituendum? Et sanè quoties quis aduerterit etiam absque dolo se læsionem intulisse alteri, tenetur quidem ad eius læsionis reparationem, sub hac distinctione, vt ratione doli teneatur, etiam si ipse nullũ commodum ex læsione alterius habuerit: secluso vero dolo, tantùm teneatur ad restitutionẽ eius, quod ipse adquisiuit, & obtinet, vel in propriam vtilitatem expendit, propter læsionem alterius, quod obtinet respectu læsionis, & damni dati: at respectu ipsius rei adquisitæ per cõtractum suprascriptum, nõ tenetur adquirens eã restituere donec petatur, & concedatur in integrum

grum restitutio: quemadmodum ipse probaui, & explicui lib. 1. var. resolut. cap. 3. num. 5. ex Innocen. in capi. quia plerique. de immunit. ec cles. vnde apparet, posidentem aliquam rem titulo alicuius contractus, qui potest rescindi beneficio restitutionis in integrum, bonæ fidei possessorem esse, etiam intra quadriẽnium, modò absit fraus in ipsa conuentione: quod in dict. c. 3. num. 5. adnotatum est.

Nonò hinc deducitur, an res adquisita ex contractu nullo ob deficientem iuris solennitatem: non deficiente consensu contrahentiũ sit in foro animæ restituenda? Et idem proponitur in beneficio ecclesiastico adquisito ex consensu eorum, qui ius habent eligendi: non tamen seruata forma iuris põtificij in electione? Cui quæstioni respondet Innocent. in capit. quod sicut. de elect. in animæ iudicio interiori, cõtractum, & electionem tenere omnino, nec vllam esse in hac specie restituendi obligationẽ, idem tenent Panormit. in dict. capitul. quia plerique. numer. 28. & in capit. primo. de in integr. restitu. ad finem. Iason. in l. secunda. column. secunda. C. de fideicom. column. 2. & in. l. si post diuisionem. C. de iur. & fact. ignor. secunda columna. Anchar. in regul. 1. de regul. iur. quæst. 7. princip. column. 34. Felin. in capitu. primo. numer. 39. & Deti. 10
prima lect. num. 19. de constit. Tiraq. post leges connubiales. glos. 2. nu. 20. Boerius decis. 1. nume. 13. denique omnes aliś à me citati in capit. cùm esses. de testament. num. 5. ad eam sententiam, qua decisum extat, testamentum minus solenne in conscientiæ foro validum esse. verùm quia hæc adquisitio illicita est, & ininiusta ex eo, quòd lege prohibita sit, & iure prohibente contingat, non video qua ratione hæc opinio defendi queat, sicuti & in testamento minus solenni diximus in dict. cap. cũ esses. idcirco sequutus eos authores, qui censent testamẽtũ minus solenne in foro cõsciẽtiæ: vt in iudiciali, nullũ esse, opinor, rem adquisitam ex cõtractu, vel ex titulo nullo ob defectum solẽnitatis iuris humani, restituendam fore, & dimittendam in conscientiæ iudicio. Nam & in contractu, testamẽto, & electione par ratio extat: & ideo Docto. qui hãc opinionem in testamento minus solenni probant, quorum mẽtionem feci in dict. capitu. cùm esses. num. octauo. eãdem & in contractibus, & electionibus minùs solennibus probare videntur planè, si eorum rationes obseruentur.

Ex quo constat, contractum factum ab vxore sine licentia mariti qui iuxta leges regias iure ipso nullus est in foro exteriori, secundùm Roderic. Xuares in repet. l. 13. titulo de las deudas. libro fori. quæstio. 1. & Andre. Tiraquel. in dict. gloss. 2. nume. 21. & in principio. qui alios ad hoc in specie allegat: in iudicio

animę nullũ esse,nec ex eo rem adquisitã iustè obtineri potuisse, nec retineri posse. lex etenim iusta,nec à pręsumptione fraudis pręcipuã & vltimam ac finalem rationẽ in vniuersum habens,quẽadmodum in exteriori iudicio,etiam si constet nullam subesse in actu cõtractus, vel testamẽti fraudem,seruãda est, ita & interiori animæ iudicio: quod satis probauimus in dict.c. cum esses. quamobrem miror Andre. Tiraq. iudiciũ,qui in di. num. 21. dum contrariam sententiam in hoc tenet, cõcedit hæc duo iure vera esse. Primùm quòd vxor in hac specie,nõ teneatur in foro conscientiæ contractui stare,etiam si certa sit nullam ei fraudẽ factã fuisse. Secundùm posse cũ qui cũ vxore absque viri licentia contraxit, rem adquisitã ex contractu iustè in foro interiori habere,& retinere. eadẽ cõcedit doctissimus Domini. Sot. lib.4.de Iustit.& iur. q.8.art.3.in verisimili,& generali controuersia. Hæc ni fallor,cõtraria sunt: cũ lex eadẽ,quæ iustissima ratione vxori permittit à contractu dissentire, & eã ab eius obligatione liberam reddit:ipsum cum vxore contrahentẽ obligat ad rei adquisitæ ex eo contractu restitutionem:quia nullum iustum titulum habet is, qui cum vxore absque viri licentia contraxit saltem ex ea conuentione: nisi vel ex vtilitate conuentionis, vel aliũde possit præsumi legitima ratihabitio viri, vel eo mortuo vxoris aut hæredũ, ipsius quidem cõtract9 ab initio inualidi: quod cautè cõsiderandũ,& obseruãdũ erit.

Ex.§ Sequenti.

1 *Adquisita in ludo, etiam ilicito, non sunt in animæ iudicio restituenda.*

2 *Conuentio cõditionalis relata in futurum fortunæ euentum valet.*

3 *Restitutio adquisitorũ in ludo, quæ humana lege statuta est, potest cõsuetudine tolli.*

4 *Fraus in ludo cõmissa: quãdo inducat obligationẽ restituendi? & inibi de ludente qui nõ habet ius alienãdi, id, quod ludo appõit.*

5 *An is, qui certo scit se potiores ludi, & cartarum partes habere, & augeat spõsionẽ: teneatur lucrum restituere?*

6 *Bar. in. l. quæro. ff. de actio. emp. decisio examinatur.*

7 *Tenetur ad restitutionem qui alterum in uoluntarium attraxerit ad ludum*

8 *Ludẽs pecunia credita an teneatur promissam pecuniam lucranti soluere in animæ iudicio.*

§. Quartus.

Decimò huic loco cõuenit ad eiusdẽ regulæ sententiam expẽdere, qua nã ratiõe tenetur qs ad restitutionẽ eorũ, quæ ludo ad quisierit? quæ quidẽ quæstio variis in locis à plerisque disputata compendio quodam à me examinabitur: vnica tantùm conclusione proposita,& cõstituta: ex qua ferè omnes casus, qui hac in re contingere solent, definiri valeant sit igitur in ludi tractatu constitutissima cõclusio. Etiã si ludus illicit9 sit, le geq; humana pœna exteriori, & lucri

eri restitutione plerunq; puniatur: ex eo tamen adquisita in animæ, & conscientiæ iudicio non sunt necessariò restituenda: modò absit fraus, legesque ludi seruentur: habeantque ludentes administrationem liberam rerum,quas in ludi conuentionem deduxere. Huius conclusionis plures sunt partes, quarum aliquot obiter attingam & expediam ea ex parte, qua earum intellectus ad huius tractatus scopum pertinet. Etenim qui ludi liceant, planè legibus secularibus facilè constabit: & itidem quibus pœnis ludentes afficiantur:præsertim in.l.1.ff. de aleæ lusu & aleat. & in Authenti. alearum vsus.C.de relig. & sumpt. funer. capit.inter delictos. de excess. prælator. vbi gloss. & Panormita.nu. sexto. gloss. & idem Abb.in capitu.clerici.in secundo. de vita & honest.cleric. glossa. in Pragmati. Sanct.titul. de spectaculis. versicu. ludibria. l. secunda. titul. decimo. l.prima.titul.quinto. l. prima titulo. 9. in libr. octauo ordinat.passimque in huius regni pragmaticis,& aliis legibus iudices admonentur, vt diligenter lusores ipsos punire curent: cùm in republica Christiana hæc sit profectò maxima pernicies. Præcipua,& vltima conclusionis pars probatur: quia ludus alearum, quidam est inter ludentes contractus cõditionalis, quo inter eos conuenit, vt cui alea hoc vel illo modo contigerit,& euenerit, teneatur alter appositam pecuniam reddere. igitur quod ex libera conuentione quis adquisierit,non tenebitur restituere, etiam si conuentio ludi causa fiat: cùm adquisitum ex pacto, vel contractu,non sit necessariò restituẽdum l.prima. §. si conuenerit. ff. depositi.capit.primo.de pact. qua ratione Theologi omnes vtuntur, qui quæstionem hãc tractauere. Et nè fortasis obiscias, conuentionem hanc referri ad conditionem pendentem à futuro fortunæ euentu: atque ideo illicitam esse,nec vim aliquam obligationis habere. textus singularis in. l. solent. cum. l. sequenti. ff.de aleæ lusu. vbi constat,licitam esse sponsionem conditionalem siquis certet hasta, vel pilo iaciendo, currendo, luctando, vel pugnando: illicitam verò vbi fiat ea sponsio ex aliis causis, quæ virtutis certamen corporale non habent. ipsam hanc probationem fortiorem reddam: siquidem conuentio licita fieri potest sub conditione omnino pendenti à fortuna,& futuro euentu: vt si nauis ex Asia venerit: si Titius factus fuerit consul hoc anno: si Sempronius intra mensem non moriatur. l. si quis ita stipulatus fuerit.ff.de verbo. obligatione. l.si pater.C.de inoffic. testamen. Nam dubius euentus à fortuna non facit contractum illicitum, textus, & ibi Paul.Castr. in.l.in naue Saupheli.ff.locat.c.nauigant.de vsur.l.

à Titio. ff. de verbo.obliga.quo in loco ex eo responso adnotarunt Paul.& Alexan.esse licitas conuentiones istas, omnino pendentes à futuro euentu fortunæ: quas Hispani Apuestas appellamus. idem eleganter tradit Detius, dicens hanc opinionem communem esse in consil.115. Non obstat textus in dict.l. solent. cum sequenti. Et enim iurisconsultus inibi reprobat sponsiones,quæ fiunt circa corporis certamina: nisi illæ fiant causa exercendarum virium, aut virtutis corporis instruendæ: siquidem corporum certamina, quæ causa libidinis, odio, æmulatione, aut contentione fiant, iure, & ratione reprobantur.Et ideo iurisco sultus non improbat cæteras sponsiones quæ secluso corporali certamine fiunt sub futuro euentu fortunæ.Quibus tandem fit,sponsiones istas,quæ inter ludentes cõtingunt, iure validas esse: & obligationem inducere: atque ideo ex eis adquisita non fore necessariò ex propria natura restituenda. Lex etenim humana, quæ de adquisitis ex ludo restituendis tractat non efficit,nec definiuit hanc conuentionem nullam esse, nec prohibet dominium à ludente adquiri: sed in pœnam actus illiciti inducit adquisitorum restitutionem. deniq; contractus hic inter ludentes cõtingens ex propria vi, & natura,non est iure naturali, diuino,vel humano illicitus: nec itẽ acceptio ex ludo iure prohibetur ratione iniquæ receptionis: sed quia solent plura vitia in ludi exercitio contingere ob eius varias circunstantias, iustissimè per humanas constitutiones prohibetur, & pœnis quibusdam, adhuc non satis coercetur. & nihilominus lex ipsa non vetat adquisitionem dominij ratione ludi: solùm quidem pœnam statuit aduersus ludentes, vt ex ludo quæsita restituere cogantur sententia iudicis que sanè pœna in interiori animę iudicio, non procedit restituendi obligationem.Extat ergo conclusio,quæ asseuerat regulariter, quæsita ex ludo in conscientiæ foro non esse necessariò restituenda: quam assertionem tenent diuus Thomas secunda secundæ, quæs. 32. articul. septimo. ad secundum. & ibi Caietanus. Ioannes Maior in quarto sentent. distinct. 15. quæstio.3.& Palud.ibi,quæst.3. articu.5. Adrian. in quarto senten. tract. & de restit. cap. quia in superioribus. Ioann. Medina de restitu. quæstio. 22.glossa.in pragmat. Sanct. tit. de spectaculis. verb. ludibria. Alfonsus à Castro libr.2.de potesta. legis pœna.capitul.2.Corollario tertio. Doct.communiter in cap.penult. de vit.& honest. cleri. penes quos & illud expeditum est, adquirentem aliquid ex ludo, non teneri ante iudicis condemnationem, id ex lege humana perdenti dante repetitionem,restituere: quãuis Syl. contra

contrariũ teneat verb. ludus. q. 13.

Imò licèt cõsuetudine non possit alearum ludus fieri licitus: propterea quod tot mala ex eo sequãtur, poterit tamen consuetudine
3 tolli pœna restituendi ludo quæsita,quæ lege humana statuta est, secundũ Thom.dict.artic.7. ad secundum.Cardin.&Imol. in dict. capit.clerici. de vit. & honesta. cleri.Pari. de Puteo tracta. de ludo. folio.4.& Ioann.Baptistam de ludo.quæst.17.quorum opinio communis est, vt testantur Adrian.in dict.capit.quia in superioribus. secunda colũ.& Rochus Curtius in cap.vlti.de consuetu.folio.15.colũ. secunda. etiam quo ad clericos: quidquid contrarium sentiant Cardina. Imola, & Rochus per text.in capi.inter dilectos.de excess. prælat.qui tantum probat,nõ posse ludi exercitium consuetudine reddi licitum: præsertim inter clericos: non tamen ex hoc sequitur non posse consuetudine tolli obligationẽ restituendi ludo quæsita: quæ quidẽ obligatio inducta est lege humana nẽpe Auth. alearum vsus. C.de relig. & sumpt. funer. quam constitutionem etiam seruandam fore inter clericos magis communiter receptum est à gloss. & Doct.in dict. capit. clerici. sicuti fatentur in tracta.de Ludo, Stephanus Costa. folio.7.& Paris de Puteo folio secundo. Atq; hæc vera sunt,licet Panor.in dict. capitul. clerici.nu.14. existimat, non posse consuetudinem derogare obligationi restituendi ludo quæsita.

Oportet tamen, vt ludo quæsita in animæ iudicio non sint restituenda, nullam in eo ludo fraudem fieri: cùm alioqui, si quid
4 fraude fiat, & inde lucrum euenerit, id omnino restituendum sit, absque iudicis condemnatione in conscientiæ foro: quod fatentur Thomas, & omnes qui principalem hac de re conclusionem admiserunt.dolus etenim, & fraus nemini patrocinari debent.Sed & illud adnotandum est, fraudem non fieri in ludo, cum quis cautelis, quæ iuxta ludi leges licitæ sint vtatur:vel id faciat, quod natura ludi permittit. qua ratione quoties fuerit controuersum: an fraus in ludo contigerit, obseruandæ sunt leges ludi, vt si quid aduersus eas arbitrio, & iudicio petitorum actum fuerit, id fraude actum fuisse iudicetur: & ideo tunc restitutio adquisitorum erit necessaria. Quod si leges ludi non violentur,quæ tacito consensu ludentium receptæ sunt, vtcunque eorum alter dolo, & cautelis vtatur: nihil id pertinet ad obligationem restituendi pecuniam lucro adquisitam, cùm is dolus bonus sit.l.1.ff.de dolo. Nam licitum est legibus ludi vti. gloss. in. l. in exequutione.§.vlti.& ibi Docto.ff.de verb.obligat.glo.in.l.sirem.§.vlti. ff. de præscrip. verb. alia in. l.si ex plagis.§.finali.ff. ad. l. Aquil. gloss.

& ibi Decius in.l.iure ciuili.ff.de regul.iur.tradit Iason.in dict.l. in exequutione. §. vlti. Sic denique sunt interpretanda conclusionis verba, quæ fraudem,& dolũ excludunt: poteritq; quispiam ex his plura dubia definire,& quæstiones dissoluere hoc in tractatu frequentissimè contingentes.

Deinde illud exigitur, quod ludentes habeant rerum administrationem liberam, ita quidem, vt possint res proprias saltem eas,quę aleæ periculo,& ludo apponũtur, alienare: alioquin adquisitio nulla est ipso iure.& inde obligatio restituendi oritur: quẽadmodum frequentissimo omnium cõsensu expeditum est.Quibus addit eleganter Alfonsus à Castro in dict. capi. 2: Corol.secundo. quòd si aliquis eorũ,qui ludere ex præmissa causa nõ possunt, lucratus fuerit aliquid ab eo,qui ludere potest, nec id impedimentum habet,eum esse obligatum ad restitutionem lucri, perinde vt alter illi restituere teneret, si quid ab eo ludo adquisisset: cùm natura huius cõuentionis æqualis sit,& hãc legem habeat,vt vel neuter,vel vterque cõuentionis iure ligetur.idem probabilius esse censet Domi.Soto. lib.4. de Iusti.& iure. q.5.art.2. Nã & in hoc cõtractus pacto,consensus vtriusq; considerandus est:qui deniq; is est,vt nõ aliter in cõditionalẽ pactionẽ cõueniãt, quã si vtrinq; fuerit cõditio æqualis, & esse possit: ideirco qui cum minore filio familias ludit ita conuenisse cum eo videtur super appositis rebus amittendis, si & minor habeat parem cum maiore in hoc conditionem. ergo deficiente consensu maioris conuenientis cũ minore, minor ipse iniustè recipit, & adquirit ludi lucra, & aduersus conuentionis leges ea retinet: vnde tenebitur omnino ad restitutionem. Quod æquissimum est,tametsi digni forent qui cum minoribus, similibusq; personis ludere conueniunt hac, & maiori pœna.

Hinc pulchra definitur dubitatio. Contingit sanè quod alter ex ludentibus, qui primas, & potiores partes ludi habet:quique necessario victor euasurus est: obuenit enim illi ludi sors, quæ certo certius omnibus,quæ alteri obuenire possunt, potior est ad victoriam: spõsionem auget, appositãq; pecuniam certus de illius lucro duplam efficit: altero ob ignorantiã minimè recusante sponsionem illam,eiusque additionem:an in hac specie adquisitum,sit necessario in animæ iudicio restituendum, opportunè quæritur? & videbitur, ita receptũ, & adquisitũ restituendũ esse:ex elegãti Bar.sentẽtia in.l. quæro.ff.de actio.emp.qui scribit,vendentẽ alteri frumentum certo pretio,& eo tempore iusto,scientẽ tñ occultè, & secretè à senatu decretũesse, vt minori pretio vẽdatur,si emptor inscius sit huius decreti, teneri emptori ad id quod eius interfit, frumentũ illo pretio emisse. idem sensit glo.in.l.contra legem. ff.de legibus.Romanus in singula, 282.ea ratione, quod emptor si sciret,quod venditor sciebat, non tanti frumentum emisset. idem & in animæ iudicio quoad restitutionẽ tenent Conrrad. de contractibus. q.62.& Ioan.à Medina de restitutio. q.35.Nam & venditor certus de diminutione valoris rei,quam vẽdit, tenetur emptori ignoranti damnũ illatum restituere propter malam fidem.à quibus & illa species expẽditur,cũ quis frumentũ habens, in opia Rempublicam opprimente: sciat, naues paulo post frumẽtum aduecturas,quo vilitas annonæ cõsequutura sit, vilioriq; pretio frumentũ sit vendendũ:an teneatur is ciuib9 ignorãtibus hoc ipsum prænunciare:ne tanti emãt frumentũ, quod ab eo vẽditur? cuius quæstionis disputationẽ Cicero tradit eleganter lib.3.de officijs, fraudem existimans subesse huic venditioni,nisi venditor quod ipse scit emptoribus manifestum fecerit: & ideo nõ esse honesti ciuis officium ita dolose cõuentionem istam tractare. Igitur & in proposita ludi quęstione, eadem ratione dicendum erit,teneri ad restitutionem,qui lucrum ex ea causa habuerit.

Sed contrariã sniam ipse verioré esse censeo, potissimũ ob naturalẽ ludi legẽ, q̃ cõsensu vtriusq; hanc conditionẽ habet, vt qui meliorẽ, ac potiorẽ ludi partem habuerit, is possit,etiam certus de lucro alterum ad augẽdam sponsionem inuitare, appositamq; pecuniam augere: modo alia fraus minime lateat:atq; ita in specie adnotauit Io. à Medina de restitu. q. 22. pulchre Deti.in cons.115. respondens idem in his pactionibus, quas Hispani Apuestas vocamus. Nã & is scribit,conuentionem validam esse, liceteque ex ea adquiri, etiam si alter sciat certo iam euenisse illud,de cuius euentu pactio fit.

Non obstat Bart.opinio:nam in quæstione per eũ tradita scientia alterius ad decipiendũ ignorantem, non est de natura contractus: imo ei refragatur propter fraudẽ saltẽ re ipsa cõtingẽtẽ: quæ ab eo cõtractu abesse debet. At in hoc ludi tractatu natura cõuentionis est, lexq; ludi hoc habet,vt sciẽs se certũ habere luerũ, & potiores ludi partes possit alterum ignarum ad appositæ pecuniæ augmẽtũ prouocare. Sicuti & secundũ ludi leges, qui iã scit appositã pecuniam certo perdidisse,quia habet peiorẽ ludi euentum potest caute,& simulate spõsionem augere, vt cogat alterum insciũ, & ignarum cedere, & eam recusare: & tandem ex hoc consequitur pecuniam appositã, quam si non auxisset, alter habiturus tuto esset:quãuis & hic in hac specie augens sponsionem periculum subit amittẽdæ pecuniæ: quã modo addit,si alter minimè cedat

imo prouocationi conſenſerit. Sed & in quæſtione Bart. quo ad conſcientiæ iudicium ſcribit Thomas 2.2.qõ.77.art.3. non teneri venditorem ad reſtitutionem: quanuis malefecerit, & ob id poſsit aliqua pœna puniri. Quia vẽditor mercesvendit eo pretio, quo iuſtiſsimè æſtimari poterant cõmuni hominum iudicio. vnde nulla fit iniuria, quantum ad commutationẽ, emptori: & ideo venditor liber eſt ab obligatione reſtituendi: quippe qui iuxta pretium præſens rem vendiderit, nec vllam culpam habeat, ſi nõ enuntiet, quæ aliundè futura ſunt: licet hæc denunciatio perfectioris hominis eſſet, adq; virum bonum, vbiq; ſanctũ, honeſti cultorẽ: non tantum ciuilem pertineat, cuiuſq; muneris ſit: vt docuere Thomas in dict.art.3. & Alex. ab Alex. dierũ Geniali. libr.6. cap.1. Sic & Franciſcus Balduinus Stoicam Ciceronis ſententiam ex iure ciuili falſam eſſe conſtanter aſſeuerat in adnotationibus in cap.primũ. de ædili. edict.

Datur præterea obligatio reſtituẽdi in animæ iudicio ludo quæ
7 ſita: quoties quis alterũ ad ludum cupiditate lucri inuolnntarium attraxerit: ſecundum Thom.2.2.q.32. arti.8. quẽ cæteri cõmuniter ſequũtur. modo hæc attractio leuis non ſit: ſed tanta quæ inuoluntarium alterum efficiat: nempe conuicia, opprobria, preces adeo vehementes, quod his auſus nõ ſit alter contradicere: quemadmodum à mente Thomæ deducitur: & fatentur Caieta. in dicto artic.7. Canoniſtæ in capit. clerici. de vita. & honeſt. cleri cor. Alfonſus à Caſtro, & aliſ, qui hanc materiam tractauere: ac præter hos Alciat. hunc ſenſum habuit libro octauo paregon. cap.16. quãuis Adria. non ſatis iuſtè interpretatus diui Thomæ ſententiam, contrarium ab eo adnotauerit: atque ideo indefinitè eius opinionem falſam eſſe dixerit.

Supereſt tamen & illud hac in
8 diſcutere, an iure diuino, vel humano teneatur perdens in ludo aliquam pecuniam eam reſtituere alteri, cui promiſit eã ſoluere tacita, vel expreſſa lege ludi: cum promiſſa pecunia tantũ: non ea appoſita luderetur? Et Adria. in.4. ſentent. in dict.cap.quia in ſuperioribus. probare conatur, non teneri hunc ad reſtitutionem: ex ea ratione, quod leges pecuniam in ludo perditam, & ludenti quæſitam iure contractus, in pœnam auferant ab eo, qui adquiſiuit: iuſq; eam repetendi cõcedant perdenti: vti manifeſtum eſt. igitur qui poteſt ſolutam iam pecuniã repetere legis decreto, poterit eam nondum ſolutam iuſtè retinere. Fruſtra enim quis petit, quod ſtatim reſtituturus eſt. l. dolo. ff. de dol. exceptio. Deinde ſi dixeris, has leges pœnales eſſe nec in animæ iudicio obtinere ante iudicis cõdemnationẽ: id verũ eſt, quotiesad legis pœnã eſt neceſſaria iudicis exequutio: nã vbi pœna eius eſt naturæ, naturæ, vt nulla indigeat iudicis exequutione: tunc & in foro conſcientiæ pœnalis lex omnino ſeruãda eſt: vimq; & obligationem habet. Fit igitur, vt in hac ſpecie nulla detur reſtituendi obligatio. Rurſus contrariam ſententiam veriorem eſſe cenſent Ioann. à Medina dict.quæſt.22. & Alfonſus à Caſtro in dict.corol.3. quibus ſuffragatur quod lex concedens perdenti in ludo repetitionem, nõ aufert ex hoc dominium, nec ius ab eo, qui iuxta leges ludi pecuniam lucratus eſt: ſed tantùm in pœnam ludentium permittit, & concedit repetitionem, & ſtatuit, quòd iudex cogat eum, qui ex ludo pecuniam habuit, eam perdenti reddere. ex quibus per legem ipſam non liberatur promittens à ſolutione pecuniæ, quam alteri ſoluere promiſit, ergo tenetur ſoluere ante iudicis condemnationem. Præterea non ſequitur. perdens poteſt ſolutam pecuniam repetere: ergò eam nondum ſolutam non tenetur ſoluere. Nam promittẽs cum iuramẽto ſoluere vſuras, tenetur eas ſoluere omnino: & tamen habet is repetendi ius. cap. debitores. de iureiur. deinde ſi perdens poteſt iuſtè non ſoluere pecuniam promiſſam, ergo alter, qui eam lucratus eſt, nullum ex ratione ludi adquiſiuit dominium in re, quam lucratus eſt, nec ius aliquod habet ad illam: quia ſi habet dominium, aut ius ad illam, inde conuincitur euidenter, perdentem teneri ad ſolutionẽ pecuniæ promiſſæ, quam perdidit: quia tenetur reddere alienum. Quibus tandem fit, vt huius quæſtionis deciſio ſatis dubia videri poſsit.

Præſertim quia reſtitutio lucri contingentis in ludo, quæ in pœnam à iure indicta eſt, non ipſo iure, ſed per ſententiam, & iudicis condemnationem fieri debet: atque ita ante hanc condemnationem minimè tenetur qui lucratus eſt, reſtituere, nec poteſt qui perdidit ius ſibi dicere propria autoritate. Facit ad hæc, quod quandoq; licèt humana lex actionem minimè concedat ad petitionem alicuius rei, non ex hoc alterum liberat, vel abſoluit ab obligatione illam rem reſtituendi: ſicuti diuus Thom. adnotauit in.2.2. quæſtione.77. articulo primo, ad primum.

Ego ſanè in hac difficili quæſtione certo ſcio Adriani ſententiam veram eſſe apud nos, qui huius regni cõſtitutionibus tenemur obedire: propter legem à Carolo Cæſare latam, qua vetuit etiam ludos licitos pecunia credita, ſtatuens neminem poſſe ludere niſi pecunia præſenti & appoſita. quod & ipſe vir doctiſsimus Alfonſus à Caſtro in dict. Corol.2. fatetur. Nam hac ipſa lege promiſsio facta inter ludentes nulla efficitur, & inutilis, & ideo etiam in iudicio animæ nullam habet vim, nec obligationem

nem inducit: ſicuti nec in foro iudiciali: idq; apud me certiſsimi iuris eſt.

Sed & ſemota regia conſtitutione mihi magis applaudet Adriani ſententia. Nam licèt ſciam, nec negare poſsim, adquirentem aliquid ex ludo tutum eſſe in animæ iudicio ad eius retentionem: quia ratione conuentionis, & mutui conſenſus iure naturali verè id adquiſierit: nec lex ciuilis, quæ inducit reſtitutionem in pœnã ludi prohibiti, ante iudicis condemnationem obtinet: video tamen, iuſtiſsimam humanam legem non tantùm lucranti negare actionem ad petendam pecuniam cauſa ludi promiſſam: ſed & concedere perdenti pecuniæ iam lucranti traditæ, & adquiſitæ repetitionem. vnde ſignum eſt profectò maximum, lege humana non ſolùm non habere lucrantem ius ad petendum, ſed & competere perdenti ius ad pecuniam perditam repetẽdam: & inde fit, vt in pœnã ipſo iure abſq; vlla ſententia iudicis is qui lucratus eſt promiſſam pecuniam, conſtituatur incapax, & inhabilis iuris petendi eam, & id ius transferatur in perdentem. Quam obrem cùm iſtæc pœna ipſo iure nullam requirat iudicis ſententiam, nec condemnationem, ſtatim etiam in iudicio animæ iuſtè poteſt ille, quem lex ciuilis liberum reddit à ſolutione pecuniæ promiſſæ, & præterea dat ei ſi ſoluerit, repetitionem, retinere pecuniam promiſſam, cùm promiſsio nulla ſit: nec eam teneatur promittens ſeruare. Eandem opinionem probat regula iuris, quæ dicta, exceptionem, & retentionem ei competere, cui actio datur. l. inuitus. §. cui damus. ff. de regulis iuris. l. creditori. C. de pactis. l. prima. §. his autem. ff. de ſuperficiebus. capitulo. qui ad agendum. de regulis iur. in ſexto. ſed promittens ludi cauſa habet actionem ad repetendum quod dederit, vt planè fatentur qui Adriani ſententiã improbarunt: ergo ſi nondum ſoluerit, habebit exceptionem, & ius retinendi rem promiſſam. Idem probatur, quia ſi perdens in ludo poteſt iuſtè lege humana repetere rem ludo amiſſam: profectò poterit iuſtiùs eam nondum ſolutam retinere. Nam vtcunq; ſit, ac dubitari poſsit, an ex eo quod à lege negatur actio ad aliquid petendum, eius rei poſſeſſor iuſtè eam valeat retinere: quod ex variis cauſis definiri poterit: tamen quoties lex humana eadem & iuſta negat actionem ad aliquam rem petendam: & ſimul concedit eiuſdem rei repetitionem ipſi poſſeſſori, ſi eam petenti dederit: tunc procul dubio exiſtimandum eſt, iuſtiſſimè eam rem à poſſeſſore detineri. quia lex ipſa ei ad hanc poſſeſsionem, authoritatem approbatione quadam præſtat. Nec mihi perſuadere poſſum, quod Titius iuſtè

iuſtè valeat centum Sempronio ſoluta petere ab eo, & idem Titius ea dẽ centum teneatur ſaltem in conſcientiæ iudicio Sẽpronio nõdum ſoluta omninò ſoluere. etenim hic circuitus vitandus eſt: quippe qui nullam in republica vtilitatem afferat: exceptis quibuſdam caſibus: qualis eſt, qui in contrarium adducitur ex capitulo. debitores. cum illud ſit ſpeciale ratione iuramenti: quemadmodum alibi docuimus. Nam ex vi ſimplicis promiſsionis abſque iuriſiurandi religione nemo doctus negabit in eo caſu dari repetitionem poſt ſolutam pecuniam promiſſam, & fortiori ratione ius eam retinendi promittenti competere. vnde argumentatio ab eo capite deducta facilime tollitur. Sic & ſpoliatus ante omnia reſtituendus eſt, licèt ſit prædo, & licèt poſt reſtitutionem detur ſpolianti ius repetendi res illas, quibus alterum ſpoliauerat: idque fit in odium ſpoliantis. Et tamen in conſcientiæ iudicio ego non compellerem ſpoliãtem ad reſtitutionem rerum, quæ verè ipſius ſunt, & quibus alterum propria authoritate ſpoliauerit: tametſi, cum dignum eſſe pœnitentia, & pœna cenſeam obid quod illicitè iuris deciſionibus, & conſtitutionibus refragantibus, iudicis partes aſſumpſerit: de quo aliquid tradidimus libr. 1. vari. reſolut. capit. 2. numero. 15.

Hinc tolluntur plura, quæ aduerſus Adrian. opinionem adduci ſolent. Potiſsimè illud quod de iure & dominio lucrantis in re ludo adquiſita, traditum eſt: ſiquidem qui rem aliquam ludo adquiſiuit dominium, & ius in ea habet poſt eius traditionem ratione tacitę, vel expreſſæ cõuentionis conſenſu perdentis factã: donec per ſententiam iudicis ea re priuetur. at ante traditionem profectò nullũ ius habet ad illam rem: quia iure illam exigẽdi per legem priuatur ipſo facto abſque vlla iudicis declaratione in pœnã delicti, quod ludendo cõmiſit. imò ius ciuile, & humanæ leges hanc priuationẽ inducentes ex preſsim approbant perdentis retentionem: cum tandem, & ſi is tradiderit rem ludo amiſſam & perditam, cõcedant ei ius eam repetẽdi. Quod ſecus eſt in ſpecie, quam tradit Thom. 2. 2. quæſtione. 77. articu. primo. in tractatu læſionis intra dimidiam contingentis. quia & ſi humana lex decepto actionem negauerit, non tamen ex hoc approbat decipientis retentionem, nec eum tutum reddit, quemadmodum alibi latiùs explicuimus. Sed & poſt primam huius operis editionem legi Dominic. Sot. qui lib. 4. de Iuſtitia & iur. q. 5. artic. 2. idem quod Adrianus reſpondit.

Cæterum ex hac diſputatione illud erit adnotãdum, eum, qui promiſſam in ludo pecuniam lucranti ſoluerit, & tradiderit ratione promiſsiõis emiſſæ abſq; appoſita pecunia: poſſe poſt hãc ſolutionẽ iuſtè

ſtè lege humana eandem pecuniã repetere: quã ſoluit ex vi promiſſionis,& conuentionis cum altero contractæ: & fortaſsis exiſtimans, ſe teneri ad eam ſolutionem etiam in animæ iudicio: cùm habuerit ad hanc opinionem doctiſsimorum virorum authoritatem.

Ex. §. ſequenti.

1 *Quid ſit vectigal: & item ius Regale, quod Hiſpani dicimus Alcauala?*

2 *Lex humana aliquid prohibens, vel præcipiẽs cum pœnæ adiectione: an obliget trãſgreſſorem ad culpam mortalem, vel venialem?*

3 *Lex humana obligat tranſgreſſorem ad culpam quandoque mortalem, quandoque venialem.*

4 *Lex purè pœnalis an ex ſe ipſa inducat obligationem an culpam mortalem, vel venialem?*

5 *Non poteſt quis licitè fraudare vectigal principis debitum: imò tenetur in iudicio animæ ad reſtitutionem.*

§. Quintus.

VNdecimo ad huius tractatus dilucidationem oportet inquirere, an teneatur ad reſtitutionem is, qui regem, aut eos, qui eius nomine vectigalia iuraq; regia ex mercibus recipiunt, iuribus his fraudauerit, omittens per fraudem, aut ſimulationem hæc iura regi reddere? Quibuſdam viſum eſt, non teneri hunc ad reſtitutionem, cuius quidem opinionis diſputationi præmitto: inter alios reditus, qui principibus à ſubditis hominibus debentur, duo iura præcipua eſſe. Primum, vectigal: quod pro rebus ciuitati, aut prouinciæ inuectis, vel euectis ſoluitur, olim octaua pars debita erat. l. ex præſtatione. C. de vectigalib. regia. l. 5. titul. 7. part. 5. hodie autem decima eſt omnium rerum pars. dicitur etiam vectigal tributum, quod reipublicæ ex fundis, & prædiis à conductoribus præſtatur. l. 1. ff. ſi ager vectiga. l. eum qui vectigal. & ibi Alciat. ff. de verborum ſignificatione. & idem Alciat. libr. tertio. diſpunct. capitu. decimo. atque hinc fundi vectigales dicuntur hi, qui reipublicę tributum pendere tenentur. Alterum ius, quod modò principibus apud Hiſpanos competit, & redditur, ad decimam pretij partem attinet, omnium quidem rerum, quæ venduntur publicè, vel priuatim, ſiue res ſint mobiles, ſiue immobiles: hoc tributum vulgo appellamus alcauala: quidam apud exteros gabellam dicunt. Quanquam & ea dictio magis in vniuerſum accipiatur: ſicuti tradit poſt alios Bertachinus in tractatu de gabellis. in principio.

His deniq; conſtitutis Angel. in Sũma, verb. pedagiũ. q. 6. opinatur in

in conſcientiæ iudicio non eſſe condemnandũ ad reſtitutionẽ eũ, qui hæc iura, & tributa principi, aut publicanis non reddiderit, quoties lex, quæ ea indixit, & ſi iuſta ſit, pœnam tamen temporalem non reddenti ob hanc cauſam imponit. Huius ſentẽtiæ ea eſt ratio, quòd vel hic agimus de pœna legis, & hæc non debetur in cõſciẽtiæ iudicio. gloſſ. in capitul. tua fraternitas. 12. q. 2. vel de ipſa principali, & præcipua legis vi, & obligatione ad ſoluendum hoc tributum: & hæc non obligat quemquam ad mortalem culpam quoties lex ipſa humana pœnam addit præcepto legis itidem humanæ: quaſi ſatis cenſeat legiſlator tranſgreſſorem humanæ legis pœna tẽporali puniri: nec eũ velit ad mortalem culpam obligare. Hanc etenim ſententiam, quòd humana lex aliquid præcipiens, & pœnam addens temporalem: non obliget tranſgreſſorem ad mortalem culpam: cùm ſatis ſit tranſgreſſorem ipſum ſe obtuliſſe periculo pœnæ tenent, & veram eſſe exiſtimant Matthæ. Matheſilla. notabi. 78. Cepola cõſ. ciuili. 13. colũ. 2. Decius parum ſibi conſtans in cap. Nam concupiſcentiam. 2. lectione. De conſtitut. & Ludoui. Gomeci. in capi. 2. nume. 60. de conſtitu. lib. 6. Quorum opinio à pleriſque probatur authoritate Hoſtien. & Ioann. Andre, in capitulo. relatum, de cleric. non reſiden. qui idem tenent: & eos ſequuntur Iaſon in lege ſecunda. numer. 143. C. de iure emphy. idem in. §. item ſi quis poſtulante. num. 78. Inſt. de actionib.

Hæc verò concluſio iure defendi non poteſt: præterquam quòd ſi vera eſſet, ferè tota humanarum legum vis periret, parumq; vtilis eſſet legum latorum cura, & diligentia, ſi pœna, quam ipſi legum conditores legibus ad maiorem earum vim addidere, eas imbecilliores redderet: obiter tamen contrariam ſententiam vti veriſsimam conſtituemus, & probabimus, idque breuiter agemus, quandoquidem omnium eruditiſsimè diſputationem hanc peregerit Alfonſus à Caſtro libro. primo. de poteſtat. legis pœnalis. capitulo octauo. & ſequentibus. Sit igitur concluſio dubio procul certiſsima. Humana lex, quæ iuſta ſit, vi humani præcepti ad culpam eius tranſgreſſores obligat, quandoque mortalem, quandoque venialem, etiam ſi pœnam humano præcepto, legis conditor addiderit. Prima huius aſſertionis pars conſtat ex eo, quòd humana poteſtas à diuina deriuetur. Prouerb. capitulo octauo ſcriptum eſt. Per me reges regnãt, & conditores legum iuſta decernunt. Hoc ipſum & Paulus docet ad Romanos, capitulo decimotertio. Omnis, inquit, anima poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit. Non eſt enim poteſtas

tas niſi à Deo. quæ autem ſunt, à Deo ordinata ſunt. Itaq; qui reſiſtit poteſtati, dei ordinationi reſiſtit. Qui autem reſiſtunt, ipſi ſibi damnationẽ adquirunt. Qui quidem locus manifeſtam reddit huius partis probationẽ. Sed & hoc apparet Deuter. capit. 17. qui ſuperbierit nolens obedire ſacerdotis imperio, qui eo tempore miniſtrat domino Deo tuo, ex decreto iudicis morietur homo ille. pœna verò mortis lege Moſaica nunquam inflicta eſt niſi pro mortali culpa: ſicuti Theologi frequentiſsimè fatẽtur, & probãt. Ergo apparet, trãſgreſſorem humanæ legis ad mortalem culpam quandoq; obligari. idem deducitur ex eo quod filius non obediens patri mortalem contrahit culpam: quemadmodum eadem, qua proximè vtebamur, argumentatione colligitur ex cap. 21. Deut. dum inibi ſancitũ eſt, filium non obedientem patri lapidibus occidendum fore. At non minor eſt poteſtas principis in republica, quàm patris familias in priuata domo: imò tantò maior quantò maius eſt bonum totius communitatis bono particulari, & domeſtico: quod ordinatur ad bonum totius ciuitatis, & reipublicæ, authore Ariſt. lib. 1. polit. cap. 1. igitur legi humanæ obediendum eſt ſub mortali quando que culpa. eſt etenim iure naturali in omni humana ſocietate ſuus ordo neceſſarius: in omni ordine ſuum caput, cui reliqui ſubeſſe obedireq; tenentur. tandẽ ne in re ab aliis admodum probata diutiùs immoremur, ita tenẽdum eſt, humanam legem ſiue eccleſiaſticam, ſiue ſecularem quandoq; ad mortalem: quandoq; ad venialem culpam obligare. quod ſatis oſtendunt Diuus Thom. 1. 2. q. 66. arti. 4. & ibi Caietan. Gabriel. in. 4. ſenten. diſt. 16. q. 3. notab. 6. Florenc. 1. part. titul. 18. cap. 1. §. 2. Adria. quodlib. 6. art. 1. Ioan. Maior. in. 4. ſentẽ. diſt. 15. q. 4. & in. 3. ſenten. diſt. 37. q. 16. Dricdoni. de libert. Chriſti. lib. 1. Alfonſus à Caſtro. lib. 1. de poteſt. legis pœnalis. cap. 4. & 5. tradunt Abb. & inibi Feli. & Deti. in capi. 1. gloſ. & Docto. in capit. quæ in eccleſiarum. de conſtit. idem Panormita. in capit. quia plerique. de immunit. eccleſ. & in proœmio. Rex pacificus. colũ. 4. laſ. in. l. nemo poteſt. ff. de legat. 1. nume. 106. Abb. in capi. 2. de maiorit. & obed. Secunda concluſionis pars dictat, non ſemper legem humanam obligare eius tranſgreſſorem ad mortalem culpam, ſed quandoq; tantùm ad venialem. hoc enim habet quæcunque lex: ſiquidem nec lex naturalis, nec diuina ſemper obligat trãſgreſſorem ad mortalẽ culpã: ſicuti poſt alios docent Caieta. 2. 2. q. 186. arti. 9. ad. 2. idem latiùs lib. 27. quæſtionum. q. 21. Adrian. dict. quodlib. 6. artic. 2. Albert. Pighius libr. 4. de eccle. Hierarchia ca. 2. & Alfonſus à Caſtro dict. lib. primo. capit. 5. docu-

documento. 4. lex ſiquidem naturalis mendacium prohibet: non tamen mendacium eſt ſemper mortale crimen: ſed paſsim veniale: vt docet Thomas. 2. 2. q. 110. articu. 3. & probatur in cap. primum. 22. qõ. 2. Sic & lex naturalis præſcribit nobis in cibo, & potu obſeruare medium, ac regulam tẽperantiæ, quæ in eo conſiſtit, vt tantum, & nõ vltra ſumatur, quantũ exigit neceſsitas, aut vtilitas corporis: cuius trãſgreſsio gula dicitur, & inter ſeptẽ capitalia crimina connumeratur. Attamen non ſemper gula peccatum eſt mortale: imo veniale crimen eſt: niſi exceſſus ſit planè immodicus, vel excedentem obiſciat periculo peccati mortalis: quod omnes fatentur. Quando autem humana lex obliget illius tranſgreſſorem ad mortalem culpam: colligitur ex ipſius legiſlatoris intentione, & voluntate, quæ ex verbis legis deduci poterit, & præterea inde præſumitur, quod finis à lege prætenſus, & in quem lex dirigitur maximè eſt Reipublicæ vtilis. Nam hinc conſtat eius tranſgreſsionem eſſe Reipublicæ perniciosam: & propterea ſatis conſonum eſt, quod tunc interpretemur legiſlatorem voluiſſe tranſgreſſores mortalem contrahere culpam: ſicuti adnotauerunt ferè omnes qui paulò ante nominatim fuere citati: & præſertim Adrianus quodlibet. 6. artic. 2. Deci. in capit. nam concupiſcentiam. column. vltima. de conſtitu. Ioan. Driedo. de libert. Chriſtia. pagina. 266. quod ex variis cauſis cautiſsimè eſt diffiniendum. Nec interim omittẽdum eſt tranſgreſſorem legis humanæ cuiuſcunque, ſiue inducentis culpam venialem, ſiue mortalem, ſemper mortalem contrahere culpam, ſi ex contemptu eam tranſgrediatur: ſiquidem contemptus ipſe mortalem culpam ſemper habet ſecũdum omnium Theologorum, & Canoniſtarum reſolutionem: quæ colligitur ex Thoma. 2. 2. quæſtione. 186. articulo. 9. Adria. dict. articulo. 2. Altiſiodoren. libro. 2. tractat. 19. &. 20. & libro. 3. tractat. 9. Gerſone lectione. 5. de vita animæ ſpirituali. Ioan. Andre. & docto. in capitulo. ſacris. de his quæ vi metuſve cauſa fiunt.

Vltima concluſionis pars dictat, humanam legem aliquid ſub pœna temporali prohibentem, quod nec diuina, nec naturali prohibitum erat, ad culpam quandoque mortalem obligare. nec enim ex eo obligatio ad mortale crimen ceſſat, nec tollitur, quod à legiſlatore pœna fuerit trãſgreſſori impoſita: cui ſententiæ aduerſus prioris opinionis aſſertores ſubſcripſere Domini. à S. Geminiano, & Frãcus in ca. perpetuæ. notab. 6. & in ca. com miſſa. 2. notab. de elect. in. 6. glo. & idem Domini. in cap. 2. de conſtit. lib. 6. verb. ſententiis. Feli. & Deci. in. 1. lect. c. Nam concupiſcentiã. de

cõſtit. Syl. verb. inobediẽtia. Ioan. Driedo. lib. 1. de libert. Chriſtia. art. 3. Ioan. Medina de reſtitutione. q. 12. & q. 36. ad ſextũ. omniũ dubio procul diligentiſsimè Alfonſus à Caſtro lib. 1. de poteſt. leg. pœnalis. c. 8. & ſequẽtibus. Eandẽ opinionem probat Domini. Soto lib. 1. de Iuſt. & iur. q. 6. art. 3. probatur hæc pars. Nã humana lex poteſt obligare, etiã ſi laica ſit, eiꝰ trãſgreſſorẽ ad culpam mortalẽ, & ſimul penã aduerſus eũ ſtatuere, ita quidẽ, vt tranſgreſſor huius legis teneatur ad culpã ſimul & pœnã: cum pœna non ſic culpæ ſit cõtraria, vt non poſsit ſimul cũ ea ſtare. ergo lex humana præcipiens aliquid pœna ſtatuta, obligat trãſgreſſorem ad culpam. Quod ſi dixeris verũ hoc eſſe: ſed ex intentione legiſlatoris probari priorem ſententiã: cum is ſtatuens pœnã aduerſus trãſgreſſores, nolit ad culpam eos obligare: quaſi nõ de ſit hac in parte poteſtas: ſed voluntas, certè miror, nec poſſum itarem hanc perpẽdere, vt exiſtimem legis conditorẽ, qui pœnam addit legi ad eius maiorẽ vim, & exequutionem: velle imbecilliorẽ legẽ ab eo conditam ex hoc reddere, & efficere tollendo ab ea culpæ obligationẽ. Præſertim quod plerunq; ex pœna legi, & præcepto addita colligitur, legiſlatorẽ habuiſſe voluntatem obligãdi ad mortalẽ culpã. etenim ex pœna excommunicationis à lege indicta, conſtat eam legem ad mortalem culpam obligare: cum alioqui non debeat excommunicari quis, niſi ob mortalẽ culpam. capitulo. nemo. & cap. certũ: 11. q. 3. ſic & Scotus adnotauit in. 4. ſent. diſt. 1. q. 6. in leg. Moſayca nuſquam ſtatutã fuiſſe pœnam mortis, niſi vbi ex tranſgreſsione legis culpa mortalis conſtitueretur. Et profectò iniquam ipſe cenſerem humanam legem, quæ pœnam mortis, aut mutilationis membrorum imponeret pro tranſgreſsione alicuius legis, quæ ob publicũ, leue tamẽ incommodum, nõ eſſet digna mortali culpa. tametſi fatear, poſſe legiſlatorem humanam aliquid prohibere graui appoſita pœna, & tamen expreſsim inſinuare ſe nolle obligare trãſgreſſorem ad mortalem culpam.

Ex his patet nihil referre, an ipſa lex pœnalis fuerit ſimul ſtatuta cũ ipſa lege morali: quæ prohibet id, cuius tranſgreſsio pœnam legis habet: an ſeparatim: ab eodem an ab alio legiſlatore. eadem enim ratio, quæ poſteriorem opinionem probat cũ lex ſimul prohibet, & pœnam ſtatuit, probat itidem veram eſſe: cum ex interuallo ab eodem, vel ab alio pœnalis lex ſtatuitur contra legis iam latæ tranſgreſſores: & econuerſo. Licet Iaſon in dicta lege. 2. C. de iure emphyteut. numero. 143. exiſtimauerit, priorem ſententiam veram eſſe, vbi conſtitutio vel ſit facta ſimul prohibens, & pœnam addens tranſgreſsioni: vel ab eo, qui præcipit, aut

aut prohibuit, ex interuallo condita fuerit pœnalis pura lex pœnam adiſciens priori conſtitutioni: quod cogitandum dimiſit Ludouic. Gomeci. in dict. capitu. 2. nume. 60. de conſt. in ſexto.

Hinc conſtat an verum ſit quod plerique adnotarunt priorem ſententiam admittentes, vbi lex pœnalis eſſet pure pœnalis, quæ nihil præciperet, aut prohiberet: ſed tantum pœnam ſtatuerit hoc vel illud facienti. Nam in hac ſpecie legem iſtam non obligare ad mortalem, nec venialẽ culpam reſponderunt Henric. à Gandauo quodlibet. 3. q. 22. & Ioann. Driedon. in di. lib. de libert. Chriſt. qui legem pure pœnalẽ diſtinguunt à lege mixta: quæ ſimul certum ſtatuit precipiendo, vel prohibendo, & tranſgreſſorem pœna puniendum eſſe cenſet. Sed quia Henricus hanc reſponſionem nõ ita ſimpliciter proponit, ſed in hunc ſenſum, vt lex pure pœnalis ex ſeipſa & ex verborum forma non obliget ad culpam: ſed vel ex eo quod præmittat id, propter quod pœnam imponit eſſe vel prohibitum iam vel præceptum lege diuina, vel humana: & deinde cõcedit, legem pure pœnalem ex intentione legiſlatoris pœnam ſtatuentis ad culpam obligare: non ex ſe ipſa: huius concluſionis auctor eſt Alfonſus à Caſtro lib. 1 de poteſta. legis pœnal. capitulo. 9. poſt Caiet. quẽ ipſe citat. 2. 2. q. 87. art. 5. eo etenim capite doctiſsimus ille vir maximis rationibus probare nititur, legem purè pœnalẽ ex ſe ipſa, niſi alia præceſſerit naturalis, diuina, vel humana lex, minimè obligare ex forma verborũ. & quatenus pœnalis eſt, ad culpã, mortalem, nec venialem addit prętera non rectè colligi à legiſlatore intentionem obligandi trãſgreſſorem ad culpam ex eo ſolum, quod pœnam ſimpliciter, & pure ſtatuerit, qua in re diſcedit ab Henrrico Gandauenſi, cum quo ſecundum eum conuenit Sylueſt. verb. inobedientia. licet Sylueſter ipſe non ſatis percipiens quid Henric. ſcripſerit, eum reprehenderit.

Ego ſane fateor, legem pure pœnalem ex ipſa verborũ forma non obligare ad culpam: quanuis culpam ipſam præmittat frequentiſsime lex iſta, ex alia lege diuina vel humana: quemadmodum ſenſere Driedo. & Caiet. idq; eruditiſsime oſtendit, ac neruoſe Alfonſus à Caſtro in dict. capi. 9. cõcedo item nõ ſemper rectè, nec neceſſario colligi legiſlatoris intentionem obligãdi trãſgreſſorẽ ad culpã, ex eo quod legẽ purè pœnalem ſtatuerit. Scio etenim nõ eſſe hanc collectionem neceſſariam. Attamen opinor plerũq; ex lege pure pœnali, quæ pœnam infert pro eo, quod alia lege nec prohibitum eſt, nec præceptũ, quod raro continget, deduci poſſe cõditoris intentionẽ ad obligandum eum, qui vel fecerit, vel agere omiſerit id, pro quo pœnã ſtatuit,

ad mortalẽ, aut venialẽ culpã. Nã ex ſubiecta materia pœnalis legis quandoq; cõſtabit, legiſlatorem talẽ legẽ ſtatuẽtem intẽdere, vt fiat, vel omittatur id, propter quod pœnã imponit. quid enim ſi quòd id fiat, vel omittatur expedit reipublicæ: & hæc ratio manifeſta ſit apud ipſum legiſlatorẽ? profectò cenſerem ipſe tunc intentionem legiſlatoris legem purè pœnalem ſtatuentis, eam eſſe, vt id fiat, vel omittatur. Sic deniq; ſi id fieri, vel omitti non tantum eſt ſimpliciter vtile communitati, cuius legis cõditor curam gerit, ſed & maximè intereſt eius ad bonum commune id fieri, vel omitti: quod præſumitur ob grauem pœnam lege purè pœnali ſtatutam: non admodũ alienum à ratione videbitur, in hac ſpecie coniectare, intendiſſe legiſlatorem ad mortalem culpã obligare tranſgreſſorem eius, quod in hanc legem mere pœnalem pro eius materia deduxit. Quãobrem iuxta hunc ſenſum admitti fortaſſe poterit quod Henric. Gandauenſis & Sylueſt. adnotarunt. Sic ſanè poſt huius operis primã editionẽ prodiit in publicũ opus elegans de Iuſt. & iur. authore Dominic. Sot. quilib. 1. q. 6. art. 5. hãc poſteriorẽ opinionẽ ſequitur ſcribens, legẽ pure pœnalem obligare ad culpam.

Poſtremò ex hac diſputatione apparet, non eſſe iuſtam, nec congruam rationem opinionis eius, qua quibuſdam placuit. vectigal, tributum, aut decimam rei venditæ æſtimationis & pretij partem non eſſe neceſſario in animæ iudicio regi ſoluẽda: nec teneri hæc iura fraudantẽ ad reſtitutionẽ: quod leges regiæ non ſoluẽtibus hæc regalia iura pœnas à iudicibus exigẽdas imponant. cõſtat etenim fragilem omnino eſſe hãc rationem: minimeq; verã efficere hanc tam audacẽ, & proteruam cõcluſionẽ.

Idcirco quæſtioni propoſitæ reſpõdentes hãc omnino veram concluſionem edimus. tenetur in animæ iudicio præter mortalẽ, quam contrahit, culpam, ad reſtitutionẽ is, qui tributũ, vectigal, aliaq; regalia iura principi reddere per fraudẽ aut ſimulationem omiſerit: modo hæc ipſa tributa iuſta ſint, nec legẽ iuſtæ exactionis egrediantur. Huius aſſertiõis ratio ea eſt, quod princeps iuſtè tributa, ac vectigalia exigat, modo hæc tributa tyrãnidem ob exceſſum grauẽ nõ ſapiãt. Probatur hæc ipſa totius veritatis baſis, & fundamenti pars potiſſima autoritate, ac teſtimonio Saluatoris qui interrogatus, an liceret cenſum dari Cæſari reſpondit Matth. cap. 22. Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei deo. quo in loco ſecundũ Hieronymũ, & Theophylactum præcepit Deus dari, ac reddi tributa Cæſari, & principibus. idẽ fecit dũ Matth. ca. 17. iuſsit Petro, vt ſtaterẽ pro ſe, & ipſo Petro ſolueret. itẽ Paul. ad Roman. capitu. decimotertio, inquit. ideo

ideo enim & tributa præſtatis: miniſtri enim dei ſunt in hoc ipſum ſeruientes. Nã multi ſunt labores, quos prícipes pro populo tolerãt: cũ ei⁹ curã gerũt, rebuſq; publicis proſpiciũt ac laborant, in exequutiõe iuſtitiæ, vt ſuum cuiq; ius reddatur: vt nemo alterũ lædat: pro uinciãq; bello, et armis tutãtur, ne à finitimis gẽtib⁹ opprimatur. qua ratione iuſtè principes tributa & vectigalia exigũt à populo, ſiquidẽ dignus eſt mercenarius. qui operatur, mercede ſua. ita ſane diuinũ eloquiũ dictat, Lucæ cap. 10. dign⁹ eſt operarius mercede ſua. igitur ſicut principes cauere debent ab iniuſtis exactionibus, quæ potius ad luxũ, & delicias, quam ad expẽſas neceſſarias defenſioni, & adminiſtrationi reipublicæ, iuſtãq; laboris mercedẽ pertineant: ita & ſubditi abſtinere debent à fraude. & ſimulatione, quibus principem ipſum debitis iuribus, & tributis defraudẽt, cũ potius teneantur ea reddere principi, eiuſq; publicanis. redite, inquit Paulus, omnibus debita: cui tributũ tributũ: cui vectigal, vectigal: cui timorẽ, timorẽ: cui honorẽ, honorẽ. Hãc igitur ſententiã, quod teneatur qs in animę iudicio principi reddere tributũ, vectigal, & alia iura regalia, quæ iuſta ſint, aſſerũt Panormit. & ib: Doct. in ca. innouamus. de cenſib. & plerique alii, quos referunt, & ſequuntur dicẽtes, hãc opinionẽ communẽ eſſe Bertachinus in tracta. de Gabellis parte. 9. in princip. & Sylueſt. ver. Gabella. 3. q. 8. eandẽ ſententiã defendunt Ioan. Medina. in lib. de contractib. q. 13. & Alfonſus à Caſtro lib. 1. de poteſt. legis pœnalis. capit. 11. Dominic. Soto lib. 3. de Iuſt. & iure. quæſt. 6. artic. 7.

Hinc infertur, eos q ſimulatione & fraude occultè cõtrahũt, merceſq; inuehunt in ciuitatẽ, vel prouinciam, aut euehũt, quo publicanos effugiãt, ipſoſq; debitis iurib⁹, & vectigalibus defraudẽt, peccare quidem mortaliter, & teneri ad integrã vectigaliũ reſtitutionẽ, etiã ſi vectigalia nõ petãtur. Nã hi, qui merces inuehũt, aut euehũt, tenentur eas per viam publicã, conſuetã, & regiam tranſmittere: eaſq; non occultare. l. 5. titulo. 7. part. 5. l. 96. 97. & 107. inter leges de las alcaualas.

Secundo ex his deducitur intellect. ad text. in. l. fina. §. diui. in vltimo. ff. de publicanis. quo iuxta quorundam interpretationem probatur, tranſuehentem merces per locum publicum, & conſuetũ abſq; vlla fraude, errore potius, mercium profeſsionem omittentem, teneri ad duplipœnam. Nam id obtinet in iudicio exteriori: at in animæ iudicio ſolum tenebitur ad vectigalis ſimplicis ſolutionem.

Sic regia. l. nona. & 10. titulo. 10. libro ſexto ordina. ſtatuit, tranſmittentem merces per loca publica, & conſueta: ſi ibi nullus ſit portitor, nec cuſtos qui vectigal exi-

gat, nulla pœna puniendum fore, etiam si absq; vectigalis solutione transierit cum mercibus: teneri tamen ad solutionem, & redditionem vectigalis.

Tertio hinc infertur interpretatio vera ad text. in. l. Regia. 120. de las alcaualas. qua constitutum est, venditorem cuiusque rei, ex qua regi pretij pars decima debita sit, teneri sub pœna alterius decimæ notam facere publicano illam vẽditionem. Etenim licet dupli pœna in iudicio interiori nequaquã debita sit: tamen quo ad idem iudicium venditor profecto peccat, & tenetur ad restitutionem decimæ ipsis publicanis.

Hoc probatur ex eo quod venditor tenetur decimam pretij partem regi, vel eius publicanis reddere tanquam eis debitam: ergo tenetur publicanis notam facere venditionem. Cõsequens hoc manifestè patet, & colligitur. Quia vel tenetur soluere debitam pecuniam, vel saltem creditori ignoranti debitum, notũ id facere vt vel creditor remittat debitum, vel ad diem soluendi dilationem concedat cum interim creditore ignorante: pecunia eo inuito retineatur: siquidem ignorans, inuoluntarius sit. deinde venditor, qui non denũciat publicanis vẽditionem, damnum eis dat circa rem sibi debitam: quam publicani ob ignorantiam petere omittunt: & præterea tenetur decimam pretij partem iure obligationis legalis regi soluere: vel eius nomine publicanis etiam, qui notam habuere venditionem. Igitur tenetur venditor etiam in iudicio interiori animæ soluere pecuniam lege iustissima debitam etiam publicano scienti: & ignoranti denuntiare venditionem factam fuisse: cum lege ad hanc denũtiationem teneatur: alioqui eam omittentes ex capite damni dati tenebitur ad restitutionem: præterquam quod & ipse ratione decimæ debitæ ex pretio rei venditæ itidem tenebitur ad restitutionem. Sic etenim sunt intelligendæ leges Regiæ, quæ de hac materia tractauerunt.

Cæterùm sicubi consuetudine obtentum fuerit, quod dicta venditionis denuntiatio nõ sit necessario facienda publicanis: & quod hæc decima pretij, vel vectigalia eis nõ soluantur, donec fuerint petita: tunc fortasis in animæ iudicio non tenebitur quis ad vectigalium, nec ad decimæ solutiõem ante publicanorum petitionem: modò nulla facta fuerit fraus ad hoc, vt occulta sit venditio, vel vt publicanos lateat mercium transmissio. quod probatur ex his, quæ de decimis ecclesiasticis tradidimus libro primo Variarum Resolutionum: capitulo decimoseptimo. nume. 8.

Quod si vectigalia iniusta sint, nẽpe ab eo indicta, qui ius ea indicendi non habeat: vel absque vlla causa

causa præter iustam laboris, & regiminis mercedem à principe instituta: non tenebitur quis in conscientiæ foro ea soluere: ac poterit absq; vllo crimine, eiusque labe eorum solutionem cautelis, alij sue modis omittere, secundum Barto. in. l. vectigalia. ff. de publica. & vectigal. quem alij docto. frequentissimo omnium consensu sequuntur.

In his vero rebus, quæ à prouincia in prouinciam transmittuntur, illud obseruandũ erit, quod si nullum vectigal sit pro earum transmissione institutum, nec debitũ: sed tantum pœna sit statuta aduersus transmittentes res vetitas: hæc ipsa pœna in iudicio conscientiæ, & interiori exigenda non est: nec necessario soluenda: quod tenuit Ioan. à Medina de restit. quæstio. 15. ad finem.

Ex. §. sequenti.

1 *Fur, seu violentus rei alienæ occupator tenetur in animæ iudicio restituere rem, etiam si ea perierit absque eius culpa: modo non foret eodem pacto apud dominum peritura.*

2 *Fur an teneatur rem extinctam iam, restituere eius æstimationis, cuius maximè fuerit à die commissi criminis.*

3 *Fur, & iniquus rei alienæ inuasor an possint in animæ iudicio retinere expẽsas vtiles, & melioriationes deducere.*

4 *Fur, & iniustus possessor qualiter in iudicio cõscientiæ teneantur ad restitutionem fructuum perceptorum, & eorum qui potuere percipi?*

§. Sextus.

DVODECIMO libet ab eadem regula adnotare iure naturali, & diuino neminem teneri ex acceptione rei alienæ iniuriosa, vel ratione illati damni ad aliud, quàm illati damni reparationem, & eius, quod alterius verè interfit, restitutionem. Hoc etenim dictat ratio, quæ inducit obligationem restituendi: sicuti in principio huius relectionis ostendimus. Vnde plura in huius regulæ tractatu dubia definiri poterunt.

Primo hinc constabit vera resolutio ad eam dubitationem, qua controuertitur, an fur, raptor, & violentus rei alienæ possessor, teneatur ad restitutionem post- 1 quam res ablata, absque eius culpa perierit? Nam glos. hic Diuus Thomas secunda. secundæ. quæst. 62. articul. sexto. Syluester verbo, Furtum. §. 16. & cæteri huius regulæ interpretationem examinantes passim asseuerant, iniquum rei alienæ occupatorem teneri omninõ ad restitutionem rei per iniuriam ablatæ, quo ad æstimationem, etiam post eius interitũ absq; culpa occupantis contingentem. idem ipse censeo verum esse. Etenim & ad forum conscientiæ præter suprascriptam rationem poterunt induci ea, quæ apud iudicem

exteriorem ſufficiunt ad huius æſtimationis condemnationem, ſiquidem cum hic occupator alienæ rei ob crimen, & malam fidē, quam ab initio habuit, ſemper eſt in mora. l. in re furtiua. ff. de condict. furt. lege vlti. C. eo. tit. & alibi paſsim. moroſo autem ſemper imputatur rei interitus, etiam abſque eius culpa contingens. l. nemo. §. vltimo. &. l. ſi ſeruum. ff. de verbo. obligat. lege. 1. §. rectiſsimè. & l. merito. ff. de vi & vi armat. & in. l. vltima. ff. de condict. fur. cuius meminit Bal. in rubr. de re iud. in princ. idem probatur in l. prima. C. quod met. cauſ. & in l. cum res. §. vlti. ff. de legat. 1. Atq; ita in hac ſpecie mihi placet iuris ciuilis reſponſio, vt & ea in animæ iudicio ſeruanda ſit, ea ratione, quod fur per iniquam acceptionem alterum in illius re peremptæ æſtimatione læſerit: quæ quidem res etſi perierit penes furem abſq; eius culpa, fortaſsis non ita penes dominum periſſet: cum eam ante interitum alienare potuiſſet, vel aliſs remediſs ab interitu liberare. Sed huius quæſtionis controuerſia maior tendit in eum caſum, quo certum eſt, dominum rei furto ablatæ, eam ante interitum non fuiſſe alienaturū: & eodem modo apud ipſum rem illam perituram, ſicut & apud furem periſt, an in iudicio animæ teneatur fur ad æſtimationem? Anchar. hic quint. oppoſitione. reſpondet, furem in hac ſpecie teneri ad æſtimationem in conſciētiæ iudicio. tādem Anchar ranus eandem diſtinctionem admittendam eſſe cenſet in iudicio animæ, quæ & apud iudicem exteriorem ſeruanda foret. Nam in foro exteriori receptum eſt frequenti omnium conſenſu, occupātem rem alienam mala fide per crimen, & delictū, teneri omnino ad eius reſtitutionem, & æſtimationem re perempta apud ipſum: eodem penitus modo, quo & apud dominum foret peritura. glo. in dicto. §. rectiſsimè. Barto. communiter receptus poſt gloſſ. ibi. in. l. quod te mihi. numero decimo. ff. ſi certum petatur. gloſſ. in lege. item ſi verberatum. §. vltimo. ff. de rei vendicat. gloſſ. communiter approbata in dicta lege. nemo. §. primo. verbo, Homo. quam opinionem fatentur communem eſſe Alexan. in dicta lege. cum res. §. vltimo. ff. de legatis. primo. & iuniores in dict. lege. quod te mihi. atque Alexand. in dicta lege. nemo. §. 1. eandem ſententiam & in foro animæ dicit eſſe iuſtam Ioan. à Medina de reſtitutione, quæſtione ſexta. Ego tamen contrariam veriorem eſſe opinor in animæ iudicio: quippequi videam ratione naturali furem raptorem, & deniq; rei alienæ occupatores, teneri tantum domino iniuriam paſſo reſtituere damnū, quod per acceptionem iniquam eis illatum fuerit.

Hæc

Hæc etenim eſt vera æqualitatis, & iuſtitiæ ratio: ne quis ex alterius iniuria damnum in propriſs rebus patiatur: quod Diuus Thomas docet ſecunda ſecundæ. quæſtione. 62. & aliſ Theologi reſtitutionis obligationem à iure naturali deducentes, idem præmittunt. quo fit, vt raptor, fur, vel violentus rei alienæ occupator, ad rei æſtimationem minimè teneatur poſt eius interitum, ſi eadem res eodem modo foret apud dominum peritura: nec eam ante interitum dominus eſſet venditurus. Nam & iure ciuili apud iudicem exteriorem non eſt omnino certa communis opinio: quemadmodum conſtat ex diſputatione huius quęſtionis tradita per Franciſcum à Ripa in dicta. l. quod te. numero. 28. imò re perempta penes iniuſtum eius occupatorem, quiq; eam iniuria, & ſcelere à domino habuit, eodem modo, quo penes dominum fuerit peritura, reſtitutionis obligationem, extingui etiam quo ad æſtimationem, probat textus elegans in. l. item ſi cum exceptione. §. ſed & ſi quis. verſicu. ſed & ſi non culpa. ff. quod metus cauſ. cui non ſatis aptè hactenus reſponderunt communis ſententiæ autores. idem probat textus in. l. ſi plures. §. vltimo. ff. depoſit. quibus authoritatibus aduerſus communem ſententiam tenuerunt Martinus ex antiquioribus & quidam aliſ, quos ſequuntur Fulgoſi. Iaſon. numero viceſimo octauo. Decius numero decimoſexto. & Curtius Iunior numero trigeſimo tertio. in dicta. l. quod te mihi. Et profectò ex pluribus iuris locis, quæ pro communi ſententia citantur, adducuntur etenim plures, nullum ego legi, à quo communis opinio vel apertè, vel per congruam argumentationem deduci valeat. Idcirco licet obiter etiam in foro exteriori Martini ſententiam admittens, opinor ſaltem in animæ iudicio eam eſſe veriorem: ſiquidem & ſi per humanas leges in hoc caſu adhuc debitor teneretur ad reſtitutionem, id potius ad pœnam criminis, quàm ad damni illati compenſationem pertineret. Pœna vero in conſcientiæ iudicio minimè debetur: ſed tantum damni dati compenſatio. Fit igitur hanc partem non tantum æquiorem eſſe, quod Ioannes à Medina fatetur: ſed & iuſtiorem.

Secundò eadem ratione conſtat vera interpretatio textus in
2 l. in re furtiua. ff. de condicti. furt. ſi ex cauſa, inquit Vlpianus furtiua res condicatur, cuius temporis æſtimatio fiat, quæritur? Placet tamen id tempus ſpectādum, quo res vnquam plurimi fuit: maximè cum deteriorem rem factam fur dando non liberatur: ſemper enim moram fur facere videtur. Ex quibus verbis adnotauit Bartol. quod re perempta ſuc-

cedit obligatio contra furem ad æstimationem, quanti res plurimi fuerit, eo tempore, quo dominus ea caruit. Enimuero iuxta leges iustitiæ commutatiuæ satis est, quod res furto ablata domino restituatur: vel ea perempta, iusta eius æstimatio: quæ iustissimam efficit damni dati compensationem. Nec ad hanc pertinet æstimatio quanti ea res plurimi fuerit à die furti commissi, vbi dominus eo tempore, quo pluris valuerit, non foret eam venditurus, nec furis culpa valor ipsius rei fuerit diminutus. quod Syluest. sensit verb. furtum. quæstione. 16. & esse hanc humaniorem sententiam asserit Ioannes Medina dict. quæstione sexta. licet opinetur contrariam iustam esse. quod si res à fure ablata esset apud dominum vendibilis, ita quidem, vt eo die quo plurimi valuit ab eo venderetur: ea temporis huius æstimatio ad verum damnum pertinet, & ad eius satisfactionem.

Tertiò infertur qua ratione seruandæ sint in animæ iudicio leges humanæ, quæ de sumptibus
3 ac meliorationibus à fure in re furto ablata factis, tractauere? an & iurisconsultorum responsa sint & in foro animæ admittenda? Ego quidem leges dantes furi, & cuicunque malæ fidei possessori expensarum, & meliorationum retentionem, aut repetitionem: nõ ambigo esse in animæ iudicio exacte custodiendas, & secundum eas à sacerdote restitutionis materiam examinandam, atque ideo mente ab eo tenendam esse distinctionem Bartol. in. l. in fundo. ff. de rei vendic. per textum ibi. & in l. Domum. C. de rei vendicat. vbi Salycet. optimus textus in. l. planè. ff. de petit. hæreditat. & in. §. ex diuerso. Instit. de rerum diuisione. Regia. l. 43. titul. 28. part. tertia. Sed quæ possunt in conscientiæ iudicio dubitationem, & scrupulum mouere, circa eas contingunt leges, aut interpretum responsiones, quæ furi, & malæ fidei possessori expensarum, & meliorationum repetitionem, & retentionem negant. In quibus, cum bonæ fidei possessoribus hoc non negetur, vel est adsumenda ratio à præsumpta malæ fidei possessoris donatione, vel à legali pœna ob malam fidem & iniuriosam rei alienæ occupationem, statuta. vtroque vero casu in conscientiæ iudicio aliter est accipienda res ista: cum in eo nec locus sit præsumptionibus, nec legali pœnæ saltem ante iudicis condemnationem, sed tantum in materia restitutionis agatur de damni illati reparatione, & de re aliena, vel iure non quæsita restituenda: quemadmodum superius adnotatum est, vnde erit quo ad animæ iudicium examinandus text. in. l. ex argento. ff. de cond. furt. Ex argẽto. inquit

inquit Paulus. surrepto pocula facta condici posse Fulcinius ait. Ergo in condictione poculorũ etiam cælaturæ æstimatio fit, quæ impensa furis facta est, quemadmodum si infans surreptus adoleuerit, æstimatio fit adolescentis. quanuis cura, & sumptibus eius furis creuerit. Hactenus iurisconsultus: ex quo apparet, etiam expensas necessarias non deducere furem ab æstimatione rei, quam furto habuit. Sed hoc quo ad expensas necessarias: tantùm obtinet in alimentis, quæ seruo surrepto præstita fuerint. l. prima. C. de infant. exposit. notat Salycet. in dicta. l. domum: penult. colum. probatur item furem, & malæ fidei possessorẽ nec per actionem, nec per retentionem posse consequi expẽsas vtiles in re aliena factas: ex quibus res ipsa meliorata fuerit, & maioris sit æstimationis: tametsi malæ fidei possessor possit has expẽsas deducere, per deductionem ædificij, & materiæ, seruato illæso pristino rei statu. l. domum. C. de rei vendi. vbi Saly. & communiter Doct. notatur in l. si in area. ff. de condi. inde. dict. §. ex diuerso. & in dicta. l. in fundo. regia. l. 43. paulò ante citata. Imò in fure illud constat, quod reperempta tenetur is in foro iudiciali reddere æstimationem eius, & iustum valorẽ: quo æstimari posset, ita vt erat meliorata expensis furis: textus in dicta. l. ex argento. Sic & ob malam fidem possessor expensas voluptatis, & ornatus causa factas: non quidem vtiles: nec poterit petere, nec retinere per deductionem materiæ, seruato etiam illæso pristino rei statu. glo. frequentissimo omnium consensu probata in dicta. l. in fundo. textus & inibi Salycet. in dicta. l. domum. dict. regia. l. 43. Hæc sanè omnia in iudicio animæ non ita vt in exteriori obtinere debent: quippe quæ minimè sint necessaria ad illati damni compensationem. Quam ob rem in iudicio interiori qui alienum seruum surripuerit, in eiusque alimentis aliquid impenderit, poterit eas impensas retinere cùm de seruo restituendo tractauerit. has etenim dominus facturus esset omnino: & ideo æquissimè à malæ fidei possessore retinentur: qui tamen & fructus serui restituere debet, si quos ab eo percepit, aut percipere potuisset: quod statim examinabimus. Sed tamen etiam si nullos fructus perceperit à seruo, poterit nihilominus retinere alimenta, quæ seruo præstitit. Eadem ratione malæ fidei possessor in animæ iudicio poterit retinere impensas vtiles, quas in re aliena fecerit, & ex quibus res ipsa melioris, maiorisque sit effecta æstimationis, ipseque dominus ex hoc sit locupletior.

Nam in pœnam criminis, & malæ fidei lex humana statuit, non posse has impensas repeti, nec retineri: pœna verò hæc licet in foro iudi-

iudiciali obtineat: non ita in animæ iudicio procedit: quod in hac ſpecie notat Ioan. à Medina dict. q. 6.2. parte. dum contendit, tantum eſſe in reſtitutione, damni illati cõpenſationem obſeruandam. ergo poterit fur vtiles expenſas in conſcientiæ iudicio retinere: cum ex eis res ſit modò maioris æſtimationis. Præſertim quod & has poſſe in foro iudiciali repeti, & retineri à malæ fidei poſſeſſore cenſuit Martinus. cuius opinionem defendit Carolus Molineus. in conſuetud. Pariſienſ. titulo primo. §. primo. gloſſa quinta. nume. 87. Hinc apparet reſponſum Iuriſconſulti in dicta. l. ex argento. in priori eius parte, non eſſe recipiendum in foro interiori: cùm id non pertineat ad veram iuſtitiam commutatiuam: & idcirco re perempta fur tenebitur ad eius æſtimationem ſimplicem, non ad eam qua poterat æſtimari in eo ſtatu prout res erat, expenſis, & cura furis meliorata. niſi eo caſu, quo veriſimili coniectura eam melioriationem feciſſet dominus, ni res foret ab eo ablata: etenim tunc tenebitur fur ad æſtimationem melioriationum deductis expenſis, quas dominus in hoc feciſſet: quia & in hac melioratione videtur per furtum dominus ipſe læſus. Poſtremo & illud conſtat, furem, vel malæ fidei poſſeſſorem poſſe in iudicio animæ deducere, per ſubtractionem materiæ ab ædificio abſque læſione ipſius rei, & eius priſtini ſtatus, expenſas, quas in re ornatus, & voluptatis cauſa fecerit: cùm in hoc dominum rei minimè lædat: nec ei damnum inferat.

Quartò ex ſupraſcriptis conſtat: quæ ratio ſit habenda in reſtituendis fructibus rei furto ablatæ. ſiquidem de fructibus à bonæ fidei poſſeſſore perceptis hic agendum non eſt. igitur quo ad fructus, quos malæ fidei poſſeſſor reddere tenetur, obſeruandũ eſt in iudicio conſcientiæ, quod damni dati per iniurioſam acceptionem rei alienæ reparatio fiat: quemadmodum iam adnotatum eſt. Et profectò fructus percepti à malæ fidei poſſeſſore, reſtituendi ſunt omnino, licet eos perceperit propter eius induſtriam, & ſolicitudinem, deducta huius ſolicitudinis iuſta mercede, etiam ſi dominus fructus iſtos non percepiſſet. quod notat in foro exteriori Bart. in. l. ratio. §. primo. ff. de actio. empti. diſtinguens, an fructus veniant in reſtitutionem vt fructus, an vt intereſſe: priori caſu ſcribit hos fructus venire: non ſic in poſteriori ſecundum notata in. l. videamus. §. ſi actionem. ff. de vſuris. vnde ipſe in animæ iudicio ab hac ſententia Bartol. infero, fructus iſtos, ſi ex eis malæ fidei poſſeſſor effectus ſit locupletior, vel eos habeat modo extantes debere reſtitui domino rei non ratione illati damnati,

damni, vel acceptionis iniquæ: ſed quia domino debentur eo quod fuerint è re propria illius percepti: atque ita vt fructus extantes ſunt domino rei reſtituendi ex deciſione iuriſconſulti in. l. ſi me & Titium. ff. ſi certum petat. Quod ſi fructus iſti ſingulari induſtria poſſeſſoris percepti, iam fuerint conſumpti, nec ex eis fuerit poſſeſſor malæ fidei factus locupletior, tũc cum ratione damni illati peti non poſsint, nec vt intereſſe lucri ceſſantis: ſiquidem eos dominus nõ percepiſſet, opinor non teneri ad eorum reſtitutionem ipſum poſſeſſorem, etiam malę fidei.

Sic & eadem ratione in animæ iudicio tenebitur fur, vel iniuſtus alienæ rei poſſeſſor ad fructus, etiam percipiendos: quos tamẽ vel attenta ſingulari eius induſtria, vel communi hominum cura & diligentia dominus percepiſſet, nam & ita in foro exteriori ad hos fructus tenetur poſſeſſor malæ fidei l. ſi maius. ff. de rei vendicat. ſecundum Abb. in capitu. grauis. de reſtitutio. ſpoliat. & ibi Doct. Alexan. & Iaſo. in. l. apud Iulianum. §. primo. ff. de legat. primo. quam opinionem fatetur eſſe communem Deti. in. l. generaliter. ff. de regul. iuris. atque ita tenendum eſt, quidquid ipſe Detius inibi ab hac opinione communiter recepta diſſenſerit exiſtimans, non eſſe attendẽdam ſingularem domini induſtriã: ſed eam, quæ omnibus conueniat. Sed communis opinio ex Bart. colligitur in. l. domum. C. de rei vẽdicatione. qua ratione in cõſcientiæ foro idem ſeruandum erit cùm hęc reſtitutio pertineat ad damni dati ſatisfactionem ex eo, quod ſi res non fuiſſet iniuria, & furto occupata, eius verus dominus commodum hoc ab ea percepiſſet: quo quidem commodo fraudatur ob iniuſtam rei propriæ occupationem, nec in fructibus percipiendis etiam apud iudicem exteriorem attenditur ſingularis ipſius poſſeſſoris induſtria, quod notat Bart. in dict. l. domum. & eſt communis opinio teſte Deti. in dict. reg. generaliter. quidquid cõtrarium poſt alios adnotauerit Matheſilla. notab. 160. maximè Cinus in. l. certũ. 1. q. C. de rei vendi.

Ex. §. ſequenti.

1 *Iuſtitia diſtributiua à commutatiua differt.*
2 *Beneficia eccleſiaſtica, munera q; publica indignis conferẽtes, tenẽtur ad reſtitutionem illati damni, ac mortaliter peccant.*
3 *An dignior ſit eligẽdus quo ad beneficia, & munera publica? & an iure humano electio digni omiſſo digniori valida ſit.*
4 *Intellectus ad textũ in capitul. tertio. de iure patronat.*
5 *Patronus tenetur digniorem præſentare epiſcopo ad beneficij inſtitutionem.*
6 *Eligens dignum omiſſo digniori an teneatur ad reſtitutionem?*
7 *Pater ex lege Regia meliorans filium dignum, vel indignum prætermiſſo digniori*

gniori an peccatum ex hoc commiserit?
8 *Impediens quod beneficium, aut officiũ publicum alteri detur, an teneatur ad restitutionem? Et quid de impediente legatum, dationem, vel hæredis institutionem?*

§. Septimus.

DEcimo tertio quæritur satis congruè ad huius materiæ tractatum: an teneatur in animę iudicio ad restitutionem is, qui alterum læserit vel ex eo, quòd ei digniori iuxta distributiuã iustitiam non contulerit officium, aut beneficium, ex quibus ipse munere publico seruire valeat reipublicę simul & reditũ percipere ad eius alimenta, sumptusque necessarios: vel ex eo quod impedierit, aut curauerit nè ei beneficium, vel officiũ publicum à principe detur? Huic
1 controuersiæ prænotandum est, maximum discrimen constitui inter iustitiam distributiuam, & iustitiã cõmutatiuã. Etenim iustitia distributiua tractat de distribuẽdis bonis cõmunibus, alicuius nẽpe cõitatis, inter eos, qui eiusdẽ sunt cõitatis: cõmutatiua autẽ agit de bonis priuatis vnicuiq;, cui⁹ ea propria sunt, dandis, atq; ita in hoc tendit, vt vnusquisq; habeat à priuatis & particularibus, quod suum est. vnde prior iustitia constituitur respectu cõitatis ad priuatos: posterior vero respectu priuati ad priuatũ: sicuti Aristot. docet lib. 5. Ethico. capitu. 2. & post eum eleganter Thom. 2. 2. q. 61. artic. 1. Florentinus 4. parte titul. 5. capit. 2. & 3.

Est & aliud obseruandũ, quod qui munera publica, & reipublicæ magistratus, & officia indigno ex crassa ignorantia, vel sciẽter cõtulerit, præter peccatũ graue, quod per acceptionẽ personarũ aduersus iustitiã distributiuã cõmittit in eos,
2 qui digni sunt: maximũ dãnũ reipublicæ & his, qui ex iniqua electi administratione læduntur, palã infert: & ea ex causa tenebitur ad restitutionẽ illati dãni. quod probatur, quia qui causam dãni dat, damnũ dedisse videtur. c. vlti. de iniur. idẽ cõstat ex rubr. C. & ff. de magistrat. cõueniẽd. l. 1. §. nũc tractem⁹. ff. de tutel. & ratio. distra. glo. in. c. 1. de sup. negli. prælat. adnotarũt in specie Anchar. in Clemẽ. 1. de ætat. & qualit. in fine. Feli. in. c. si quãdo. de rescriptis. nu. 7. Ioan. Lupi in ca. per vestras. notab. 3. §. 26. num. 11. & Adrian. in. 4. sententiarum. tracta. de restitutione cap. quia iam determinatũ est. versic. 2. cõclusio. Idem notat Dominic. Sot. lib. 4. de iusti. & iur. q. 6. ar. 3. ad sextum. probans hoc in casu quo ad iniuriã reipub. peccatũ committi aduersus commutatiuã iustitiã. quod latius ipse probauerat, li. 3. q. 6. ar. 2. & 4. Quod si dixeris, fortasse nullũ damnum imminere ecclesiæ, aut reipublicæ ex indigni administratiõe: quia indignus nullũ damnũ intulit, quippequi variis ex causis cõmode, & prouide officiũ gesserit: adhuc opinor

nor mortale crimen cõtraxisse eũ qui indignũ pręposuit. ca. hi quo scunq;. 1. q. 1. quia præficiens indignũ, ecclesiam, rem publicã, pupillorum bona, & patrimonium maximo exponit periculo. quo fit vt ex sola indigni prælatione grauiter peccet qui eũ sciẽter eligit: cum in iustissimè hoc eligendi munus, quod iuxta rectã rationẽ expedire tenetur, aduersus diuinam, naturalem, & humanã legem exerceat.

His demũ optimè accedit ea disputatio: an teneatur quis dignio rem eligere, & præficere vel ecclesiæ, vel publicis munerib⁹? Et qui busdam visum est satis esse quod dignus eligatur, aut præficiatur: etenim hoc ita verũ esse dictat text. in cap. monasterium. 16. quæstio. 7. & in capit. cum nobis. de [illegible]ectio. quibus autoritatibus hoc asseuerant glos. in cap. constitutis. de appellat. verb. magis. & in capit. licet ergo. 8. quæstione. 1. alia in capit. 3. de iure patro. & in capit. 2. de offic. custod. quas Docto. vbiq; veras esse censent. Sed hoc in hunc sensum accipiendum est, vt collatio beneficij, electio, & muneris prælatio valida sit nec in foro iudiciali, nec interiori animæ iudicio possit iure rescindi non tamen ex hoc sequitur præficiẽtẽ dignũ omisso digniori tutum esse & immunem à peccato. Nec enim dubitandum est electionẽ istam iure validam esse, adeo, vt retractari nequeat: siquidẽ præter alios ita pro-
3 fitentur Diuus Thom. 2. 2. quæst. 63. artic. secundo. ad tertium idem quodlib. 8. art. 6. & quodlib. 6. arti. 9. Sylues. verb. electio. in. 1. q. 16. Adrian. in dict. capit. quia iam determinatum est concluſ. 1. Dominic. Soto. lib. 3. de Iustit. & iur. q. 9. ar. 1. concluſ. 8. omnium latissimè Lamberti. de iure patronat. 2. libr. parte 1. q. 10. articul. 3. probat text. in dict. capit. constitutis. vbi post Abb. & alios Philip. Franc. hanc opinionẽ tenet. ad idem tex. optimus in cap. quia propter. iuncto. capit. cum in cunctis. de elect. cap. nisi cum prídẽ. §. ne pro defectu. de renunciat. atq; omniũ apertissimè Tridẽtina Synodus Sess. 24. cap. 1. & cap. 18. digniorẽ esse eligendũ asseuerat, vt à peccato electo⁹ immunis sit: nec tñ statuit electionẽ digni omisso digniori rescindẽdã fore. atq; hæc est cõis opinio, quæ tñ fallit, vbi ante electionẽ, quæ de certis facienda est. denũtiatur electoribus, vt digniorẽ eligãt: & à cõtraria electiõe, si facta fuerit, ab initio appellatio proposita fuerit. Nã in hoc casu electionẽ factam contra appellationem, nullam esse, & reuocandam probare conantur Panormitanus & Detius, in dict. capit. constitutis. glossa in pragmat. Sanct. titulo de electionibus. §. ego. N. verbo. vtiliorẽ. & Lamberti. in dict. articulo. tertio. contra Imol. & Franc. in dict. capi. constitutis. qui & in hoc casu existimant electionem validã esse, nec reuocari posse etiam

etiam si facta fuerit omisso digniori, digno quidem electo. eorum sententiam in praxi admittendam fore censeo aduersus Panormitan. alioqui omnes electiones maximum discrimen, & periculum patientur: eritq; locus mille litibus, si permissum fuerit electiones reuocari ea ex causa quòd dignior electus non sit. Hoc verò permittendum non est, nec permitti Christianæ reipublicæ conuenit, modò dignus eligatur.

Hinc constat intellectus ad tex. in cap. 3. de iure patronat. vbi Bernard. quem Docto. sequuntur, cẽ set, præsentatum à maiori patronorum parte, si idoneus, & dignus sit, ab episcopo instituendum esse omnino, etiam si præsentatus à mi
4 nori patronorum parte dignior sit. idem adnotarunt Imol. & Card. in cle. plures. 4. colũ. &. §. fi. q. 1. de iure patronat. Panormi. in cap. cum autem. de iure patronat. Nec in hoc casu potest episcopus digniorem instituere: cũ is verè præsentatus non sit: sed potiùs alter qui maiorem patronorum partẽ, eiusq; suffragia habuerit. quod & iuniores fatentur statim à me nuncuparim citandi. At si plures fuerint episcopo præsentati ab vno eodemq; patrono, vel æquali patronorũ suffragio, tenetur episcopus etiam in foro iudiciali, dignio rem instituere, alioquiab eo poterit dignior appellare, & eo appellante institutio reuocabitur, secundum Abb. in dict. cap. cum autẽ. Rochum Curti. in tract. iuris patro. verb. honorificum. q. 13. Imol. & Card. in dict. Cle. plures. 4. col. in princi. quibus suffragatur text. in ca. si forte. 63. distinct. qui tamẽ in eo sensu accipiendus est, vt episcopus teneatur secundum rectitudinis tramitem, digniorem ecclesiæ præficere: alioqui male vtatur episcopi officio. Sed si idoneũ contempto digniori elegerit ad sacerdotium, nõ sequitur inde eam electionem, aut institutionem reuocandam fore: qua ratione contraria sententia placuit Hosti. Ioã. Andr. Anto. & Card. in dict. cap. cum autem. Philip. Franco in dic. cap. constitutis. post glo. 3. Deti. in consi. 129. col. 1. Cæsari Lãber. de iure patro. 2. libr. part. 2. q. 7. art. 26. & 3. part. q. 5. arti. 2. quorum sententia mihi, ni fallor, magis communis est, atque ita Deti. in dict. cõsi. 129. col. 1. expressim profitetur.

Igitur iura humana maiorem ad tranquillitatem reipublicæ, ne tot lites super his prælationibus tractarentur, statuerunt electionem, collationem, & institutionem sacerdotiorum validas esse, nec debere in discrimen reuocationis adduci ob eam causam quòd dignior fuerit prætermissus electo digno. Etenim si locus esset contrariæ opinioni, & electiones istæ hac ratione possent reuocari, nulla in ecclesiastica republica electio fiet, quæ litibus, & controuersijs maximè

xime pernicioſis nõ vexetur. is vero qui dignum elegerit, eivè sacerdotium, aut munus publicum cõtulerit prętermisso digniori, plane peccatum committit, & perpẽ sa qualitate mortale quidẽ, quippequi teneatur digniorem præficere: sicuti communi omnium cõsensu extat adnotatum in dict. c. constitutis. vbi Panor. & Rochus de iure patro. verb. honorificũ. q. 15. Ludo. Gomezi. in. c. 2. de cõsti. in. 6. num. 22. probat tex. in d. c. licet ergo. & tradidere elegãter Thomas. 2. 2. q. 63. art. 1. &. q. 185. art. 3. & quodlibet. supra citatis. Caiet. in cõmentariis ad Thom. Flo. 2. par. tit. 1. ca. 20. §. 1. Ioãn. Maior. in. 4. sentẽ. dist. 24. q. 8. &. 9. Adria. in dict. cap. quia iam determinatũ est. conclusio. 1. Sylues. d. q. 16. Ioã. Lupi. in dict. §. 26. nu. 12. Gaie. in Summa. verb. acceptio. & in ientaculo. 12. q. 4. Dominico. Sot. in. d. q. 6. art. 1. cõclus. 9. Cæsar Lãbert. de iure patro. dict. q. 10. artic. 3. rursus Caiet. in. 2. 2. q. 62. ar. 2. Hæc opinio instruitur fortiùs. Nam vel hæc publica munera cõferũtur, vt onera reipublicæ, quæ priuati ad eius ministeriũ subire tenẽtur, vel, vt bona, & honores ipsius cõmunitatis: quæ inter priuatos eidẽ subditos cõmunitati distribuẽda sunt. priori quidẽ casu peccat rector cõmunitatis quia nõ seruat in ipsius regimine illã iustitiæ, & rectitudinis rationẽ, qua vti debet erga ipsam rẽpublicã. tenetur enim digniorẽ muneribus publicis præficere. tex. in dict. c. licet ergo. c. vnico. vt eccle. benef. ca. vilissimus. 1. q. 1. Diuꝰ Augustinus super illud Iacobi. 2. fratres mei nolite habere in acceptionẽ personarũ fidẽ Iesu Christi: inquit: Quis ferat eligi diuitẽ ad sedẽ honoris ecclesiasticæ gloriæ cõtẽpto paupere instructiore, & sanctiore? posteriori autẽ casu peccat princeps communitatis aduersus iustitiã distributiuã iuxta quã tenetur reipublicæ honores, & bona subditis distribuere, & impertiri secũdũ cuiusq; dignitatẽ, vt dignior digno, melior bono in his adsequendis præferatur. inquit sane Aristot. lib. 5. ethi. c. 3. ius enĩ, quod est in distributionibꝰ, pro dignitate quadã esse oportere omnes fatẽtur: dignitatẽ autẽ nõ esse eãdẽ omnes asserũt. Hactenus Aristoteles. quibus tandẽ hæc sententia satis firmis rationibus, & autoritatibus probata manet.

Dignior vero in hac quidem disputatione non simpliciter dicitur ille, qui doctior sit, vel qui sanctior: sed is, qui iuxta munus, & rem cui præficiendus est, aptior eius ministerio apparet: siquidem quã doque qui sanctus vir, vir. & bonus est: ac prætẽrea diligentior ad curã, præferendus est viro sanctiori, qui non ita diligẽs est: eaq; ratione nõ ita aptus sicuti prior administratione eius muneris, cui est præficiẽdus. quod Diuus Tho. ac cæteri passim adnotarũt. idẽq; obser

uandũ erit circa doctrinã, & eruditionẽ: nam frequentissimè qui doctior est,nõ ita cõuenit muneri publico,sicuti alter qui doctus est & doctrinã habet satis sufficiẽtem ad munus,quod ei confertur. quæ verò exigãtur, vt quis sufficiẽs sit administrationi dignitatum eccle siasticarum,& sacerdotiorũ,tradit text.& ibi doct.in.c. cũ in cũctis. de elect.glo.in.c.pen.de præbend. omniũ latissimè Cæsar Lãber. de iure patro.2.libr.1.part.10.q.

Ex his autem, quæ modo explicuimus,satis euidenter constat:dignum,& idoneum, cui munus publicum collatum fuerit præter misso digniori,non tantum in foro iudiciali,sed & conscientiæ iudicio tutum esse, ac posse iustissime & sine peccato munus id possidere:tametsi qui eum præfecerit sacerdotio, peccauerit etiam mortaliter : quemadmodum censent Scotus.& Ricard.in.4. distin.15. & Ioan.Maior ibi.q.8.&. 9. Caiet. in 2.2.q.185.art.3.

Secundò probatur ex præmissis electionem factã prætermisso digniori, si dignus electus fuerit, validam esse , nec reuocari posse, etiam si electores iuramẽtum de digniori eligẽdo præstiterint. hoc etenim iuramẽtũ pertinet ad periurii crimen,si electores existimantes quendam ex candidatis dignitatem postulantibus , aut qui ad eam eligi poterãt, digniorem esse, eo prætermisso , alterũ etiã dignũ elegerint:nõ tamen ob id electio nulla est,nec debet reuocari: quod expresim voluit Chosmas in pragmat. sanct.titu. de electionibus. §.ego.N. verb. vtiliorem.& inibi Philippus Probus in additiõibus nu.6.Ioan.de Selua.3.part.de beneficio.q.27.

Tertiò planè ex prædictis deducitur,episcopum,qui iure pontificio tenetur clericũ præsentatum à patrono ad beneficium ecclesiasticũ instituere,modo is dignus , & idoneus sit : sicuti satis expressum est sub rubrica de iure patron. minime peccare,nec crimen aliquod etiam quo ad animæ iudicium cõtrahere,si dignum à patrono præsentatum institueret, prætermisso digniori,quem patronus non præsentauerit:potuisset tamẽ ad institutionem episcopo exhibere,& instituendum offerre.cum episcop⁹ idoneum,& dignum à patrono nominatum secundum canonicas sanctiones non potuerit non instituere:ideoq; nullam cõtrahit culpam:ita sane in specie adnotarunt Caiet.in Summa verb.beneficium ecclesiasticum. & Ioã. Maior. in.4. senten.dict.q.8.&.9.

Quartò eadẽ ratione,quam paulo ante prænotauimus, examinandũ est quod Cæsar Lãbertinus in tract.de iure patro.lib.2.1. par.q.10. arti.3.nu. 17. scribit. existimans, patronum non obligari , nec teneri ad præsentandum digniorem:sed satis esse si dignũ præsentet , vt liber

ber sit ab omni culpa.tex.optimus in.cap.monasteriũ.16.q.7. qui probat , patronũ posse nominare quẽ voluerit,modò is malus nõ sit, & nominato deberi ab episcopo institutionem . Etenim hæc opinio apud me falsa est. Nam licet præsẽtatio patroni , quoties dignus ab eo nominatur,valeat,sit q; ab episcopo admittẽda: nõ ex hoc sequitur,patronũ nõ præsentãtẽ dignorẽ : immunẽ esse à culpa peccati in animæ iudicio cõtrahẽda : si quidẽ tenetur patronus , cui põtificiæ cõstitutiones ius hoc dedere, inquirere diligẽter,qui sunt ad sacerdotia digniores , & eos episcopis exhibere,vt ipsis beneficia iuris patronatus conferantur:secundũ Frederi. conf.95. nõ obstat textus in dicto cap.Monasteriũ . Nam is eum sensum habet, vt sufficiat à patrono præsentari , & nominari dignum prętermisso digniori,ad effectum validæ nominationis: nõ tamẽ ad excusandũ à peccato ipsũ patronũ qui dignioré potuit nominare,vel sat erit dignũ ab eo nominari: cũ dignior non reperiatur, præmissa mediocri, ac diligenti nominandi inquisitione.

Quintò hinc aperitur, quo nam modo sit intelligẽdũ quod Ioan. Maior in.d. q.9. versi.quinto. asseuerat scribẽs,ecclesia ab aliquo cõstructa: dote q; cõgrua eius ministris constituta cũ ea lege,& cõditione,vt ad ecclesiæ ministeriũ electio,nominatio , et præsẽtatio fiat ex certo genere personarũ : vel ex instituẽtis familia:semper dignorẽ à patrono nominandũ fore, vt eum episcopus instituat:& clausulã à primo institutore additã tunc obseruandam esse : cũ plures sint dignitate æquales:quo quidẽ casu locus erit gratiæ , & liberæ nominationi.Nam si Ioan:Maior sensit dignioré eligẽdum esse ex genere personarũ à primo institutore ecclesiæ speciatim nominato: eius sẽtentia vera quidẽ est:at q; ita patronus sub mortalis culpæ reatu inspecta materia subiecta tenebitur dignioré ex illis episcopo exhibere:hoc enim & Fredericus in dicõs.95.probat. quòd si Ioã. Maior. voluit , digniorem esse à patrono episcopo nominandũ & exhibendum,etiã si is non sit ex illis, quos primus ecclesię cõditor nominari, & ecclesiæ præfici mãdauerit,eius opinio admittẽda non est. Quod in specie adnotauit Domin.Sot.li. 3.De iustit.& iur.q: 6.art.1. cõclus. vltima.potuit sane qui ecclesiã instituit iustè legẽ hanc institutioni addere:ideirco ea seruãda erit: modò satis dignus possit ex eo personarum genere ecclesiæ præfici.

Sexto illud nõ est in hac disputatione prætermittẽdũ, cũ eius causa hæc tradiderimus, an eligens dignũ prætermisso digniori,teneatur ad restitutionẽ,& dãdi satisfactionem ipsi quidẽ digniori faciendã? Et quibusdã visum est in hac specie præferẽtẽ dignũ digniori tene

ri ad reſtitutionẽ eidẽ prętermiſſo faciẽdam. Huius ſententiæ auctores ſunt Palud.in.4. ſenten.diſt.15. quæſt.2. articul. ſecundo. & Caiet. ſecunda ſecundæ.q.62.art.2.ver.ad confirmationẽ. Probatur aliquot rationibus horum auctorum opinio. Primò: tenetur epiſcopus hoc ſacerdotium dare Titio digniori: ergo non ſatisfacit huic obligationi, niſi id, vel æquiualens dederit. cõſequens patet: antecedens verò ſatis cõſtat ex his, quæ iam præno tauimus. Secũdò hoc ipſum oſtẽditur. epiſcopus tenetur ex iuſtitia diſtributiua facere quòd commune bonum, id eſt ecclesiaſtica dignitas, aut beneficium ſit propriũ Titii dignioris: quod notiſsimum eſt: ergo tenetur ad hoc vel æquale: & ſic ad reſtitutionem. Etenim ſi ego teneor facere, quòd equus detur Titio: nec id faciam nulla cauſa iuſta impeditus: teneor profectò id in quod Titium interſit equũillũ habuiſſe. Prætereà qui obligatur ex bonis Cõmunitatis mihi dare cẽtũ, nec det cũ ea dare poſsit, planè infert mihi damnum in centum: & per hoc iuſtitia commutatiua violatur: ſiquidem ſuppoſita diſtributionis lege, ex qua centum mihi debentur, qui hæc mihi cùm poſsit, & teneatur, non dederit, iuſtitiæ commutatiuæ refragatur: autore Thoma.2.2. quæſtione.62.art.primo ad.3. igitur ad reſtitutionem tenetur ratione violatæ iuſtitiæ cõmutatiuæ: ſicuti omnes fatentur: deinde pari a ſunt ab aliquo auferre quod ſuũ eſt, & eidẽ nõ dare quod ei debetur, ſed qui digniori non dederit munus, & res communitatis, quæ ei debentur, negat rem debitam ei ſoluere: ergo tenetur ad reſtitutionẽ ac ſi ab eo abſtuliſſet, quod eius proprium erat. eandẽ deniq; opinionem tenet idem Caiet. in ſumma: verbo. Acceptio. cui accedit quod ſcribunt Thomas.2.2.q.62. articu.2. ad quartũ: & Sylueſt. verbo, reſtitutio.3.q.vlti. qui cenſent, quòd impediens nè detur beneficiũ digniori, teneatur illi ad reſtitutionẽ: quo fit, vt & ad eãdem teneatur qui potuit, & tenebatur dare, & non dedit. Atque ita Diuus Thomas hãc Caietani ſententiam probare videtur, præſertim in dic. art.1.ad.3. cuius hæc ſunt verba: Ad tertium dicendum, quòd recompenſatio, quam facit diſtribuẽs ei, cui dedit minus quàm debuit, fit per comparationem rei ad rem: vt ſi quanto minus habuit, quàm debuit, tãto plus ei detur. Et ideo iam pertinet ad iuſtitiam cõmutatiuam. hactenus Thomas.

Verùm Adria.in.4.ſenten.tract. de reſtitutione.in cap.quia iam determinatum eſt. contrariam ſentẽtiam proponit, cõſtanter aſſeuerãs in hac ſpecie prælatũ nõ teneri ad reſtitutionẽ: cuius opinio dubio procul benignior eſt, & fortaſsis verior: ad cuius probationẽ vtar duabus rationibus, quibus ferè adductis

adductis in contrarium reſpondetur. Enimuero ſi in hoc caſu reſtitutionis obligatio conſtituitur, non alia contingit ratione, quàm quod digniori damnum illatum fuerit in re ſibi debita: ſed id obtinet, quando damnum alicui fit in re propria, vel ei debita vt propria: non autem in ei debita vt cõmuni. Nam res debita vt communis, nõ eſt propriè nec vere debita, præſertim cũ debetur ad vtilitatẽ cõmunitatis, quemadmodũ contingit in ſacerdotiſs, & publicis muneribus. Alio enim modo, inquit Thomas ſecũda ſecundæ. q. 16.artic.1.ad quintũ. debetur alicui id, quod eſt cõmune: alio modo id, quod eſt propriũ. deinde princeps, aut prælatus cõferens digno prætermiſſo digniori, publicum munus, quod ei debitum erat, ſolum peccat reſpectu dignioris ad uerſus iuſtitiã diſtributiuã: quippe qui acceptor ſit perſonarũ, non concedens digniori ex bonis communitatis id, quod iuxta eius dignitatẽ & potius quam digno debitum erat. At obligatio reſtituendi non procedit à iuſtitia diſtributiua: ſed à commutatiua, quod diuus Thomas aſſerit in. 2. 2. quæſt. 62.articu. 1. in corpore quæſtionis. igitur non tenetur reipublicæ ad miniſtrator qui dignum prætulit digniori ad reſtitutionẽ, non inficior Diuũ Tho.in.diſt.art. primo ad quintũ. aliũ ſenſum habere, qui Caietani opinionem minimè improbet: vt ſanè conſtituat Thom. diſcrimen inter debitum vt commune: & debitũ, vt propriũ: debitũ priori modo nõ debetur iuxta quantitatẽ rei acceptæ, & occupatæ, ſed iuxta eam partẽ quã quis perpẽſa eius dignitate habere debet ex cõmunibus bonis. debitũ poſteriori modo, ſolũ debetur in ſpecta re, quæ ablata fuerit ab altero, vel in qua damnum ei datum fuerit. Pro Adriani ſententia reſpõdetur ad illud quod de impediẽte tradidimus, ſecundũ ea, quæ ſtatim explicabũtur. Ad verba diui Thomæ in reſponſione.ad.3. difficilis eſt reſponſio: & tamẽ quoties præcipue agitur de bonis cõmunibus diſtribuẽdis in eos, qui cõmunitati ſubſunt, & eius partes ſunt iuxta cuiuſq; dignitatẽ, & proportionẽ: tunc fortaſſe iam ad iuſtitiã cõmutatiuã pertinet, ſi detur alicui minus quã ei debitũ ſit: idcirco locus erit obligationi reſtituẽdi: ac poterit admitti Caietan. opinio. Quod & ipſe explicat. 2.2. diſt.q.62.artic.1. At in præſentiarũ non agitur de bonis cõmunitatis diſtribuẽdis ſaltẽ principaliter: ſed de magiſtratibus, & muneribus reipublicæ ad eius regimẽ, & vtilitatẽ cõferendis: vbi ex praua munerũ collatione prȩcipue reſpublica lædit̃r: eiq; dãnũ inferẽ. quod nequaquã cõtingit vbi digno magiſtratus confertur: atq; ideo obligatio reſtitutionis nulla in hac ſpecie dari poteſt, vnde diui Thomæ

ſentẽtiam in priori caſu intelligen
dã fore opinor: maximè quia con
ſtat inter hæc duo maximũ diſcri-
mẽ. priori enim caſu, ſi apud prin-
cipẽ ſuperiorẽ querela foret pro-
poſita inferioris diſtribuentis: pro
fectò diſtributio reuocaretur lege
iuſtitiæ: nõ ſic in poſteriori caſu: ſi-
cuti à nobis paulò antè traditũ eſt.
fit tandẽ vt in re adeò cõtrouerſa,
& dubia, potior appareat Adr. o-
pinio: quæ praxi cõuenientior eſt.
quam Dominic Sot probauit lib.
4. de Iuſt. & iur. q. 6. art. 3. ad ſextũ.

Septimò hac in parte ſeſe offert
excutiẽda quędã Io. Lupi ſentẽtia:
is inquã in rep. c. per veſtras. 3. not.
§. 26. in prin. eleganter ſcribit patrẽ
lege regia habentẽ facultatem me-
7 liorãdi vnũ ex filiſs. in. 3. &. 5. bono
rũ partibus, debere dignioré ex fi-
liis, & meliorẽ ad hãc melioratio-
nẽ eligere: alioqui eũ peccare: quia
licet regia lex patri permittat hanc
meliorationẽ inter filios, eſt tamẽ
hæc permiſsio intelligenda iuxta
rectitudinẽ rationis, ſecũdũ quã
qui ex filiſs melior eſt, cæteris de
bet in hoc pręferri. idẽ probatur ex
his, quę modò ſcripſim⁹, exiſtimã
tes & definiẽtes, electores, qui di-
gniorẽ prætermiſerint digno etiã
electo, peccare: & profectò grauis-
ter attenta rei, & negotiſ qualitate.
ad idẽ ipſe Ioann. Lupi citat textus
in. l. fœminæ. C. de ſecund. nup.
quæ ſtatuit fœminã ſecũdò nuptã
debere quę lucro à priori cõiugio
habuit, filiſs eiuſdẽ matrimoniſ re
linquere mortis tẽpore: ita tamẽ vt
poſsit eadẽ lucra conferre cuilibet
ex filiſs, in quẽ cõtemplatione me
ritorũ liberalitatis ſuæ iudiciũ ma
ter crediderit dirigendũ. Cuius e-
quidem legis autoritate propriã
inſtruit opinionem ipſe Ioannes
Lupi. quo non citato ex dict. l. fœ-
minæ. idem conatur perſuadere
Ludo. Gomeci. in capitu. ſecundo
de conſtit. in ſexto. nume. 23. eam
verò non poſſe iure probari cre-
diderim: quod palam erit, ſi rem
iſtam vrgenti argumẽtatione per
ſtringamus. Primũ etenim illud
conſtitutiſsimum ſit, melioratio
nem factã à patre filio malis mori-
bus prædito, atq; omniũ filiorum
indigniſsimo, iure regio validam
eſſe, nec irritam cenſeri, nec reuo-
cari poſſe. Hoc ſanè, ni fallor, adeò
certũ eſt, vt opinerà nemine id ne
gari potuiſſe: modò is filiꝰ talis ſit,
qui per leges capere poſsit: cũ ha-
beat patris volũtatẽ eũ melioran-
tis lege permittẽte. Secundò adno
tandum eſt in hac quæſtione tra-
ctari de iniuria, & iniuſtitia parti-
culari patris erga filium cæteris di
gniorem ſuper ipſo patrimonio,
& rebus patris diſtribuẽdis: quod
ſatis manifeſtum eſt. Nunc autem
aduerſus Ioan. Lupi ita argumen-
tor. Pater meliorans filium ſiue
dignum ſiue indignum, qui ta-
men cadere poteſt, digniori præ-
termiſſo, vel iniuſtus eſt, aut pec-
cat contra iuſtitiam commutati-
uam, aut contra diſtributiuam:
etenim

etenim de alia hic non tractamus,
nulla vero harum per patrem vio
latur: ergo is nullam ex hac melio-
ratione culpam contrahit. conſe-
quens iſtud patet. Antecedẽs pro-
batur. iuſtitia etenim commutati-
ua tunc infringitur, cũ ab aliquo
aufertur, aut ei non redditur quod
ſuum eſt, vel ei neceſſario debetur
vt proprium, & priuatum, ac par-
ticulare bonum: ex his, quæ docet
Thomas dict. quæſtione. 61. articu.
primo. &. 62. articulo primo. poſt
Ariſtotelem libro quinto ethico
capit. ſecũdo. impræſentiarum au-
tẽ hæc bona, quæ per melioratio-
nem pater in filium transfert, nec
ſunt propria dignioris, nec ei vt
propria debẽtur neceſſario. Nam
ſi ei forent neceſſario debita, non
permitteret lex alterum ea poſsi-
dẽtem ex melioratione, iuſtè ipſa
obtinere, quin melioratione reuo
cata eadem ab ipſo tolleret, & digni
ori concederet. quod quidem
regia lex permittit, dum hanc me
lioratione m nec reuocat, nec cen-
ſet melioratum filium inique poſ
ſidere. imò ſtatuit, eum iuſtum eſ-
ſe, vt vere eſt bonorum poſſeſſo
rem: quemadmodum omnes fa-
tentur. Nec in animæ iudicio poſ-
ſet cogi filius melioratus hæc bo-
na digniori fratri reſtituere: qui
cogẽdus eſſet dubio procul, ſi me
lioratio facta foret aduerſus iuſti-
tiam commutatiuam. dices tandẽ
hoc verum eſſe: ſed tamen hanc
meliorationem contrariam eſſe iu
ſtitiæ diſtributiuæ, ſecundũ quam
bona vnius familiæ communia
diſtribuẽda ſunt inter eos, qui ſint
eiuſdem familiæ auctoritate ali-
cuius priuati, iuxta cuiuſq; digni-
tatẽ, & merita, auctore diuo Tho-
ma. 2. 2. quæſtio. 61. articu. 1. ad. 3. Ad
hæc ratio parũ vrget, quandoqui-
dem Diuus Thomas. de bonis ali-
cui familiæ communibus loqui-
tur, nõ de bonis quæ propria ſunt
alicuius: licet is habeat certos, & le
ge ſibi neceſſarios ſucceſſores. Pa-
ter ſane dominus eſt verus, & ſo-
lus earum rerum, quæ ad eius pa-
trimonium pertinent: & de his li-
bere diſponere valet, modò legi-
bus humanis vtatur, nihilque eis
contrarium ſtatuerit de rebus pro
priis agendum: idcirco aduerſus
iuſtitiam diſtributiuam non pec-
cat, ſi lege permittente bona pro-
pria alicui ex filiſs donauerit, aut
teſtamento reliquerit, digniori prę
termiſſo. Nec dici pater hic poteſt
acceptor perſonarum, cum de re-
bus patrimonialibus diſponat:
quæ quidẽ res patrimoniales non
debentur quo ad meliorationem
filio digniori: ideòque vbi nulla
ratio debiti ſubeſt, iuſtitiæ diſtri-
butiuæ locus non eſt: nanque iu-
ſtitiæ ratio debiti rationem præ-
mittit. Præter hæc & contra Ioan.
Lupi ſententiam eſt optimus tex-
tus in. l. decima octaua Tauri. quæ
permittit parentibus beneficium
hoc meliorationis in quẽlibet ex
filiſs, aut nepotibus. Quo fit, vt li-

berum eiſdem parentibus ſit indignum digno præferre: quod adnotauit glo. elegans in. l. ex facto. §. ſi quis rogatus. in. 2. ff. ad Trebe. Nam & Diuus Tho. 2. 2. q. 63. art. 1. ad. 1. itidem addit, in datione pertinentia ad liberalitatem, nullam contingere perſonarum acceptionem nec iuſtitiam aliquam infringi.

Hoc verò maxime huic reiconuenit: cum in hac melioratione tertiæ, & quintæ partium bonorum, pater inter eius liberos omnino liberalis ſit. Non diffiteor ad honeſtatem quandam, & moralem obligationem pertinere, quòd pater digniorem filiũ cæteris præferat in remunerationẽ, & præmiũ virtutis: atq; vt cæteri filiſfamilias hoc exemplo ad bene rectèque viuendum inuitẽtur, & alliciantur: huc q; pertinet quod Imperator ſcripſit in. d. l. fœminæ. cuius ratio non eſt iure authenticorum abrogata. Hæc tamen moralis obligatio non imponit tranſgreſſori culpam: ſiquidem culpæ reatus ad legalem obligationem attinet, ſecũdum Thomam. 1. 2. q. 71. arti. vltim. quamobrem & in foro iudiciali quanuis hodie ſeruanda foret. l. fœminę. conſtitutio, nihilominus præferre poſſet mater filiũ dignũ digniori in diſtribuendis lucris prioris matrimonij. quòd cenſeo iure veriſimum eſſe.

Octauo ex proximè adnotatis illius quæſ. diſputatio aliqua ex parte deducitur: an impediens ne detur beneficium eccleſiaſticũ, aliud uè publicum munus, digniori, vel 8 digno, teneatur ad reſtitutionem? & idem erit de impediente legatum, hæreditatiuè inſtitutionem. Adrian. equidem in quarto ſenten. tract. de reſtitutio. capit. conſequẽter quæro vtrum impediens. aſſerit, impedientem nè alteri digniori ſacerdotium, aut munus publicũ detur, non teneri ad reſtitutionem. id q; probatur etiãſi dolo, & fraude impediret, ex rationibus, quibus præcedentis quæſtionis reſpõſionem probauit de epiſcopo præferente dignũ digniori in collatione ſacerdotiorũ: addit tamen contrariam ſententiam eſſe tutiorẽ iuxta Diui Thomæ diſtinctionem. ego ſanè propter variam auctorũ concertationem quæſtionẽ iſtam aliquot propoſitis cõcluſionibus abſoluam.

Prima cõcluſio. Impediẽs vtcũq; & quomodocũq; ne beneficiũ detur alicui, etiam digno, vt id detur digniori, nõ tenetur ad reſtitutionem. hanc deducimus ex Diuo Tho. 2. 2. q. 62. art. 2. ad. 4. & Palu. in 4. ſent. diſ. 15. q. 2. ar. 2. ac Sylu. verb. reſtitut. 3. q. vlt. & probatur: quia impediẽs in hoc caſu minimè violat iuſtitiam diſtributiuã: imò curat, vt ea cuſtodiatur: atq; ideò nulla eſt ratio, quæ inducat reſtituendi obligationem.

Secũda concl. Impediẽs beneficiſ aut publici muneris collationẽ, nè ea fiat digno vt detur & fiat æquè digno,

digno, non tenetur ad reſtitutionẽ Hæc probatur ex eo quod nec hic iuſtitiæ diſtributiuę ius ſfringitur. vnde ſententiam iſtam tenuerunt Caiet. dict. arti. 2. verſ. ad primum. Paluda. in. 4. ſent. diſt. 15. q. 2. artic. 2. & Sylueſt. verbo. reſtitutio. 3. §. vltimo. Huic opinioni & ea ratio accedit, quod licite quis poſsit procurare, vt ſibi vel amico beneficium detur, aut aliud munus publicum, lege. prima. §. deniq;. ff. de aqua pluuia. arcend. eandem ſententiam abſq; vlla diſtinctione Caietanus aſſeuerat veram eſſe: dum diui Thomæ diſtinctionem intelligit in impediente digniorem: nõ de eo, qui æque digno impedimentum præſtat: quaſi Caietan. velit ſecundam hãc concluſionem procedere, etiam ſi ex odio, vel vindicta, & malitia impedimentum præſtitum fuerit: idemq; præmittunt Paludan. & Sylueſt. ſiquidẽ ad obligationem reſtituendi parũ momenti affert odium: cum animus odio affectus non ſit cauſa reſtitutionis, vt explicat eleganter Adrianus in dict. capi. conſequenter quæro vtrũ impediens. Fortaſſis tamen in ſpecie huius ſecundæ cõcluſionis locus erit obligationi reſtituendi, ſi impedimẽtũ contigerit per vim, fraudẽ, aut dolum: hæc etenim reddunt conferentẽ publica munera inuoluntariũ, vnde mutatio voluntatis ipſius cõferentis in hunc ſane modũ dolo, fraude, vel vi coacta, niſi fallor, obligat mutã tẽ ad reſtitutionẽ faciendam, etiam ſi iis mutationẽ iſtam fieri curauerit in fauorem æque digni: propterea quod iniurioſa ſit, ac per iniuriam alteri damnum intulerit.

Tertia concluſio à præcedẽti colligitur. Impediẽs dolo, fraude, vel vi quod beneficiũ detur digniori, vt id digno conferatur, tenetur ad reſtitutionem eo modo, quo diuus Thomas diſtinguit: & ſequẽti aſſertione probabitur. Imo ſi quis abſq; vi, dolo, & fraude impedierit beneficii collationẽ digniori fieri: nempe precibus, & ſolicitudine, aduertẽs tamen, & ſciẽs ex his digniorem impediri, tenebitur ad reſtitutionem. quia legem infringit iuſtitiæ diſtributiuæ. & præterea damnum alteri aduerſus commutatiuam iuſtitiam infert in re prope iam ei quæſita. quod probatur ex ratione, qua in hac quæſtione vtuntur Thomas & alii.

Quarta concluſio. Impediens ne detur beneficiũ digno, vel digniori, etiã ſine dolo, vi, & fraude, precibus tantum, aduertens tamen id impedimẽtum ab eo præſtari, vt indigno, & immerito detur, tenetur ad reſtitutionem ipſi digno, vel digniori faciẽdam, in quo omnes conueniũt. Hęc vero reſtitutiõis obligatio non ſemper eſt ad ęquale præciſe: ſed arbitrio boni viri, q damnũ ęſtimabit ex variſs circunſtãtiſs, diſtinguẽs negotiũ iſtud, cũ nõ ita æquale damnũ hic fuerit illatũ ab eo, qui impedit ſacerdoti collationem

tionem digniori, dignòue fieri eo tempore, quo eadem nondũ erat facta: ac si impedierit collationem iam factam, eius reuocationẽ precibus, & solicitudine procurans, secundum Thom. & Caieta. dict. q.62. art.2. ad. 4. Syluestr. Adri. & Palud. modo citatos, ac Florent.2. part.tit.2.cap.1.§.26.

Quinta conclusio. Impediens alterum à cõsequutione legati, hæreditatis, vel gratuitæ donationis: dolo, vi vel fraude, tenetur ad restitutionem arbitrio boni viri. à qua quidẽ obligatione immunis est, si absq; vi, dolo, & fraude, etiã odio, vel vt sibi consulat, ac prospiciat alterum ad mutationẽ voluntatis induxerit. Prior conclusionis pars probatur: quia impediens eo casu damnum per iniuriã infert alteri in re ferè ei quæsita: idcirco ex ratione iustitiæ cõmutatiuæ tenebitur ad restitutionem. posterior pars probatur ex eo quod liberè, & licitè potest quis in his gratuitis propriam voluntatẽ mutare ante eius perfectionem: ergo poterit quis secluſa fraude id eidẽ persuadere: quanuis peccet si odio hoc fecerit, aut vindicta. & licet Paluda. in dicto arti.2. Caieta. dict.q.62. artic.2. ac Sylueſt.q.vlti. tenuerint, quod impediens quem à consequendis his gratuitis bonis, quæ sola, & libera dantis voluntate adquiruntur, non teneatur ad restitutionẽ, eorum tamen sententiam ipse admitterem: nisi dolo, vi aut fraude donantem quis ad mutationẽ voluntatis induxerit, tametsi Sylueſt. nimis generaliter hanc conclusionem accipiat, sentiens in his gratuitis etiam suggestionẽ nõ esse causam restitutionis. Nã si suggestio fiat absq; dolo, id verũ erit: quod si dolo facta fuerit, eius opinio apud me dubia est satis. Nec hic de legibus ciuilibus in tractatu prohibentium liberam testandi voluntatem statutis, quidquã agitur: cum illæ præter illati damni restitutionem pœnales sint.

Ex.§. sequenti.

2 *Venatio, an possit per principem, aut inferiorem in locis publicis prohiberi?*
2 *Venatores adquirũt animalia, quæ nullius propria sunt, etiam si venatio fuerit iusta ex causa prohibita.*
3 *Clericus venator cõtra Canonis prohibitionẽ, adquirit animalia, que venatus fuerit.*
4 *Capta per venationẽ a iudice prohibitã nõ sunt in animæ iudicio restituenda,*
5 *Venator ingrediẽs fundũ dñi prohibẽtis: an adquirat sibi feras, quas acceperit. & nu.9*
6 *Intellectus Regiæ.l.16.tit.28.part.3.*
7 *Simonia qualiter impediat adquisitionẽ beneficii ecclesiastici, quod simoniace collatum sit?*
8 *Collatio beneficii facta simoniace ignoranti, an teneat ipso iure?*
9 *Quid de eo, qui à Romano Pontifice habuit beneficium per simoniam cum ipsomet Papa conuentam?*
10 *Intellect.l.si quisquã.ff.de diuers.& tempor.præscript.*
11 *Prohibẽtes venationẽ, & venatores, tenẽtur restituere damnũ illatũ alienis agris.*

12 *Piscaturæ, & venationis interesse etiam dari potest.*
13 *Fera ab vno percussa, & ab alio capta, cuius efficiatur?*
14 *Venator tenetur restituere in animæ iudicio animalia per venationem capta, quæ propria erant alterius.*
15 *Interpretatio.l.3.§.item feras.ff.de adquiren.poss.*

Ex. §. Octauo.

DEcimoquartò ab eadem radice procedit restitutionis obligatio, quæ in quiri solet in his, quæ per venationem, aut piscationem à priuatis adquiruntur: præsertim in locis vbi venatio, aut piscatio vetita est. Cui? quæstionis examen & illam exigit, an iustè possit venatio per principes prohiberi? Et quibusdam visum est, non posse à principe venationem iustè prohiberi. Qui verò huic opinioni subscripsere, ea ratione mouentur, quòd princeps non possit ea, quæ sunt iuris gentium, & naturalis tollere. §. sed naturalia quidem. Inst. de iure natura. gent. & ciuili. tex. in principio. 5. distin. & cap. vlt. distin. sexta. Huius verò iuris naturalis, & gentium propria est venandi libertas: igitur ea per principem tolli nequit. Consequens manifestè patet: minor autem argumentationis pars probatur in. l. prima, & tertia, & in lege quod in littore. ff. de adquiren. rerum. domi. §. feræ. Inst. de rerum diuisi. l. prima, in principio. ff. de adquir. poss. quibus etiã constat, in his, quæ nullius sunt, natura ipsa dominium adquiri per priorem occupationem: cuiusmodi sunt feræ, volucres, pisces, & similia his animalia. Idem probatur in lege 16. titulo. 28. Partita tertia. Etenim summus Deus omnia animalia creauit in hominum vsum, & cibum. Genes. capitu. primo. Quod & ex Chrysippo Cicero docuit libro. 3. de finibus. cumq; hæc animalia communia ipsa natura fecerit, planè licet per eandẽ naturæ legem cuilibet primo capienti ea sibi adquirere, sicuti iurisconsulti adnotarunt: & præter hos lib. 1. de officiis inquit Cicero: similisq; est priuatorum possessionum descriptio. Ex quo quia suum cuiusq; fit eorum, quæ natura fuerant communia, quod cuiq; obtigit, id quisq; teneat. Hæc Cicero. Sicet Aristoteles libr. 1. polit. capit. 5. venationem inter antiquissima vitæ genera retulit. Atq; ita venationẽ per principes prohiberi non posse voluerunt Hostiẽsis. Ioann. Andre. Card. & Anto. in capitu. non est. de decimis. Detius cõsi. 197. & consi. 271. Matthæ. Afflict. in const. Neapolit. libro. 3. rub. 1. numero. 9. textus optimus in capitulo. 1. §. nemo retia. de pace tenend. & eius violat. Idem tenent Guili. Bened. in ca. Rainutius. de testam. verb.

& vxorẽ, nomine Adelaſiam. nu-868.cũ ſequentibus. Andreas Tira quel.de nobilitate.ca.37. num. 140. Thom. Grãmatic. deciſi.67. nu.9. Rebuffus in.l. vnica. C. de venat. ferar. libr. 11. Stephanus Bertrand. conſ. 255 .libr.1. num.8. Iacobi. à.S. Georgi.in tract. de feudis.§. & cũ venationib⁹.Chaſſanæ.in conſuet. Burg.rub.13.§.7. & Iaſon. conſ.119. lib.4.quo in loco ſcribit hanc ſentẽtiam cõmunẽ eſſe, & licet in contrarium poſsit induci tex.in dict.§. nemo retia.tamẽ iuxta quorũdam interpretationẽ hanc partem probat.dũ in eo ne pax violetur prohibita eſt venatio, quæ non fiat ad vrſos,& apros capiendos. Nihilominus vtcunq; illa conſtitutio accipiatur palam ſignificat, poſſe ex cauſis variis à principe venationẽ prohiberi. ſic etenim inibi adnotare videntur Marti. Lauden. & Cardi. Alex. cæteriq; Doct. idéq; tenuerunt Rebuffus, Stepha. Bertraud.Chaſsanæ. Thomas Grãmati.Guilielmus Benedic. num. 899. Andreas Tiraq. ac fere oẽs paulo ante citati. & Boeri. in conſuetu. Bituricenſ.tit. de conſuet. prædiorum.§.5.qui fatentur, ex cauſa iuſta venationem prohiberi poſſe: quibus adſtipulatur glo.in ca. qui venatoribus. 86. diſt.& ibi Card. à Turre Cremat. Caiet. in tracta. 17.quæſtionũ.cap.12. Ioan. Medina de reſtitutione.quæſtio.12. & Dominic.Sot.lib.4.de Iuſtitia. & iur. quæſtione. 6. articu.5. vnde plures regiæ cõſtitutiones ex variis cauſis prohibentes in locis publicis venationem iure, & rectitudine iuſtitiæ defenduntur. Nam & Ioan. Faber in.§. flumina.Inſt. de rerum diuiſ. licet contendat principibus inferioribus non competere ius prohibendi venationem,id tamen proprium eſſe principis ſupremi manifeſte fatetur. Nec dubito hãc poſteriorẽ ſentẽtiã itidẽ frequẽtiori doctorũ calculo receptã eſſe: atq; inde colligitur,non admodũ inter ſe doctores hac in re diſsidere. Illud vero prætermittendum non eſt, eam rationẽ,qua contra prohibitionem venationis noſtrates vtuntur,incongruã,ac fragilem eſſe minimèq; aptam huic diſputationi. Nam licet iure naturæ omnia ſint re ipſa cõmunia, poſsũt tamẽ à republica , & principibus , qui eorũ , quæ in nullius bonis ſunt, diſpẽſationẽ habent, quædã priuatis ita cõcedi, vt in poſterũ ea priuata,non cõmunia ſint.§.ſingulorũ.Inſt.de rerum diuiſ.l.1.ff. de adquir.rer.domi.etiã abſq; corporali occupatione.quod Caieta. cõcedit in dict. c.12. ad hæc facit , quod ſicut occupatio rerũ, quæ nullius ſunt priuatim, iure naturali efficit illud , quod prius commune erat propriũ ipſius occupãtis.l.1.ff. de adquir. poſſ. cuius modo mentionẽ fecimus , ita ipſa res publica , ci⁹ue rector poterit, quæ communia prius erãt,nulliuſq; in bonis habebãtur, in priuatũ iure dñii trãsferre

re. Iure ſiquidem naturali omnia fuere ab initio cõmunia, & tamen humana lege facta eſt rerũ diſtinctio inter priuatos: poſt quam diſtinctionẽ nõ licet cuiquã occupare diſtinctam rẽ,& alicui priuatim lege humana addictam : ſicuti elegãter tradit Conrad.in libro de contractib.q.10.& ſequẽtibus.

His accedit quòd humana lex, vel príceps facere poteſt, vt dominiũ rei priuatæ, quæ dominum habet, abſq; traditione trãsferatur in alterũ ipſius domini conſenſu, qui exigitur ad tollendam iniuriam.l. vlt.C.de ſacroſ.eccle.l.raptores.C. de epiſ.& cleri.notatur in. l. traditionibus. C. de pact.ergo earum rerum, quæ nullius ſunt, & principis diſpenſationi ſubiacent , poterit princeps dominium abſq; apprehẽſione corporali in priuatum transferre.Hinc etiam conſtat,principem poſſe harum rerum,quæ cõmunes ſunt , ex cauſa occupationem priuatis interdicere.& ſic venationem ipſam prohibere. Ad rationem autem reſpondetur, feras, volucres , & cætera animalia iure naturæ non eſſe communia poſitiuè , & affirmatiuè , quia omnium propria ſint communis domini cauſa : ſed negatiuè , quia nullius ſint: & iure naturæ nulli ſint applicatæ, ſecundum Thom. 1.2.q.94. artic.5. & Caietan. dicto. cap. 12. idcirco lex humana poteſt ea vni potiùs quàm alteri ex cauſa concedere. ex quibus infertur,venationem iure naturali omnibus permiſſam , ex variſs cauſis poſſe per principes prohiberi: quẽ admodum auctores proximè citati fatentur , & præter eas Syluester.verbo.venatio. Hæc deniq; collectio, ſeu argumentatio parũ valida eſt.Hoc eſt iure naturali permiſſum : ergo per legem humanã prohiberi non poteſt. cùm multa ſint iure naturæ licita , quæ inſpecta Reipublicæ vtilitate, & iuxta æquiſſimum communitatis regimẽ per legem humanã prohiberi poſſunt. Quod ſi ita argumentemur : Hoc eſt iure naturæ prohibitum:ergo lege humana permitti non poteſt. valida omnino eſt,& firmiſsima probatio.

Igitur princeps habẽs poteſtatẽ legis cõdendæ,venationẽ prohibere ex variis cauſis poterit ſecũdum oẽs.Inferior autem à principe iuriſdictionẽ habens idẽ agere poterit ad tẽpus aliquod et ex cauſa iuſtiſſima:non quidẽ per legem, quam ſtatuere non valet , ſed per edictũ. Perpetuò verò nõ poteſt princeps qui ſuperiorem habet prohibere venationem: niſi ius id per immemorialem præſcriptionẽ legitimè acquiſierit. quod ſentiunt Ioann. Andre. Antoni. & alii , quorum meminimus ſuperiùs : atque ex Theologis Caiet.in Summa : verbo,venatio.quæ quidem præſcriptio cautè eſt recipienda , & ſeruanda in iudicio exteriori , item & in conſcientiæ foro : præſertim

tim si ea initium à tyrãnide habue rit. His equidem prænotatis ad quæstionis propositæ definitionem, duas constituo cõclusiones, ex quibus poterit facilime hæc con trouersia dissolui.

¶Prima conclusio.prohibita vena tione ob venatoris, vel temporis rationẽ,aut propter aliam causam publicam,vel priuatam:non tamẽ ex eo quod animalia propria sint alicuius:adquisitum ex ea non est in conscientiæ iudicio restituendũ. Hæc assertio cõstat:quia leges prohibentes venationem in his casibus,non prohibent, nec vetant ad quisitionẽ ipsam ferarũ: sed vsum venationis causa honestatis,vel simili:idcirco nulla oritur à venatione prohibita, obligatio restitu endi.Sicuti & adquisitum ex meretricio non est necessario in animæ iudicio restituẽdum:licet iure diuino, & naturali vsus meretricius damnatus sit, & prohibitus. deinde manifesta est conclusionis ratio. Nam si qua obligatio restituendi adquisitum per venationẽ prohibitam contingere in hac specie potest,ea deducenda est à commutatiua iustitia, quæ per venatio nem infringatur : at hæc minimè infringitur, cum nullum damnũ detur alteri: siquidem captæ feræ nullius sint, nec ex venatione auferatur alicui quod eius sit propriũ, vel ei debitũ: igitur nulla est obligatio ad restitutionem.

Primum ex hac conclusione deducitur interpretatio earum constitutionum, quæ clericis venationem interdicũt.Nam quanuis sua pte natura venatio honesta sit, & vtilis : tamen clericis ea est interdicta.cap. quorundam.74. distin. ca.qui venatoribus. 86. distin. cle. 1.§.porro. de stat. mona.l. 47. tit.6. part.1.cap.1.&per totum titulum de cleri.vena. vbi doct. Innoc. & Abb. in cap. dudum. in.2. de electio. Felin. in cap. auditis.col. penult.de præscrip. Quidquid vero captum fuerit à clericis,etiam illicite venantibus;proprium capientium fit, nec in iudicio animæ restituendum erit. Idem adnotandum erit quo ad laicos, quibus etiam est interdicta venatio tempore festo,ne impediantur, & retrahantur studio venandi ab officiis diuinis.glo.& doc.in ca.Esau. & in dict. ca. qui venatoribus. 86. dist.etenim si eo tẽpore quis venationẽ exerceat male quidẽ agit: sed nõ tenetur ad restitutionẽ eorum, quæ per venationem habuerit.

Secundo hinc apparet variarũ regiarum constitutionũ intellectus, sunt enim plures leges huius regni,quæ venationẽ certis ex causis prohibent adhuc in locis publicis, & cõmunibus. lege nanq; regia.40.titu.vlt.libro.8. ordi. prohibetur venatio leporũ tẽpore niuiũ:tũc etiã nõ licet perdices aucupari.l.165.apud Madritiũ cõdita anno. M. quingẽtesimo vicesimo octauo. vtrũq; veteri lege interdictũ erat

erat Tauri ab Henrico tertio anno.M. Quadragentesimo secũdo. à qua deducta fuit dicta lex .40. sic & Regia constitutione inter pragmaticas sanctiones vetitum est, ne quis feras venetur cum retibus, alijs instrumentis aptis ad ferarum depopulationem, vel hominum periculum. quod potuit adnotari ex dicto.§. nemo retia.&.l. qui foueas. ff.ad. l. Aquili. Platea in.l.vnica.C.de venat.ferar. vbi Rebuffus, quem sequũtur alij præsertim Stephanus Bertrandus in dict.cons. 255. lib.1.& Chassanæ. in consuet. Burgund. rub.13.§.7. num.3.scribit, posse per principes interdici venationẽ, quæ fit cũ instrumento Tonæ, quia eo plures extinguuntur & capiuntur feræ: atque inde sequitur animalium syluestrium & ferarum innumera extinctio, quæ Reipublicæ incommoda est. lex item vigesimaoctaua Pintiæ statuta anno Millesimo Quingentesimo Tricesimoseptimo prohibet, ne quis cum sclopo venetur : cum hoc propter tonitrua arcabusiorum fugentur, & terreantur aues, & feræ. omnibus etenim his casibus si quis aduersus legis prohibitionem venetur : licèt puniri per iudicem valeat : non tamen tenebitur ad restitutionem auium, & ferarum, quas aucupio, vel venatione adquisierit, aut ceperit : quod & in specie adnotauit Ioan. à Medina, dict.q.12.

Tertio ex hoc falsum esse opinor quod Ioan. Faber. & Claudi. 4 Cãtiũcula in dicto. §. feræ.Chassanæ.in dict.§.7.& Iacobinus in trac. de feudis.§. & cum venationibus, scripsere asseuerantes,capta per venationem à iudice prohibitam nõ effici ipsorũ capientium. Etenim in hunc sensum,vt per iudicẽ possint ea tolli à capientibus in pœnam criminis, plane procedit: at ex hoc non sequit venatores ipsos eas feras, & animalia per venationem,propria non fecisse:atq; ideo in animæ iudicio non tenentur hi ad restitutionem, tametsi grauiter peccauerint contemnẽdo iudicis præceptum.

Quarto ab eadem conclusione fit, vt licet grauis iniuria fiat domino fundi priuati, si venator quis eũ ingrediatur ipso domino prohibente.l.iniuriarũ.§.vltimo.ff. de iniur.l.Diuus.ff.de seruit.rust.prædio. §. feræ. vers. plane.Inst.de rer. diuisio. non tamen ex hoc tenebitur ad restitutionem auium, aut ferarum venator ipse, qui domino vetante fundum alienum ingressus fuerit : secundum gloss. Angel. & Paul. Castren. in dicta l.diuus.glo.in .l.3. ff. de adquiren. rer.domi. Barto. in lege prima.§. omnia.ff.eo titul. Dinum in dic.l. 3.Plateam in dicta.l.vnica. Feli. in ca.omnes leges.1.dist.col.vlt.quorum opinio communis est, vt fatentur Angel. & Cantiuncula in dict.

dict. §. Feræ. ac Iacobinus in dict. §. & cum venationibus. horum est potissima ratio: quia & si lege humana ob iniuriam domini vetitum sit, ne quis eius agrum eo inuito ingrediatur: non tamen ex hoc acquisitio ferarum, quæ intra eum agrũ in nullius bonis sunt, est impedita. nec per hanc prohibitionem feræ ipsius agri domino applicantur, nec eius propriæ efficiuntur: imo adhuc liberæ manent iure naturali, vt primo occupantis fiant. Probatur hoc euidentius, nã si in hac specie feræ ipsius agri priuati, essent propriæ domini fundi, vel id cõtingeret per applicationẽ legis, vel per occupationẽ: nullum horum hic datur: igitur adhuc ea animalia cõmunia manent, nec in vllius bonis sunt, iuxta propriam iuris naturalis dispositionẽ. l. equidem humana prohibẽs ne quis inuito domino agrũ alienum ingrediatur ad venationẽ exercendam, non impedit animalium, quę nullius sunt, primo occupãtis adquisitionem: nec ea animalia applicat domino fundi: donec & ipse dominus ea occupauerit iure naturali. idcirco venator ad restitutionẽ non teneatur eorum quidem animalium, quæ à domino fundi non fuere præoccupata. huic sententiæ in foro conscientiæ subscribit Ioan. à Medina dicta. q.12. & ita iure respondendum erit. tamet si glo. in dict. §. feræ. & Alberi. in dict. l. diuus. teneant quo ad iudiciale forum in hoc casu feras captas non effici capientis: sed ipsius domini priuati fundi: quã opinionem probat rext. singularis in l.16.tit.28.part.3. cui tamen respondet Ioan. Medina, eam cõstitutionem pœnalem esse: atq; ideo in animæ iudicio minimè seruandam fore, nec obligare, donec per iudicem exteriorem quis cogatur ad restitutionem lata sententia. idem asseuerat, dubius tamẽ, Dominic: Sot. in d.q.6.arti.4. Ego sane non puto hanc responsionem cõgruã, aut sufficientem fore, si admitta mus per legem regiam impeditam esse in hoc casu ferarum ad quisitionem: siquidem manifesti iuris est, posse legem humanam ex causã impedire rerum quæ in nullius bonis sunt, adquisitionẽ, easq; res alteri applicare, vel com munia ipsi communitati dimitte re: ac tunc res istas contra legem occupans, nequaquam sibi adquirit vnde necessario ad restitutionem obligatur. Alioqui sequere tur, quod posset quis iuste retinere ea, quæ scit ad ipsum non pertinere: vel quod humana lex ex iusta causa non possit prohibere quarũdã rerũ adquisitionẽ vtrũq; sane falsũ est, & ipsi naturali ratio ni cõtrariũ. Quod de lege pœnali dicitur, cã quidẽ in aĩæ iudicio ser uãdã nõ esse: ita, ni fallor, accipiẽdũ est, vt pœnalis lex, quę in pœnã cri minis sanxit priuationẽ dominii quarundam rerũ, postquam illæ

res iam adquisitæ priuatis fuerint, & in eorum dominium transierint: minimè in animæ iudicio recipienda sit in hunc sensum, vt de linquẽs teneatur bona illa dimittere, & fisco reddere, propter rationes, quas alibi huic sententiæ aptauimus, donec per iudicem eadem bona, vt per legis exequutorẽ auferantur. ea vero lex, quę vel in pœnam, vel ob aliam causam, impedit alicuius rei primã adquisitionẽ, eiusdemq; dominij transla tionem in eum. qui antea nullum ius priuatim ad ea habuit, profecto in cõscientiæ iudicio seruanda est, nec hac lege cõstituta, poterit priuatus eãdem rem retinere, quippe qui nullũ dominiũ, nec ius in ea habeat lege impediẽte eius adquisitionẽ: quæ quidem lex etsi pœnalis sit nullam requirit hominis exequutionẽ quo ad pœnam istã, cum lege ipsa fiat plena & integra exequutio. huc pertinet quod Caiet. scribit. 2.2.q.62.articul. 3. existimans, pœnas censuræ, & irregularitatis, hisq; similes, quibus negatiue in pœnam quis efficitur indignus ipso iure, aut incapax alicuius rei, in foro animæ vim, & effectum habere: quia nullam requirunt positiuam actionem iudicis, ad earum exequutionẽ. huius ego sententiæ mentionem feci in Epitimo ad. 4. librum Decret. part. 2. cap. 6. §. 8. num. 16. & cap. 8. §. 5. num. 8. Quo in loco respondi, filium spurium, qui à lege humana eademq; iustissima incapax ipso iure constituitur paternæ hæreditatis, nõ posse parentis bona etiam ex eius consensu post ipsius obitũ obtinere in animæ iudicio. Non alia profecto ratione quam quod lex humana constituẽs, & efficiẽs aliquem ipso iure incapacem alicuius rei, eiusq; adquisitionem impediens, siue id statuerit in pœnã, siue ob aliam causam, in foro cõscientiæ vim, & obligationem habeat.

Ad idem tendit quod si beneficij collatio fiat ei qui ob pœnam, vel ob aliam causam irregularis sit, ac sacerdotiorum incapax ipso iure, nempe quia illegitimus, nulla est ab initio nec vllũ ius tribuit in beneficio: imo tenetur quis beneficium dimittere, & fructus ab eo perceptos in animæ iudicio restituere: quippe qui nullo titulo nec iure beneficium adquisierit, secũdum Dinum in reg. 1. de regu. iur. in 6. Innocẽt. in cap. cũ nostris de cõcess. præb. Felin. in cap. 2. col. 3. de rescrip. Lamberti. de iure patro. libro. 2. part. 1. q. 9. artic. 4. Mills in repert. verbo. irregularis vt homicida. Paul. Parisi. cõs. 36. numer. 40. lib. 4. & Rebuffum in tract. de pacificis poss. num. 226. text. optimus in cap. dudũ. in. 1. de electio. quidquid cõtrarium voluerit Franc. in dict. regul. 1.

Sic qui beneficiũ habuit per simoniã ab eo, vel ab altero eo sciẽte cõmissam, nullum ius ab initio in

sacerdotio adquisiuit, ac titul⁹ nullus est ipso iure, & ea ratione tenetur etiam in animæ iudicio beneficium dimittere, fructusq; oēs restituere, etiam iā consumptos: quod tenet Diuus Thomas. 2. 2. q. 100. art. 6. ad. 3. & sequuntur eū cōmuniter Theologi. probatur in ca. de simoniace. & cap. de regularibus. de simo. cap. ordinationes. 1. q. 1. cap. siqs episcopus, eadē causa &. q. hac de re est apertior Romani Pontificis constitutio in extrauag. 2. tit. de simo. inter cōmunes. quę verè tūc obtinet quo ad pœnā priuationis ipso iure, & excōmunicationis. cū datio spiritualis, & tēporalis iā præcesserit: quasi nō sufficiat quōad illius constitutionis pœnas, simoniā cōmissam esse per traditionē rei spiritualis, & tēporalis promissionē: sicuti adnotarūt Cassador. decis. 5. Iudo. Gomeci. in regul. de triennali. q. 12. & Martin⁹ Azpilcueta in cap. si quādo. de rescrip. col. 11. Idē Latius in rep. ca. vltimi. de simonia. nu. 28. Quod si quis beneficiū habuerit per simoniā ab alio eo ignorāte cōmissā: tenet postmodū cū hoc sciuerit, illud beneficiū dimittere, fructusq; nō cōsumptos bona fide reddere adhuc in cōsciētiæ foro: authore diuo Thoma. di. art. 6. ad. 4. & probatur hæc sententia quoad iudiciale forū in ca. pen. de electio. ca. nobis. & cap. ex insinuatione. notat vbiq; Panor. sed præsertim in ca. de simoniace. de simonia. nec quoad adhūc ignorā tē admittēda est Pauli veneti cōstitutio in di. extrauag. valet etenim collatio ipso iure licet sit rescindēda ratiōe iniquæ, & illicitæ adquisitiōis: quemadmodū in dictis canonib⁹ expressum est. quod potest quoad forensem praxim nō paruā quādoq; vtilitatem aducere: q; tradit Ludoui. Gomeci. in dict. q. 12.

Cæterū prædictæ cōstitutionis Pauli Veneti in dict. extrauag. 2. vt hoc obiter adnotemus, meminere præter Gassad. Gomeci. & Marti. in præcitatis locis Felin. in cap. de cætero. col. vlt. de reiudicat. idē in ca. in nostra. corol. 2. de rescrip. Rochus Curti. de iure patrona. verb. & vtile. q. 3. Ioan. Bernar. in practica criminali. cap. 85. Florēt. 3. part. tit. 24. cap. 65. Sylvest. verb. excōmunicatio. 7. casu. 42. & verbo. Simonia. q. 19. ex quibus Sylvest. & Florenti. existimāt totam eam constitutionē, etiā quo ad excōmunicationē, latā in nō reuelantes crimen simoniæ, ante Paulū Venetū tribuendā Martino quinto in Cōcilio Cōstantiēsi, & in extrauagāti eiusdem cōstitutione. de hac vero sententiam dicere nō possum, qui eam nō legerim: ait in Cōcilio Cōstantiensi sessione. 43. prior pars extrauagātis secūdæ statuta est. nēpe inibi sancitū fuit, simoniacū etiam occultū ipso iure beneficio priuatū esse, ita quidē vt nullū in eo ius ab initio adquisierit: atq; ideo nec fructus facere suos, & præterea ex cōmunicatū esse ea excōmunicatione

tione, quæ à solo Romano Pōtifice tolli valeat. Posterior autē pars cōstitutionis Pauli Veneti inibi nō cōtinetur: quæ quidem tractat de excōmunicatione lata contra non reuelantes crimen simoniæ: ab ea q; excōmunicatione nō posse quē quā absoluiab alio quàm Romano Pontifice, statuit. atque hæc posterior pars secundū Sylvest. obtinet cōtra existentes in Romana curia, qui summo Pontifici, aut illi, cui vices suas cōmiserit ipse, crimē simoniæ non reuelauerint. Quin & hanc excōmunicationis pœnā iam per desuetudinē quandā abolitam esse, adseuerant idem Sylvester & Florēt. in dict. tit. 24. capi. 66.

Apud veteres ante eam constitutionem satis contrauersum erat an collatio beneficij per simoniā contingens ipso iure nulla esset: ita quidem vt ex hoc impediretur sacerdotij adquisitio: quippe quæ simoniaco ob crimen incapaci minimè conueniret. Nam Doct. in cap. per tuas. in. 2. de simo. Abba. in capit. cum clerici. de pact. Anchar consil. 203. senserunt collationē beneficij simoniacè factam ipso iure nullam esse. Idq; alij admiserunt quo ad simoniam publicam: non tamē quo ad occultam: de quibus Gome. tract. in dict. quæst. 12. Sed sanè constitutio Concilij Constantiensis, & Pauli Veneti expressim hanc soluit ambiguitatem, cùm ea statutum sit, simoniacum etiā occultum nullū ius ab initio adquirere in beneficio quod per simoniam habuit. Idque meritissimè: siquidem in pœnā criminis lege humana fit simoniacus eiusdem beneficij incapax ipso iure. Vnde non tantum in foro exteriori, sed in iudicio animæ huius beneficij, & fructuum ex eo perceptorum restitutio necessaria est ea ratione, quam aduersus Ioan. à Medina pro intellectu Regiæ legis adnotauimus. Non inficior me in hac obiectione dissoluenda longiùs fortasis, quā venationis tractatui par erat, progressum fuisse: id tamen mihi condonandum est, cū propter expeditiorem & interiorem huius disputationis cognitionem: tunc ex eo, quòd & nostra digressio satis conueniens sit huius regulæ, peccatum. interpretationi. Imo & eadem causa nihilominus adhuc libenter quæram, 8 quam ob rem collatio simoniacè facta ignoranti valeat ipso iure, donec in pœnam criminis à iudice rescindatur: & tamen Diuus Thomas in animæ iudicio censeat, hunc, qui beneficium habuit ex simonia ab alio eo inscio commissa, teneri etiam ante sentētiam ad restitutionem: cùm pœnali legi locus non sit in foro conscientiæ ante iudicis exteriorem exequutionem? Huic dubitationi facilimē respōdebimus, si diui Thomæ sententiam hac de re sequamur: is inquam in dicto articulo sexto, ad tertium, hæc scribit

bit. Ad tertium dicendum, quod hoc quod aliquis priuetur eo, quod accepit, non ſolum eſt pœna peccati: ſed etiam quandoq; eſt effectus adquiſitionis iniuſtæ: puta cum aliquis emit rem aliquam ab eo, qui vendere nõ poteſt. rurſus idem Thomas ſcripſerat in reſponſione ad quæſtionem in hũc ſane modum. Reſpondeo dicendum, quod nullus poteſt licite retinere id, quod contra voluntatem domini adquiſiuit. puta ſi aliquis diſpenſator de rebus domini ſui daret alicui contra voluntatem, & ordinationem domini ſui: ille qui acciperet licite retinere non poſſet. Dominus autem cuius eccleſiarum prælati ſunt diſpenſatores, & miniſtri, ordinauit vt ſpiritualia gratis darentur, ſecũdum illud Matthæ. 10. gratis accepiſtis: gratis date, & ideo qui muneris interuentu ſpiritualia quæcunq; adſequitur, ea licite retinere non poteſt. Hactenus Thomas, cuius verba in ſpecie retuli, vt ex eis valeat lector ſatis percipere, ſimoniacam ſacerdotiorum collationem, & itidem aliarum dignitatum & beneficiorum conceſſionem nullam eſſe, nec ius aliquod adquiſitionis tribuere ei, cui facta fuerit, non quidẽ in pœnam criminis, ſed quia ex natura rei iure ipſo naturali hæc adquiſitio impediatur diuina voluntate: ſine qua ſpiritualia vendi non poſſunt. Idcirco qui ea ex venditione habuerit, iure iuſtitiæ commutatiuæ dimittere tenetur, & reſtituere ipſis eccleſiis particularibus, vel eccleſiæ vniuerſali: materia etenim vendibilis non eſt: atq; ex eo, titulo emptionis adquiri nequit: vnde reſtitutionis obligatio merito deducitur. Inde palam conſequitur, beneficium adquiſitum per ſimoniam inſcio eo, cui collatum eſt, cõmiſſam, etiã in foro animæ dimittendum fore, cum illud habens perceperit, & cognouerit vitium ſimoniæ: quia ipſa adquiſitio peccat propria natura rei, quæ in venditionẽ deduci nequit abſque conſenſu diuino. qua ratione beneficium hoc adquiri non potuit, nec fuit adquiſitum ei, cui collatum eſt. Sicut ineeres vendita alicui ignoranti venditorem eam non potuiſſe vendere, ei non adquiritur ab initio. Et idem probatur, quia ſi materia vendibilis non eſt, vt cõſtat, parũ refert quod emptor bona fide emerit, aut quod quis bona fide eam habuerit, ſi tamen emptionis conuentio præceſſerit vt ea daretur. quod maximè eſt notandum.

Sed iuxta hũc ſenſum diui Thomæ, dubium eſt, quam ob rem iura põtificia in hoc caſu ſtatuerint, collationem beneficij nõ ipſo iure irritam, ſed reſcindendam eſſe: cũ ex diui Thomæ opinione ab initio ex propria natura fuerit ipſe actus nullus, nec potuerit vim aliquam habere lege humana, quæ diuinum

diuinum conſenſum ſupplere nequit? Nam & bona fides ementis rem alienam abſq; domini conſenſu, & poſſidentis rem aliquam ex titulo nullo, tantum eum defendit dum ipſa bona fides manet: at accedente mala fide ſtatim reſtituere ipſam poſſeſſor tenetur: nec eſt expectanda iudicis ſententia: quæ videtur in hac noſtra ſpecie requiri ad reſciſsionem collationis. Ego, ſi vera eſt Sãcti Thomæ ratio, arbitror, etiam iure humano hanc ſimoniacam collationem factam alicui ſimoniæ vitiũ ignoranti ab initio, nullam fuiſſe, & ideo per iudicem exteriorem cogendum eum fore beneficium dimittere cum fructibus à die ſciẽtiæ, & malæ fidei perceptis, & percipiendis, & qui eo tempore nondum fuerant conſumpti: atq; item ab eo die ſtatim teneri ad dimittendum beneficium ſibi collatum ſecundum omnes. Quod minimè procederet ſaltẽ quo ad fructus perceptos, ſi titulus ab initio iure humano foret validus: cũ fructus nequaquam debeantur apud iudicẽ exteriorem ante ſententiam, vel ſaltem ante malam fidem, vbi quis per ſententiam priuandus eſt: non priuatus ipſo iure, ſecundum varias opiniones, quas hac de re tradidimus in epitome in. 4. decret. 2. part. cap. 6. §. 8. num. 7. vnde fructus percepti ante ſciẽtiam criminis licet nõdum conſumpti, profecto ſi titulus ab initio validus foret, minimè eſſent reſtituendi, cum fuerint percepti eo tẽpore, quo quis titulum ipſo iure validum, & bonam fidem habuit. Igiẽ Pontificiæ deciſiones, quæ hanc ſimoniacam collationẽ reſcindendam per ſententiam fore ſtatuerunt, referendæ ſunt ad reuocationem facti, quæ potius declaratio quædam eſt, quam reuocatio iuris, vt tandem iudex pronuntiet, eam collationem, quatenus ita facta eſt, reuocandam eſſe, & reuocari: ac declaret ab initio nullam fuiſſe. Sæpiſsimè etenim hæ declarationes apud iura Pontificia nouæ quædam reuocationes appellantur. Hinc ſanè deducitur titulum hunc ſimoniacum nullũ ipſo iure fuiſſe, & ea ex cauſa per iudicem reuocari, non in pœnam criminis.

Quod ſi contendat quis, titulum hunc ab initio ipſo iure validum fuiſſe: ſed tamen in pœnam delicti reuocari debere per iudicis ſententiam: tunc ſanè ipſe poſſeſſor beneficij nullum crimen cõmiſit, nec culpam aliquam contraxit, donec ſcientiam habuit ſimoniæ: etenim tenebatur ſtatim id dimittere: ideoque non dimittens beneficium ita adquiſitum, ratum habere videtur ſimoniæ crimen: eaq; ratione ad fructus tenebitur ab eo die perceptos: iuxta eã opinionẽ, quæ probat, delinquentem priuandum per ſententiam aliqua re, teneri ad fructus perce-

ptos à die commissi criminis: atq; ad eorũ restitutionẽ posse per iudicem condemnari. Et tamẽ Diuus Thomas pronunciauit, etiã in iudicio animæ hunc teneri ad fructus perceptos ante scientiam criminis, modo hi cõsumpti nõ sint bona fide. vnde vel hæc sententia diui Thomæ falsa est, vel certè minimè conuenit opinioni, quã modo tractam[9], & quę dictat, in pœnã criminis hunc possessorẽ beneficij eo priuãdũ per sententiã iudicis fore. Mihi profecto verior videtur Thomæ opinio propter ipsius rei naturã, & rationes ab eo adductas. Et fortasis iura humana hũc habere poterũt sensum, vt collatio beneficij facta per simoniam ignorãti, sit ex propria vi, & natura nulla, quanuis statim huic ignoranti per iura humana noua fiat, & à labe simoniæ immunis collatio, ad tẽpus vsq; scientiæ, & malæ fidei, at q; ad effectum vt percipere valeat eiusdem beneficij fructus, eosque absq; fraude consumere.

Ex eadem diui Thomæ ratione probatur, habẽtẽ beneficiũ per simoniam cũ ipso Romano Põtifice cõuẽtã: vel cõmissam ipso sciente nullum ius in eo habere, nec adquirere: cũ ex natura rei lege naturali & diuina, quibus Papa derogare nõ potest, ipsa adquisitio impedita sit absq; diuino cõsensu nec Romanus Põtifex simoniæ labem permittere valet, nec vitiũ, & culpã simoniæ remittere: imo & ipse simoniacus est, si simoniam commiserit, nempe si spiritualia, quæ iure naturali, & diuino vendi nõ possunt, vendiderit. quod notant Doct. in ca. 1. de simo. Tho. in. 4. d. 25. q. 3. arti. 3. Sylvest. verb. simo. §. 4. Cardi. à Turre cremata in ca. latoré. 1. q. 1. ad. 3. & est omniũ communis sententia. Etenim papa nõ põt id permittere quod iure diuino, & naturali illicitum & prohibitũ extat: quemadmodũ satis manifestum est. & vbiq; à Theologis & canonistis frequẽtissimè receptũ.

Et licet quibusdã visum fuerit Romanũ Pontificẽ simoniam nõ committere per pactiones istas super beneficijs factas, nam ita hoc indistinctè probant glo. & doct. in. c. ex parte. l. in. 1. de offic. delega. Antoni. Card. & doct. in cap. 1. de simo. Deci. in cõs. 141. & latissimè Iacobati. in tract. de cõcilio. lib. 4. arti. 5. quorum opinionem veram esse in beneficijs simplicib[9]: nõ ita in curatis: cum in his simonia vetita sit iure diuino, existimant Panor. in cap. extirpendæ. §. quia vero. colum. penul. de præben. & in dict. cap. ex parte. & in dict. cap. 1. Ioan. Maior. in. 4. senten. distin. 25. quæstio. 3. colum. penul. Sylvest. verb. simonia. quæstione. 3. Carol. Molinæ. in Alex. consil. 93. lib. 6. tamen verior est ea sentẽtia, qua diffinitum est, simoniam non tantũ in ordinibus, sed & in beneficijs etiã simplicibus iure diuino, & naturali vetita esse, siquidẽ simonia iure

iure diuino prohibita est non tantum in spiritualibus: sed & in his, quæ spiritualib[9] annexa sunt. Tho. 2. 2. q. 100. art. 4. atq; ita in specie latè probat Caiet. in opusculo de simonia. q. 1. cui suffragatur text. in. c. ex multis. 1. q. 3. vbi legis diuinæ prohibentis simoniã auctoritas ad oĩa ecclesiastica traditur. ad idẽ text. in capi. ex diligenti. de simo. sic summus Põtifex etiam in simplicibus beneficijs simoniã punit in dict. ex trauag. 2. de simo. præmittẽs eam iure diuino damnatam esse. idem probat Domini. Soto de iusti. & iure lib. 9. q. 7. art. 1.

Non me latet frequẽtiori doctorum sentẽtia receptum esse, quod collatio beneficij simoniace facta, non ex natura ipsa conuentionis, sed in pœnam criminis nulla sit. quasi voluntas accesserit conferentis, qui beneficiũ ecclesiasticũ dare potuit: tametsi hæc datio admistã habeat iniquitatem ob prętensam æstimationẽ spiritualis ad temporale. vnde secundum Doctor. iurę diuino pœna æternæ dãnationis infligitur simoniacis, licet valeat eo iure collatio beneficij facta ratiõe simoniæ. quod maximè refragatur verbis Sãcti Thomæ, quę & à Cardi. sancti Sixti referuntur in cap. statuimus. 1. quęstione prima. colum. prima. & tertia. in secundo.

Hinc etiã expendi poterit quod à plerisq; in controuersiam adducitur: an Papa scienter cõferens ali
9 cui beneficium ob aliquod temporale, videatur cum eo dispensare circa pœnas iuris humani, & Pontificis: & nisi expressim dispensauerit Romanus pontifex, nõ censeri tacitè ex hoc eadem pœnas remittere, tenent Panor. in capitulo 1. de simonia. Adrian. quodlibet. nono. articulo vlt. vers. ad. 4. Ioan. Maior in distinctio. 25. quæstione. 3. colum. penultima. quam in partem, dubius tamen, inclinat Caiet. 2. 2. quæstione. 100. articu. vlti. idem colligitur ex Ioan. Andrea in reg. cui licet. de regul. iuris in. 6. ex contrario remissas esse à summo Pontifice pœnas iuris Canonici, si ex certa scientia beneficium alicui simoniacè contulerit, tenent Sylvester verb. simonia. §. quarto. &. 19. Paluda. in. 4. distin. 25. quæstione. 4. Felin. in dicto capitulo. 1. de simo. & in capitulo. de cætero. colum. vltima. de re iudi. & Cardi. à Turre cremat. in capitu. latorem. 1. quæst. 1. num. 4. Dominic. Sot. de iusti. & iur. lib. 9. qõ. 5. articu. 2. ad finem. & q. 8. artic. 2. quorum opinio probatur ex eo quod princeps sciens aliquem iure humano impeditum dignitatem habere, eam illi nihilominus conferens, videatur tacitè, & implicitè eum capacem efficere, & cum eo dispensare: sicuti notant Bartol. in. l. Barbarius. nume. 12. ff. de off. præt. Alexand. in. l. quidam consulebant. per text. ibi. ff. de re iud. text. & ibi glossa. in lege secunda. C. de crimi. sacrilegij. Roman. consil. 327. Panormitanus

in cap.cum in cunctis. §. inferiora. 3.colũ.& in cap.innotuit. col.4. de electio.& idem in capitulo secundo.columna secunda.de schismat. Felin.in capitulo.præterea. numero nono.de testibus cogend. Ioan. Staphil. de literis gratiæ & iust. Folio.83. cui sententiæ & ipse potius accedam sequutus euidẽtem coniecturam volũtatis ipsius principis.quo fit,vt si teneamus,collationem simoniacam beneficiorũ in pœnam criminis nullam esse ipso iure,dicendum sit in hac specie pœnam istam simul, & alias iuris positiui remissas esse à Romano Pontifice. At si sequamur opinionem diui Thomæ, oportet præsumere,tacita principis voluntate denuo iterum collationem factam esse huius sacerdotij, & eam quidem immunem, ac liberam à simoniæ vitio.

Hæc tandem eo tendunt,vt certissimum sit, legem humanam siue in pœnam, siue ob aliam causam,impedientem primam alicuius rei adquisitionem, in animæ iudicio locum habere, ac seruandam fore: nec posse eandem rem absq; obligatione restitutionis iure obtineri: quod satis hactenus ostensum est: poteratq; latius idẽ probari. Igitur Partitarũ lex, quæ de venatione tractat, aliam interpretationem patitur. Nam etsi ea constitutio statuerit, feras captas in fundo alieno à venatore, qui per dominum ingredi prohibitus fuerit,ad fundi dominum pertinere, non ex hoc impedit primã illarum ferarum adquisitionem, sed tantum sanxit eas feras domino fundi restituendas in pœnam vetiti ingressus. vnde donec iudex secũdum eandem legem per sententiam condemnauerit venatorem ad restitutionem, legemque ipsam exequatur,minimè in conscientiæ foro venator tenebitur ad ferarum restitutionem.

Quintò ab eadem conclusione, quam de venatione cõstituimus, infertur venatores,& capientes feras,aliaq; animalia intra fundum alienum, non teneri in animæ iudicio ad restitutionem, sibiq; adquirere capta animalia, etiam si agri dominus ius venandi intra eum alicui locauerit, aut in vniuersum venationem in eo fundo prohibuerit ea ratione, quod ipse capere velit easdem feras intra proprium agrum enutritas, & pecunia vendere. hanc opinionem idẽ Ioannes à Medina probat in dict. quæstione. 12. cuius ea est potissima ratio, quod sicut ante prohibitionem domini,ita & post eam dominus ipse nullum ius habet ad feras intra proprium agrum enutritas. Etenim vt ante prohibitionem illæ ferè nullius erant: ita & post,nullius sunt: idcirco capientis efficiuntur: nec prohibitio domini eum effectum operatur, quod ea animalia vel ipsius efficiãtur priusquam capiantur, vel post quam

quam eo prohibente fuerint per alium capta,in ipsius domini,non capientis dominium transeant. at que ita hanc sententiam censeo veram esse,licet Florian.in dict. l. diuus.Iacobi.de feu.cap.& cum venationibus. Chassanæ. in dict.§.7. rub.13.Fel.in cap.omnes leges. vlt. col.dist. 1. & Claud. Canciuncula in dicto.§.feræ. existiment, feras à venatoribus captas in eo agro, cuius fructus consistunt,& percipiũtur ex venatione,minimè capientium effici, nec ad eos pertinere: sed esse domino fundi restituendas. per textum in.l. item si fundi. §.Aucupiorũ. ff. de vsufruct. quo probatur, reditus venationis ad vsumfructuarium fundi pertinere.Nam & iure Cæsareo dubia est etiam in exteriori iudicio ea opinio ex gloss.in dict. l. diuus. cuius superius mentionem fecimus.

Sed & si certa esset apud iudicẽ exteriorem,in foro tamen conscientiæ non ita obtineret: sicuti apparet ex his, quæ in præcedenti illatione adnotauimus.Etenim quòd fundi fructus in venationem ferarũ referatur,parum refert: aut profecto nõ plus, quàm ipsius domini prohibitio, ne quis eius agrum, vel fundum ingrediatur. Nõ obstat textus in dict.§. aucupiorum. dum iurisconsultus inquit. Aucupiorũ quoque, & venationum reditum Cassius ait lib. 8. iuris ciuilis ad fructuarium pertinere. ergo & piscationum. Hactenus iurisconsultus.Etenim ex eo loco deducũtur plura. primum, vsumfructuarium posse venari in eo fundo, in quo vsumfructum habet:nec posse à proprietario prohiberi, nè venetur ipse vsufructuarius. quod item probatur in.l.vsumfructuarium.ff. de vsufruct. deinde colligitur ab autoritate iurisconsulti,ad ipsum vsumfructuarium pertinere, quòd is permittat, vel licẽtiam exhibeat venandi in fundo, cuius vsumfructum habet: eademque ratione vsusfructuarius poterit prohibere,nè quis fundum ad venandum ingrediatur. Tertiò inde apparet, pecuniã pacto promissam pro licentia venandi alicui cõcessa, ad vsumfructuariũ pertinere: quia cum ipse possit, & ius habeat prohibendi, nè fundũ quis ingrediatur,poterit iustè vendere facultatẽ & licentiã ingrediendi ad venandũ,vel ad aliũ licitum vsum.Hinc tamẽ nõ sequitur,feras intra fundũ enutritas, esse fundi proprium fructũ: vel eas pertinere ad vsumfructuariũ iure dominij: cùm ipse in iis,quæ nullius sunt, & iure naturali communia censentur, non plus iuris habeat,quã quiuis alius.

Sextò deducitur vera interpretatio tex.in.l. si quisquam. ff. de diuers. & tempor. prescript. quo responsum est, posse alicui competere ex vsucapione ius piscãdi, aut venandi in aliquo fluminis publici diuerticulo, vel in aliqua publici agri parte,ita qdẽ, vt possit prohibere

hibere aliſs piſcationem, & venationē. Idem probat textus. in. l. ſa
10 ne ſi maris. ff. de iniur. quòd obtinet, vel præſcriptione tanti tẽporis cuius initiũ memoriã hominũ excedat, vel conſuetudine legitimo cõſenſu populi ſtatuta: quẽadmodũ latè tradiderunt Bal. in rub. ff. de rerũ diuiſione. col. 1. Ange. Are. in. §. Flu. Inſtit. de rerũ diuiſione. Fran. Balb. in tract. de præſcriptio. 5. parte. principal. 4. part. q. 6. optime Aymon Sauil. in tract. de antiquita. tempo. 4. parte. capi. materia iſta. nume. 80. Sic & princeps poteſt priuilegium priuato concedere, vt ipſe ſolus in aliqua parte maris publici, vel agri piſcari, & venari poſſit aliosque nè id faciant prohibere. glo. in. d. l. ſi quiſquã. & in d. l. ſane ſi maris. & in. l. vẽditor. in princip. per text. ibi. ff. commu. prę di. vbi iuriſconſultus de Thynnariſs tractat, quas Hiſpani dicimus Almadrauas: & ſic de piſcatione Thynnorum. nam & thynnariam piſcationem dixit Vlpianus. Vnde nos Thynnaria dicere poſſumus loca in ipſo maris litore, ĩ quibus capiuntur thynni. Sed & hæc loca ita quidem parata & inſtructa, vt thynni, & aliĵ huiuſmodi piſces capiãtur, Cetaria, aut cetariæ dicũtur latinè apud Pliniũ lib. 9. capi. 30. & cap. 15. quibus in locis meminit Plinius cetariarum apud Hiſpanos. Sic & Horatiꝰ lib. 2. Sermon. ſatyra. 5. inquit.

Plures adnabũt Thynni, & cetaria creſcẽt.

Idẽ adnotauit poſt alios Accurſiũ ſequutus Carolus Ruinus. cõſ. 28. & 29. lib. 1. col. 1. Decius cõſ. 272. nu. 11. Etenim licet in his ſpecieb⁹ quis cõtra prohibitionẽ venetur, aut piſcetur, in iudicio animæ, nequaquã tenebitur ad reſtitutionẽ piſcium, at ferarum, quas habuerit: quod probatur ex rationibus, & cõcluſione prænotatis: in foro autem iudiciali cogetur reſtituere in hac ſpecie propter deciſionẽ legis Partitarũ, & propter opinionẽ gl. in dict. §. feræ. quib⁹ fere deciſum eſt, venatorem, cogendum eſſe reſtituere ea quæ venatus fuerit prohibẽte illo, qui prohibere poterat.

Septimò hinc probatur, venatione prohibita in locis adhuc publicis per inferiorem à principe abſq; iuſta cauſa, qui tamen præſcriptione immemoriali, aut priuilegio, aut conſenſu cõmunitatis, ius prohibendi adquiſiuit, quæ iura maximè ſunt in iudicio animæ, & quo ad Deum examinãda, nè Tyrannidem ſapiant: quod ſiquis aduerſus hanc prohibitionem venetur, ſibi adquirit feras, quas venatione habuit, nec tenetur in conſcientiæ foro eas reſtituere. quod probatur, ſi rationes, & concluſionem, quas modò præmiſimus, diligenter obſeruemus. Et fortaſsis in foro iudiciali & ſi vera foret ſententia gloſſæ. in dict. §. feræ. quæ lege regia partita. comprobata eſt, ipſe illam cõcluſionẽ ſeruandam eſſe cenſerem, cum quis habet ius prohi-

ius prohibendi venationem ea ratione, quod fundus priuatus ſit, non communis. vel quia ipſi ſoli ius venationis competit, & non alteri eo inuito. Alioqui vbi venatio prohibetur in vniuerſum quo ad loca publica aliĵs ex cauſis, tũc ſatis erit quòd iudex condemnet ad pœnam legis vel ſtatuti, aut edicti prohibentis: nec debet neceſſario ad reſtitutionem animalium condemnare.

Illud profecto prætermittendum non eſt, quòd prohibentes
11 venationem vel in locis publicis, vel priuatis, etiam propriĵs, tenentur ad reſtitutionem damni vicinis illati ex multitudine animalium, quæ in loco prohibito ob interdictam venationem enutrita exterius erumpunt, & meſsibus, ac ſegetibus exitium, ac deuaſtationem inferunt: ſicuti eleganter reſpondit Gaieta. in tracta. 17. quæſtionum. capitu. duodecimo. Nec iuſta eſt excuſatio prohibentium venationem intra proprios agros ſi permiſerint eorundem animalium occiſionem quoties proprium fundum egreſſa in vicinorum agros diuerterint. Etenim tenentur hi qui prohibita venatione cauſam dederint animalium multitudini, & deinde ex hoc vicinorum prædiorum damno, vel illas feras includere, aut earum in numeram multitudinem extinguere, ſaltem diminuere, vel permittere liberam venationem, aut illatum damnum ſoluere. argumento textus in lege, ſecunda. §. vltim. ff. ſi quadru. paup. feciſſe dica. l. item Mela. §. item cum eo. ff. ad. l. Aquiliã. l. hi enim. l. & generaliter. &. l. qua vulgo. ff. de ædilit. edict. & eorum quæ notant Romanus ſingul. ſeptingenteſimoquarto. Innocentius, Abb. & Doctor. in capitu. ad audientiam. de homici.

Præterea licet ſecundùm quorundam opinionem, quam modò probauimus, qui venatur in alieno fundo domino prohibente, non teneatur in animæ iudicio ad reſtitutionem eorum animalium quæ per venationem habuerit nec ad eorum æſtimationem, tenetur tamen ad æſtimationem damni, quod per eam venationem domino prohibenti dederit. In hac verò æſtimatione habenda eſt ratio animalium, quæ niſi extraneus venatus fuiſſet, dominus fundi, ciuſue conductor habuiſſet, ſuaque feciſſet, per apprehenſionem. Item habenda ratio eſt venationis, quæ in eo fundo per dominum ſolùm exerceri ſolebat. Tandem hic venator, qui domino prohibente agrum alienum ingreditur, non tenetur ad reſtitutionem ratione captorum animalium, ſed ratione damni illati per venationẽ ipſi domino, qui venari iure, & iuſtitia ſolitus ĩtra propriũ agrũ fuerat. quod in ſpecie viſum eſt Ioan. à Medina in di

dicta quæstione duodecima. Imò & venatores omnino tenentur ad damnum, quod agri domino intulere in fructibus, & segetibus, etiam si expressa prohibitio non fuerit præmissa: cùm sufficiat tacita quo ad istud damnum.

Sed proximè dictis obstat fortissimè iurisconsulti responsum. n in.l. quemadmodum. §. planè. ff. ad legem Aquiliam. planè, inquit Vlpianus, si culpa nautarum id factum sit, lege Aquilia agendum. Sed vbi damni iniuria agitur ob retia, non piscium, qui adeò capti non sunt, fieri æstimationem: cùm incertum fuerit an caperentur. Idemque & in venatoribus, & aucupibus probandum. Hactenus ipse iurisconsultus, à quo, non posse incertum piscium, aut ferarum in venationibus, & piscationibus æstimari, quia plura contingere possent ob quæ nec feræ, nec pisces caperentur, adnotarunt Paulus de Castro in.l. non vtique. §. vltimo. ff. de eo quod cert. loco. Romanus in singular. 631. Præpositus in capitulo. iuuenis. de sponsal. tertia columna. Boërius in additionibus ad Dinum in rubri. de regulis iuris. secũda columna. & Scholiastes quidam Panormitani in capitul. commissum. de deci. litera. E. assueerantes minimè deberi æstimationem nec interesse piscationis, aut venationis ab eo, qui alterum iniuria, & iniquè piscari, aut venari impedierit, eiusuè retia ruperit. idem & in eo, qui piscatorem, aut venatorèm, qui victum inde quærebat, percusserit, vel occiderit, nam licet alioqui operæ percusi, aut occisi præsentes, & futuræ soleant æstimari. l. ex hac. ff. si quadrup. pau. feciss. dicat. piscatoris tamen, aut venatoris percusi operæ minimè æstimabuntur, vt omnino incertæ. facit ad hoc textus in. §. illud quæsitum. Instit. de rerum diuisio. Sed iurisconsulti locus in dict. §. planè. ita accipiendus est, vt obtineat in litoribus, & fluminibus, vbi piscatio certa non est, sed admodum rara, & incerta. quod plerumque contingere solet: siquidem piscatores hac ratione sæpius eluduntur, quàm capiant. At vbi piscatio, aut venatio vberrima, & optima est, ac certissima, quæ fallere non solet, profectò tunc amissio captus piscium, propinquum est interesse, & probabile: vnde æstimari debet l. ait lex. in fine. ff. ad l. Aquili. cum l. sequenti. sicuti eleganter explicat Carolus Molinæus in. l. vnica. C. de sentẽt. quæ pro eo quod interest. numer. octuagesimoquarto. quo fit, vt impeditus piscari, aut venari ab eo, qui iure impedire non potuit, agere valeat non tantum ad retia rupta, eorumque æstimationem: sed & ad æstimationem piscaturæ, quæ iuxta tempus, & locum certa imminebat.

Quin-

Quin & præter hãc æstimationẽ põt & altera in his piscationibus, & venationibus cõstitui æstimatio, si piscator, aut venator certũ quotidie lucrũ habeat ex pacto & cum altero pepigerit, vt ei detcẽtũ pro cuiuslibet diei piscatura. Etenim ex hac pactiõe piscator habere debet pro cuiuslibet diei piscatura cẽtũ, & ea certissima, siue piscatio vberrima sit, siue sterilis: textus singularis in. l. si iactũ retis. ff. de actio. empti. quo in loco Iurisconsultus illũ approbat contractũ, quo iactus retis emitur quicũque is futur⁹ sit. Idcirco ibi est etiã respõsum, & si piscator præmissa cõuẽtione inita nolit rete mittere, emptor poterit aduersus eũ agere ad æstimationẽ: atq; æstimabitur incertũ illius iactus, id est alea illa, quæ in vẽditionẽ deducta fuit. & & Bart. tradit in. l. cotẽ. §. qui maximos. 2. col. ff. de publi. facit text. in. l. nec emptio. ff. de cõtra. empt. Nec ex Iurisconsulto intelligas, incertã esse hui⁹ rei æstimationẽ: sed esse æstimãdã aleam illã, & iactũ retis qui ob varium successum & dubiũ, incertũ quid dicitur à Iurisconsulto. Hinc & illud constat in prædictæ. l. exẽplo emptorẽ posse agere cõtra vẽditorẽ ad iactũ retis, vel ad eius æstimationẽ, vt modo diximus, etiã si maior sit æstimatio, quàm pretiũ cõuentũ: nam id plerunq; euenire poterit, atq; eadẽ rõne deducitur, posse vẽditorem impeditũ iactũ retis mittere, agere aduersus impedientẽ non tantũ ad pretiũ cõuẽtũ, sed etiã ad illam æstimationẽ iact⁹ retis, quam emptori soluere coactus vẽditor fuerit. Commemorat ad hæc Plutarchus in Solonis vita Milesios hospites iactũ retis à Cois piscatorib⁹ emisse, eoq; tractũ fuisse aureum illũ, ac celebratissimũ tripodẽ: de quo maxima fuit inter piscatores, & hospites cõtrouersia. Cui similis inter adolescẽtes vrbanos, & Hostiẽses piscatores traditur à Suetonio in libro. Declaris Rhetoribus, qui iactũ retis bolũ appellat: qua in significatiõe dictio eadẽ est tat Græcè apud Plutarchũ, & Aristotelẽ, & Herodotum in primo. atq; Aristophanis interpretem in Pluto. Latinè apud Plautũ in Rudente. Ex quibus tãdẽ apparet defendi posse opinionẽ Ioãnis à Medina, cuius paulò ante mẽtionẽ fecimus. Inde etiã probatur, piscatoris, & venatoris percusi, aut occisi operas æstimãdas fore, & posse iustissimè æstimari: quidquid præcitati Doctores voluerint. Sic etiã patet error illi⁹, qui Panormitano scholia adiecit in. d. ca. cõmissum. dũ scripsit, impediẽtẽ aliquẽ piscari, vel retia piscatoris rũpentẽ, nõ teneri ecclesiæ ad æstimationẽ ei⁹, q; ex piscatura decimæ rõne poterat cõpetere. Etenim falsa est hæc opinio: quia & ipsi piscatori, aut venatori restituẽda est æstimatio piscaturæ arbitrio boni viri, & huius æstimatiõis pars decima ecclesiæ debetur: vbi, ex piscationibus, & venationibus decima soluitur.

Postremò

Postremò est hac in re animaduertendum ad textum in dict.§.illud quæsitũ.Inst.de rer. diui. quo
13 responsum est,ferã ab aliquo venatore, etiã lethali secũdũ Theophilũ,vulnere,non aliter efficivulnerãtis quàm si ab eo capta fuerit:& ideò si ea vulnerata fugiẽs per alium capta sit,ipsius capiẽtis fieri. probatur hoc & in.l.naturalẽ.§.illud.ff. de adqui.rer. domi.notat Bar.in.l.quo minus.qõ.5.ff. de fluminibus. & idẽ erit in fera perretia, & instrumenta venatoris illa queata:nã si per aliũ quàm apponẽtem retia, fuerit capta ex ipsis laqueis,eius efficitur,non illius,qui rete posuit.Regia.l.20.tit.28.part.3. quæ quidẽ cõstitutio addit,in aliquot hui⁹ regni locis cõtrariũ seruari,vt sit ipsius ferã percutientis, aut illaqueantis venationis instrumẽto.quod fori lex expressim aperit & refert lib.3.titul.4.l.17.hãc itẽ opinionem vt fera sit percutiẽtis seruari cõsuetudine testatur glos. in.d.l. naturalẽ.§. illud. Qua in re oportet expẽdere proculi Iurisco sulti responsum in.l. in laqueũ.ff. de adqui.rerũ dominio. Nã cùm in hac specie minimè tractetur de pœna cõstituenda,etiã in foro conscientiæ & animæ iudicio erit seruandum id,quod per leges humanas, vel consuetudines legitimè præscriptas fuerit statutum.

Secunda proponitur in hoc venationis tractatu conclusio.Venatio & piscatio ferarũ & piscium,
14 qui priuatim alicuius propriꝰ sint adeò natura rei prohibẽtur,vt nõ secùs ad restitutionẽ venatores piscatoresq; teneãtur,quàm si domesticũ, & mite alicuius aĩal capiãt. Probatur hæc conclusio rõne iustitiæ cõmutatiuæ à qua deducit obligatio restituẽdi ex causa acceptiõis iniquæ:quæ processit in dãnũ, & iniuriã proximi:cuius propria res capitur & aufertur. Vnde & in hoc casu põt dominꝰ aduersus venatorẽ agere actiõe furti. §. Gallinarũ.Instit.de rerũ diuisio.l. Põponiꝰ scribit.§. idẽ Põponiꝰ. ff. fami.herc.l.vsumfructuariũ.ff.de vsufru.quæ quidẽ Iurisco sultorũ respõsa hanc cõclusionẽ & illationẽ præmittũt.sed & ipse aliquot ex hac assertione deducã,quo faciliùs percipiatur eius intellectus.

Primùm hinc infertur,venatorẽ teneri ad restitutionẽ aĩaliũ, quæ quis priuatim inclusa viuariꝭ, leporariꝭ,piscinis,aut stagnis habebat,etiã si ab his locis animalia hęc exire soleãt,modò habeãt cõsuetudinẽ eũdi,& redeũdi:cùm isthæc animalia nõ habeãt libertatẽ omnino exeũdi loca septa,saltẽ possit dominus exitũ impedire facilimè occlusis viuariꝭ.Idẽ erit in apibus priuato alueo ĩclusis, & de ceruis priuatæ syluæ muro circundatæ. Cõstatq; hoc corollariũ in.l.3.§.itẽ feras.ff.de acqui.possess.& in dict. §.feræ.cum sequẽtibus: & in.l.21. titulo.28.p.tertia. Procedit tamen quãdo hæc viuaria,leporaria,piscinæ,& stagna facta fuerint priuata hominum opera:quòd si ab ipsis animalibus naturaliter facta fuerunt absque industria priuatorum secus erit.ex.§.Apium.Insti. de rerum diuisio.

Secundò hinc colligitur, horum animalium restitutionem faciendam esse eorum priuato domino, etiam si capta fuerint extra locum illum, quo includuntur, modò non amiserint eundi, & redeundi consuetudinem.Adhuc enim propria sunt illius, qui ea incluserit. quod expressim in conscientiæ iudicio adnotauit Ioannes à Medina dicta quæstione. 12. & probatur in locis modò citatis, quauis venator nulla arte, nec industria vsus fuerit ad deducenda illa animalia extra septa, & loca quibus includuntur, in locum sanè publicum. At in casu primæ conclusionis venator etiam arte, & industria educens feras, & animalia extra locum prohibitum, non tenetur ad restitutionem animaliũ: licet possit quandoque dici, eum obligari ad damni ex hac venatione illati compensationem,iuxta ea, quæ tradidimus in septimo prioris conclusionis corollario.ad nihilum autem teneretur venator,qui feras & animalia extra locum vetitũ absque vlla eius fraude digressa caperet,& occideret.quod superius satis probatum est.

Tertiò ex hoc manifesti iuris est quod siquis arte,& fraude columbas deducat ab alterius colũbario adq; proprium attrahat, tenebitur is ad columbarum restitutionem, etiam in animæ iudicio. Eritque in foro iudiciali puniẽdus secũdũ ea, quæ hac de renotauit Cœpola de seruit.rest. prædio cap. de columbario &.cap.de venatione.

Quartò, planè constat ex secunda conclusione ratio,quare prohibeantur venatores, & aliꝭ quicunque balistis,similibusuè instrumẽtis vti ad occidendas columbas, quæ in priuatis columbariꝭ nutriuntur.quod Cœpola tradit in di. capit. de columbariꝭ. Guido Papæ. quæstione. 218.Regia.l. 22. facit ad idem.titul. 28.par.tertia permissum tamen est quibuscunque, vt certo quodam spacio loci à columbariꝭ remoti columbas occidere possint:idq; spacium iuxta decretum supremi senatus vnius leucæ limitibus definitum est.

His verò, quæ diximus partim refragatur tex.singularis ĩ. l.3.§.itẽ feras.ff.de adquirend. possess. quo in loco iurisconsultus respondit, animalia inclusa viuariꝭ, & colũ-
15 bariꝭ priuatis,pisces item in piscinam cõgregatos à domino fundi posideri:non sic pisces inclusos in stagnis, nec feras in saltibus circunseptis degentes,& euagantes:nam hæ à domino fundi minimè possidentur.ecce igitur qualiter non omnino par ius sit in saltibꝰ circũseptis, & stagnis,quod in viuariꝭ,piscinis,& colũbariꝭ:atq; ideò cũ inter hæc ratio differẽtię à iurisco sulto constituatur, patet in his nõ esse hanc

hãc ſecundã concluſionem omni no conſtituendam. Huic autem obiectioni primum reſpondetur, quo ad dominium non eſſe diſcrimen vllum inter ſtagna, & ſaltus piſcinas, & viuaria, modò ſaltus & ſtagna, vtcunq; longiſſimi ſpaciſ ſint, manu hominum, & priuata induſtria fuerint circunſepta, & fabrefacta. hanc q; ſententiam olim Salmanticæ publicè, veram eſſe probare conatus fui: tametſi quo ad poſſeſſionem piſcium, & ferarum in particulari, diſtinctio iuriſcõſulti mihi maximè placeat hanc q; arbitror eſſe illius reſponſi veram interpretationem quam deduxi ab Accurſio ibi, quem ſequũtur Angel. Imol. Alexan. & Doct. communiter & præ cæteris Vincẽti. Hercul. in. §. Nerua filius. nu. 7. eiuſdem. l. 3. ſed licet quo ad poſſeſſionem manifeſta ſit, ac certiſsima iuriſconſulti, & interpretum differẽtia: eaq; ex litera illius reſponſi expreſsim conſtet: tamen adhuc, & quo ad dominium eandem eſſe differentiam admittendã à priori diſcedens ſententia mihi opinor: propter rationem, qua iuriſconſultus, eiuſq; interpretes vtuntur. ea enim eſt, quòd piſces ſtagnorum & feræ in ſaltibus circũſeptis enutritæ, libertati naturali relictæ ſint. quæ quidem ratio probat hos piſces, haſq; feras nondũ in vllius dominium tranſiſſe donec per occupationem capiantur. oportet tamen cum diſcrimen conſtitutum ſit à iuris conſulto inter viuaria, & ſaltus, etiam circumſeptos: piſcinam & ſtagna: diligenter perpendere harum dictionum proprietatem ſecundum quam iuriſconſulti reſponſum accipiendum eſt. viuaria quidẽ dicuntur loci, quibus vel aues, vel piſces, vel feræ continentur ad victum humanum, hominum quidem induſtria animalibus in ea loca immiſsis, vt nutriãtur, atq; progenerent ad menſarum delicias, ex. l. vſufructuarius venari. §. viuarijs. ff. de vſufruct. Plinio lib. 9. cap. 54. & lib. 8. cap. 22. dicuntur etiam viuaria apud Columellam lib. 8. cap. 1. loci, vbi nemoribus clauſis pecudes ſylueſtres cuſtodiuntur. Stagna dicuntur quòd tẽporalem cõtinent aquam inibi ſtagnantem, quæ plerunq; hyeme cogitur nec fluit, nec refluit. l. 1. ff. vt in fluml. publi. nauig. lic. piſcina verò eſt ea, in quam piſces humana induſtria mittuntur, vt ibidẽ nutriantur. Igitur quo ad dominium, & poſſeſsionẽ piſces piſcinarum, & feræ viuariorum pertinent ad dominum fundi, cui piſcina, & viuaria accedunt. at piſces ſtagnorum, & feræ in nemoribus circũſeptis euagãtes nõ ſunt ipſius domini, nec quo ad poſſeſſionem, nec quo ad dominium quoties ſaltus, vel ſtagna natura loci, arborum denſitate, aut rupibus circunſepta ſunt. Quòd ſi fuerint circunſepta nemora ipſa, & ſtagna, opera, & induſtria hominum,

num, tunc idẽ erit ſi piſces & feræ nihilominus relictæ ſint in naturali libertate. Sed ſi hominũ opera ita ſint animalia circunſepta, vt naturalis libertas earũ ex hoc impedita ſit, profectò nõ video qua ratione hæc ad agri dñm non pertineãt. Niſi velis ad literam obſeruare iuriſcõſulti reſponſum in. d. §. item feras. cuius hæc ſunt pulchra verba: item feras beſtias, quas viuarijs incluſerimus, & piſces, quos in piſcinã conieccerimus, à nobis poſsideri. Sed eos piſces, qui in ſtagno ſunt, aut feras, quæ in Syluis circunſeptis euagẽtur, à nobis nõ poſsideri: quoniam relictæ ſint in libertate naturali: alioqui etiã ſi quis Syluã emerit, videri eum oẽs feras poſsidere quod falſum. Hæc iuriſconſultus. Qui coniectionem piſcium in piſcinam, & concluſionem ferarum in viuaria hominũ induſtria, & opera factam, nè feræ vagari poſsint, exigit, vt earum poſſeſsio fundi domino competat: & adquiſita ſit.

Ex. §. ſequenti.

1 *Princeps ſuperiorem minimè recognoſcens ius habet indicendi bellum.*
2 *Iuſtum bellum non tantum dicitur ex auctoritate indicentis: ſed & cauſa.*
3 *Iuſtum bellum eſt, quod ſit ad defenſionẽ, vel vindictam, vel punitionem.*
4 *Rebellio eſt iniuſta cauſa gerendi belli, & ini bi traduntur aliæ iniuſte belli cauſæ.*
5 *Imperator, an ſit totius mundi dominus, etiam quo ad protectionẽ? quo in loco quæſtio latiſsimè diſputatur.*
6 *Poteſtas ſpũalis, in quo à tẽporali differat?*
7 *Summus pontifex an habeat temporalem iuriſdictionem, in actu, vel in habitu.*
8 *Intellectus Bart. in. l. 1. §. per hãc. ff. de rei vendi. & ibi dominiorum diſtinctio.*
9 *Reges Hiſpaniarum immunes ſunt, & liberi à Cæſarum Imperio.*

§. Nonus.

DEcimoquintò potiſsimum à principali regula procedit diſputatio de reſtitutione rerũ, quæ a militibus bello capiuntur: quę neceſſariò illã præmittit, quod ſit bellũ iuſtum, & quæ ad belli iuſtitiã requirãtur. Nec tamen hic de bello ita longè tractabimus, vt videamur ex profeſſo rem iſtã tractãdam, & examinandã aſſumpſiſſe: ſed obiter quæ iuſtitiã belli attinẽt cõpendio quodã expediemus. Igitur præcipuè ad belli iuſtitiam primo neceſſaria eſt auctoritas principis, qui bellũ indicere poſsit. priuatus etenim, qui ſuperiorẽ habet, apud quẽ poſsit iniuriarum agere, reſq; proprias ab alio captas exigere, bellũ gerere nequit: præſertim quod principi, cuius Imperio ſubditus eſt, iniuriã facit, ſi eo inuito, vel abſque eius auctoritate bellum alteri indixerit. Habet autẽ ius indicendi bellũ princeps, qui ſuperiorem neminẽ habet in eius principatu, ſecundũ Auguſt. lib. 22. cõtra Fauſtum. cap. 74. capit. quid culpatur. 23. q. 1. Iſidorus lib. 18. Etymologiarum. & cap. 1. 23. qõ. 2. l. hoſtes. ff.

de capti. & poſtlimi. reuerſ. l. hoſtes.ff.de verb.ſignific. idem adnotarunt Diuus Thom. & Caiet.2.2. quæſt.40.artic.primo.Innocent. in cap.olim.in.1.de reſtit. ſpolia.idem & poſt alios Panorm.in cap.ſicut. de iureiuran.nume.7. gl. & ibi Doctor.in ſumma.23.q.2.Bar.in dict. l.hoſtes.numer.14. ff. decapt.& eſt communis opinio apud eos, qui hanc materiã tractauere. ac deduci tur ex traditis per Adrian.in quarto ſenten.tractat.de reſtitutione. cap. aggredior, caſus ſpeciales. & Florent.tertia parte.titu.4.capi.1. §.nono.Sylueſt.verbo,Bellum. primo. quæſtione.1.Caiet. in ſecundo Tomo opuſculorum quæſt. vlti. Maio.in quarto ſentent. diſtinct. 15. q. 20.Alfonſus à Caſtro libr.ſecundo. de iuſta hæret.punit.capit.14. Cardina.à Turre cremata in.d.c.quid culpatur.Ioan.Andr. & Docto.in ca.1.de homicid.lib.6.Io.Lignianus in tract.de bello.cap.13.gl.Bar.2. colum.& poſt eum Iuniores in.l. ex hoc iure.ff.de iuſt.& iur.Oldr.cõſ. 70. Ioan. Eckius Homilia vltim. Dñicæ tertiæ poſt Epiphaniam.ex quibus frequẽtiori eorũ ſnía ad iuſtitiam belli nõ tantũ eſt neceſſaria auctoritas eius, qui poteſt bellum indicere,ſed & iuſta indicẽdi belli cauſa: & præterea recta bellantiũ, & indicẽtium bellum intentio, vt ſanè fiat,& bellum geratur animo propulſandi iniuriam à republica,eidemque irrogatam vindicandi. Sed quia hæc vltima cauſa non pertinet ad reſtitutionem captorum in bello: cùm & ſi deſit recta bellantium intentio, nihilominus capta in bello alioqui iuſto, & in dicto ab eo, qui indicere potuit, non ex hoc ſunt reſtituẽda: quod in ſpecie notant Adrian. in dicto cap. Aggredior.Caieta. dicta quæſtione.40.articu. primo. ad finem. Maior in dict.q.20. verſi. iſtis notatis.Sylueſt.verb.bellũ.q.1. & Ioan. Eckius in dict. homilia vlti. col.4. ſiquidẽ reſtitutionis obligatio nũquam oritur à praua capientis intentione authore Tho.2.2.q.66. art. 8.verſ.ad primum alias iuſtas belli cauſas perſequemur, præter eam quæ ſemper ad iuſtitiam belli publici neceſſaria eſt, auctoritas ſcilicet principis.

Inter alias belli cauſas, quæ iuſtiſsimæ cenſeri ſolent,illa eſt omnium probatiſsima, & ad quam fere omnes, quæ tradi conſueuere referri poſſunt, quod bellum fiat ad defenſionem reipublicæ,nè ea
3 à Tyranno per vim opprimatur: item ad defenſionem propriſ imperiſ,& prouinciarum ad id pertinẽtium:quaſi fiat ad defenſionem perſonarum, & rerum.dict.capit. olim.in primo.de reſtitutione ſpoliat.l. vt vim. ff. de Iuſtitia & iure. capit.ſecundo.de homi.l.furem.ff. ad.l. Cornel. de ſicariſs.l. itaque.ff. ad.l.Aquiliã.l.tertia.titul. octauo. Part. ſeptima. atque hanc eſſe iuſtam belli cauſam fatentur Thomas & præcitati Doct. qui & idẽ eſſe

eſſe cenſent, quoties bellũ geritur ad vindicandã iniuriam iniquiſsimè illatam.quorũ ſententia probatur auctoritate Auguſtini libr.6.q. 10.q.ſuper Ioſue.iuſta,inquit, bella ſolent definiri, quę vlciſcuntur iniurias. ad idem facit, quod ſcribit poſt Azonem gl.in.l.nullus. C.de iudæ.aſſeuerans,etiã priuatũ poſſe iniuriã ſibi factã vlciſci propria auctoritate,quoties ei permiſſum nõ eſt, nec ſuppetit facultas vocandi offenſorẽ ad iudicẽ,vt per iudicẽ is cogatur iniuriã cõpenſare,& ſatisfacere iniuriam paſſo.cuius glo. meminere Feli.in dict.cap. 2. de homici.Panor.in.c.1.de iudic.num. 33. Alex.& Iaſon in.l.miles.§.qui iudicati.ff.de re iudi.tametſi in priuato Azo in ſumma eam opinionẽ intelligat verã eſſe, modo vindicta fiat abſq; occiſione,& percuſsione offenſoris: quod quidẽ moderamen in principe, qui ſuperiorem nõ habet,minimè procedit. His accedit gloſa in capitulo.ius gentium.prima diſtinct. cuius ipſe mentionẽ feci in lib.primo Variarum reſolutio.capit.1.ad finem.ex quibus conſtant duæ cauſæ iuſtæ ad bellum indicẽdum. Etenim bellum iuſtum vel eſt defenſiuũ, vel vindicatiuũ. defenſiuum vero,etiam priuatis licet abſque auctoritate ſuperioris, vel principis cum ad defenſionem ipſa iuris naturalis lex autoritatem præſtet.dict.l. vt vim.qua ratione hæc defenſionis cauſa maximè iuſtificat bellum publicum, quodq; publica autoritate fit: tametſi itidẽ & abſq; ea ex legis naturalis auctoritate poſſet bellum publicum ad defenſionem geri. quod ſatis manifeſtum eſt.

Tertia proponitur belli cauſa, cõtumacia ſeu rebellio inique recuſantis Imperium. cum ſubditi aduerſus Principem inſurgunt, nec volunt ei obedire, & ſi fuerint ab
4 illo ſæpe admoniti. hæc probatur, quia grauis iniuria Deo,& principi fit, ſi eius Imperio ſubditi reſiſtant.ad Roma.capitu.13. itaque inquit, Paulus, qui reſiſtit poteſtati, Dei ordinationi reſiſtit. Sic Dauid rex bellum mouit aduerſus Seba filium Bochri,propterea quod populum ſolicitauit, vt à Dauide rege ad ipſum deficeret. ſecundo Regum cap.20.vnde & Auguſt.dict. lib.22.contra Fauſtum capit.74.ait, aduerſus violentiã reſiſtentium, ſiue Deo,ſiue aliquo legitimo imperio iubente,gerenda ipſa bella ſuſcipiuntur à bonis: cum in eo rerum humanarum ordine inueniuntur, vbi eos vel iubere aliquid tale, vel in talibus obedire iuſtè ipſe ordo conſtringi.cap.quid culpatur.23.q. 1.idem Auguſt.q.10.ſuper Ioſue.lib. 6.quæſtio.inquit.iuſta bella ſolent definiri, quæ vlciſcuntur iniurias. ſic gens, vel ciuitas plectenda eſt, quæ vel vindicare neglexerit quod à ſuis improbe factum eſt, vel reddere, quod per iniuriam ablatum eſt.ca.dominus. 23.q.2. Hoc ipſum conſtat ex Ariſtotele libr. 7. Polit.

capi. 14. ad finẽ. vbi bellum iuſtum eſſe cenſet, vt in ſeruitutem redigãtur, quos ſeruire oportet, & vt his, qui ſeruitute digniſunt: legitimè dominemur. idem Ariſtoteles dixerat. 1. polit. cap. 5. ex noſtris Innocent. communiter receptus in dict. cap. olim. in. 1. de reſtit. ſpolia. hanc eſſe iuſtam belli cauſam opinatur: tametſi exiſtimet, potius eſſe exequutionem iuriſdictiõis, & punitionem rebellium in hoc caſu, quam bellũ, & ideo captos in eo non effici ſeruos capiẽtium. quod maximè eſt obſeruandum. Nam & idem optime adnotauit Ioan. à Terra Rubea in tract. contra rebelles. 3. parte. articul. 10. concluſ. 13. qui hanc tertiam iuſtam belli cauſam etiam tradit ex. l. amiſsione. §. qui deficiunt. ff. de capit. diminut. l. ſi quis ingenuam. §. in ciuilibus. ff. de captiuis.

Quarta cauſa huc referri poterit: cum bellum iuſtiſsimè indicitur ad repetendas res, quæ per violentiam ab hoſte detinentur: & hæc conſtat ex Auguſtino in præcitatis locis. & ſecundo Regũ. capit. 2. vbi Dauid mortuo Saule bellum geſſit cõtra Isboſeth filium Saulis, qui occupare nitebatur regnum Iſrael, quod dominus per Samuelem Prophetam tradiderat Dauidi. funtq; paſsim hac de re innumeræ exempla, cum apud fideles, tum apud ethnicos, qui bella acriter geſſere ad repetendas proprias res, quas alioqui repetere abſque iure belli minime potuiſſent. Arma, inquit apud Lucanum Cæſar, tenenti omnia dat, qui iuſta negat. Vnde & hæc cauſa ad præcedentes pertinet: cũ ſit vindicatio iniuriæ ex eo illatæ, quod res propriæ iuuito domino detineantur.

Quinta etiam ex ratione iniuriæ illatæ traditur iuſta belli cauſa cum quis alium impedit, ne per aliquã prouinciam tranſeat, etiam propriam impedientis, modo tranſitus ille innoxius futur⁹ ſit. Etenim licitum eſt tunc bellum impedienti mouere. Nam cum tranſitus innoxius, qui iure humanæ ſocietatis, debetur, negatus fuerit iuſtè, negãti bellum infertur.

Quam quidẽ cauſam probat Hiſtoria ſacra numerorũ. c. 21. quo in loco ſcriptum eſt, filios Iſrael pugnaſſe contra Seon & Og Reges Amorrhæorum propterea quod illis permittere noluerunt tranſitũ innoxium in terrã ſibi à Deo promiſſam. qua de re diuus Auguſtinus libro quarto quæſtionum. capitu. Quadrageſimoquarto. ſuper Numeros inquit, Notãdum eſt ſanè quemadmodũ iuſta bella gerebantur. innoxius enim tranſitus negebatur, qui iure humanæ ſocietatis æquiſsimo patere debebat. refertur à Gratiano in cap. vlti. 23. q. 2. tradit Ioan. Lupi. 5. parte de regno Nauarræ. §. tertio. Bartol. in. l. 1. C. de Paganis. Iaſon in. l. ex hoc iure. 2. colũ. ff. de iuſti. & iure. Albertinus in rubri. de hæret. in ſexto. quæſt. 8. num. 12. ad has ferè cauſas plures aliæ reducũtur, quas præcitati doctor. & præſertim doctiſsimus Alfonſus à Caſtro in dict. lib. ſecundo capitu. decimoquarto. diligenter congeſſere.

Hinc deniq; obſeruãdũ eſt, quid de repreſaliis, vt vulgari dictione vtar, iure reſpõdendũ ſit. Nã ſummus pontifex in ca. 1. de iniur. lib. 6. eas non omnino licitas eſſe inſinuat, dũ aſſeuerat, à iure naturali, & diuino aliquantulum diſsidere, prius tamen illud præfari oportet apud veteres morem, ac legem fuiſſe vetuſtiſsimam quidem, quia ſancitũ erat in hunc ſanc modum. Siquis violenta morte obierit: pro hoc gẽtilibus, & cognatis androlepſiæ ſunto, quo ad iudicium ſceleris, pœnaſq; ſubierint, vel necis auctores dediderint. Androlepſia vero ad tres vſque, nec eo amplius eſto. huius legis meminit Demoſthenes in oratione aduerſus Ariſtocratẽ, qui ſenſit, Androlepſiam iſtã lege permiſſam eſſe contra eos apud quos cædes facta fuerat. Iulius vero Pollux eam permiſſam fuiſſe ſcribit contra eos, qui homicidã profugũ ſuſceperint, nec eum petẽtibus dederint, nec ad criminis pœnã, nec ad vindictã, nec ipſi iuſtè punierint. vnde moris antiquiſsimi fuit, vt qui homicidium perpetraſſent, ſi cũ in externã vrbẽ profugiſſent, ad pœnã expoſtulati non dederẽtur his, ad quos facinus admiſſum, eiuſq; vltio pertinebat, vt permitteretur iniuriam paſsis pignerãdi poteſtas, quã androlepſiã Græci vocant. meminit huiuſce rei Budæus in annotationibus ad. l. aut facta. §. euentus. ff. de pœnis. quo in loco ſcribit. quas vulgo barbare dicimus repreſalias, latine dici poſſe pignerationes: quẽadmodũ, & eas appellat ſummus Pontifex in. d. c. 1. de iniuriis in. 6. vel Clarigatiões, vt viſum eſt Hermolao. Ad hũc etenim modũ repreſaliæ quotidie permittuntur, vt ſi qua ex gente latrones, aut piratæ, vel quicũq; alii homicidia, rapinas, aliaue ſcelera perpetrauerint iniuriã damnumue intulerint: nec iniuriã dãnũue paſsi potuerint ei⁹ obtinere vindictã, aut iuſtitiã conſequi apud eã rẽpublicã, cui ſceleris auctores ſubiſciuntur, & quæ eos ſuſceperit: tunc liceat iniuriam paſsis pignerationibus vti aduerſus illius reipublicæ homines: cui⁹ moris iuſtitia communi omnium cõſenſu deducitur ab auctoritate Auguſtin. q. 10. ſuper Ioſue. quem Gratianus retulit in. d. c. dñs. 23. q. 2. eiuſdẽ & nos paulò ante meminim⁹. is enim inquit ſic. gẽs, vel ciuitas plectẽda eſt, quę vindicare neglexerit, quod à ſuis improbe factũ eſt. idẽ regia. l. 4. tit. 7. part. 5. vn de pignerationes iſtæ licitæ cẽſentur iuxta quorũdã opinionẽ, quã latè examinarunt Ancha. Domi. Fran. & Iacobus de Canibus in relectione. c. 1. de iniur. in. 6. Bart. in trac. de repreſaliis. Bul. & Saly. in

Auth.omnino.C. de acti. & obligat. Innoc. in.c. olim.de resti.spo. Iaco.de Bello visu in Auth. vt nõ fiant pignerationes.Sylue.verb.represaliæ.quorũ rationibus latè per pẽsis,præsertim his,quæ latius cęteris Iacobus de Canibus tradit,ego cẽseo , non aliter represalias licitas fore, quã eo modo,quo bellũ licitũ iure naturali,& diuino,atq; humano cẽsetur.Nã à iustitia belli ad represaliarũ ius argumẽtãtur fere omnes,& maximè dũ auctoritate Diui Augustini vtuntur. vnde omnino requiritur auctoritas eius principis,qui bellũ indicere potest, & præterea causa illa , quæ secũdũ Augustinũ iustũ bellũ efficere solet:nempe quod illa respublica, ad uersus quã indicũtur pignerationes istæ neglexerit vindicare,quod à suis improbe factum fuerit.

Hinc , ni fallor, manifestum est, quod plerique hãc quæstionẽ disputãtes probare conãtur. nẽpe represalias istas,seu clarigationes nõ esse licitas , quo ad offensionẽ personarum innocentũ , & qui nullã culpam dãni illati cõtraxerunt , quasi permissum sit aliũ pro culpa alterius puniri in rebus,nõ tamẽ in personis : quod alibi à nobis disputatũ est,ætenim cũ istæ pigneratiões ad similitudinem iusti belli ex Augustino permittantur: sicuti in bello iusto nõ licet principali intẽtione,& opere innocẽtes occidere: fœminas inquã nec infantes: licet tamẽ per accidẽs:scilicet cũ aliquod oppidũ machinis,ignib⁹,& tormẽtis cõcutitur:id siquidẽ natura belli dictat , cũ aliter geri nõ possit:sic in his clarigationib⁹ publica,& iusta ĩdictis auctoritate nõ licet prĩcipali intẽtiõe personas inocẽtũ offẽdere eos occidẽdo aut percutiẽdo: quanuis liceat bona eorũ capere: permittit tñ conditio rei,quod ex accidẽti occidãtur & percutiantur innocẽtes:siquidẽ aliter pigneratiões legitime indictæ non possint per milites exerceri,nec per eos qui ius publicum pignerãdi habent: quia innocentes se & sua defendunt,vel ciuitas, quæ causa pignerationis impetitur , aliter capi non potest.hanc sane opinor esse huius controuersiæ breuẽ resolutionem cætera possunt à præcitatis autoribus longius peti.

Cæterùm non est hic prætermittendum,an Imperator Christiano rũ,iure valeat bellum indicere infidelibus, ex eo quod eidem totius orbis domino,& omnium in profanis,& temporalibus principi, parere recusant:obedientiam , quam ei præstare,& exbibere tenẽtur,per fidẽ negãtes : vel ex eo quod infideles idola colant , aut contra legẽ naturæ multa scelera committant, vel religioni Christianæ aduersentur:cuius quæstionis examini prænotanda est vera , ni fallor, etiam si maximè sit cõtrouersa, conclusio.

Imperator vtcũq; sit legitime electus,& per summũ Põtificẽ cõfirmatiõis corona insignit⁹,nec quo ad

ad dominium,nec quo ad iurisdictionẽ,aut protectionẽ,toti⁹ orbis dominus est, sed eius tantũ partis quæ Romano subdita fuit Imperio,probatur hæc cõclusiõis ipsius iuris humani,ac Cæsarei responsis. primo in.l.mercatores.C. de comerc.& mercator. dũ inquit. Cæsar,tã imperio nostro quã Persarũ Regi subiectos.quo in locofatetur Imperator,Regẽ Persarum nõ esse subditũ Romano Imperatori , & habere eũ sibi subiectos hoĩes, qui Imperio Romão minime subiecti forẽt.ad idẽ.l.secũda.C.de vet.iure enucle.l.1.C.de off.præf.prçt.Afri. & in. l. postliminiũ.in princip.ff. de captiuis. ibi inter nos , & oẽs liberos populos,regesq; moribus, & legib⁹ constitutũ. vbi mẽtio fit populorũ,qui liberi essent ab Imperio Romano.liberi autẽ hi dicũtur,q nulli⁹ alterius potestati subiecti sunt:atq; ita in ea specie popul⁹ liber is dicitur,qui subditus nõ est Romanæ ditioni.l.nõ dubito.ff.de capt. & postlimin. reuers. vt hinc manifeste pateat error eorũ,qui dicta iurisconsultorũ responsa ad factum,nõ ad ius retulere: quasi voluerint iurisconsulti libertatẽ illam Persarum à Romano Imperio in iustissimã fuisse. & de facto poti⁹ quã de iure obtinuisse.Nam legislatores nũquã de facto, sed de iure respõdere cõsueuerunt.l. mora.in prin. de vsur.glo. in.c.cõsultatiõi. de tẽpo.ordinat.nec licet profecto ita temerarie legũ verba interpretari,vt ea ad vim,& iniuriã poti⁹ quã ad ius referantur. vnde respõsionẽ istam,& doctorum interpretationem, opinor satis futilẽ. & leuem esse.

Secundò probatur eadem conclusio in. l.1. C. de summa Trinit. l.omnibus. ff. ad Trebell.l. vltim. C.de ædif. priua. quibus in locis quoties mentio fit Imperatoriæ & Romanæ iurisdictionis , relatio dirigitur & tendit in eos , qui sub Romano Imperio sunt. Quasi expresim inibi concessum sit , esse in orbe innumeras nationes, quæ liberæ sint à Romanorum , & Cæsarum Imperio , & iurisdictione, protectione vè.

Tertiò , vt alia omittam , paucis enim huius conclusionis veritas constat,licet longe , lateque fuerit à quibusdam disputata, multis ad hanc cõtrouersiam adductis, quæ vel parũ vrgeant, vel falsa sint , perstringam fortius huius assertionis probationẽ. Etenim si imperator quo ad iurisdictionẽ dominus est totius,& vniuersi orbis id non alia ratione contingit , quã quod hæc potestas à natura ipsa , vel lege diuina, aut humana, vel à Christi vicario, maximoque Pontifice tradita fuerit. nullũ autẽ ius ex his, Cæsari, aut Imperatori vniuersi orbis iurisdictionẽ tribuit: igitur Imperator non est totius orbis domin⁹. Consequens satis euidẽter cõstat. Maior verò patet: quia principibus non potest alio iure competere in

inferiores Imperium, quam aliquo ex ſuperius nominatis. Nec enim hic de populorum conſenſu tractamus: cum de eo minimè appareat, nec natura ipſa poſsit ab vniuerſi orbis populis præſtari: & præterea quia res eſt ſatis nota abſque vlla probatione quod populus liber poſsit principem ſibi eligere, & cõſtituere, cui ſe ipſum ſubmittat. minor vero probationis & collectionis pars ſequentibus inſtruitur. Natura ſiquidem ipſa inſtitutum non eſt, quod vniuerſus orbis vni principi ſubditus ſit, quod à rei difficultate deducitur. auctor enim eſt Ariſtoteles libro ſeptimo Politicorum capi. quarto. difficilè eſſe & fieri non poſſe, vt præclaris legibus regatur nimium celebris ciuitas. numerus, inquit, immenſus, nec deſcriptione vlla, nec ordine contineri poteſt. Quod ſi ciuitatem ciuium multitudine frequentem exiſtimat Ariſtoteles difficillime adminiſtrari poſſe naturali ratione: multò profectò difficilius vniuerſus orbis ab vno rectore, & principe regi poterit.

Præterea ſi à natura inſtitutum foret, vniuerſi orbis vnum eſſe principem, aliquando ab initio mundi ab vno principe fuiſſet, vniuerſus orbis rectus, & adminiſtratus. quod nunquam contigit. id etenim quod à natura inſtitutum eſt in re præſertim adeo frequenti, etiam ſi quandoque ex hominum malitia, & hominum vitio infringatur, & violetur, alicubi tamen & quandoq; ſicut lumine naturali cognitum eſt, ita & eadẽ lege ſeruatum extat.

Ad idẽ facit inſignis Diui Hieronymi locus, qui ſolet ad probationem contrariæ opinionis induci, ex epiſtola ad Ruſticũ monachum de viuendi forma. capit. in apibus. 7. q. 1. & eſt locus is primo epiſtolarum Tomo in hæc verba. in apibus princeps vnus eſt: & Grues vnam ſequuntur ordine literato. Imperator vnus: iudex vnus prouinciæ. Sic etenim legitur apud Gratianum. At apud ipſum Hieronymum ita ſcriptum eſt In apibus principes ſunt. Grues vnam ſequuntur ordine literato. &c. Nã etſi naturæ conſonum ſit, quod cu iuſlibet familiæ, & cuiuſlibet rei publicæ vnum caput cõſtituatur, ſitq; vnus rector: non tamen ita conuenit rationi naturali, quod omnium familiarum, omnium ciuitatum, & rerum publicarũ vnus ſit princeps. Nec enim omnium apum vnus, & idem eſt rex, nec omnes mundi grues vnam ſequũtur. Vnde palam eſt diui Hieronymi locum huic opinioni, quam probamus, omnino ſuffragari, & temere pro contraria parte adduci. His accedit quod ſi naturali iure totius vniuerſi orbis vnus eſſet princeps, huic tenerentur omnes lege naturæ ſubeſſe, & obedire: nec poſſet quiſquam ab eius imperio liber eſſe vlla temporis etiã longiſsimi præſcriptione, nec vlla ex alia cauſa, quæ ab ipſo iure naturali non procederet, & quæ ipſi iuri naturali derogaret: cum iura naturalia immutabilia ſint. Et tamẽ ſunt in orbe principes, qui Imperatori, & Cęſari vtcũq; maximo non ſubmittantur, imo iuſtiſsimè ab eo immunes, & liberi ſũt: quod ſtatim probabitur: ergo iure naturali, & ab ipſa natura non eſt Imperatori conceſſa totius orbis iuriſdictio. nec conueniens foret, vt eã vnus princeps haberet ob difficilimam reipublicæ adminiſtratiõem.

Ex diuino iure plura teſtimonia ab his, qui tenuerunt contrariam ſententiam, citantur, quibus minimè probatur ea opinio. & primo dum Lucæ. 22. ſcriptum eſt. Ecce duo gladij. hic etenim non ſignificatur, quod vnus princeps, & ſic Imperator ſit à Deo vniuerſo orbi in temporalibus conſtitutus: ſed quod ſint duæ poteſtates in orbe: vna ſpiritualis, altera temporalis. ſicuti & Geneſis. 1. fecit Deus duo luminaria magna, luminare maius, & luminare minus. Quem locum Romanus Pontifex in capitulo, ſolitæ. de maiorit. & obedien. rem iſtam pertractans ita interpretatur, vt eam Dei inſtitutionem referat, ad duas dignitates: pontificalem quidem. & regalem: id eſt ſpiritualem poteſtatem, & temporalem. quod ſatis ibidem exponitur. Nec temporalem poteſtatem expreſsit Pontifex ſub nomine Imperatoris, ſed Regis: non quod ſit æqualis poteſtas regia poteſtati Imperatoriæ: nam Imperator dignitate regem præcellit: ſed quia & rex poteſt habere eandem temporalem poteſtatem, ſicut Imperator. Idem probat Romanus pontifex elegãter, dum in eodem capite ſcribit, Imperatorem poteſtatem temporalem, & præcellentem habere, ac in ea præcellere illos duntaxat, qui ab eo ſuſcipiunt temporalia. igitur eſt Pontificis ſummia auctoritas, quæ probat, Imperatorem non eſſe totius, & vniuerſi orbis monarcham.

Secundò adducitur ex lege diuina locus capi. 2. Lucæ. Exiſt, inquit, edictum à Cæſare Auguſto, vt deſcriberetur vniuerſus orbis. à quo conantur colligere partis contrariæ defenſores, Cæſarem Auguſtũ lege diuina habuiſſe principatum in vniuerſum orbem. ſed quãtum valeat iſthæc collectio, ipſi viderint. Ego vero non arbitror inibi probari eorum ſententiam. Quia euangeliſta hiſtoriam refert veriſsimam quidẽ, & quod eo anno contigit, enarrauit: non tamen refert dñm redemptorẽ humani generis Ieſum Chriſtum edictum illud auctoritate diuina ſtabiliſſe. Præſertim quod etſi edictum illud diuina auctoritate probaretur, non exiſt in vniuerſum orbẽ, quemadmodum falſo argumentantur quidam: ſed in vniuerſum orbem Romanũ & in eam orbis partem, quę

Romano Imperio ſuberat. ſiquidē certiſsimum eſt edictum illud in Perſas, Parthos, & Indos minimè exiſſe: cum hi tunc ditionis Romanæ non forēt. Eadem ratione interpretatio conſtat ad legem, deprecatio. ff. ad. l. Rhodi. de iact. l. bene à Zenone. C. de quadri. præſcrip. & ad alias mille iuriſconſultorum, & legumlatorū autoritates, ſi quæ ſunt, quibus palā ſcriptum ſit, Imperatorem, dominum mundi eſſe. Nam id intelligēdum eſt, quo ad eam mundi partem, quæ Romano Imperio ſuberat. Neq; enim diuus Antonius, cuius epiſtola à iuriſcōſulto refertur in dic. l. deprecatio. cum aſſeruiret profeſſus eſt: ſe eſſe mundi dñm, de vniuerſo orbe intellexit: quatenus is Indos, Parthos, & Perſas, Tartaros, aliasq; tunc incognitas ad occidentem, & meridiē gentes, & prouincias cōtinebat. mera quidē inſania eſt hūc ſenſum Imperatoris reſpōſo aptare, qui ab eo omnino alienꝰ eſt: ſed de ea parte mundi intellexit, quæ eius Imperio ſubdita erat. ſic & orbis Romanus apud Marcellinum libro. 16. & Spartianum, ac Lampridium dicitur ea mundi pars, quæ ad Romanam ditionem pertinet: atq; ita probari, & legendum fore apud iuriſconſultum in leg. in orbe Romano. ff. de ſtatu homi. contendit Andr. Alciatus libr. 2. diſpunctio. capit. 21. Nam & AEgeſippus lib. 2. De excidio Hieroſolymitano. c. 12. de Chriſtiana lege, inquit. Nec vlla natio Romani orbis remanſerit, quæ cultus eius expers relinqueretur. idem capit. 9. dixerat cum orbē iam Romanum Ieſu diſcipuli, repleuerint. qui & ibidem ſcribit orbem terrarum, orbē Romanum appellari, quia ferè omnes gentes Romanis ſuberant. His accedit quod Diuus Auguſtinus ſcribit lib. 2. de conſenſu Euangeliſtarum capi. 25. aſſeuerās, ciuitatem Romanam dici vniuerſum regnū in tot ciuitatibus conſtitutum. tradit & alia Briſſonius in lib. de verbo. ſignific. dictione. Roma. Sic & illud Danielis capitul. ſecundo. ad Nabucdonoſor. Tu rex regum es, & Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriam dedit tibi: & omnia in quibus habitant filiꝰ hominū, & beſtiæ agri, volucres quoq; cæli, dedit in manu tua, & ſub ditione tua vniuerſa cōſtituit, non ſunt referēda ad vniuerſi orbis principatum, nec imperium: ſed ad reges principes, & prouincias, quę Chaldæorum imperio parebāt. Nā reliquæ mundi gētes, & prouinciæ minimè ſuberāt Imperio Nabucdonoſor ſecundū Nicolai Lyrani & doctiſsimorū, ac catholicorū virorū interpretationē. Quibus mirè ſuffragatur Hieronymus in Eſaiam cap. 13. Mœdorum, inquit, atque Perſarum deſcribitur impetus, quod multis ſecum auxiliſs congregatis, domino eorum exercitum præcedente ad vaſtitatem veniant Babylonis, & Chaldæorum

dæorum, vt diſperdant omnem terram: non quod totum orbem vaſtauerint, ſed omnem terram Babylonis, & Chaldæorum. Idioma eſt enim Sacræ ſcripturæ, vt omnem terrā illius ſignificet prouinciæ, de qua ſermo eſt. quod quidam non intelligēntes ad omniū terrarum ſubuerſionem trahunt. Hæc Hieronymus.

Tertiò à iure diuino proferūtur ad conſtituendā vniuerſi orbis iuriſdictionē in ipſo Imperatore teſtimonia plura, quibus videtur, Ieſum Chriſtū Romanorū, & Cæſarū Imperiū veluti iuſtiſsimū probaſſe: qualia ſunt, quę ſūt Cæſaris, reddite Cæſari. Lucæ. 20. Matthæi 22. Marci. 12. & illud. Non haberes poteſtatē aduerſū me vllā, niſi tibi datū eſſet deſuper. Ioan. capit. 19. verū hæc duo loca præterquā quod penitiorē ſenſum habent, ad quæſtionē iſtam vniuerſi orbis, eiuſq; iuriſdictionis Cæſari conuenientis parum vrgent. Nam dum Ieſus humani generis redēptor cenſum iuſsit reddi Cæſari, ſub perſona, & nomine Cæſaris, quēlibet iuſtum principē, & reipublicæ rectorem intellexit, cui tributum, & cēſum dari cenſuit, ac præcepit, vt rē principi debitā in mercedem, & ſtipendium laboris per principem impenſi circa cōmunitatis, & reipublicæ adminiſtrationem: quemadmodum explicat Diuus Paulus ad Roma. cap. 13. non tamen ex hoc Chriſtus approbauit, iuſtūve eſſe definiuit Imperiū Cæſaris, qui forſan tyrānide potius quā iure rem publicam occupauerat. ſed tandē vtcunq; ſit, etiā ſi cōſtituamus Romanorū Imperiū iuſtiſsimum fuiſſe, ac Deum ob eorū egregias virtutes permiſiſſe in mercedem temporalem Imperium illud augeri: quod probare nitūtur Diuus Auguſtinus de ciuita. libr. 5. capit. 12. & 15. diuus Thomas libro. 3. de regim. princip. latiſsimè Anto. de Roſellis in tractat. de conciliſs. folio. 96. non inde apparet iuſta fuiſſe Cæſarum Imperia: quorum plures ita per iniuriam, & tyrannidem rem publicam ſunt adepti, vt nihil vnquam iniurius, & iniquius excogitari poterit. Quod ſi & illud fateri quiſquā velit nō tantum Romanæ reipublicæ Imperium iuſtiſsimum fuiſſe, ſed & Cæſarum principatū non tyrannide, ſed iure obtinuiſſe: profectò apparet, nec populum Romanum nec Cæſarē, vniuerſi orbis Imperium, & iuriſdictionem habuiſſe: nec enim Populus Romanus habuit Imperium in Indos, nec in eas nationes, quæ nunc ad occidētem & meridiem à noſtris ſunt maximis laboribus, Deo duce in Chriſtianæ religiōis cognitionem deductæ. quo fit, vt etiam ſi concedamus Ieſum Chriſtum, Romanorum, & Cæſaris Imperium probaſſe, ac iuſtiſsimum eſſe definiſſe, ea quidem probatio ad ea pertinet, quæ tunc Romanorum principes obtinebant: non quidem

ad

ad alia,quæ nec iuſtis titulis, nec vl la occupatiõe adquiſierãt: alienaq; à Romano principe omnino erat.

Alter autem locus Ioan.19.quanuis in hunc ſenſum accipiẽdus ſit, illud quidẽ dictat, principũ poteſtatem à Deo deriuari,& ab ipſa diuina maieſtate principibus concedi.Prouerbiorũ cap1.8. Per me Reges regnãt.Et ad Roma.ca.13.non eſt poteſtas niſi à Deo. non tamen inde conſtat, à Deo vnius principis Imperio totum orbem ſubditum fuiſſe. ecce igitur quam parũ conducant diuinarũ ſcripturarum teſtimonia ad comprobationem eius opinionis,quæ aſſeuerat, Imperatorem totius, & vniuerſi orbis dñm eſſe,inq; vniuerſum orbẽ Imperiũ,& iuriſdictionem habere.

Quartò,ratione quadam à iure diuino in fauorẽ contrariæ cõcluſionis ita quidã argumẽtantur,in hũc ſanè modũ.iure diuino vtraq; poteſtas ſpiritualis,& tẽporalis inſtituta eſt: poteſtas vero ſpũalis quo ad totum,& vniuerſum orbẽ lege diuina ab ipſo ſaluatore vni tantũ cõmiſſa eſt:ergo & temporalis eodem iure vni principi eſt delegata. Hæc vero argumentatio maximè peccat:cum diſpar ſit vtriuſq; poteſtatis ius quantum ad hoc. ſiquidẽ tota, & ſuprema poteſtas eccleſiaſtica atq; ſpirirualis nõ eſt immediatè in tota republica Chriſtiana: ſed data eſt à Deo immediatè cuidam certæ perſonæ, nẽpe Petro,& eius ſucceſſoribus, qui primatum obtinent in eccleſiaſtica republica: & quibus immediatè à Chriſto poteſtas iuriſdictionis data eſt ſupra totam ipſam rempublicã chriſtianã.quod latiſsimè probarunt Cardi.à Turre Cremat.libr.2. de eccleſia.cap.54.cum ſequentibus. Caiet. in opuſculo de primat.Romanę eccleſ.aliſq; viri catholici & doctiſſimi,qui hac ætate de primatu Petri ſcripſerunt, præſertim Ioannes Echius libro. de primat. Petri. & Albertus Pighius libr. tertio &.4. de eccleſi. Hierar.patet hoc ipſum Ioan.vltimo. paſce oues meas. Nã quod refertur à Gratiano in capit. in nouo.21.diſtin. ex Anacleto Epiſtola. 2. ad epiſcopos Italiæ. Apoſtolos ſcilicet parem cum Petro à Chriſto honorem, & poteſtatem in vniuerſum orbẽ accepiſſe: eoſque Petrum ſibi principẽ elegiſſe: minimè his refragatur:etenim iuxta catholicorũ virorum auctoritates,& cõmunẽ omniũ traditionẽ, Apoſtoli parẽ ab ipſo domino Ieſu cũ Petro poteſtatem ordinis, & iuriſdictionis acceperũt, ita quidẽ, vt quilibet Apoſtolorũ æqualem cũ Petro habuerit poteſtatẽ ab ipſo deo in totũ orbẽ, & ad oẽs actus quos Petrus agere poterat. Ioã. 20. accipe ſpiritum ſanctum.quorum remiſeritis peccata, remittãtur eis: quorum retinueritis,retenta erunt, & cap.18. apud Matthæũ. quæcũq; ligaueritis ſuper terrã, ligata erunt & in cœlis.vñ Apoſtoli à Chriſto Ieſu poteſtatẽ dimittẽdi pctã, & iuriſdi-

riſdictionẽ ad diſcernendas iudicia rias cauſas acceperũt. Sed tñ eã poteſtatẽ habuerũt à Petro, vt corũ capiti ſubordinatã, & ſubiectã.Petrus aũt ab ipſo deo habuit ſupremã illã poteſtatẽ, & præcellẽtẽ ſupra oẽs alios Apoſtolos, tãquã eorum princeps ab eis Ieſu Chriſti immediatam electionem ſequutis,& Petri Primatum profitentibus ex diuina inſtitutione, ad eius vſum ſedulo admiſſus.quę quidẽ præcellẽs poteſtas ſuper oẽs alios Apoſtolos nulli alteri Apoſtolorum data fuit.& ideo eorũ poteſtas in hunc ſenſum à Petro deriuatur: licet à Chro fuerit eis data.ſic denicq; eſt intelligẽda Anacleti rñſio quẽadmodũ præcitati Doct. frequẽtiori ſuffragio adnotarũt:& Io. Maior.ĩ 4.ſent.d.24.q.3.Io.Lupi.de reg.Naua. 2.parte.§.3.Selua.de bñſi.1.parte.q.4.ex quib9 apparet poteſtatẽ à Chro Ieſu quo ad ſpiritualia datã fuiſſe Petro,vt principi, & cæteris Apoſtolis, immediate quidẽ,ſed tñ ſubordinatã diſpoſitiõi Petri apoſtolorũ principis:atq; ita aliorũ Apoſtolorũ poteſtatẽ,hac ex parte dici deriuatã fuiſſe à Petro eoq; mediatore datã à Chro Ieſu.ſic inquit Anacletus. ca. ſacroſancta.22.diſt. inter beatos apoſtolos quædã fuit diſcretio poteſtatis.& licet oẽs eſſent Apoſtoli,Petro tñ à dño conceſſum eſt,& ipſi inter ſe voluerũt id ipſum,vt reliquis oĩb9 præeſſet Apoſtolis.ad idẽ tex. ĩ.c.loquitur. 24.q.1.&.c.dñs.19.diſt.Nec vere dici põt, hãc poteſtatẽ ſpiritualẽ penes totã chriſtianã Rẽpublicã eſſe immediate. quod manifeſtũ eſt ea rõne: quia cũ hæc poteſtas ſupernaturalis ſit,tẽdatq; ĩ finẽ ſupernaturalẽ, nõ põt ab humana republica,nec ab humanis viribus deriuari:ſed oportet fateri, eã à Deo datã lege diuina Petro & apoſtolis ſicuti ex euãgeliſtarũ teſtimoniis conſtat. At tẽporalis poteſtas tota, & ſuprema penes ipsã rẽpublicã eſt. idcirco is erit ſummus princeps tẽporalis, omnibuſq; ſuperior toto inorbe,quẽ ipſa reſpublica totius orbis elegerit,& cõſtituerit.Quod diſcrimẽ inter Chriſtianã ſpiritualẽ poteſtatẽ, & temporalẽ exponit optime Caie.c.1.tract.2. de poteſt. Papę,& cõcilij.&.2.2.q.1.ar. 10. rurſus idẽ Caie.2.part.Apologiæ. c.2. 9.&.c.10.verſi. ad ſecũdã confirmationẽ.Huic aũt poteſtati tẽporali, quæ circa totũ ipſum orbem apud totius orbis rẽpublicam extat à natura ipſa, dñs Ieſus nullũ principẽ diuina lege præfecit, ſed tãtũ ſignificauit eſſe in orbe temporalẽ poteſtatẽ diſtinctã ab ſpirituali.Hac igitur rõne probatur, iure diuino nõ eſſe Cæſarẽ,nec Imperatorem vniuerſo orbi prefectũ ab ipſo deo. Alioquiſi qs cõtẽdat ab ipſo deo lege diuina cõmiſſam eſſe totĩ9 orbis tẽporalẽ iuriſdictionẽ imperatori,eo modo, quo eſt ſpiritualis cõmiſſa Papæ:is plane neceſſario fatebitur,nec vllo tẽporis ſpacio, nec conſenſu, & pacto cum ipſo

Cæſare

Cæsare inito, nec vllo priuilegio, alia ve causa quenquam posse eximi à iurisdictione Imperatoris: sicut nec potest eximi à iurisdictione summi Pōtificis, quod falsum esse, manifesti iuris est, & paulo post tradetur. ergo satis ex prænotatis deducitur, summam vniuersi orbis iurisdictionem, & potestatem nec iure naturali, nec diuino Imperatori datam esse.

Iure autem humano palam est non posse quæstionem istam diffiniri. siquidem iure humano non aliter potest dari totius orbis iurisdictio, aut potestas vni principi & sic Imperatori, quàm si totius orbis respublica in eum vt principem, & rectorem consenserit. Nã quod leges humanæ diffinierint, Imperatorem vniuersi orbis Principem esse, etsi in hunc sensum accipiantur, vel sunt declarationes iuris naturalis, & diuini, de quib⁹ iam satis disputatum est, nullam huic controuersiæ diffinitionem dedisse: cum ex eis non appareat, Imperatorem totius orbis Imperium, & iurisdictionem habere. Idcirco leges humanæ sæculares possent in hoc errare. missam enim facio ecclesiæ auctoritatem, nam eius nulla extat hac de re declaratio: nec id vnquã ecclesia diffiniuit. vel sunt inquã, Cæsareæ leges, non quidem declarationem tractantes, sed statuentes, totius & vniuersi orbis principatum, iurisdictionem, & profectionem ad Cæsarem pertinere: & tũc profecto parum hæ leges auctoritatis haberent penes eos, qui existimant se liberos esse à Cæsarum Imperio. qua obsecro ratione poterit Hispaniarum lex statuere quis futurus sit Gallorum rex? lex enim nullam vim habet in eos, qui legislatoris Imperio subditi non sunt, lege. de quibus. ff. de legib. capitulo secundo. de constitu. in 6. leg. vltima. ff. de iur. omniũ iud. sic deniq; Romanorum lex nõ potest æquo iure sancire, totius & vniuersi orbis Imperium ad Cæsarem pertinere: cum ipsa Romanorum respublica non habeat iurisdictionem in totum orbem, & ideo nec habet auctoritatem ferendi leges in eas gẽtes, quæ Imperio Romano adhuc subditæ nõ sunt. Quam ob rem necessarium est, aliũde quam ex lege humana probare, Imperatorem totius mundi dominum esse, & in eum iurisdictionem habere.

Vltimo, qui probare conantur Imperatorem in totum orbem iurisdictionem, & Imperium habere, id ab autoritate Romani Pontificis deducere tentant, asseuerantes, Romanum pontificem habentem spiritualem, & temporalem iurisdictionem in vniuersum orbem, temporalem in Imperatorem transtulisse. Et ideo ex translatione Romani Pontificis Cæsar habet in vniuersum orbem iurisdictionem temporalem

lem. Quantum hæc ratio valeat hi viderint, qui ei plurimum innituntur. ego sanè & si videam maximè cõtrouersum esse, an Romanus Pontifex habeat temporalem iurisdictionem, opinor tamen, vt cunq; sit, Romanum Pontificem habere iurisdictionem in eos, qui Christianam religionem fuerint professi, & ex eo sub ecclesia Catholica contineantur, cui quidem ecclesiæ ab ipso Deo præfectus constituitur Romanus Pontifex, quippequi eius vicarius sit. in eos vero, qui nondum catholicam fidem per baptismum susceperc, ius habet summus Pontifex prædicandi legem Euangelicam, non tamen iurisdictionem nec spiritualem, nec temporalem: nisi ea ex parte, qua earum vsus necessarius sit, ne Christianæ religioni iniuria ab infidelibus fiat, de his etenim, qui foris sunt, nihil ad nos. pri. ad Corinthios capit. 5. capi. omnis Christianus. 11. quæstione. 3. capitulo. multi. 2. quæstione. pri. capitulo. Gaudemus. de diuortio. capitulo. 1. de homici. in. 6. traditur in capitulo. 1. de constit. ergo summus Pontifex non potest in Imperatorem transferre aliam in vniuersum orbem temporalem iurisdictionem, quàm ipse habeat. præsertim quod omnino certum non est, summum Pontificem temporalem iurisdictionem habere in habitu, nec actu eo modo, quo tẽporalis potestas ab spirituali distincta est, & regibus, ac principibus, etiam iure diuino competit. Qua de re tractat eleganter Ioan. à Turre Cremata libro. 2. de ecclesia. capitulo. 113. cum. 4. sequentibus. ex cuius disputatione vera constat huiusce quæstionis resolutio, vt salua semper ecclesiæ catholicæ definitione, constituamus, Romanum pontificem nec actu, nec habitu vniuersi orbis, nec in ipsos quidem Christianos temporalem iurisdictionem habere, nisi quatenus ea necessaria sit ad spiritualis iurisdictionis, & potestatis, vtiliorem, & faciliorem vsum. in hanc vero resolutionem tendunt quæ diligentissimè tradit præceptor meus ornatissimus Martinus Azpilcueta in cap. nouit. de iudici. notabi. 3. à frequentiori doctorum opinione discedens. Hæc quidem conclusio probatur ex autoritatibus, & rationibus, quæ ad hanc disputationem vtrinq; adduci solent. vnde aliquot inferuntur.

7

Primum, an verum sit quod frequentiori nostratum calculo probatum est: nempe summum Pontificem etiam temporalem in toto Christiano orbe iurisdictionem, & potestatẽ immediate à deo sibi cõmissã habere, habitu quidẽ: cum eius vsum, & exercitiũ in Imperatorẽ transtulerit. quã sententiã tenuerunt glo. in ca. nouit. de iudic. & in. c. cãm quæ. in. 2. qui filij sint legit. quas vbiq; Doc. sequũtur, & præsertim Alex. in. c. quoniã. 1. d. et in cap.

in cap. cũ ad verum. 95. dist. Oldra. consi. 81. Florent. 3. part. tit. 26. capi. 4. §. 17. Ancha. in capit. 11. de cõstit. 3. col. in rep. Ioann. Lupi in tracta. de regno Naua. 2. part. §. 6. Bart. in l. 1. §. 1. ff. de requir. reis. dicens contrariam opiniõem esse hæreticam: omnium latissimè Aluarus Pelagius libr. 1. de planctu eccles. artic. 37. Albert. Pighius in libr. 5. de eccles. Hierarchia. Iacobatius in libr. 1. de concilio. artic. 8. AEgidius à Bellamera in capit. solitæ. num. 10. de maio. & obed. & in dicto cap. nouit. num. 9. & sequentibus. Augustinus de Anchona de potest. eccles. q. 6. articu. 1. & sequentibus. ac rursus. q. 39. artic. 1. quam itidem opinionem prohabilem esse apparet ex his, quæ tradit Iacobus Almain in tract. de potest. eccles iast. & secul. parte. 1. vbi cap. 9. plura pro hac parte adducit: & esse opinionem istam communem canonistarum fatetur Deti. in dict. cap. Nouit. de iudi. Abb. in cap. si duobus. de appellat. §. denique. & Castaldus in tracta. de imperat. q. 50. hæc etenim sententia vera est in hũc sensum, vt Papa vere habeat potestatem temporalem, etiam supra ipsum imperatorem quatenꝰ ea vtilis, & necessaria sit ad ecclesiæ cahtolicæ regimen, & spiritualis potestatis vsum: non quidem aliter. Quamob rem hæc potestas potius erit spiritualis, quam temporalis sicsane sunt intelligendi tex. in cap. 1. de homi. in. 6. & in capitu. per venerabilem. qui filii sint legit. & alii plures, quibus probatur, summum Pontificem posse quandoque exercere temporalem iurisdictionem. id etenim procedit quoties eius vsus vtilis, & necessarius est ad quietem ecclesiæ, & spiritualem iurisdictionem: ac tunc adhuc Papa spirituali potestate vtitur. Non me latet, hunc sensum alienũ esse à plerisq, qui in fauorem Romani pontificis prę citatam opinionem probare conati sunt: sed tamen eum referendũ esse censui ad hunc finem, vt eorũ sententiam defendi aliquo pacto valeat.

Secundo ex his constat qualiter sit accipiendum, quod post alios maximo conatu defendere conatur Antoni. de Rosellis in tracta. de potest. Pap. & Imperat. in prin. scribens. Papam nullam habere ex summi pontificatus officio iurisdictioné temporalem, nec actu, nec habitu, nec eam in Imperatorem trãstulisse: sed eã penes ipsum Cæsarem esse: vt distinctã à potestate spirituali: nam & idem late tradit Almain. in dict. tract. de potesta. eccles. & laica. est etenim id intelligendum ita quidem, vt potestas temporalis sit distincta ab spirituali penes ipsum Imperatorem, & principes seculares, habita denicq ab ipso deo, reipublicæ electione, & consensu populorum intercedentibus, & mediatoribus: quæ tamen quo ad spiritualis potestatis

testatis vsum, & regimen, atq; administrationem subdita est Romano Pontifici: qui & ea quandoq; vti potest: tunc scilicet cum Christianæ reipublicæ id fuerit conueniens: quemadmodum probatur in dict. cap. Nouit. & in dict. capit. causam quę. & aliis plerisque iuris Canonici locis, quibus expresim cautum est, has iurisdictiones distinctas esse regulariter.

Tertiò hinc colligitur verus sensus cõstitutionis. vnam sanctam. inter extrauagan. communes. titu. de maio. & obediẽ. qua Romanus Pontifex profitetur, vtrunque gladium, vtranq; potestatem spiritualem scilicet, & temporalem esse penes Romanum Pontificem: ac Petro à Christo datam fuisse. Id profectò eam interpretatiõem habet, vt vtraq; potestas sit in ecclesia vterq; gladius sit datus Petro, & Romanis Pontificibus in hunc finem, quod temporalis existens penes seculares principes spirituali ministret, subseruiat, subordinetur, & subditus sit, vnde inibi inquit Papa, temporalem gladium per principes, & Reges exercendum est pro ecclesia. Nec tamen ex hoc necessario infertur, Romanum pontificem à Deo habuisse potestatem temporalem eo modo, quo à seculari principe exercetur: sed verè eam habuit Papa à Christo Iesu vt subditam, & subordinatam potestati spirituali, vtq; ea possit vti quoties necessaria sit, aut vtilis spiritualis iurisdictionis exercitio.

Quartò planè inde colligitur, nimis audacter Barto. in dicta lege prima. §. 1. ff. de requir. reis. dixisse contrariam opinionem communi sententiæ hæreticam esse. hoc etenim falsum est. nec enim Bartolus videtur rectè itellexisse quid sit hæresis, dum ita propere viros doctissimos hac nota dignos esse censuit. sic & Anton. à Rosellis in dict. tract. de potesta. pap. & Imperator. folio. 8. §. Ne prolixius: itidem errauit scribens, Hæreticũ esse asserere Romanum Pontificẽ temporalem potestatem à Deo habuisse, & habere, eamq; imperatori tradere. Modestius enim fecissent hi doctores, si hæresis nomen & notam ecclesiæ diffinitioni relinquerent. siquidem etsi opinio communis falsa censeri possit, hæretica tamen dici donec ab ecclesia contrarium fuerit diffinitum absq; temeritatis nota minimè valet. sic & Ioan. Lignianus, quem Bellamera refert in dict. capit. Nouit. numer. 18. existimans ab ecclesia communem sententiam probatam & diffinitione explicitã fuisse censet, contrariam opinionem hæreticam esse. idẽ inibi probat ipse AEgidius à Bellamera. vterq; tamen fallitur cum Barto. Hactenus etenim nihil certum in hac controuersia ecclesia catholica definiuit: propterea q; disputationi locus est, absque vlla hæreseos suspicione.

quod & in hac ſpecie tradit Marti. ab Azpilcueta in dict.capit.Nouit. 3.nota.pa.86.ſed & aduerſus cõmunẽ tenuerũt indiſtinctè glo.in cap. quoniã.10.diſt.Anton.à Roſellis in dict.tracta.Card.in dicto capi.nouit.Bald.in rub.ff.2.col.Albe. in lege. cunctos populos.num.19.C.de ſum.trini.& in lege,bene à Zenone.nu.16.C.de quadri.præſcrip.Almain in tract.de poteſt.eccleſi. Io. Maior in.4.ſent.diſt.24.q.3.

His tandem, ni fallor, probatur concluſio, qua conſtanter aſſerimus,imperatorem non eſſe totius mũdi dominũ etiam quo ad iuriſdictionem, & protectionẽ. cuius ſententiæ auctores fuere Cardi. à Turrecremat,in dict.cap. in apib⁹. col.1.&.2.Petrus & Ioan. Faber in lege pri.C. de ſumma trinita. & in dict.l.bene à Zenone.Alber.num. 15.& Fulgoſi.in dicta. leg.1. Oldra. Conſil.69. Ioan.Igneus in quæſtione,an rex Franciæ recognoſcat Imperatorem. latè Chaſſanæ. in catalogo Glori.mundi.5.parte cõſiderat.28.Alciat. in dict.l.1.quorũ opinio verior eſt:eamq; poſt hui⁹ operis primã editionẽ multis ratiõib⁹ probatã legi apud Dominic. Soto lib.4.de iuſtit.& iur.q.4.artic.2.tametſi cõtrariã tenuerũt gl. in dict. l.bene à Zenone.& in.c.per venerabilem.qui filij ſint legit. & in capi. venerabilẽ.de elect.& vbiq; Doct. cõmuniter eandem opinionem ſequuntur: quorum Ioan. Igne. & Chaſſanæ. meminere. eſt etenim apud Canoniſtas, & iuris ciuilis profeſſores hæc receptiſsima ſententia,quam etiam Barto. tenet in l.1.§.per hanc.ff.de rei vendica.in.l. hoſtes.colũ.2.ff.de capti. in proœmio.ff.in extrauaganti ad reprimẽ dam. verbo. totius orbis. & alibi ſæpiſsimè: maximè idem Bartol. Paul.Bal.& Saly. in dicta.l.1. & ibi Iaſon. C. de ſumma trinitate. Et Caſtaldus in tract. de imperat. qõ. 52.vbi ex pluribus hanc eſſe communem opinionem fatetur.

Hinc infertur grauiter errare Bartol. in dicta.l.hoſtes. nume.7. dum is cenſet hæreticum fortaſsis eſſe, aſſeuerare imperatorem non eſſe totius mundi dominum. etenim vt paulò antè dicebam,parum aduertit Bartol. quid ſit hæreſis, quæ ue ſit hæretica aſſertio.cum etſi falſa ſit concluſio, quæ dictat, imperatorem etiam quo ad protectionem non eſſe totius mundi dominum,quod negamus,hæretica certè non eſt:ſiquidem nec eſt contraria manifeſtè catholicæ fidei, nec definitioni Sanctæ matris Eccleſiæ.quod idem ferè ſignificat.

Item & ex his deducitur intellectus eorum,quæ Bartol. ſcribit in dicto.§.per hanc & in dict.verbo, 8 totius orbis. quibus in locis Bart. cenſet, imperatorem verè eſſe totius mundi dñm, & propriè quo ad verũ dñium,non tantũ quo ad protectionem,& iuriſdictionem, ſunt quidẽ diſtinguẽda tria dñia, quorũ quodlibet ab altero differt. dñium

dñium iuriſdictiõis: dñium locorum pertinẽtiũ ad vniuerſitatem iure vniuerſitatis:dñium particulare,quod pertinet priuatis perſonis,dñium iuriſdictionis, & protectionis,perſonæ eam iuriſdictionẽ habenti cohæret.ſicq; habens iuriſdictionem in prouinciã, dñs illius prouinciæ eſt.dñium locorũ pertinentium adv niuerſitatem,eſt dominium ipſius vniuerſitatis,quod poteſt contingere abſq; iuriſdictione,circa alicuius Caſtri,ciuitatis,& prouinciæ territorium, & eius terminos.hoc vero penes ipſam vniuerſitatem eſt, eiuſque rectorem: nec repugnat dominio particulari priuatorum,qui poſſunt habere intra hoc dominiũ vniuerſale dominium particulare agrorũ quorundam,& prædiorum, quod dominium,& à dominio iuriſdictionis,& à dñio vniuerſali diſtinguitur: & tamen comprehendit dominium,quod vniuerſitas adſimilitudinem priuatorũ habere poteſt in aliquot locis,& rebus.põt enim domus,aut vinea ad ciuitatẽ pertinere iure codẽ,quo ad priuati dominium ſpectat. quod eleganter explicat Soci.in.l.1.nu.27.ff. de adquir.poſſ.idẽ cõſ.15.expreſsius cõſi. 95.col.4.lib.3.deducitur idem à regiſs conſtitutionibus.l.10.titulo.29. part.2.l.4.5.&.9.tit.28.part.3. His ſuffragatur Seneca lib.7. de beneficiſs ſcribens,omnia regẽ poſsidere imperio:ſingulos dominio. ſic deniq; ſi Bar.intellexit, imperatorẽ eſſe totius mundi dominũ primo dominio,præmiſſa cõi doctorũ opinione,palam eſt,verum dixiſſe. itẽ ſi de dñio ſecũdo ſenſit adhuc eius aſſertio vera eſt:quatenus imperator rector eſt cõitatis,ſeu vniuerſitatis:nã & hac ratione vr̃ quod is habeat dñium rerum pertinentiũ ad vniuerſitatem, vt cõmunitatẽ ſaltem ratione adminiſtrationis. quod ſi Bartol. de tertio dominio intellexit, planè eius opinio adeò falſa eſt, vt à nemine iure defendi valeat.atq; ita ego exiſtimo Bartolum de hoc tertio dominio minimè ſenſiſſe,dum ſcripſit imperatorem verè eſſe totius mundi dñm.

Poſtremò ex prænotatis apparet iuſtiſsimè poſſe aliquot Chriſtiani orbis principes immunes eſſe à ſuprema imperatoris iuriſdictione. Nam vt Regẽ Gallorũ prætermit- 9 tamus,de quo ab aliſs ſatis tractatũ eſt,conſtat Hiſpaniarũ reges ab imperatoris iuriſdictione liberos, & exẽptos eſſe,vel ex ea rõne, quod, Hiſpanias maxima reipublicæ infelicitate ab Arabib⁹ occupatas, ipſi Hiſpaniarum reges abſque vllo Cęſarum auxilio,immẽſis laboribus, periculis, & impenſis,effuſo per ſeptingẽtos annos proprio & ſubditorum ſanguine,à Chriſtianæ religionis hoſtibus liberauerint, & exemerint. vnde meritò à Cæſarum imperio, quo in hiſce laboribus deſtituti fuere, cenſentur exempti. gloſſa in capitul. Adrianus.63.diſtinct.Oldra.in conſil.69.

probat tex. vbi glos. in capitu. & si necesse. de donat. inter vir. & vxo. tenent Ioan. Lupi in introductione ad repet. de donationi. numero. 18. Gaspar Lusita. in lege. imperiũ. ff. de iurisd. omn. iud. Folio. 7. plura ex hoc inferentes. sensit prędictam rationem regia. l. 18. titulo. 5. parti. prima. cui & alia ratio addi solet, quod ab Honorio imperatore fuerit Hispania libera & immunis à Cæsarũ imperio donata Gotthis: quemadmodum in hac specie tradit Ioan. Lupi de regno Naua. parte. 6. §. 4. & de benefi. vacantibus in curia. §. 8. qui scribit Honoriũ Alarico Gothorum regi Gallias, & Hispanias, quas iã pene perdiderat, pro pace optima oranti concessisse. sed & Procopius. libro. 3. de bello Vandilico commemorat, conuenisse cum Vandilorum rege Gogidisco, vt sedes in Hispania haberet, modo cęteris habitatoribus Vandili non nocerent, nec præscriptionis iure vti vllo vnquã tempore possent, idque contigit, si ratio tẽporis habeatur, anno dñi fere ccccxij. Imo & præscriptione temporis, cuius initium memoriam hominum excedit, Hispanirum reges hanc immunitatem adquisisse, scribit Feli. in cap. cũ non liceat. de præscrip. & est cõmunis opinio secundũ Antoni. Gorset. in trac. de excellẽt. regis. q. 104. Balb. de præscript. 1. part. princip. 2. part. q. 2. & Aymonẽ in trac. de antiquitate tẽpo. 4. parte. cap. materia ista. num. 73. quæ deducitur ex Bart. in dict. l. hostes. ff. de cap. huic etiã Hispaniarum iuri, & priuilegio suffragãtur plura, quæ pro rege Gallorum congessere Ioan. Igneus in dicta. disput. Chassanæ. in cõsiderat. 28. Carol. libr. 1. regalium Franciæ iure. 6. pro vtroq; Hispaniarum inquam, & Galliarum rege præter alios Castaldus in tract. de Imperatore. q. 53.

Quod si imperator totius mundi dominus non est nec quo ad protectionem: manifestè fit, ab eo iustè bellum non posse indici gentilibus, & infidelibus ea ex causa, quod infideles parere & obedire recusent Cæsaris imperio, cuius prouincias minimè occupauerint. sunt igitur aliæ causæ examinãdę, quæ bellum aduersum infideles iustificent.

Ex. §. sequenti.

1 *Infideles an possint à Christianis bello impeti ex eo quod infideles sint?*
2 *Infidelitas non priuat quem iure naturali, nec diuino, dominio rerum, nec prouinciarum.*
3 *Infideles quatuor casibus possunt à Christianis bello impeti.*
4 *Bellum iure moueri non potest aduersus eos qui crimina contra naturam committunt.*
5 *An idolatria sit iusta causa indicendi bellum idolatris?*
6 *Bellum an possit esse vtrinque iustum.*

§. Deci-

§. Decimus.

SOlet à plerisque iusta belli causa censeri aduersus infideles ipsa infidelitas: quasi ex eo solum quod infideles sint, nec Christianam religionem velint profiteri, possint à Christianis bello impeti. sic sanè visum est Hostiensi, & Panormit. in capit. quod super his. de voto. Aluaro Pelagio. de planctu eccles. libr. 1. arti. 37. litera. l. Oldra. conf. 72. Albertino in rubr. de hære. in. 6. quæst. 8. cõclu. 1. & cõclus. vlt. His plura suffragantur. primum quod ob crimẽ infidelitatis ab eis aufertur à Deo regnũ, quod obtinent, & in Christianos transfertur. iuxta illud Matthæi. 21. Auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti iustitiam. & Ecclesiast. 10. Regnum à gente in gentem transferetur propter iniustitias. quod ad omnes iniquos, & impios, secundum Augustinum lib. 2. contra literas Petiliani cap. 43. & capit. si de rebus. 23. quæst. septima. Secundò diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 66. artic. 8. ad. 2. dum scribit, infideles res suas iniustè possidere inquantum eas secundum leges terrenorum principum amittere iusti sunt, & ideo ab eis bona possunt per violentiam auferri publica auctoritate: non priuata. Hactenus Thomas. ergo bellum licitè eis infertur. Tertiò, licet infideles cogendi non sint armis, & vi Christi fidem suscipere. capit. de iudæis. capit. qui sincera. 45. distin. capitulo. sicut. de iudæ. notat præ cæteris Diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 10. articulo. 8. quo in loco illud Lucæ. 14. compelle intrare. non de his, qui nusquam Christi fidem susceperunt, intellexit, sed de his qui semel Christianam fidem professi ab ea diuertũt. Potest & ille locus intelligi de coactione, quæ persuasionibus fit. qua de re tractat præter alios Ioan. Arboreus lib. 1. Theosophiæ capit. 36. tamen tenentur infideles sub mortalis culpæ reatu fidem Christi sibi prædicatam, magnisq; rationibus, & argumentis propositam, & probatam suscipere, & profiteri: sicuti docet Thomas. 2. 2. q. 10. artic. 1. ergo irreuerentiæ, & iniuriæ peccatum, fidem sibi prædicatã detrectantes, in Deũ Iesum Christum committunt, sed ratione auertendæ iniuriæ à proximis possumus bellum iure gerere, ne ipsi opprimãtur à tyrãnis, iuxta notata in cap. quantæ. de sentẽ. excõ. & in cap. dilecto. eo. titul. in. 6. l. culpa caret. ff. de regul. iur. lege. 1. §. sed in eo. ff. ad sylani. pulchrè Ambrosius libro. 1. de offic. cap. nõ inferenda. 23. q. 3. notat in hac specie Caiet. in. 2. 2. q. 40. ar t. 1. ver. in codẽ articulo. ad idẽ illud, eripite pauperẽ, & egenum de manu peccatoris liberate. ratione igitur fortiori bellum erit licitum ad propulsandas iniurias, & offensas, quæ diuinæ

maiestati per infideles non accipiẽtes ei⁹ fidẽ & religionẽ, irrogãtur.

Quartò his accedit quod Diuus Gregorius libr.1. epistolarũ.73.epistola ad Gennadiũ scripsit. & casi non ex fidei.23.q.4.mire laudans bella, quæ Gennadius gesserat aduersus infideles dilatandæ causa reipublicæ, quatenus Christi nomen per subditas gentes fidei prædicationẽ circumquaq; discurreret. quibus sanè verbis probatur, licitè geri bellum à Christianis aduersus infideles eo ipso quod infideles sint, vt tandem domiti, & iugo Christianorum subditi, prædicationem legis euangelicæ accipiant, & patiantur libere exerceri.

Sed nihilominus sit hac in re cõclusio, quam veriorem esse censemus. Bellum aduersus infideles ex eo solum quod infideles sint, etiam auctoritate imperatoris, vel papæ iustè indici non potest. Hæc probatur in.l.Christianis.C.de paga.& sacrif. paga.& in ca. dispar. 23.q.8.vbi statutũ est, bellũ aduersus Sarracenos tunc iustè geri à Christianis, quoties Sarraceni christianos persequuntur, & eos ex vr
bibus pellunt. ergo ex eo solum quod Sarraceni sint, & infideles, nõ geretur iustè aduersus eos bellum. item hoc probatur: nam infidelitas non priuat infideles dominio, quod habent iure humano vel habuerunt ante legem euan-
2 gelicam in prouinciis, & regnis, quæ obtinent. Nam & Danielis capitulo. 2. extat hac de re præclarum testimonium. erat etenim Nabucodonosor infidelis, & nihil Dominus ei à Daniele dicitur. Tu rex regũ es, & Deus cœli regnum, & fortitudinem, & imperium, & gloriã dedit tibi. hoc ipsum Thomas adnotauit. 2. 2. quæstione.10. articu.10. & post eum Conrad. in tract.de contract. q. 7. parte prim. Imo in Concilio Cõstantiensi damnatus fuit error Ioannis Hus, & Vuicleph asserentium, dominium rerũ ipso iure amitti propter peccatum. idem error est Armachani in libro, cui titulum fecit defensoriũ pacis. quẽ errorẽ etiã improbarunt Io.Maior in.2. sent. dist. 42. & Iaco. Almain in. 4.dist.15.q.2. colu. 10. ergo infideles ex eo quod infideles sunt, nec volunt Christi fidẽ suscipere, minimè amittunt dñiũ rerum, nec prouinciarũ, quas obtinent, iureq; humano habuerint. quo fit vt ex hac causa bellũ aduersus eos à Christianis etiam auctoritate publica indici iustè non valeat. quam conclusionem in specie veram esse censent Innocent. & Cardin. in dict.capit. quod super his. Domi.cõs.96. Sylvest. verbo.infidelitas. quæstione. 7. Caiet. 2.2.q.66.art.8. Florent.3. part. tit. 22. cap.5.§.8. Diuus Thomas. 2. 2. q. 12. art.2. & Cardina. à Turre Cremat. in dict. cap. dispar.23. quæstione.8. & idem in capitulo. quis nos. 24. quæstione.4. Dominic. Soto. in.4. Sent. dist.5.q.vnica.artic.10.

Non

Non obstat primum: quia illud pertinet ad punitionem diuinæ maiestatis, quæ nobis occulta est, atq; ideo licet deus possit ob scelera, & crimina gẽtium ab eis tollere regna & principatus: nos tamẽ interim dum hæc Dei voluntas nobis occulta est, non possumus infideles, & sceleratos homines, qui nostro imperio subditi non sunt, dominio rerum priuare: cum id adhuc post infidelitatem obtineant: sicuti superius adnotauimus.

Itẽ nec oberit Diui Thomæ responsio in dict.art. 8. quia, vt ibi eleganter explicat Caieta. ea est intelligenda vel de infidelibus, qui de iure tenentur Imperium Christianorum principum agnoscere, & admitere: cum corũ prouincias occupauerint: vel in infidelibus, qui iure & facto subsunt Christianorum iurisdictioni, & in prouinciis, quas Christiani principes obtinent, inter fideles habitant. hi etenim infideles, dum infideles sunt, arbitrio principum Christianorũ res possidẽt, & ideo possunt eis priuari. præsertim poterunt Reges Christiani edicto cauere, quod vel infideles Christianorum prouincias dimittant, & ab eis discedant, vel Christianam fidem suscipiant.

Tertium itidem non obstat. Nam etsi possimus, & quandoq; teneamur iniuriã à proximo propulsare, & repellere, atq; cum lege charitatis ab iniuria defendere: quia ipse proximus alioqui non poterit se defendere, & ideo ab inimicis & Tyrannis opprimetur: non idem est in iniuriis, & offensis Diuinæ maiestati illatis: cũ ipse Deus omnipotens facilimè valeat eas iniurias auertere, propulsare, & sceleratos homines ea ex causa punire, iuxta illud. mihi vindictã, & ego retribuam. vnde Thomas in dicta.q. 12. artic. 2. inquit ad ecclesiam non pertinere punitionẽ infidelitatis in illis, qui nunquam fidem Christi susceperunt, secundũ illud ad Corinth. Quid enim mihi de his, qui foris sunt iudicare? tametsi ecclesia valeat punire & bello persequi eos, qui semel Christianam religionem professi, ab ea discesserint, quod ibi. S. Thomas probat. & de iustitia belli aduersus hæreticos eleganter Alfonsus à Castro libro secundo. de iust.hæret.punit.capitul.14. & alij catholici, qui aduersus Lutherum scripsere.

Quartum, quod ex diuo Gregorio adducitur, de bello aduersus hæreticos, & apostatas intelligendum est: quemadmodũ cõstat ex eiusdẽ Gregorii epistola.72. ad eũ dẽ Gennadium, & in ca. sicut. 23. q.4.nã illud bellũ laudatũ est multis de causis, & pręmaximè, quod hæretici legis euãgelicæ veram & Catholicã doctrinã prædicari impediebant per subditas Romano imperio nationes. Quod apparet

ex ipſis diui Gregoriſ epiſtolis,ſi quis velit & hanc Gregoriſ epiſtolam intelligere de bello geſto contra infideles,qui nunquam nec fidem Catholicã profeſsi ſunt, nec ſubditi erãt imperio Romano:poterit eã intelligere in caſibus, quos ſtatim trademus, in quib⁹ licet bellum iuſtè infidelibus indicere.

Primus caſus eſt, cum infideles occupant,& detinent prouincias, quæ olim ad Chriſtianorum prin
3 cipum iuriſdictionem pertinebãt: & ipſorum Chriſtianorum domi nio ſuberant. etenim ad auferẽdas prouincias iſtas ab infidelibus iuſtiſsimè Chriſtiani eos bello, & armis impetunt. quod probatur in dict.cap.diſpar. vbi Cardi. à Turre Crema.& idem tenet Thomas & Caie.in dict.q.66.art.8.Innoc. Cardi.& doct.in dict.cap.quod ſuper his.de voto.Oldra.in dict.conſ.72. Floren.in dict.§.8.Alberti.in dict. rub.de hæret.in.6.q.8.Secundus caſus,qui bellum hoc contra infideles licitum facit,eſt quando infideles Chriſtianos offendunt, & eos perſequuntur: licet etenim tunc eos impetere bello defenſiuo, & præterea bello vindicatiuo ad ſatisfactionem, & vindictam iniuriarum,& offenſarum,quas infideles Chriſtianis intulere. capit. diſpar.23.quæſt.8.Thomas.2.2.quæſt. 10.articu. 8. & tenent omnes paulò antè citati.

Tertius itẽ caſus ex eo conſtituitur,quod infidelis ſubditus alicui principi,eius imperiũ, & leges recuſet:nam in eo caſu poterit Chriſtianus princeps eum bello perſequi.Thomas in dict. q. 66. artic. 8.

Quartò licitum eſt bellum aduerſus infideles, quoties hi fidem blaſphemiis, prauiſq; perſuaſionibus impediũt: atq; item legis euãgelicæ liberam prædicationẽ, etiã in eorũ prouinciis. quod ipſe colligo ex Thoma. 2.2. q. 10.artic. 8. & ibi Caieta.Notant Alberti.in dict. rub. de hæret.in.6. q.8. & Albert. Pius Carpẽſis cõtra Eraſmũ ca.21. de bello.idẽ ſenſit Thomas. 2.2.q. 10.artic.11.& probatur: quia iniuria fit Chriſtianis,qui habẽt ius prædicãdi legẽ euãgelicã per totũ orbẽ, ſi prædicare Chriſtianam fidẽ impediantur. quod quidem bellum ratione propulſandæ huius iniuriæ iuſtiſsimum erit.

Cæterũ, vt rationẽ iuſti belli in ſumma habeamus, obſeruandum eſt,bellũ vel eſſe defenſiuum, vel vindicatiuũ, vel punitiuũ.defenſiuum autẽ etiam priuatis licet.l.vt vim. ff. de iuſt. & iure. vindicatiuũ non licet aliàs quã publica auctoritate. Punitiuũ vero proprie bellũ nõ eſt:cũ id ad exequutionẽ iuriſdictionis,& imperii pertineat cõtra ſubditos.ſic et defẽſiuũ bellũ proprie dici nõ poterit, ſaltẽ publicũ.niſi fiat auctoritate publica, & tandẽ ab belli punitiui rationẽ oportet præmitti iuriſdictionẽ in dicẽtis bellũ in eũ,cui indicitur ſiq dẽ nemo poſſit punire eũ, qui ei ſubdi-

ſubditus non ſit.l.vlti.ff.de iuriſd. omni.iudi.cap.vlti. de conſti. in.6. l.prima.& totus ille titu.C. vbi de crimi.agi opor. tradit S. Thomas ſecunda ſecundæ.quæſtio.67.artic. primo.qua ratione bellum aduerſus infideles defenſiuum, aut vindicatiuum licitè geritur à principibus Chriſtianis: punitiuum vero in eos infideles, qui Chriſtiano Principi ſubditi non ſint, geri iuſtè non poteſt: etiam ſi ipſi infideles peccauerint:punitio etenim horum peccatorum non pertinet ad eos,qui ſuper infideles imperium non habent. Atq; ita quæſtio iſta eſt definienda ex diuini & humani iuris principiſs.

Verum ſi iuſta belli cauſa aduerſus infideles non eſt ipſa infidelitas,quæritur an poſsit bellum hoc
4 iuſtificari ex eo quod infideles plura perpetrant crimina contra legẽ naturæ,& contrà ipſius naturalis appetitus inclinationem? Et hanc eſſe iuſtam belli cauſam auctoritate Imperatoris,vel Romani Pontificis expreſsim aſſerunt Innoc.in dict.cap.qnod ſuper his. Florenti. in.3.part.titulo.22.capitu.5.§. octauo.Sylueſt.verb.Papa. quæſt.ſeptima.Alberti.in dict. rub. de hæreti. quæſtio.8. Aluarus Pelagi.de planctu eccleſ.libr.1.arti.37.col.5.quorũ ſententia ex prænotatis expendenda eſt.Hoc etenim bellum defenſiuum dici non poteſt. vindicatiuũ autẽ dicetur ratione offenſæ, quæ ſit diuinę maieſtatis pèr illa ſcelera tiſsima crimina: hæc vero non eſt ſufficiens cauſa belli. quẽadmodũ dixim⁹ de offenſa,quæ deo fit per infidelitatẽ:nam cũ ea maxima ſit, profectò bellũ eius vindictæ rõne indici nõ põt infidelibus ſecundũ Thomã & ſequaces. Et tñ infideles tenẽtur lege naturę vnũ Deum colere:nã quẽadmodũ & lumine naturali ei⁹ cognitionẽ habent, ita naturalẽ cultũ tenẽtur ei exhibere: cũ in hac vnius dei veneratione lege naturæ teneatur quis ad agẽdũ id quod naturaliter cognitũ erat. & ideo grauiſsimè peccant infideles aduerſus legẽ naturæ nõ colentes vnũ Deũ,quẽ lumine naturali cognoſcũt.Sic & de lege euangelica,quæ ſupernaturalis eſt, nec lumine tamen naturali cognoſcitur ſine prædicãte,aut ſpeciali Dei auxilio mouẽtis intellectũ: ſicuti viri catholici & doctiſsimi tradidere ex illo ad Rom.c.10.aut quomodo credẽt ei,quẽ non audierunt? quo modo autẽ audiẽt ſine prædicãte? cũ infideles eam legẽ ſibi prædicatã accipere recuſant, graue ſcelus & peccatum in humani generis redemptorem cõmittunt:quod paulò antè explicuimus:ſed hac ratione bellum aduerſus ipſos infideles iuſtũ non eſt. At ſi dixeris hoc bellũ eſſe punitiuũ,profectò id geri à Cæſare non poteſt in infideles, qui Cæſaris imperio ſubditi non ſunt quo ad temporalem iuriſdictionem: cùm ſit iuriſdictio neceſſaria ad punitionem ſecundum ea,

quæ modo tradita ſunt. Nec item auctoritate Romani Pontificis, qui in fideles iuriſdictionem non habet tẽporalẽ, nec ſpiritualẽ, niſi quatenus ea neceſſaria eſt ad Chriſtianæ reipublicæ quietẽ, & vtilitatẽ. Scribit etenim Paulus. 1. ad Corinth. cap. 5. ſi is, qui frater nominatur inter vos eſt fornicator, aut auarus, aut idolis ſeruiens, aut maledicus, aut ebrioſus, aut rapax: cũ huiuſmodi nec cibũ ſumere: quaſi dicat Apoſtolus, ſecus aũt ſi non ſit frater, illũ enim non debetis punire: & ſubdit rationem. Quid enim mihi de his, qui foris ſunt iudicare? nõne de his, qui intus ſunt vos iudicatis? Hæc Paulus. ad cuius interpretationẽ ſcribit Hieronymus, Nam eos, qui foris ſunt, Deus iudicabit. & Thomas inquit, quod prælati acceperunt poteſtatem ſuper eos tantum, qui ſe fidei Chriſtianę ſubdiderũt. Sic ſanè poſt huius operis ſecundã editionẽ legi Domi. Soto in. 4. ſent. diſt. 5. q. vnica. artic. 10. hanc vltimã opinionẽ probantẽ.

Quid autem de idolatria: an ea ſola ſit cauſa iuſta indicendi bellum infidelibus? & probatur eam eſſe iuſtã belli cauſam auctoritate diui-
5 na cap. 12. Deuteronomij. vbi conſtat, ob hanc cauſam Deum præcepiſſe filiis Iſrael, vt gentes plurimas ſubuerterent, & diſsiparent. quod ita præceptũ eſt ſecundum Nicolaum à Lyra, nè ex templis idolorum remanentibus, & illis ritibus occaſio idolatriæ Iudæis daretur: tantaque Dei iniuria in populo ſuo vitaretur. atq; ita hanc eſſe iuſtam belli cãm doctiſsimus vir Alfon. à Caſtro cenſet in libr. 2. de iuſt. hæret. punit. cap. 14. idẽ adnotari & colligi põt ex Aluaro Pelagio de planctu eccleſi. lib. 1. art. 37. col. 5. quibus ſuffragatur Thomas 2. 2. quæſt. 10. arti. 11. dicens ritus infideliũ eſſe tollẽdos: & inibi dũ hoc ſcribit, nõ de ritibus Iudæorũ: ſed de ritib⁹ aliorũ infideliũ intelligit. Hæc vero ſi quis penſitet diligẽter, reperiet locũ illũ Deuteronomij eſſe intelligendũ propter ſpecialẽ, & expreſſam Dei iuſsionẽ. Potuit omnipotens Deus gentes illas punire, & ab eis prouincias, & bona propter eorũ peccata auferre: quã diuinã punitionẽ imitari nõ debẽt principes humani, qui ius puniẽdi non habent in alios, quã ſibi ſubditos. Præſertim quod Deus illã prouinciam filiis Iſrael promiſerat, & ne idolorũ templa eis noceret, iuſſit ea deſtrui & radicitus diſsipari. deinde idololatria, qua gentes illæ vtebantur, nõ erat ſimplex, ſed miſta cum occiſione innocentũ: nam & filios idolis ſacrificabant: vnde ad ſubueniendum illis innocentibus, qui iniquiſsimè occidebãtur, quorũq; ſanguis clamabat à proximis auxiliũ petẽs, iuſtè potuit illis gentibus bellũ indici: & potuiſſet quidem etiam auctoritate humana & publica. Quod autem Diuus Thomas ſcribit in dict. arti. 11. intelligẽdum eſt de ritibus infidelium habitantium inter Chriſtianos in prouinciis ipſorũ Chriſtianorum. vel cum infidelium ritus, & idolorum templa, ac ſacrificia præſtant impedimẽtum religioni Chriſtianæ, & eius prædicationi. fateor plane aduerſus gẽtes idololatras iuſtè quidẽ bellũ geri, ſi monitæ nolint abſtinere ab idolorum cultu, quoties is impedimentũ affert religionis Chriſtianæ & legis euãgelicæ prædicationi. At quod ob ipſum peccatũ idololatriæ vel ad tollẽda idola, quæ non ſunt impedimento legis euangelicæ prædicationi: quia fidei Catholicæ prędicatione, eiuſq; diligẽti à viris catholicis ſanctitate, & morib⁹, ac doctrina præditis, inſtructione præmiſſa, idolorum cultus tolli poterunt: bellum licitè contra idolorũ cultores, genteſque idololatras geratur, dubiũ certè videri põt. Nam iuſtitia huius belli vel eſt propterea quod ipſum crimen idololatriæ priuet gẽtes ipſas dominio rerũ & prouinciarum: & hæc ratio falſa eſt: vel ideo quia liceat offenſam, & iniuriam diuinæ maieſtati illatam hoc idolorum cultu, bello vindicare. & id nõ ſufficit aduerſus eos, qui foris ſunt hos etenim Deus puniet ſecũdum Hieronymum dict. cap. 5. ad Corinth. Ad defenſionem autem hoc bellũ non pertinet: cum tãtum tractemus an ob ipſum idolorum cultum liceat indicere bellum his, qui fidelibus nullam iniuriam fecere: & ideo non agitur in hoc bello de defenſiõe. Quod ſi diceris eſſe bellum punitiuum: profectò id non pertinet ad eos, qui nullum in has gentes punitionis ratione iuriſdictionem habẽt: quæ quidem punitio iuriſdictionem exigit, etiam in idolatras. quia hoc crimen minimè Chriſtianis ſubmittit eum, qui foris ſit, quod conſtat ex ipſo diui Pauli teſtimonio manifeſtè probante, non eſſe à nobis iudicandum eum, qui foris ſit tametſi is idolis ſeruiat. Hæc denique adduximus aduerſus priorem ſententiam, quæ fortaſsis, ab his obiectionibus doctiſsimorum virorum ingenio, & iudicio facilimè defenſa potiores partes obtinebit: poſteriorem tamen opinionem, quam nos defendimus, ſequitur, & probat Dominicus Soto in quarto Senten. diſtinct. 5. quæſtio. vnica. artic. 10.

Solet hoc in tractatu examinari, an bellum eſſe poſsit ex vtraq; parte hoſtium iuſtum. Nec tamen iuſtum hic accipio in ea ſignificatio-
6 ne, ſecundum quam ſæpiſsimè à Tito Liuio & aliis autoribus dicitur iuſtum prælium: iuſta acies, iuſtus miles, iuſtũ exilium, id quod omni ex parte plenùm eſt, omnibus quæ numeris perfectũ. Sic iuriſconſultus appellat iuſtam hæreditatem in. l. 3. ff. pro ſocio. eã quæ legitimo, ac pleniſsimo iure obueniat: quod eleganter Budæus. ibi explicat. Sic & Hiſpani iuſtam veſtem dicimus, quæ ita corpori apta

apta ſit, vt nihil ei deſit adipſius corporis mẽſuram. ſed hic dictionẽ iſtã adſumimus pro eo quod rationi, iuri, & æquitati, ac iuſtitiæ conuenit. Et Alciat. libro ſecundo parad. capit. vltim. poſt Fulgoſ. in l. ex hoc iure. ff. de iuſtitia & iure. cenſet, bella vtrinque poſſe licita eſſe: idque multis probat contra Docto., frequentiſsimam ſententiam. Ego ſanè quãtum ad rei veritatem, & certitudinẽ ipſam falſum eſſe cenſeo quod Alciat. adnotauit, communemque ſententiam probo. Nam cum hoſtes cõtrarii ſibi ſint, contraria iura neceſſe eſt habeant: quorum vnum iuſtum ſit, alterum vero iniuſtum. Nec enim ex duobus principibus bello pugnantibus ob aliquam prouinciam, quam quilibet eorũ ſibi propriam eſſe cenſet, in veritate poteſt vterque iuſtitiam habere ſibi fautricem: ſiquidem is iuſtam habet cauſam, cuius ea prouincia propria ſit: ex quo neceſſe eſt, quod alter iniuſtam cauſam foueat: cum cõtraria hæc duo ſint iuſtum: & iniuſtum. vnde planè illud mihi conſtat, non poſſe quo ad veritatem iuſtum bellũ vtrinque eſſe, opinione vero poteſt bellum ex vtraque hoſtium parte iuſtum eſſe. Nam etiam ſi apud alterum tantum verè exiſtat iuſtitia belli, bona tamen fide alter bellũ id gerere poteſt, exiſtimans iuſtiſſima ignorantia ſe iuſtam fouere cauſam. Atque in hunc ſenſum probari poteſt quod Fulgoſi. & Alciat. voluerunt. Vnde Abulenſis Ioſuæ. capit. 11. adnotauit bellũ illud, quod Iudæi gerebant aduerſus Ammorræos, & cæteras gẽtes ex parte Iudæorum iuſtũ eſſe propter dei voluntatem, quæ eis erat manifeſta: & itidem ex parte Ammorrhęorum: qui iuſta ignorãtia ignorantes hanc diuinam iuſsionem ſe defendẽbant ab aggreſsione Iudæorum: eaque ratione exiſtimabant ſe bellum iuſtum gerere. Hæc de iuſtitia belli compendio quodam prænotauimus, quo faciliùs intelligi valeat, qua ratione capta in bello, vel efficiantur capientium, vel ſint omninò in animæ iudicio reſtituenda: quod ſequenti. §. non admodum prolixè tractabitur: ſolũ etenim conſtituemus aliquot principia, ex quibus hæc res longius tradi poſsit.

Ex. §. ſequenti.

1 *Capta in bello iuſto efficiũtur capiẽtis: & per totum paragraphum: maxime nu. 6.*
2 *Seruitus an ſit inducta iure gentium contra ipſam naturam, late numeris ſequentibus.*
3 *Ius naturale an poſsit tolli in parte, vel ex cauſa.*
4 *Ius gentium qua ratione à naturali iure diſtinguatur.*
5 *Seruitus aliqua an fuerit ab ipſa natura inſtituta?*
6 *Capti in bello apud Chriſtianos nõ efficiũtur ſerui, & quid de chriſtianis captis à Sarracenis, vel Turcis?*

7 *Res*

6 *Res ab hoſtibus captæ, quæ prius per hoſtes fuerant bello quæſitæ, an ſit priori domino reſtituendæ?*
8 *Regia. l. penultima. titu. nono. partit. quinta. examinatur.*

§. Vndecimus.

AD id vero, quod attinet reſtitutionis obligationem eorum, quæ in bello capta fuerint, ſit conſtitutiſsima concluſio. capta in bello iuſto efficiuntur capien-
1 tis. capitu. ius gentium. prima diſtin. l. hoſtes. &. l. ſi quid in bello. ff. de capt. l. naturalem. §. vltimo. ff. de adquirend. rerum domi. gloſſ. in capitulo. ſicut. de iureiurando. notatur in. l. prima. in principio. ff. de adquirend. poſſeſsione. vbi Iaſon. numer. octauo. latè hanc materiam tractat. eandem concluſionem probat Ariſtoteles libro primo polit. capitu. quarto. Thomas libro tertio de regimine princip. capitu. 11. Theologi paſsim præſertim Adrian. in quarto ſententiar. tract. de reſtitutione. §. aggredior caſus ſpeciales. Florent. tertia par. titul. quarto. capitu. primo Ioann. Maior. in quart. diſtinct. 15. quæſt. 20. Alfonſus à Caſtro libro ſecundo de iuſt. hæret. punitio. capitul. decimoquarto. Sylueſt. verb. bellum. quæſtio. prima. Bart. in dict. l. ſi qd in bello. & in. l. hoſtes. Martinus Laudenſis in tractat. de bello ſecũda col. Andr. Tiraquel. de legibus cõnubialib⁹ leg. prim. nu. 46.

Hinc & illud obtinuit, quod capti in bello ſerui efficiũtur. capiẽtiũ, ſi bellũ iuſtũ ſit. d. l. naturalem, in fine. dict. l. hoſtes. §. itẽ ea. Inſtit. de rerum diuiſio. pulchrè Ariſtoteles in dict. c. 4. omninoq́, inquit, nõnulli iure quodã, vt putãt, freti & adducti, lex enim quoddam ius eſt ſeruitutẽ eam, quæ iure belli introducta eſt, & iuſtam eſſe aiunt, & negant, quoniam fieri poteſt, vt initium bellorum ſit iniuſtum & eum, qui ſit indignus ſeruitute, nuſquam quiſquam ſeruum eſſe fateatur. Hactenus Ariſtoteles. atque de his plura Claudius Coteræus lib. 2. de iure milit. cap. 24. quo fit, vt ſeruitus iſta inducta ſit iure gentium, cum natura om-
2 nes ſint liberi. l. manumiſsiones. ff. de iu. & iure. §. ſeruitus. Inſtitu. de iure perſo. quo probatur ſeruitutem inductam fuiſſe contra naturam, ſecũdũ quam omnes liberi naſcuntur. idẽ probat tex. in. l. 4. ff. de ſtat. homi. Strophilus ſeruus apud Plautum in Aulularia, inquit, omnes natura parit liberos. & omnes libertati natura ſtudent. quà de re & Macrobius ſcribit lib. pri. Saturnaliorum cap. 11. & Diuus Baſilius de Spiritu ſancto cap. 20. aſſeuerat, apud homines nullum eſſe natura ſeruum.

Quòd ſi contra naturam iure gentium eſt ſeruitus perſonarum inducta, profectò id iure obtinere nequit: cum iura naturalia immutabilia ſint, nec iure gentium tolli poſsint

posint. §. sed naturalia quidem. Instit. de iure natu. gent. & ciuili. textus in princip. quinta distinct. cui obiectioni Accursius respondet in dicta l. manumissiones. dicens, ius naturale nõ posse in totũ tolli iure gentium, & humano: sed quo ad aliquam eius partem tolli posse. ego libenter quæro ab Accursio, an hæc pars, quæ tollitur sit naturale ius: & si dixerit, non esse ius naturale: dubio procul quæstio non est an tolli possit: siquidẽ quod non est, tolli non potest. Si vero hæc pars quæ tollitur iuris est naturalis, sicut est libertas personarum, quæ modo iure gentiũ tolli tur: nondum responsum est obiectioni, ex qua probatur, & ita verissimum est ius naturale tolli iure humano non posse. Præsertim quod si semel in specie fatearis aliquid esse à natura institutum, id nullo modo negare poteris, humano iure tolli nequaquam posse. cùm superior sit ipsa lex naturalis hominum institutis, nec eis tolli possit. Quam obrem mihi semper displicuere duo, quæ passim circa ius naturale, & diuinum à nostratibus traduntur. Primum, dum sæpissime respondent, ius naturale posse partim tolli, licet nõ totum. Nam verè si in ea parte ius naturale viget: nullo modo defendi potest, quod ea iuris naturalis pars tolli humano iure valeat. Etenim dictat naturale ius, non esse innocẽtem occidẽdũ: poterit nè aliqua ex parte iure humano innocẽs occidi, vel in aliquo casu speciali? certè qui hoc assereret, demens prorsus esset, & rationis naturalis satis insciu. Alterum est, quo frequenter Doct. vtuntur dicentes, ex causa posse iure humano limitari, & tolli ius naturale, vel diuinũ: hoc denique absurdum est. siquidem vel ea causa sufficiens est, vt opinemur, & constituamus ius diuinum, vel naturale tunc minimè obtinerè, nec cum casu comprehendisse: & tunc ius naturale, vel diuinum non tollitur ex ea causa quia non præmittitur, nec datur lex naturalis, nec diuina, vt ea tolli possit: sed tantum interpretatio fit legis diuinæ, vel naturalis, at si ea causa nihilominns admissa, ad huc viget lex naturalis, vel diuina: & planè nisi quis toto, quod aiũt, cœlo aberret, non poterit inficiari eam causam minimè sufficere, vt humana auctoritate naturalis lex tollatur: & ideo Accursii responsio congrua non est. Barto. aliter respondere conatur in dicta. l. manumissiones. ac potius in. l. ex hoc iure. ff. eodem titulo. scribẽs duplex esse ius naturale: primæuũ: & secundæuum: & addit primum tolli per secundum, quod ius gentium appellatur: atque ita ius gentium quandoque est contra rationem, & ius naturale. vnde licet libertas iuris fit naturalis, potuit tamen ius gentium eam tollere. eandem Bartoli rationem tenuerunt

runt Bartol. idem Angelus, Paul. & Doct. in. l. si id quod. ff. de condic. indeb. Verũ hæc ratio defendi non potest, nec iure valida est. id etenim quod contra rationẽ naturalẽ statutũ est, nõ potest firmũ esse, nec validũ: etiam si à principe supremo statuatur. deinde hæc distinctio iuris naturalis primęui, & secundæui falsa omnino est: ius siquidem naturale vnum est, & id tẽporis successu nec distinguitur, nec variatur. dict. §. sed naturalia quidem iura. Nam quod semel Deꝰ omnia animalia docuit, quod que ideo naturali lumine cognitũ est, nec vllo tempore tollitur, nec distinguitur, nec variatur: eius etenim variatio refragaretur naturæ ipsi, atque ideo hanc Bart. rationẽ verè & elegãter Fortunius improbat in dict. l. manumissiones.

Qua ratione duplicem sensum afferam ad id, quod primo constituimus, nempe omnes homines esse natura liberos, & seruitutem esse cõtra naturam: ex quibus manifestè cõstabit huiusmodi dissolutio. Primũ equidem libertas in hũc sensum est iuris naturalis, & natura homines liberi nascebãtur vt primo statu, quo sola lege naturæ humanum genus vtebatur, nondum humana crescente malicia, decuerit omnino homines omnes liberos nasci, idque illi statui expediens fuerit. Non tamen ex hoc negatur, posse iure humano, & gentium, hominum crescente malicia statui seruitutem, vt capti in bello serui efficiantur. Imo id conuenit reipublicæ ad punitionem eorum, qui finitimas gentes bellis iniustis persequũtur: vnde quo iure ex consensu humani generis bella introducta fuere, eodem & captiuitates, ac seruitutes constitutæ sunt: quod Diuus Augusti. explicat libr. decimonono. de ciuit. dei. cap. 15. conditio, inquit seruitutis iure intelligitur imposita peccatori. nomen itaque istud culpa meruit, non natura. & deinde subdit. Nullus autem natura, in qua prius Deus hominem condidit, seruus est hominis, aut peccati. verum pœnalis seruitus ea lege ordinatur, qua naturalem ordinem conseruari iubet, perturbari vetat: quia si contra eam legem non esset factum, nihil esset pœnali seruituti coercendum. ideoque Apostolus seruos monet subditos esse dominis suis, & ex animo eis cum bona voluntate seruire. Hæc Augustinus citans Apostoli locum ad Ephesios capite sexto. vnde propter peccatum Chanaam seruus pronunciatur à Noe patre, vt seruiat fratribus suis Genes. capitulo nono. Sic & naturali iure non erant dominia distincta. in ipso quidem statu naturæ, & legis naturalis, secundum quam omnia erant communia. Sed postea conueniens fuit fieri dominiorum distinctionem lege humana, idq; ratione naturali factum fuisse ex

eo apparet,quod vtili valde reipublicæ ſit:quod Cõradus doctiſſime tradit de contractib.q.10. & ſequentib.Igitur iuxta hunc ſenſum obiectio tollitur:ſicuti probãt Fortuni.in dict. l. manumiſſiones. & Ioan.Driedo. de libert.Chriſtiana. pag.29.& pag.6.

Secũdo loco alter ſenſus aptari poteſt his auctoritatib⁹, quib⁹ cõſtat hominũ libertate eſſe lege naturali inductã, vt tandẽ diſtinguendum ſit ĩter ius naturalẽ poſitiuũ,quod aliquid poſitiue præcipiat, vel prohibeat: & ius naturale negatiuum quod nihil aliqua de re ſtatuerit, nec præcipiẽdo,nec prohibẽdo:ſed id potius omiſerit legis humanæ diſpoſitioni.Nam libertas non eſt iuris naturalis iuxta primũ modũ: cũ eam nec præceperit, nec ſeruitutem induci prohibuerit. eſt vero perſonarũ libertas iuris naturalis ſecũdo modo acceptũ:quia ius naturale ſeruitutẽ non induxit: nec etiã libertatem prohibuit:imo liberos omnes homines creauit. quod autem obiecimus ius naturale eſſe immutabile, eſt intelligẽdũ de iure naturali poſitiuo,nõ de iure naturali negatiuo,ſecũdũ Thomam qui ita rem iſtã explicat in hac ſpecie,1.2.q.94.ar.5.& Præpoſit. in ca. ius gẽtiũ.1.diſt.nu.9. Martinus Azpilcueta,quẽ poſt huius operis primam editionẽ legi,in ca.ita quorũ dã.de iud.gl. penult. ex his duab⁹ ſolutiõib⁹ quarũ poſterior è priori ferè deducitur, plura colliguntur.

Primũ vera interpretatio iuriſconſulti,Iuſtiniani, & aliorũ, qui verè dixerunt;omnes homines natura liberos naſci, ita etenim intelligendi ſunt, omnes homines eo tempore, quo ſola lege naturæ viuebatur, mũduſq; regebatur,liberos naſci,ac natos fuiſſe. At hinc non ſequitur, hodie omnes liberos natura naſci:cum alijs legibus præter naturales vtamur: idq; maximè ſit vtile reipublicæ, ad reprimendam hominum maliciam. Nam, vt auctor eſt Auguſtinus in dict. cap.15.ſeruitus lege humana iuſtiſsimè eſt ſtatuta in pœnã peccati, quod bello committitur iniuſto.

Secundò hinc deducitur alter eiuſdem auctoritatis intellectus, vt omnes homines natura liberos eſſe intelligamus,ex prima naturæ intentione,que voluit homines liberos creare.At per accidens non prohibuit eos ſeruos fieri ex aliqua ratione conuenienti reipublicæ.Sicuti ex prima intentione naturę eſt,quod hominum vita conſeruetur:& tamen legibus humanis naturali ratione ſtatuitur ex accidenti,quod nocentes, & criminoſi occidantur.

Tertiò inde apparet verum eſſe quod ſcripſere Diuus Thomas in 4.ſent.diſt.36.art.1.& Card. à Turre Cremat. in dict.capi.ius gentiũ 4.artic.qui exiſtimant, ſeruiturem inſtitutam eſſe contra primam naturæ intẽtionem: quia natura prima intentione tendit ad perfectio ra:at ſeruitutẽ eſſe ſecundũ naturã iuxta eius ſecũdam intentionẽ. natura etenim prima intentione intendit,vt quis ſit bonus: eius vero ſecunda intentio eſt, quod ſiquis nõ fuerit bonus ſed malus, ipſius que legis naturalis rationem prauis moribus contempſerit, puniatur quidem.Sic ſeruitus ſecundũ naturã inſtituta eſt ad puniendum peccantem. & licet iure naturæ non ſit in ſpecie hæc pœna definita, ſed in genere:ius gentium, & humanum potuit ex ſecunda naturæ intentione definire pœnam iſtam ſeruitutis in hac ſpecie.

Quartò à prænotatis patet verus ſenſus paragraphi. ſeruitus.Inſtit.de iure perſonar. quo probatur,ſeruitutem eſſe contra naturã, id etenim ita accipiendum eſt, vt ſit ſeruitus contra naturam, id eſt contra naturalem libertatem,quæ vna fuit ab initio omnium ante corruptionem generis humani, & nunc quoque eſſet, niſi malitia hominum aliam conditionem exigeret omnium populorum cõſenſu, qui ſeruitutem ex cauſa induxit ad puniẽdos hoſtes iniquos, quemadmodum & præter Diuũ Auguſtinum tradit Ariſtoteles.1. Politicorum capitulo.3. &. 4. & probatur in. l. naturalem. cum. l. ſequenti.ff. de adquirendo rerum domi.

Quintò infertur,ſeruitutem eſſe cõtra ius naturale,non ex eo quod tollat ius naturale affirmatiuum & poſitiuum, aliquid præcipiens, aut prohibens: ſed ex eo quod addit iuri naturali id, quod ipſum ius non conceſſerat: atque ita per additionem inducitur ſeruitus cõtra ius naturale.

Sextò hinc apparet, hanc perſonarum ſeruitutem, iure gentium inductam, non eſſe contra naturalem rationem: imò ex ea procedere: ſicuti probatur in dict. l. manumiſſiones:& apertius in.§.item quæ ab hoſtibus.iuncto.§.ſingulorum.Inſtit.de rer.diui. idq; adnotauit Fortuni.in dict. l. manumiſſiones.col.tertia.& conſtat ex pluribus locis Sacræ ſcripturæ, quib⁹ oſtẽditur, dominiũ ſeruorũ iuſtũ eſſe:præſertim cap.ſexto ad Epheſios. inquit Paulus, ſerui obedite dominis carnalibus cum timore, & tremore in ſimplicitate cordis veſtri ſicut Chriſto. Et ad Timot. prima.capit.ſexto.quicũque ſunt ſub iugo ſerui,dominos ſuos omni honore dignos arbitrentur. Itẽ prima Petri capit. ſecundo, Serui ſubditi eſtote in omni timore dominis, non tantum bonis & modeſtis,ſed etiam dyſcolis. vnde dominus in ſeruos naturali ratione dominiũ habet:ſicut & in agros, & fundos, qui ad eum pertineãt. vti tamen debent domini hoc iure,quod in ſeruos habent,benigne nõ ſeuere, & crudeliter. quod admonet Diu⁹ Auguſtin⁹ libr.19. de ciuit.Dei. cap.16. & iure ciuili ſta-

tutum est in.l. vnica. C. de emen. seruo. & Inst. de iure perso. & de his q sunt sui vel ali. iur. §. in potestate. &. §. sed & maior. vbi Theophilus. l. 6. tit. 21. par. 4. & Caius iurisc̃ōsultus lib. 1. institutionū tit. 3.

Septimò colligitur ex his, seruū à domino fugientem mortaliter peccare, & teneri ad eum redire secundū glo. in dict. c. ius gentium 1. dist. quam Doctor. inibi approbant communiter, maximè Card. à Turre Cremat. art. 4. Fortu. in di. l. manumissiones. col. 4. optimus tex. in cap. si quis seruum. 17. q. 4. Cæterùm hoc in loco admonendus lector est, me quidem in hac de seruitute controuersia, ius gentium intellexisse, prout id à iure naturali distinguitur, & humanum ac positiuum est, nam & Tho. 1. 2. q. 95. arti. 4. ad primum. ius gentiū
4 de quo iurisc̃ōsulti quādoq; tradidere, inter iura humana, & positiua censet: quod apertissimè constat. Nā siquis perpēdat exēpla & casus, qui per iurisc̃ōsultos sub titu. ff. de iust. & iur. iuri gētiū tribuū tur, planè fatebitur ea non esse iuris naturalis sed humani, nec procedere necessario à primis iuris naturalis principiis in vniuersum, nec frequentius: tametsi à ratione propter reipublicæ vtilitatē vario tēporū successu deducantur & instituanť, vel instituta sint ferè oīm hominum consensu. bella etenim nō sunt iuris naturalis, nec manumissiones, nec seruitutes, nec dominiorū distinctio, nec vēditiōes aut locationes, quæ omnia iurisc̃ōsulti iuri gentiū tribuēda esse palā respōderūt. Et tñ in. l. 1. §. ius naturale. ff. de iust. & iure. ius gentium naturale quidē dicitur: dū id non alia ratione à naturali distinguitur, quā quod illud omnib⁹ animātibus etiā brutis cōueniat, hoc solis sit hominibus commune. vnde deducitur hoc ius gētiū hominibus & sic animātibus ratione præditis naturale esse. idē apparet euidētius auctoritate Caii iurisc̃ōsulti in. l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. quod vero, inquit, naturalis ratio inter omnes homines cōstituit, id apud oēs homines perq; custoditur, vocaturq; ius gentiū: quasi quo iure omnes gētes vtuntur. ea dē verba repetit Iustinianus in. §. ius autem ciuile. Inst. de iure natur. gēt. & ciuili. vnde diuus Tho. 2. 2. q. 57. art. 3. ad. 3. inquit. Ea quæ sunt iuris gētium naturalis ratio dictat: puta ex propinquo habētia æquitatem: inde est quod non indigēt aliqua speciali institutione: sed ipsa naturalis ratio ea instituit. Qua si velit Thomas hoc quod iurisc̃ōsulti ius gentium appellarunt, ius esse naturale. cui certè non conueniunt exempla iuris gentium tradita ab Isidoro libr. Ety. 5. c. 5. &. 6. præsertim prohibitio nuptiarum inter alienigenas.

Quibus prænotatis ego censeo ius naturale verè esse illud, q̃sod De⁹ omnia aīalia docuit tā bruta, quam ea, quæ ratiōe donauit. hoc etenim ius lumine naturali hominibus ita cognitū est, vt & brutis instinctu quidem ipsius naturæ: qua ratione quod lumine naturali animalibus ratione præditis notum est, id verè ius naturale dicitur: sicuti & illud quod brutis Deus perinstinctum, & inclinationē propriam cōstituit. hoc probatur in. l. 1. §. ius naturale. ff. de iustit. & iure. capi. ius naturale. 1. distinct. quo fit, vt principia lumine naturali ab hominibus cognita, & conclusiones, quæ ab eisdem principijs necessariò deducuntur: & quę animantibus ratione præditis conueniunt tantum, ius quidem gentium dici quodammodo valeant: ad differentiā iuris naturalis quod simul & brutis & hominibus datum, insitumque est ab ipsa natura: vtrunq; tamen verè est ius naturale. sicq; intelligēdum est responsum iurisconsulti in dicta. l. 1. §. ius naturale. ad finem. vbi ius gentiū à naturali distinguitur ex eo solum, quod illud hominibus tantum, hoc vero etiam brutis conueniat. Huc pertinet quod Thomas in dicto arti. 3. qō. 57. distinguit ius gentium, quod quidem ratione naturali hominibus tantum competit, & id quidem naturale esse asseuerat, non secundum absolutam sui considerationem, sed secundum quid, id est, vt est cōueniens & vtile humano conuictui, à iure naturali, quod omnibus animantibus cō

mune est, & naturale dicitur absolutè iuxta sui ipsius considerationem: vt maris, & fœminæ coniunctio: filiorum educatio, & his simi lia. Quo in loco diuus Thomas de iure naturali, & gentium hanc doctrinam optimè tradidit. Quanuis & hæc Thomæ sententia, eiusque distinctio aliū sensum habere possit, vt ipse quidem distinguat ius naturale, quatenus omnibus animantibus etiam brutis commune est, & complectitur etiam prima iuris naturalis principia, continentia iustū naturale ex sui natura ad æquatum, & commensuratum alteri, à iure gentium quod cōtinet iustum naturale, non iuxta absolutam sui rationem: sed secundū vtilitatem, quæ ex eo deducitur, vt alteri conueniens. Sensitq; Thomas ad hoc ius gentiū pertinere, seruitutes, bella, dominiorū distinctionem. hanc itidem differētiam constituit Car. à Turre Crema. in dict. cap. ius gentium. 1. distinct. articul. primo. Sed huic sensui refragatur, quod prima principia iuris naturalis procedāt à ratione, quæ incognita est brutis. Nihilominus idē Card. in cap. Humanum genus prima distinct. art. quinto. post Albertum Magnum. 5. Ethi. respondet, ius naturale quo ad rationem iuris brutis minimè conuenire, sed procedere à natura speciali, quę est ipsa ratio: sed ius naturale quantū ad actus etiam brutis cōpetere: & sic, vt ipsius verbis vtar, ius naturale

formaliter ſumptum: id eſt quo ad rationem hominibus tantum conuenit: materialiter verò: id eſt quo ad actus etiam brutis commune eſt: ſcilicet quo ad maris & fœminæ coniunctionem: filiorum educationem: & ſimilia. atque ita interpretatur dict. l. 1. §. ius naturale. vt tãdem Deus ius naturale materialiter omnia animalia etiã bruta docuerit: formaliter tamẽ ipſos homines tantum: quibus rationis cognitio tradita eſt. hic verò ſenſus cum eo conuenit, quem paulò antè ad iuriſconſulti reſpõſum tradidimus. ſed ſolũ diſcrimen apud nos eſt, quanã ratiõe ſit intelligenda Thomæ reſponſio in. d. art. 3. & profectò aptior eſt vltimꝰ hic ſenſus: ſi conſideremus, ipſum ius naturale quatenus abſolutè adſumitur, poſſe quidẽ aſſumi formaliter ſicut & materialiter: ita quidẽ vt formale ius naturale quo ad rationem, & vt continet prima principia, abſolutè iuſtum cõtineat ſecundum ſui conſiderationem, rationemq; non iuxta alterius vtilitatem, nec vt alteri conueniens ſit. ſic denicꝙ procedere illud, ratione viuendum eſt: nemini eſt malum faciendum: & ſimilia, quæ quidẽ iuris naturalis ſunt ſecundum propriam ſui rationem: quia continẽt iuſtum, & alteri commenſuratum ſecundum abſolutam ſui rationẽ: non iuxta vtilitatem, quæ ex his cõtinget. vnde ius naturale auctore Thoma à iure gentium diſtinguitur, quòd procedit à naturali ratione non abſoluta, ſed quæ alterius vtilitatem, vel quod conueniens ſit reſpiciat. ex quibus manifeſtum ſit quam ob rem ius gentium à iuriſconſultis ius naturale quandoque dicatur, & quandoq; à iure ipſo naturali diſtinguatur. deinde patet ex his, prima principia, & quæ ex eis neceſſariò deducuntur, non eſſe propriè iuris gẽtium, ſed naturalis: prout à Diuo Thoma hæc iura. dict. art. 3. diſtinguuntur. inde conſequitur, religionem erga Deum, & parentum honorem, eſſe iuris naturalis, non iuris gentium: ſecundum Thomæ diſtinctionem: quanuis à iureconſultis hæc exempla tradantur, & aptentur iuri gentium in dict. l. prima. ad finem. & in. l. ſequenti. quæ quidem iuriſconſulti reſponſio poterit defendi, ſi ius gentium interpretemur naturale ipſis tãtum hominibus conueniens, de quo ſuperius actum eſt. verè tamen negare non poſſumus vtcunq; ſit, exempla iuriſconſultorum, & Iſidori, non omnia conuenire iuri gentiũ. quod maxime obſeruandum eſt.

Quãuis equidẽ iuxta præmiſſam adnotationem ius gentium ad humana iura pertineat, non propriè ad naturalia, attamen ob id quod ex diuo Thoma explicuimus: & quia ius gentium deriuatur à iure naturali, cõmuniq; omniũ gentiũ cõſenſu conſtitutũ eſt, cõcluſionibus quibuſdam non multũ remotis

mini poteſt: etiã ſi à naturali iure, præſertim ab ea lege, quæ cõmuniſeſt oĩbus animantibus, differat & diſtinguatur ſecũdũ Tho. 1. 2. q. 95. art. 4. ad primũ. His libẽter addiderim quod poſt primã huius operis editiõem legi apud Dominic. Sot. lib. 3. De iuſti. & iur. q. 1. artic. 3. nẽpe hoc diſcrimẽ eſſe inter ius naturale & ius gentiũ, quod ea quæ inferũtur ex abſoluta rerũ natura & cõſequẽtia neceſſaria, pertinent ad ius naturale: illa vero, quæ non ex abſoluta cõſideratione, ſed modo expoſito in ordine ad certum finẽ & ſub certis circũſtãtiis, ſint de iure gentium. quã ſententiã & nos paulò antè probauimus.

Octauò principaliter ex præmiſſis infertur, an ſit aliq; ſeruitus, quæ verè iuris naturalis, & à natura ipſa inſtituta? Et ſanè cõſtat eſſe naturalem ipſa quoſdã ſeruos. Nã ſecundum Ariſtotelẽ. 1. Polit. c. 3. & 4. minus ſapiẽtes, minus perfecti, natura ipſa ſeruiſũt & ſapiẽtioribꝰ ſubditi, vt ab eis regãtur. etenĩ hominũ genus deꝰ ſic cõdidit, vt eſſent alii in ſciẽtiis, & virtutibꝰ ſuperiores aliſs Plato itẽ in dialog. 3. de legibꝰ cuius & Ioã. Stobæus ſermõe. 42. mẽtionẽ fecit, ſcribit, primã dignitatis rectã rationẽ eſſe, vt genitores vbiq; natis imperẽt: ſecũdã, vt ignobilibꝰ generoſi. Tertiã vt iunioribus ſeniores. Quartã vt domini ſeruis. Quintã vt potẽtioribꝰ imbecilliores ſeruiãt. Sextã quidẽ & oĩm maximã eſſe, q̃ ſecundũ naturã ignorãtes ſequi iubẽtur: prudẽtes autẽ ducere, ac dominari. Hæc Plato, cui & Ariſt. accedit lib. 7. Poli. c. 14. aſſeuerãs, eſſe naturalem ipſa ſeruitutẽ iuuenis ad ſenẽ. diuꝰ Auguſtinus ſuper Geneſim, eſt etiam inquit ordo naturalis ĩ hominibꝰ, vt ſeruiãt fœminæ viris, & filii parẽtibus, qa & illic hæc iuſtitia eſt, vt infirmior ratio ſeruiat fortiori. Hæc igitur in dominationibus, & ſeruitutibus clara iuſtitia eſt vt q excellunt rõne excellãt dominatiõe. Cicero. 5. paradoxo proponit, prudẽtes eſſe liberos, ſtultos aũt & inſipiẽtes ſeruos eſſe. quod & Diuus Ambroſius probat ſuper epiſtolã Pauli ad Coloſſẽſes. explicat optimè Diuus Baſilius de Spiritu Sancto cap. 20. notãt & ex noſtris Dominic. & Præpoſit. in. d. c. ius gentium. numer. 9. & ibi Card. à Turre Crem. art. 4. Imo in proœmio Gregorius. col. 2. & Cœpol. de ſeruitut. 2. col. Andr. Tiraquell. de legib. cõnubialib. l. prima. num. 48. Hęc tñ ſeruitus nõ eſt eiuſdem cõditiõis cuius illa, quæ iure gẽtiũ ratiõe belli inducta eſt, qui. n. iure belli ſeruus eſt dñio alieno contra libertatẽ naturalẽ ita ſubiectꝰ eſt, vt tãquã res quælibet quæ ſua eſt à dño abalienari poſſit. l. 4. & quinta. ff. de ſtat. homin. At ſeruitus, quam diximus natura ipſa conſtitui non pertinet ad coactionẽ, nec neceſſitatẽ, nec dominiũ: ſed ad honorẽ & reuerẽtiã, ſenioribꝰ à iunioribus, generoſis ab ignobilibus: parẽtibus à filiis: marito

rito ab vxore debitam: vel ad vtilitatẽ ipsius seruientis: qualis est illa quæ imprudẽtis ad prudẽtẽ: min⁹ sapiẽtis ad sapientem dicitur. Qua de re Io. Driedo. de libert. Christi. libro. 1. pagin. 8. in hunc modum scribit, secũdũ ordinẽ cõditõis naturæ oẽs in Adã à deo cõditi sunt æqualiter liberi ab omni malo, ab omni seruitutis incõmodo, mãsissent quoq; sub illo statu oẽs homines pares secũdũ paritatẽ libertatis à culpa, & miseria: sed nõ pares secũdũ paritatẽ in talẽtis naturę ꝑfectiõe iustitiæ, sciẽtię & prudẽtię. Siquidẽ alii magis, alii minus extitissent sapiẽtes, & prudẽtes: fuisset ꝙ quoq; dõinũ quoddã vnius super alios, non pro suo ipsius cõmodo dõinãtis in illos tãquã ꝛ seruos nec vt prouidẽtis & cõsulẽtis illorũ miseriꝭ, & imbecillitati: sed vt cõsulẽtis, & dirigentis illos ad ampliorẽ sapiẽtiã, disciplinã, iustitiam & prouidẽtiã, atq; vtẽtis volũtariis obsequiꝭ illorũ obediẽtiũ, nõ solũ absq; omnis laboris molestia, sed cũ gaudio cordisq; lætitia quẽadmodũ & iusti præsides nũc imperãt, nõ cupiditate dõinãdi, sed officio cõsulẽdi: & hoc naturalis ordo præscribit. Sic quoq; De⁹ hominũ genus cõdidit, vt esset aliꝭ ꝛ sciẽtia & virtutibus superiores aliꝭs: sed à coacta, & vili subiectione, à veroq; dominio oẽs fuissent æqualiter liberi. Hactẽ⁹ Drie. cui⁹ verba referre libuit, quia breuiter, & cõpẽdio quodã retulit diui Thomæ erudi-

tissima respõsa parte. 1. q. 96. artic. 3. & 4. Sic & Aristo. lib. 7. Polit. capi. 14. sensim insinuat, totam hãc seruitutem naturalem ad vtilitatem pertinere eorum, qui minus prudẽtes sint, vt à prudentioribus regantur, & instruantur perfectiori prudentia, & sciẽtia. Thomas item in 2. 2. quæst. 57. art. 3. ad secundum. inquit. Quod hũc hoiem esse seruũ absolutè cõsiderãdo magis quã aliũ, nõ habet rationẽ naturalẽ, sed solũ secũdũ aliquã vtilitatẽ consequẽtẽ, inquãtũ vtile est huic quod regatur à sapiẽtiori, illi quod hoc iuuetur. vt dicit in. 1. Polit. & ideo seruitus pertinẽs ad ius gentiũ est naturalis secũdo modo: sed nõ primo modo. Hactẽ⁹ Thomas, qui hac seruitute min⁹ prudẽtis ad sapiẽtiorẽ, institutũ esse tradit advtilitatẽ ipsius imprudẽtis: nõ ad eius vilẽ subiectionẽ. & quãuis ipse hãc seruitutẽ ad ius gẽtium referat, ex eodem tamẽ Thoma in dict. quæstio. 96. art. tertio. & quarto. satis palã cõstat, hãc seruitutẽ minus prudẽtis ad prudẽtiorẽ, minus sapiẽtis ad sapiẽtiorẽ, iuuenis ad senẽ, vxoris adhirũ filiorũ ad parẽtes quę ad honorẽ, & reuerẽtiã vel instructionẽ seruiẽtiũ pertinet, institutã esse à natura: & statuiinocẽtię cõueniſſe. Quo fit, eã minimè pertinere ad vilẽ seruitutis cõditionẽ, quæ postea iure gẽtiũ stabilita est: cũ ea subiectionẽ, & dñiũ cõtineat, vtile qui dẽ ipsi dominanti, & molestũ ac miserabile seruiẽti: igitur seruitus à natura

natura ipsa ordinata, quæ & in ipso innocentiæ statu obtineret, & obtinuit, non est miscenda huic miserabili seruitute: quæ iure gentiũ ob bella, & captiuitates inducta fuit. quod & Cardin. à Turre Crema. in. d. art. 4. explicat. vnde planè intelligenda sunt & distinguẽda. Plato in. d. dialogo. 3. de legi. velut ex iure naturę immiscuit.

Illud hoc in tractatu prætermittendum non est, quod Christiani capti in bello, etiam iustissimo, à Christianis, non efficiuntur serui capientium. Et ideo nec opus est
6 hoc in casu lege Cornelia, nec post liminij fictione propter charitatẽ, quæ in Christo omnibus eius religionẽ professis cõmunis est: ficuti, expressim adnotarũt Bart. in l. hostes. ff. de capti. Abba. in. c. sicut. in. 3. de iureiur. col. 4. & inibi AEgidius à Bellamera nu. 20. Saly. in. l. ab hostibus. col. 2. C. de captiuis. Ioan. de Terra Rubea cõtra rebelles tract. 3. art. 10. regia. l. 1. tit. 21. par. 4. sed apud nos capti bello seruantur, præstitaq; pecunia in redẽptionis præmiũ. quã Græci λύτρον appellant, veniam recedendi impetrant facilimè. sentire tamen Alciat. in. l. hostes. ff. de verb. signifi. & Claudius Cantiuncula in. §. itẽ ea quæ hostibus. Inst. de rer. diui. prædictã communẽ sententiã inter Christianos obtinere sicuti Bar. & qui eũ sequũtur probarunt. at sec⁹ esse in Christianis captis in bello à Sarracenis, vel Turcis, qui vere hostes sunt. nã hi quidẽ Christiani dũ ab hostibus captiui detinentur eius cõditionis sunt, cuius iuxta ius ciuile capti ab hostib⁹ Romanæ reipublicæ cẽsebãtur. & ideo opus esse fictionibus legis Corneliæ & postliminii: quod ex maximè notandum. Nam & Ioannes. de Terra Rubea idem voluit, dum scribit, Sarracẽos veros hostes esse: & cũ his bellũ geri verè, vt olim Romani aduersus hostes gerebãt. Ego sanè video maximam esse discriminis causam inter bella Romanorũ, & ea, quę christiani aduersus infideles, qui nos vndiq; impetũt, gerimus. Quorũ quidẽ infidelium aggressiones, nõ possunt aliqua ex parte esse licitæ: nec itidẽ defensiones: cũ prouincias Christiani nominis tyrannice, & perfide, ac crudeliter occupauerint. quã obrem nisi aliud lege humana statutũ in specie sit, opinor erga Christianos captos à Turcis, vel Sarracenis nõ esse seruãdas leges Romanorum, quæ de captiuis apud hostes loquũtur nec esse necessarias fictiões legis Corneliæ & postliminii: quã uis in his, quæ possint in fauorẽ cedere captiuorũ, æquissimũ sit imo omnino ex parte iustũ, easdẽ leges seruari. Nec enim reipublicæ christianæ cõuenit, præter ipsam captiuitatis afflictionem, damnum aliud, aut detrimentum christianis apud Sarracenos, aut Turcas captiuis, irrogari. Ex his etiã apud me dubia est, & falsa quidẽ opinio Anch. in

hac reg.col.13.verſi.3.quæro. Areti. in.l.qui à latronibus.3.col.ff. de teſtam.dũ aſſeuerãt, chriſtiano apud Sarracenos captiuo nõ licere ab eis fugere,niſi cogatur ad infidelitatẽ. etenim ego cẽſeo iuſtè poſſe captiuũ chriſtianũ indiſtinctè fugere, licèt nõ cogatur ad infidelitatẽ: cũ tyrannice,& iniuſtiſsimo bello captus fuerit. Imò & ſi captus eſſet apud hoſtes iuſtiſsimo liceret ei ad ſuos redire,ac fugere hoſtium limites tranſgrediendo: vt ipſe notaui libr.1.Varia.reſolu.c.2.nu.10.& hæc quidem de ſeruis iure belli dicta ſint,deq; his,qui ab hoſtibus capti ſeruitutem ſeruiunt iure gentium procedente à ratione ipſa naturali.

Res autẽ captæ in bello iuſto, ſi immobiles ſint principi, & regi bellũ indicẽti adquirũtur:nec efficiũtur militis,aut ducis capiẽtis.l. ſi captiuus.§.1.ff.de capti. gl.in.l.diuus.ff.de iure fiſci.Bart.in.l.ſiquid in bello.ff.de capti.Alexã. & Iaſon poſt alios in.d.l.1.ff.de adq.poſſ.in prin.nu.10.& Mart.Laudẽſis in tracta.de bello.§.4. quorũ opinio cõmunis eſt. Et probat̃ in.l.19.tit.26. par.2.res vero mobiles capientium efficiũtur:ſicuti iã nõ ſemel adnotatum extat.debẽt tñ tradi duci exercitus,vt is ea diuidat inter milites iuxta cuiuſlibet dignitatem,& merita.c.ius militare.1.diſt.l.ſi quis pro redẽptione.C.de donat.gl. in c.dicat aliquis.23.q.5.Bar. & Doct. modo hac in re citati. Regia. l.1.27. &.19.titu.26.part.2.quo quidẽ iure regio quinta pars eorum,quæ bello capta fuerint,regi debetur.l.4.titu.26.par.2.l.vlt.tit.1.lib.6.ord.quãdoq; dimidia.l.19. quandoq; tertia pars.l.20.dict.tit.26.part.2.deniq; in hoc erunt ſemper diligenter obſeruandæ leges,& conſuetudines legitimè inductæ ſecundum quas, vel principum decreta, firmaque & iuſta ducum edicta res bello captæ ſunt diuidendæ.

Quid vero dicendum ſit de rebus captis ab hoſtibus,quæ tamen habuerunt dominum verum priuſquam hoſtes eum ſpoliauerint: an ſint reſtituendæ priori domino.vel efficiantur eorum, qui modo eas res abſtulere à manu hoſtium? Et profectò quoties non virtute bellica, ſed commercio,dato redemptionis pretio res aliena fuerit ab hoſtibus redẽpta, dominus prior eam petere poterit,ſoluto pretio redemptionis,& ei neceſſario reſtituenda eſt.l.ab hoſtibus. in.2. C.de capti.l.in bello.§.ſi quis ſeruum.ff.eod.titu.quod ſi res virtute bellica ab hoſtibus ſit capta, & immobilis ſit, priori domino eſt reſtituenda. text. inſignis in.l. ſi captiuus.§.expulſis hoſtibus. ff. de capti.l.Pomponius. ff. de adq. rerum domin.notat optimè Franciſ.à Ripa in dict.l.prima. ff.de adquirenda poſſeſ.num.quinto. ſed ſi res ſit mobilis quibuſdã viſum eſt,eam non adquiri capienti: ſed reſtituẽdã eſſe priori domino.text. ſatis elegans in dic. l. ab hoſtibus. C.de

C.de capti.§.ſerui autẽ.cui? auctoritati ita reſponderunt Io. Andre. in ſpeculo. rub. de raptorib. Alex. in.d.l.1.idẽ Ale.in. l. id quod apud hoſtes.ff. de legatis. 1. Pirrhus poſt conſuetudines Aurelianẽſes.ca. incipienti.in.l.apud hoſtes.

Cõtrariũ aliis videtur veri?:nẽpe rẽ mobilẽ captã ab hoſtibus,nõ eſſe reſtituẽdã priori dño, auctoritate iuriſcõſulti in.l.ſi quid bello. ff. de capti.ſi quid,inquit Labeo, bello captũ,in præda eſt,nec poſtliminio rediit. Paulus.imo ſi in bello captus pace facta demũ fugit,deinde renouato bello capitur: poſthliminio redit ad eũ,à quo priore bello captus erat: ſi modo nõ conuenerit in pace:vt captiui redderẽtur hæc iuriſcõſultus,vbi Bar.hãc opinionẽ ex eo loco deducit, iuxta diſtinctionẽ ipſius legis.Quidã tamẽ diſtinguẽdũ eſſe cẽſent ita ſanèvt prior ſententia obtineat vbi res
8 ab hoſtibus captæ recuperãtur ſtatim, priuſquã hoſtes eas deferant tute intra præſidia: quaſi in ea ſpecie nõdum fuerint factæ res iſtæ hoſtiũ eas capiẽtiũ: & ideo cũ ab hoſtibus auferũtur ſub dñio prioris ſunt:eaq; ratione debent ei reſtitui.argumẽto tex.in.l.3.§. cum igitur. ff. de vi & vi armat.&. l. vlt. C.vnde vi. Quod ſi ex interuallo res captæ ab hoſtib?,fuerint ab eiſdẽ denuo ablatæ,tũc ſit vera poſterior ſententia:ſecũdum Ange. & Saly.colu. 1.in dict. l.ab hoſtibus. Iaſon.in dict.l.1.num. 11. & ſequẽ-

ti.eundem Angel. in diſputatione incipienti. renouata guerra.1. dubio.& Marti.Laudẽſem de bello.§.7. cui diſtinctioni ſuffragatur inſignis regia cõſtitutio penul. titu.9.part.5.Hanc tamen diſtinctionẽ Iaſon. in dict. l. id quod apud hoſtes.improbare conatur. & Frãciſ.à Ripa.in dict.l.1. nume.5. verã eſſe cenſet in militibus non habentibus à republica ſtipẽdium:quaſi in militibus habẽtibus publica ſtipendia feruãda ſit prima Io.Andr. opinio.per.l.ab hoſtibus. parte vltima.C.de cap.& hæc quidẽ procedunt,niſi in rebus quæ ius poſtliminii obtinẽt, de quibus agit. l. 2.ff.de capti. nam hæ res etiam ex interuallo ab hoſtibus receptæ priori dño reſtituuntur.ex his patet huius quæſtionis difficultas, quæ nondum certam diffinitionẽ habet.

Ipſe deniq; video iure ciuili Romanorũ ſtatutum eſſe,vt capta à latronibus,& piratis,quos non eſſe iuſtos hoſtes veteres cenſebant, minimè efficerentur capientium. l.hoſtes.&.l. Latrones. &. l. poſtliminium.§.à piratis. ff. de capti.l. qui à latronibus. ff. de teſtament. quo fit,vt ſi res, quæ per latrones captæ fuerunt, à noſtris militibus recipiantur latronibus fugatis, vel deuictis, priori domino iure Romanorum reſtituendæ ſint: cum nuſquam eas prior dñs amiſerit. dict. lege. latrones. & eſt euidens huius rei argumentum: quia nuſ-

quam hæres hostium capientium propriæ effectæ fuerint.

Hinc mirum est, cur regia Partititarum constitutio distinctionē præmissam probauerit in his rebus quæ non ab hostibus, sed à piratis auferuntur: cum in ea specie iure Romano ea distinctio fieri non posset. deinde illud constat iure Romanorū ex iure ferè omnium gentium, vt hi cum hostibus æquo marte certarent, ex aliis quæ rationibus, ac fortasse quod viri prudentissimi, etiam si existimauerint ab eis semper iusta moueri bella, & cum hostibus geri censebant ex variis causis opinione saltem, & bona fide ab iis, quos verè hostes iudicabant, sibi bella indici, & ab eis indicta geri, statutum esse, vt homines & res à Romanis per hostes bello captæ hostium efficerentur: verè, & statim earum rerum dominium à prioribus dominis ad hostes transiret: quemadmodum & idem erat in rebus, & personis per eosdem Romanos captis ab hostibus. quod satis manifestum erit, si diligenter responsa inriscōsultorū de captiuis examinem⁹. Imo & Romani hoc ipsum ius captiuitatis, & postliminij obseruare cōstituerūt cū his, q nec latrones, nec piratæ, nec hostes publici essent, modo cū eis nullā amicitiā nullū hospitij ius cōtraxissēt. qua de re est text. elegans in. l. 5. §. in pace. ff. de captiuis. in pace, inqt Pōponius, quoq; post liminiū datū est. Nā si cū gēte aliqua nec amicitiæ, nec fœdus amicitiæ causa factū habemus, hi hostes quidē nō sunt: quod autē ex nostro ad eos peruenit illorū fit: & liber homo noster ab eis captus, fit seruus eorū. idēq; est si ab illis ad nos aliquid perueniat. hoc quoq; igit̄ casu postliminium datū est. hæc iuriscōsultus.

At hæ leges apud Christiani orbis principes probatæ quidē sunt, & stabilitæ quo ad res bello iusto captas: nec possumus qui Christianā religionem profitemur inficias ire, quin res bello captæ per hostē inique, & tyrannice bellū indicentē, minimè à veris dñis, qui eas iure possidebāt ad hostes iure transferātur: nec lege diuina nec humana in hostiū verū dñium transierūt. omnium etenim cōsensu receptū est, capta in bello effici capientiū, modo id bellū iustū sit. vnde licet in bello per Christianos principes secū inito ob præsumptam bonam hostiū fidē, leges Romanorū sint seruādæ, quo ad opinionē: tamē ex hoc non arbitror in aīæ iudicio, res captas in bello, quod hostes sciūt iniustè indictū esse, & mala fide geri, ad eorū dñiū pertinere.

Nihilominus tamen mihi iure Romanorū magis probatur Angeli distinctio in hūc sanè sensum, vt res à Romanis virtute bellica quęsitæ, etsi ab hostib⁹ iterū captę fuerint, rursusq; à Romanis militibus è potestate hostium etiam ex interuallo ablatæ sint, priori dño sint omnino

omnino restituēdæ. iuxta. l. si quid bello. ff. de capti. atq; ea ratione nō temere prædicta. l. ab hostibus. in seruis, qui virtute bellica quæsiti sunt, loquitur, eleganter adijciens horum, quæ bellico labore quæsita sunt, militem Romanum defensorem esse non dominum.

Nec ad has Romanorum leges quidquā refert Francisci Ripensis distinctio: cum hæ decisiones de militibus tractent stipendio publico militantibus. in his etenim militibus, qui non habent publica stipendia, vel non tenentur ex publico stipēdio eos defendere, à quibus hostes res acceperunt, opinor ad huc locum esse Angeli distinctioni, & iurisconsulti respōso in dicta. l. si quid bello. quod si non hostes, sed latrones, aut piratæ in hac specie res habuerint, & ab his fuerint virtute bellica per milites non habentes stipendia publica ablatæ, tunc fortassis cum res hostium, aut capientium factæ non sint, priori domino erunt restituēdæ, modo his militibus iustā soluerit laboris, & expensarū mercedē.

Postremo, vt legem Partitarum examinemus, quæ non tantum de hostibus, sed & de piratis, & latronibus publicis, quibus cum non est, nec esse potest bellum illud, quod veteres Romani iustum, & publicum esse censebant, adnotandum erit potuisse constitutionem illam statuere, non quod res illæ factæ fuerint piratarum, postquam hi in tuto eas habuerint: sed quod demum captæ virtute bellica è potestate piratarum, fiant capientiū ob exercendos militum animos ad piratarum seu hostium publicorum punitionem, & persequutionem. Et licet Regia Partitarum lex admittere debeat iuris Cæsarei interpretationem de rebus, quę ius habent postliminij iuxta. l. si quid bello. & l. secundā. ff. de cap. & fortassis non procedat in militibus habentibus publica stipendia ad defensionem prouinciæ, & prouincialium: tamen lege belli, quæ probanda quidem erit, si qua est, poterit ea constitutio indistinctè seruari absque vlla iuris Romani & ciuilis interpretatione. quam ob rem in his controuersiis diffiniendis oportet viros rei militaris peritos, quiq; satis leges, & iura belli cognouerint, semper consulere: atque ita erit tractatus de rebus bello adquisitis in foro exteriori, & interiori expendendus. qua de re aliqua tractat præter alios Thomas Grammaticus in decisionibus Neapolit. quæstione. 71. Hæc quidem longius, fateor, possent, ac diligentius, maturiusque tractari: nos tamen vt tractatui de restitutione eorum, quæ inique quæsita fuere, seruirem⁹, hæc lectori breuiter exposuimus.

Ex. §. sequenti.

1 *Consilium, vel auxilium quãdo ad restitutionem obliget in conscientiæ iudicio?*
2 *Causa sine qua non: qualiter intelligenda sit, quo ad restitutionis tractatum.*
3 *Pluribus simul cõmittentibus furtum, vel rapinam: an quilibet teneatur insolidum ad restitutionem?*
4 *Pluribus committentibus furtum, si vnus eorum restituerit solidum, an cæteri teneantur huic pro æquis portionibus satisfacere?*

§. Duodecimus.

HActenus visum est qua ratione teneatur quis ad restitutionem iure acceptionis iniquæ: cuius tamen acceptionis iniquæ causa solet non tantum tribui ipsi accipienti: sed & aliis, qui ei consiliũ, auxilium, vel fauorem dedere, vt inique acciperet rem alienã, damnumve alteri intulerit. de his opportunè quæritur an teneantur ad restitutionem? sit igitur conclusio hac in re satis iuribus, & rationibus probata. Tenetur ad restitutionem non tantum is, qui iniquè accepit, damnumve alteri intulerit, sed & is qui consilio, ope, auxilio, vel receptatione dedit acceptioni causam efficientem, quæ ipsam iniustam acceptionem efficiat. hãc sen
1 tentiã eleganter tradit Diuus Thomas. 2. 2. quæstione. 62. arti. 7. quem Theologi passim sequuntur, præsertim Caieta. inibi. Florent. 2. parte. tit. 2. cap. 2. §. 4. Adrian. in. 4. sent. tractatu de pœnitentia, & restitutione. cap. secundo dubitatur. Ioã. Maior. in. 4. distin. 15. qõ. 26. Syluest. verb. restitutio. 3. §. 6. Ioan. Medina de restitutione. q. 7. & 8. & probatur ea ratione, quod qui causam dãni dat damnum dedisse videtur cap. vlt. de iniur. capi. suscepimus. & cap. de cætero. de homicid. l. nihil interest. ff. de Sicariis. vbi Bart. & docto. quod & alibi sæpissimè pro iuris regula traditur. Sed & in specie huic conclusioni accedit communis iuris vtriusq; doctrina, qua obseruatum passim est, cõsulentem ex consilio teneri ad eandem pœnam, quam delinquens pati debet, si alioqui non facturo consilium dederit. capitul. nuper. de senten. excõmunicatio. vbi glossa. text. in lege. 1. §. persuadere. ff. de seruo corrup. cap. sicut dignum. §. qui vero. de homicidio. & glossa. inibi. cui similis in. §. ope. Instit. de obliga. quæ ex delect. nas. quam dixit solennem esse Iason in. §. actiones. nume. tertio. de actio. tradunt Barto. in. l. sæpè. ff. de verb. signifi. Panormit. & ibi latè Decius in capit. 1. de offic. delegat. idem Deci. in l. consiliis. ff. de regulis iur. Francus in reg. Nullus. de reg. iuris. in. 6. Felinus in dicto. §. qui vero. pulcher text. in. l. non solum. §. si mandato. ver. Attilicinus. ff. de iniurijs. igitur, si quis alioqui non facturo cõsulat vel iniquam rei alienæ acceptionem, vel dationem damni, ad restitutionem tenebitur: qua in re quoad

quoad restitutionem potissimum est obseruandum, an consilium mouerit, vel induxerit alterum ad delictum.

Hoc item probatur ex alia iuris Pontificij & Cæsarei interpretum traditione: quæ dictat, dantem auxilium vel opem delicto & delinquenti, puniendum fore eadem pœna qua ipse delinquens, quando ope, vel auxilio causam dedit homicidio propinquam & cooperatus est in delicto. quod colligitur ex. l. vnica. C. de rapt. virgi. & in cap. felicis. vbi glos. verbo, simplici fauore. de pœnis. in. 6. tex. in. l. item Mella. §. si alius. ff. ad. l. Aquil. l. 10. tit. 8. part. 7. glos. in. l. nihil interest. ff. de Sicar. tex. in dicto capit. sicut dignum. §. qui vero. &. §. illi etiam. vbi Felin. & Soci. consil. 188. vol. 1. col. 4. Abba. & Deci. in dicto cap. 1. de offic. deleg. Hippol. in. l. si in rixa. ff. de Sicariis. numer. 34. Salicet. in dicta. l. vnica. folio vltimo. tradit Parisius consil. 152. & 154. nume. 20. lib. 4. Nec temere in hac cõclusione causam efficientẽ requiro ad restitutionem: cõsilium scilicet quod moueat, vel auxilium quod cooperetur iniquæ acceptioni, sed
2 vt effugerem Paludani sentẽtiam qui in. 4. sentẽ. dist. 15. q. 11. colum. 4. existimat, fore necessariam ad restitutionis obligationem, causam sine qua non contingeret acceptio iniqua: quasi velit non esse restitutioni obnoxiũ, qui dederit causam acceptioni iniustæ, quæ nihilominus eo nõ dãte causam cõtingeret omnino. cui & quidã alij accessere, quos tamen huius opinionis auctores minimè nominauerim, quippe qui videam eos diui Thomæ resolutionem probare, quæ recte, & sincere intellecta nequaquã iuuat Paludani sentẽtiã: sicuti eruditissimè ostendit Caieta. in dicto arti. 7. & constat apertissimè: nam si quis dãnũ alteri dederit, tenetur dubio procul ad restitutionem & reparationẽ dãni dati, etiã si eo nõ dante dãnũ illud nihilominus alij dedissent. quod Caieta. expressim probat: idéq; sensere Thomas & alij paulò antè nominatim citati. Quid enim refert quod me nõ occidente Titium: alter foret eum occisurus si ipse eum occiderim? profectò parum. siquidẽ alter, qui Titium foret occisurus, si illum occidisset puniendus esset: atq; ita ego eodem modo puniendus ero. atq; ita video hanc nostram sententiã probari à Dominic. Soto, lib. 4. De iustit. & iur. quæst. 7. artic. 3.

Hinc patet quo in sensu sit accipiẽda in hac quæstione. causa sine qua nõ cõtingeret acceptio iniqua ea etenim est intelligenda qñ causa mouet ad agẽdũ actum & in eo quidẽ agit ita vt ipsa sola sit causa actus nullo alio accedẽte: vnde cõsulens rapinã aliàs nõ rapturo tenetur quidem. in solidum, etiam si eo non consulente, non deessent, qui idem ei consuluissent, ac tandẽ rapina contingeret: cũ satis sit, eam

eam rapinam contigisse causa cõsilii dati: quæ causa mouit ad rapinam, & sic egit in eo rapinæ actu, vt sufficiens causa rapinæ per cooperationem.

Secundò ex his erit adnotãdum quod plures dantes causam damno, aut acceptioni iniquæ: quia simul cõcurrunt in ea causa, tenentur in solidum: etiam si vno eorũ deficiente nihilominus damnum datũ fuisset. Nec enim magis potest dici vnus eorum causa damni quam alter. eritq; huius illationis exemplum in pluribus simul consulentibus rapinam alioqui non rapturo, quorum quilibet consilio mouisset raptorem ad delictũ rapinæ. quod quotidie poterit euenire in plerisq; etiam ciuilibus negotiis.

Tertiò constat, pluribus concurrentibus simul in actione damni vno eorum consilio, teneri quenlibet in solidum: licet vno eorum non eunte nihilominus damnum datum fuisset. quod in pluribus militibus contingit, quorũ quilibet tenetur in solidum ad restitutionem eorum, quæ in bello iniusto capta fuerint, etiam si vno eorũ non eunte in prælium, foret per alios damnum illlatum. ita sanè Caieta. explicat. idemq; Adrian. & Medina verum esse cẽsent, quibus suffragatur glos. in. l. si in rixa. ff. de sicarijs. ad finem.

Illud tamen prætermittendum non est, quod si res ipsa furto, rapinavè ablata ad cuius restitutionem ex pluribus tenetur quilibet in solidum, sit penes vnum, ille tenebitur in solidum in foro conscientiæ, & iudiciali: non tantum ratione iniquæ acceptionis: sed & ratione iniquæ per eum possessæ. l. si plures. ff. de vi & vi arma. l. 3. §. hæres. ff. cõmodat. notat Barto. communiter receptus in. l. 4. §. Cato. 2. col. ff. de verbo. obliga. Et tamen in hac specie in vtroq; foro quilibet sociorum in solidũ tenebitur rem furtò, aut rapina occupatam restituere. l. vulgaris. §. duo. ff. de furtis. & expressim quo ad forum, & animæ iudiciũ, hoc ipsum responderunt Adrianus in dict. cap. secũdo idem dubitatur. Florent. dicto. §. 4. &. 2. part. titu. 1. capit. 12. §. 12. Maior. in dicta quæstione. 26. & Ioannes à Medina. quæstione. 8. de restitutione. quorum opinio communis est secundum Syluestrũ. verbo, restitutio. 3. quæstione. 6. vno tamen horum restituente insolidum: cæteri à restitutione facienda damnum passo liberantur, authore Thoma. 2. 2. quæstione. 62. art. 7. quod & in foro iudiciali adeo certum est, vt nulla indigeat probatione. Quid si vnus ex pluribus ad damni restitutionem insolidum obligatis restituerit rem integram, an & cæteri eidem teneantur satisfacere? & sanè si qui restituit, rẽ ipsam ablatam in solidũ acceperit, nihil tenetur socii criminis eidẽ reddere. Si vero ad alium ex socijs res ipsa insolidũ peruenit, is tenebitur omni no restituenti reddere totũ quod restituit. At reliqui socij rapinæ, & delicti auctores æquè principales tenebũtur pro portione dãni dati sibi cõpetẽti ad restitutionẽ facien dam ipsi, qui iam restituit, etiam si ad eos nihil peruenit: sicuti deducitur ex Thoma. dict. art. 7. atq; explicat late Ioan. Medina in dict. q. 7. idem docet. Caiet. dict. q. 62. art. 6. ex quibus & illud constat, quod si ex pluribus vnus sit principalis, qui alios non alioqui facturos induxit, hic tenebitur in animæ iudicio restituenti, totum quod restituit ex his, quæ ad eum non peruenere, omnino reddere. Addit tamen Caieta. in eo casu, quo plures vno omniũ consilio damnũ dederint, tunc vno eorum restituente, cæteros pro portione eidem teneri ad restitutionẽ, vbi omniũ consensus, & congregatio causam efficiẽtem dederit damno, ad damnum ue induxerit: cum alioqui quilibet ex eis non foret id facinus absque alijs aggressurus. At si plures in datione damni cõcurrerint absque eo, quod vnus ab alijs causam mouentem habuerit, etiam si communi consilio, aut simul vt socij facinus fuerint aggressi: licet teneatur quilibet insolidum damnum passo ad restitutionem: non tamẽ tenebitur nec pro portione ad restitutionẽ vni ex socijs, qui solidũ damnũ reddidit, saltem de rigore: quanuis æquum sit oẽs pro æquis partibus damnũ socio restituenti resarcire. ego tamen hanc Caieta. æquitatẽ ad rigorẽ referẽdam esse cẽseo: & ideo existimo idẽ ex rigore agendũ. Nã ex his pluribus quilibet tenetur in solidum, quia quilibet in ipso actu est eiusdem totius causa. alioqui cum plures in rapinæ actu conueniunt, nec tamẽ horum conuentus est totius dãni causa: ex eo quod vno ex eis nolente cæteri nihilominus furtum, aut rapinam cõmitterent, tunc non tenetur quilibet in solidum in conscientiæ iudicio: licet in foro iudiciali fortasis aliud obtineat propter pœnam criminis: & ideo ea pœnalis lex in animæ foro minimè est admittenda: atque ita est intelligendum quod paulò antè adnotauimus versi. tertiò constat. id etenim, quod inibi probauimus obtinet, cum ex pluribus simul cõuenientibus quilibet est causa totius damni: tametsi alioqui eis nõ conuenientibus ab alijs damnum datum esset: sicuti docet, & intelligit Ioan. Medina dict. qõ. septima. cauendum tamen est, nam oportet rem istam ita exactè accipere, vt semper in iudicio interiori condemnetur consulens, vel auxilium præstans, vel socius in id damnum, vel damni partem cuius verè causa fuerit efficiens, vel moues efficiẽtem. arg. capitul. vltimi. de iniur. Sic denique ad Caietani quæstionẽ quoties ex pluribus in conscien

conſcientiæ iudicio verè tenetur quilibet reſtituere rem acceptam damnum paſſo, vel eius partem, ſi vnus pro aliſs ſoluerit, eidem eſt ab aliſs, quos ſolutione liberauit facienda pro æqua portione reſtitutio. obiſcitur tamen his, quæ diximus, quod humana lex videtur actionem ſolidum ſemel ſoluenti negare, ad repetendam à ſociſs, & participibus criminis partem aliquam eius, quod ſoluit: imo & ad repetendū ab eo, qui princeps fuerit criminis, quiq; alios minimè facturos ad id induxit: hæc autē denegatio fit in criminis pœnam: & ideo ambiguum eſt, an in foro animæ idē quod in exteriori quantum ad hanc denegationem ſit dicendum. hoc verò examinauimus ſuperius. §. 2. numero 7. & octauo.

Quartò principaliter infertur, quod conſulens rapturo alioqui centum, vt & alia centum rapiat: non tenebitur reſtituere ducenta: ſed centum tantū ſecundū Adria. in dict. cap. ſecūdo dubitatur. ſed etſi rapturo alioqui centum conſulat quis, vt ducēta rapiat, adhuc ad centum ſolum, non ad ducenta tenebitur. quēadmodum Ioan. à Medina contra Adrianum adnotauit.

Quintò deducitur ex his, falſam eſſe diſtinctionem Panormitani, qui poſt Innoc. in capitu. ſicut dignum. de homici. nume. 15. ſcribit, conſulentem teneri ad reſtitutionem totius damni: at præſtantem auxilium teneri tantum ad damni partem, quæ eius auxilio proceſſerit. Eſt etenim hæc differentia omnino falſa: ſiquidem vel conſulens, vel auxilium præſtans abſque vllo diſcrimine tenetur ad damnum, cui conſilio vel auxilio, cauſam dederit. Vnde ſi cōſilium fuerit cauſa totius damni, conſulens tenebitur ad totum damnū, ſi partis, ad partem: ſic & auxilium præſtans tenebitur ad totius damni ſatisfactionem, ſi cauſam auxilio dederit toti damno: ſi vero parti tantum, tenebitur ad damni partem. quod perpendit Ioā. à Medina dict. quæſt. 8. tametſi Syluester. verbo, Reſtitutio. 3. §. ſexto. parum diligenter hanc differentiam examinauerit.

Hactenus de Secunda Relectionis parte: à qua tertiam breuiter attingemus: quo perfectior ſit reſtitutionis tractatus.

TERTIA RELECTIONIS PARS.

1 *Tenetur quis ad reſtitutionem rationē rei per eum poſſeſſæ quia aliena eſt, licet iniquè non acceperit. Et quid de fructibus bona fide poſſeſſoris perceptis?*

2 *Furtiuæ rei emptor mala fide, tenetur ad reſtitutionem eius, ſi extet: & ea perempta ad æſtimationē: etiam ſi res ſit de his, quæ functionem cum ſuo genere recipiunt.*

3 *Furtiuæ rei emptor bona fide, tenetur ad eius extantis reſtitutionem: ea verò alienata, ad id in quo factus ſit locupletior.*

4 *Dubitans rem furtiuam eſſe an poßit licitè eam emere.*

5 *Furtiuæ rei emptor eo tamen animo, vt eā domino reſtituat: an poßit pretium à domino repetere.*

VLTIMA RELECTIONIS PARS.

IN hac denique vltima huius Relectionis parte, ſecunda regula eſt exponēda, quæ licet à prima plerunque in eius exemplis deducatur, tamen quia rationem diſtinctam habet: ſpecialem locum exigere videtur. ſit ergo regula ſatis iure probata. tenetur quis ad reſtitutionem rationē rei, quæ aliena eſt. Nam ſi quis rem alienam poſſideat, tenetur eam domino
1 reſtituere ex eo ſolum, quod aliena ſit, quanuis nulla præceſſerit iniqua acceptio. & tandem ſi rei alienæ poſſeſſor ſciuerit, eam alienam eſſe: ex eo quidem iam efficitur malæ fidei poſſeſſor. lege. qui bona fide. & in lege. bonæ fidei. ff. de acquirendo rerum dom. & ideo iam tenetur hic poſſeſſor reſtituere rationē acceptionis iniquę: quæ ab eo deducitur, quod cum ratione rei teneretur rem alienam reſtituere, & non reſtituit, iniquè detinet, & illicitè rem accepiſſe videtur.

Sed tamen ex regula quæritur, an is, qui ratione rei tenetur reſtituere, idem teneatur ad fructuum reſtitutionem? Cui quæſtioni ita reſpondendum eſſe cenſeo, vt poſſeſſor bonæ fidei non aliter teneatur in animæ iudicio ad fructuum reſtitutionem, quam in foro exteriori per humanas leges tenetur. Hæ ſiquidem leges, quæ de fructibus reſtituendis tractauere, quo ad bonæ fidei poſſeſſorem iuſtiſsimæ ſunt, eaq; ratione & in animæ foro erunt omninò ſeruandę. quod ſentiunt Caieta. ſecunda ſecundæ. quæſtione. 62. articulo ſexto. Sylueſt. verbo, reſtitutio. quæſtione ſeptima. Ioan. Maior in quarto ſenten. diſtinct. decimaquinta. quæſtione. 26. ad finem. Qui autem fructꝰ à bonæ fidei poſſeſſore ſint reſtituendi, paſsim pleriſque in locis traditum eſt: & nos ſcripſimus libr. primo. Variarum Reſolutionum. cap. 3. numero. 6. cum ſequentibus poſt Panormita. in capi. grauis. de reſti. ſpoliat.

Secundò quæritur de eo, qui rē furto ablatam à fure, vel ab alio habuit, an teneatur eam in iudicio animæ domino reddere, etiam nō petenti, nec ſoluēti pretium, quod pro ea furi, vel alteri datum fuerit? qua de re ſit prima concluſio.

Qui certò ſciens rem furtiuā eſſe, eam emerit, aliove titulo habuerit, tenetur ad eius reſtitutionem, ea quidem extante: ea verò perempta
2 ad eius iuſtam æſtimationem. hoc

probatur in.l.eos.C.de furtis. in.l. ſeruus.ff.de condic.indebi.ca. qui cum fure.de furtis. vbi doctor. optimus text.in.l.6.tit.13.libr.4.Fori. latè.Ioan.Lupi in rub.de donatio. §.65.nume.53. ratione autem cõſtat hæc concluſio, quia is malam fidem habet, ac particeps eſt furti, & ſic acceptionis iniquæ: ſicuti in præcitatis locis expreſsim conſtat: notatq; Diuus Thomas. 2.2. quæſtione.62.art.7.

Cæterùm Ioan. à Medina de reſtitut.q.10.ferè ad finem, hanc opinionem veram eſſe cenſet in his rebus, quæ vſu non conſumuntur, nec recipiũt functionem cum genere ſuo. Nam in his, quæ vſu conſumuntur, ac functionẽ recipiũt, recipiens à fure ſcienter rem furto ablatam non tenetur ad eius reſtitutionem in iudicio animæ, niſi fur ex hac receptione efficiatur impotens, & minus idoneus ad reſtitutionem, quaſi recipiens ſcienter à fure rem furto ablatam quocunq; titulo, ſi ea res ſit de his, quæ vſu conſumuntur, & recipiunt functionem cum genere ſuo, nec per hoc fur maneat impotens ad ſolutionem, non teneatur ad reſtitutionem: quia non recipit à fure rem alienam: cum in ipſum accipientem fiat eius rei tranſlatio dominij. quo fit vt hic nec teneat ratione rei, quod aliena ſit, nec ratione acceptionis iniquę: quia hæc acceptio iniuſta non eſt, niſi quatenus dãnum infert priori domino quo ad reſtitutionẽ, & ſatisfactionem. ego ſanè ſcio à iuriſconſulto in.l.2.§.1.ff.ſi cert.pet. vbi mutui dationem expendit, ſcriptum eſſe, res quaſdam eam conditionem & legem habere, quod functionem recipiant. Quæ quidem ſententia variè ab interpretibus intelligitur: ſed tamen res dicuntur recipere functionem in genere ſuo per ſolutionem magis quam in ſpecie, quæ propter naturæ, vel artis ſimilitudinem recipiunt promiſcuum vſum ita, vt vna poſsit vice alterius fungi. ſicuti frumentũ cum frumẽto: vinum cum vino: oleum cum oleo, & his ſimilia. vel planè res dicuntur functionem recipere in ſuo genere, quæ formalem & ſubſtantialem habent æquipollentiã, ita quidem vt vna res fungatur vice alterius vniformiter, & ſubſtantialiter: ſic quòd nõ eadem res certa in indiuidua ſpecie reddenda neceſſariò fit: ſed eadẽ res, & certa ſecundum veram, & realẽ ſubſtãtiã genere, & qualitate ſolui poſsit, quemadmodũ poſt alios explicat Carol.Molinæ.de contracti. nu.17. Hinc vero nõ ſequitur verum eſſe quod Ioan.à Medina ſcripſit: imo ea opinio falſa omnino eſt, quia hic recipiens pecuniã, fit etenim de ea exẽplũ, furto ablatã, tenetur ratiõe rei, quæ aliena eſt, quocunq; tempore ſciat eã furto ablatã fuiſſe, ad eius reſtitutionẽ. Nã etſi fur pecuniã accipienti tradiderit ea quidem traditione, & conſumptiõe furis, non nõ transfertur pecuniæ dominiũ in accipientẽ: nec à priori domino diſcedit. text inſignis, quem ita omnium cõſenſus interpretatur in l.rogaſti.§. vlt.ff. ſi cert.pet. quo in loco apertiſsimi iuris eſt in his rebus, quæ functionem recipiunt, cõſumptionẽ transferre dominiũ earum, cũ facta fuerit bona fide: alioqui ſi mala fide facta ſit, poſſe rem apud quẽcũq; extantẽ à domino vendicari: itẽ, & cõtra dolo conſumẽtem dominus agit actione ad exhibẽdũ, quæ dominium agentis præmittit, & realis eſt. Sic deniq; Bart. & Doct. iuriſconſulti reſponſum interpretantur. idem probatur in.l.nam & ſi fur. ff. eodem. vbi conſtat, tunc demũ pecuniam furto ablatam effici recipientis à fure, cum eam is bona fide conſumpſerit. At ſi recipiens à fure pecuniam furto ablatam adhuc, & ſi bona fide recipiat, pecuniam alienã recipit, profectò nullo iure probari poteſt: quod is ratione rei, quæ aliena eſt, non teneatur ad reſtitutionem: imo tenebitur planè pecuniam illam extantem domino reſtituere, & ea conſumpta mala fide, ad eius reſtitutionem: quanto fortius tenebitur is, qui ab initio ſciens pecuniam furto ablatam fuiſſe, eam recepe-rit? Sed & ratione iniquę acceptionis & hic tenebitur: quippequi nummos alienos, atque ita rem alienam, inuito domino contrectauerit, ideoq; furtum cõmiſerit. l.qui vas.§.ſi ego tibi. ff. de furtis. quæ probat, contrectantem mala fide rem alienam furtum cõmittere, etiam ſi eam furto nõ habuerit. cui deciſioni maximè locus eſt vbi qui cõtrectat, ſcit rẽ illam furto, aut rapina habitam fuiſſe. quo fit vt non admodum vera ſit Ioã. à Medina hac in re ſententia, cui obſtat tex. ſatis ſingularis in dicta lege. Rogaſti. §. vltim. Atque inde ſequitur præmiſſæ cõcluſionis extenſio: quę eam recipiendam eſſe dictat, nõ tantum in rebus, quæ vſu non conſumuntur, nec cum genere functionem recipiunt, ſed & in his quæ ad mutui rationem pertinent, & functionẽ cum ſuo genere recipiunt.

Hinc etiam patet, comedentem ſimul cum fure res furto ablatas, ſcientem quidem & mala fide, teneri in animæ iudicio ad æſtimationem illius partis, quam comedit: non inſolidum: quia criminis particeps non fuit. tametſi in foro iudiciali is condemnabitur inſolidum in pœnam illius criminis, quod commiſit ex illa furis in re furtiua ſocietate. l. eos. C. de furtis.

Secunda concluſio. Qui rem furto ablatam, bona fide quocunque titulo habuerit, tenetur quidem ratione rei, eam extantem domino reſtituere: ea vero bona fide conſumpta, in id tantum, in quo factus fuerit locupletior. Hæc palam deducitur ab hac ſecunda re-

gula,quam modo conſtituimus: & rationibus ſatis frequẽtiſsimo Theologorum, & Canoniſtarum conſenſu,probata extat.

Ab ea primũ deducit, ea re bona fide cõſumpta in cibum, aliumq; vſum neceſſariũ cõſumẽtis: teneri eũdem ad reſtitutionẽ eius pecuniæ,quam ex proprio patrimonio in eũ vſum conſumpſiſſet veroſimiliter:nam in ea quãtitate factus eſt locupletior:quod Caie.expreſsim reſpondet.in.2.2.q.62.art.6.

Secũdò ab eadẽ cõcluſione probatur:emptorem rei furtiuæ: etiã ſi bona fide emerit, in foro iudiciali condemnandũ eſſe ad rei extantis reſtitutionẽ, nec à domino fore pretiũ ei reddẽdũ. l. ineiuilẽ. C.de furtis.l.ſi mancipium. C. de rei vendicat.l.ſi debitor.ff. quæ in fraudem credit.idẽ & in conſcietiæ foro ſeruandum erit eadem ratione: ſicuti in ſpecie adnotarunt Caiet.ex Thoma in dict.art.6. Ioã. Maior in.4. ſent. diſt. 15. q. 26.ad finem.Sylue.verb. reſtitutio.3. q. 7. Ioan.à Medina de contract.q.10.

Tertiò patet, emptorem rei furtiuæ,etiã ſi bona fide emerit: cũſcierit rem alienam eſſe, nõ poſſe furi venditori eam reſtituere, vt ab eo pretiũ cõſequatur, ſi probabilis ſit cõiectura,quod fur eadẽ rem dño minimè reſtituet.quod Ioã.à Medina probat dicta. q. 10. licet Alex. de Hales, cui ſubſcripſere Angel. verb. reſtitutio. 1. nu. 1.& Sylueſt. verb.reſtitutio.3.q.7. contrariũ reſponderit.cui? quidẽ opinio admitti poterit,cũ veriſimilis ſit cõiectura,quod fur rem dño reſtituet, vel emptor eũ ad id agẽdũ induxerit, aut tandẽ modum adhibeat, quo tute res vero domino reddatur.

Quartò hinc procedit,quod emptor rei furtiuę, re qdẽ per eũ alienata eo tẽpore,quo bonã fidẽ habuit,nõ tenebitur ad rei æſtimationẽ,ſed tantũ ad id, quod è re ipſa ad eũ peruenerit ita, vt factus ſit locupletior. l. nã & hoc natura. ff. de cõd.in.d.l.ſi me & Titium.ff.ſi cert.pet. vñ ſi rẽ ipſam alienauerit pro eodẽ pretio,quod ipſe furi dederat,in nihilũ tenebitur. pretium etenim iſtud furtiuũ nõ eſt. l. Qui vas.in fine.ff.de furtis.quod ſi eam rẽ pluris,quã emerit vẽdiderit, tenebitur ad reſtitutionẽ partis eius quæ excedit pretiũ ab eo furi datũ.Sic ſi nõ emptionis titulo, ſed donationis rẽ furtiuã qs à fure habuerit,eãq; vendiderit: pretiũ acceptũ tenebitur dño reddere.l.ſi rẽ. ff.de petit. hæred. quã diſtinctionẽ & in cõſcientiæ foro recipiẽdam eſſe cẽſent Caieta. Syueſt. Maior. & Medina in præcitatis locis.

Quid autẽ de eo,qui dubitat rẽ ſi bi donationis,vel vẽditionis titulo oblatã,furtiuã eſſe, an poterit is iure eã accipere:& quidẽ nõ ſemper qui dubitat rẽ ab eo poſſeſsã alienã eſſe,tenetur ſtatim reſtituere: quia & ſi dubius ſit rem illam propriam eſſe,vel alienam: certus tamen eſt,nec dubitat ſe non eſſe obligatũ

bligatum ad reſtitutionem eiuſdem rei: atq; ideo non habet dubium practicum, licet habeat dubium ſpeculatiuũ:quod alibi tractabitur.poterit denicq; qui dubitat rem furtiuam eſſe,eam accipere titulo emptionis, aut donationis: modo habeat animum reſtituendi eam vero domino, quoties eam eſſe alienam compertum fuerit. itaq; rem hanc ratione huius dubii bona fide quæſitam, & præmiſſa diligenti inquiſitione, an furtiua ſit:poterit is alteri vendere, aut donare modo emptorẽ, & donatorem admoneat huius dubij, quod ipſe habeat: alioqui ſi nõ admonuerit tenebitur ad damnũ, quod ex hac emptione, aut donatione emptori vel donatori venerit: cũ fraude videatur vitiũ rei tacuiſſe.Hæc Ioa.à medina dict. q.10.ad exemplum eorum, quæ in materia de euictionibus paſsim tradũtur à iuris vtriuſq; profeſſoribus. Illud vero adnotandũ erit quod qui dubitat, rem eſſe furtiuam, poterit eam emere vt dixi: modo nõ ſit dubius an licitè poſſit eam emere, abſq; peccati culpa. Nam ſi de hoc dubitaret, ageret profectò contra dubium practicum, & ſic contra conſcientiam: atque ideo peccati culpam dubio procul contraheret.

Cæterùm ſi quis certo ſciens rem furtiuam eſſe, eam emerit dato modico pretio, eo quidem animo, vt rẽ ita adquiſitam vero domino reſtituat: qui alioqui eam habere non poſſet: at ſaltem probabili coniectura minimè eã aſſequuturus foret, quaſi re domini vtiliter geſta,pretium petere poterit à dño,cui res ipſa reſtituẽda eſt: non tantum in foro interiori, ſed & exteriori, ſecundum Hoſtienſ. titu.de pœnit.verſic.quid de prædam ementibus. Angel. verbo.reſtitutio.1. numer. 5. Ioan.Maiorem in.4.ſent.diſt. 15.q. 26. ad finẽ. Sylueſt. verb. reſtitu. 3. q. 7. Anchar. in huius regulæ commentarijs. columna. 13. Cæpolam.cautela. 10. & Ioan.Lupi in rub. de donatio. §.65.nume.57.optimus text. quem Gratianus Diuo Ambroſio tribuit in capitulo. rapinam. 14. quæſtione.5. Rapinam, inquit, emere non licet,niſi ea intentione, vt cui eſt ablata, reſtituatur. ex quo patet licere,ac laudandum eſſe quod quis rem furtiuam à fure emat vt ea domino reſtituatur. cum alioqui fortaſsis fur cum re longè fugeret, nec dominus eam habere poſſet.re igitur vtiliter geſta, iniquum erit quod emptor pretium amittat,domino rem ipſam euincente. Bal. vero & Paul.Caſtrenſis in lege.1.ff.de negot. geſt. in ea ſunt ſententia vt opinentur,ementem rem furtiuam vt eam domino reſtituat, non peccare: ſed tamen non habere eum actionem negotiorum geſtorum ad pretiũ contra dominum, niſi dominus ratam habuerit emptionem, quia

negotium iſtud pertinet ad domi
num non re ipſa, nec ipſo geſtu,
ſed tantum ratihabitione. Mihi
profectò nõ diſplicet hæc ſenten-
tia, præſertim quod in foro iudi-
ciali difficilimè probabitur hic a-
nimus emptoris: & tamen admit-
terem in vtroq; foro priorem Ho
ſti. opinionem, ſi de hoc animo cõ
ſtaret, & emptio cederet in domi-
ni vtilitatem, ex eo quod pretium
datum, fuiſſet modicum, eſſetque
probabilis coniectura, quod domi
nus rem iſtam nuſquam habuiſ-
ſet, niſi emptor eam à fure emiſſet.
His etenim conſideratis etiam iu- 1
dex in foro exteriori dominum
ad pretium condemnabit: ſiquidem negari non poſsit, emptionẽ iſtam factam fuiſſe in eius vtilitatem: & ideo negotium re ipſa ad illud pertinet: ac tenetur negotiorum geſtorum actione pretium emptori reddere, iuxta Hoſtienſis opinionem, quæ magis communis eſt.

Examinatur iuſtitia regiarum cõſtitutionum, quæ de rebus inuentis tractauerunt.

§. Primus.

HIc ſecundæ regulæ opportune con
gruit quæſtio de re
bus inuentis: qua
quidem ratione de
beant reſtitui: eſt etenim celebra-
tiſsimus diui Auguſtini locus ſer-
mone. 19. de verbis Apoſtoli. a-
pud Gratianum item. 14. quæſtio-
ne. 5. capitul. ſi quid inueniſti. quo
manifeſtè aſſertum eſt, cum qui
aliquid inuenerit, nec tamen re-
ſtituerit, rapinam commiſiſſe. ea
nanq; auctoritate probatur, rem
inuentam eſſe ſub peccati morta-
lis culpa reſtituendam: & quod
grauius eſt, rapinæ crimen contra-
here, qui rem inuentam non reſti-
tuerit. inquit enim Auguſtinus, ſi
quid inueniſti, & non reddidiſti,
rapuiſti. ſed tamen hac in ſpecie
non eſt propria, & vera rapina: ſi-
cuti oſtendimus ſecunda huius
relectionis parte. §. 1. numero ſe-
cundo. vbi rapuiſti, expoſuimus,
id eſt illicitè accepiſti. ea vero illici
ta acceptio rapina non eſt, licet ſit
rapinæ ſimilis. quod probat text.
in capitulo. multi. 14. quæſtione. 5.
quem Gratianus tribuere videtur
diuo Hieronymo ſuper Leuitico: 2
cum ſit potius Origenis Homi-

Ex §. ſequenti.

1 *Reſtitutio rei inuentæ fieri debet: alioquì vel rapina, vel furtum committitur.*
2 *Reſtitutio rei inuentæ domino fieri debet, vel pauperibus, ſi dominus facta diligenti inquiſitione adhuc incertus ſit.*
3 *Res incertæ an ſint pauperibus reſtituendæ: & an poſsit per principem ſummum, debitor ab eorum reſtitutione liberari?*
4 *Intellectus Authent. omnes peregrini. C. communia de ſucceſſ. & nu. præcedenti.*

lia. 4. ad caput ſextum Leuitici. Nã & qui rem inuentam detinet, nec domino reddit, furtum committit. leg. falſus. §. qui alienum. ff. de furtis. quod verum eſt, vbi inuentor rem illam acceperit animo lucrandi ſibi: vel quando ſciens alienam eſſe, cuiuſq; eam retinet, vel negat, aut ea vtitur. l. inficiando. ff. de furtis. tradit Iaſon in lege. rẽ quæ nobis. colum. 3. ff. de adquirẽ. poſſe. & Chaſſanæ. in conſuetud. Burg. rub. 1. §. 3. col. 2. ſed & præter hæc potiſsimum obſeruandum eſt, tunc rem inuentam reſtituendam fore, cum ea res eius conditionis ſit, quæ veriſimiliter antea fuerit alicuius: quod ſi res inuenta ſit talis, quæ ex probabili coniectura antea nullius fuerit, adquiritur inuenienti, nec eſt alteri reſtituenda. §. item lapilli. Inſtit. de rer. diuiſio. Thomas docet, & inibi Caiet. dict. arti. 5. Florent. 2. part. tit. 1. capit. 15. §. 2. igitur ex his apparet, rem inuẽtam reſtituendam omnino eſſe, nec poſſe ab eo, qui eam inuenit, iuſtè retineri.

Verũ ſi cõtingat, præmiſſa diligẽti inquiſitione minimè cõpertũ eſſe, quis ſit rei inuentæ dominus, tunc reſtituenda erit res pauperibus. capi. non ſanè. 14. q. 5. & in hac ſpecie adnotarunt Thomas. 2. 2. q. 62. arti. 5. ad. 3. ac poſt eum Canoniſtæ, quorum opinio cõmunis eſt ſecundum Sylueſtr. verbo. inuentum. cui ſuffragatur text. ſingularis in authenti. omnes peregrini. C. communia de ſucceſſ. & ei con ſimilis regia cõſtitutio penulti. tit. 1. parti. 6. quibus ſtatutũ eſt, quod bona peregrini morientis abſq; teſtamento per Epiſcopum in pias diſtribuantur cauſas, ſi hæres legitimus nõ appareat. vnde conſequitur, rẽ inuentã quæ veriſimili cõiectura fuerit alicuius, nec tamen is certus ſit, vt ei reſtitutio fiat, pauperibus, vel in pias cauſas diſtribuendã eſſe. nõ me latet viros alio qui diuini, & humani iuris peritiſsimos aduerſus hanc vulgo receptã opinionem, quãdoq; diſputaſſe, & denique exiſtimaſſe, iure communi ſecluſis prouinciarũ & regnorum legibus, & cõſuetudinibus, poſſe rẽ inuentã iuſtè retineri ab inuentore, qui præuia diligenti inquiſitione, non potuit ſcire, quis ſit rei inuentæ dñs. horũ opinioni patrocinatur, quod ſi quando pauperibus reſtitutio faciẽda eſt, id non iure naturali, nec diuino, ſed humano tãtũ extat ſtatutũ: quemadmodũ ratione ſatis ſufficiẽti probauimus in ſecunda huius relectionis parte. num. 6. ius vero humanum, quod induxit, reſtitutionẽ faciendam eſſe pauperibus, locũ obtinet in his, quæ illicitè adquiſita ſunt: ſicuti cõſtat ex cap. cũ tu. de vſur. & locis ſimilibus. igitur in hoc caſu, quem tractamus, iure humano hactenus non eſt præcepta reſtitutio: ſiquidem rei alienæ inuentor diligenter inquirens, quis ſit eiuſdem rei dominus, non agit quid illicitũ

illicitum ſi eam interim ſibi retineat, animo quidem inquirendi dominum, & reſtituendi ei propriam rem: quod modo diximus: ſic denique, niſi ius humanum aliud ſtatuerit; viſum eſt, non eſſe neceſſariam reſtitutionem rei inuentæ pauperibus faciendam, ſed poſſe eam detineri ab inuentore animo ſincero, vt eam domino reſtituat, vtq; diligentiſsimè eum inquirat. non obſtat textus in dict. Authen. omnes peregrini. Nam in eo caſu tractatur de bonis à certo eorum domino relictis inteſtato decedenti: cuius nullus hæres apparet: ideo nimirum quod reſtitutio fiat pauperibus, vel in pias cauſas bona diſtribuantur, ad vtilitatem ipſius defuncti. at in præſenti caſu agimus de bonis alicuius, quem neſcimus vel viuum, vel mortuum eſſe, vel an habeat certos hęredes. Mihi ſanè communis ſententia placet, quam gloſſ. in hac regula, & in capit. cum tu. de vſur. & vbiq; doct. ſequuntur. Nec ad eius defenſionem conſidero ipſorum pauperum fauorem: nam hic minimè ſufficerat, ſed animaduertendum eſſe cenſeo, quod vbi compertum ſit, aliquam rem non eſſe poſſidentis, quia eam illicitè adquiſiuit, vel quia eam inuenit: & præterea eam rem dominum, licet incertum habere, faciendа eſt diligens inquiſitio ad inquirendum, & ſciendum quis ſit eius dominus, cui ſit facienda reſtitutio. quod ſi ea præmiſſa is non appareat, tunc iuris naturalis ratio dictat, rem iſtam non adquiri poſſidenti: imo potius expendendam eſſe in vtilitatem domini, cuius ea præſumitur mẽs, vt ſi ei non poſsit propria res reſtitui, expendatur quidem in eius vtilitatẽ. Ergo in hac ſpecie, quam tractamus. etenim ſi iura humana nihil de pauperibus ſtatuiſſent, nec de cauſæ piæ fauore, naturali quadam ratione idem dicendum eſſet. quod ipſe deduco à verbis diui Thomæ in dict. articulo quinto. ad tertiũ. & hanc eſſe veram rationem exiſtimo Authenti. omnes peregrini. ſiquidem inibi agitur de rebus, quæ certum dominum habuerunt, & quidem nũc habeãt, nempe hæredes ipſius defuncti: tamet ſi ignotum ſit, qui ſint hi hæredes, ad quos res ab ipſo defuncto relictæ, pertineant. vnde nulla mihi videtur congrua diſcriminis ratio inter hunc caſum, & eum quem modo de rebus inuentis tractamus. ſic tandem opinor veram eſſe communem ſententiam. Nec diffiteor hanc rationem minimè conuenire illis conſtitutionibus, quibus ſtatutum eſt, illicitè adquiſita ſimul, & illicitè data, quæ & à dante, & ab adquirente ob criminis deteſtationem auferentur. at exiſtimo per eas conſtitutiones in pauperum, & pietatis fauorem ſtatutum eſſe, quod ea bona pauperibus diſtribuantur:

tur: vel in ſimilem piam cauſam. potuere enim humanæ leges punire dantem, & accipientem: pœnam ipſam pauperibus, vel piis cauſis erogandam, ac diſtribuendam fore, ſimul ſtatuere.

Quam ob rem obiter hic quæritur de poteſtate legis humanæ circa hæc incerta. Et profectò in his incertis quæ iure humano pauperibus, aut operibus piis diſtribui
3 iubentur: ex ea cauſa, quod nec danti ſint reſtituẽda, nec accipiens ea poſsit retinere, ob vtriuſque turpitudinem, mihi apertiſsimi iuris eſſe videtur, principem ſummum cuius legis auctoritate hæc pauperibus diſtribuenda ſunt: quæ prius, ſecluſa humana lege, pauperibus non erant debita, poſſe res iſtas in alium pium, vel publicum vſum expẽdere licitè ex cauſa iuſta vel lege generaliter lata, vel ſpeciali diſpenſatione. Nam princeps is, qui veluti reipublicæ rector, & adminiſtrator, hæc pauperibus dari lege iuſsit, poterit & ab eiſdem auferre, in aliamque publicam, aut vtilem reipublicæ cauſam expendere. Et hæc ſit ſufficiens huius concluſionis ratio. Hinc planè deducitur in his quidem rebus incertis, quæ hanc legem, & conditionem habent, poſſe eundem principem ex cauſa, per compoſitionem factam cum debitoribus, eos eximere ab obligatione reſtituendi pauperibus res incertas: cum hic nihil fiat contra legem diuinam, nec naturalem: ſed tantum contra legem humanam, cui princeps derogãre poteſt. in aliis vero rebus incertis, quæ dominum iuſtiſsimum habent, nec ab eo derelictæ ſunt, nec lege humana ex eius dominio ablatæ: ſed tamen quia is dominus ignotus eſt, nec ei reſtitutio fieri poteſt, ratio naturalis dictat, eas res expendendas fore in ipſius domini vtilitatem: nempe vel pauperibus, vel piis locis erogandas fore, ob ſpiritualem ignoti domini ſalutem, ſecundum Thomam dicto articul. quinto. ad tertium. tunc ſanè opinor à ſummo principe poſſe liberè commutari cauſam, in quam res iſtæ ſint expendendæ: modò ea commutatio adhuc fiat in domini ignoti vtilitatem, aut iuxta ipſius voluntatem, ratione quidem æqua præſumptam: non alias. Quid enim obſecro differt dominus alicuius rei ſit ignotus, an abſens ita, vt ad eum propria res deferri non valeat cõmodè? nihil profectò: cum etſi dominus ignotus ſit, tamen manifeſtum eſt, rem ipſam dominum habere, cui ob incertitudinem reſtitui non poteſt. at res domini abſentis eo caſu, quo ei reſtitui non poteſt, nec veriſimiliter ſperatur huius reſtitutionis tempus opportunum, non poteſt, etiam auctoritate principis, in aliam cauſam expendi, quàm quæ vel ſit vtilis abſenti, vel confor-

mis eius præsumptæ voluntati: sic igitur idem erit in re, quæ dominum habet, quanuis ignotum, & incertum. quod videtur conueniens menti Thomæ, & Caietæ. in dicta responsione ad tertium. ad hunc, ni fallor, modum est intelligenda sententia eorum, qui cẽsent, Romanum Pontificem liberam habere potestatem per compositiones, quas vocant, liberandi debitores ab obligatione restituendi res incertas: id est quarum domini sunt incerti. quam opinionem defendit Ioann. à Medina de restit. q. 3. causa. 11.

Non tamen inficior aliam esse rationem habendam circa intellectum Authen. omnes peregrini.
4 Nam mortuo rerum domino ab intestato, cum is non exposuerit propriam voluntatem ad hoc, vt res post eius mortem distribuerentur, manet penes leges humanas libera disponendi facultas: & sicut humana lex potuit cognatos proximiores, ad hæreditatem intestati vocare: ita potest vxorem eiusdem, aut principem, aut pauperes, aliam ve pietatis causam: quod nemo doctus negabit. siquidem hæc successio intestatorum, iuris ciuilis libero arbitrio relicta est. & ideo poterit princeps ad bona intestati peregrini post eius mortem, vocare fiscum ipsum, vel principem. Imò ex causa poterit in his successionibus princeps statuere quod peregrini testari non valeant, in fauorẽ item peregrinorum, aut alienigenarũ, quos lex ciuilis potest efficere incapaces successionis, quo ad bona, quæ defunctus in ea prouincia ad quisierit: & ea regi deferre: quod apud Gallos ita statutum est: sicuti testantur Guillel. Benedict. in cap. Rainuntius. verb. & vxorem nomine Adelasiam. numer. 1042. de testamen. Boërius in consuet. Bituricensibus rubr. de testament. §. vltimo. & Rebuffus in procœmi. ad leges regias, glossa. 5. num. 82.

Ex prænotatis examinãdæ sunt quo ad animæ iudicium regiæ cõstitutiones, quæ de rebus inuentis tractauerunt. Hæc bona vulgo appellantur mostrenca Hispano
5 sermone, Græco vero dicuntur, ἀδέσποτα, auctore Strabone libro decimoseptimo. vbi de Aegypto agens scribit, hæc bona ad fiscum publicum, & Cæsaris deferri. cui? meminit & Budæus lib. tertio de asse. est etenim apud nos regia. l. 1. titu. 12. libr. 6. ordinat. qua cautum est, quod inueniens rẽ aliquã, quæ prius alicuius fuerit eam tradat iudici, vel illi, cui consuetudine, aut principis priuilegio, ius cõpetit recipiẽdi, & seruãdi hæc bona, quæ incertũ dñm habent: qui tandem rem illam recipiés, quolibet mẽse ipso die nũdinarũ, in loco vbi fuit inuenta, publice dominum requirat per præconem, vsq; ad annum & duos menses: vt si hoc tempore dominus rei certus sit, remque ipsam ipsam petierit, eidem restituatur, alioqui eam vt propriã obtineat, qui eam recepit, dominiumque eius adquirat is, vel princeps, vel dux, Marchio, aut comes, cui ius sit hanc rem adquirendi, propter domini incertitudinem. idem senserat. l. secunda. titu. decimotertio. libro. 4. fori. estque similis ferè consuetudo apud Burgundos: vti refert, & explicat Chassanæ. rub. prima. §. primo. & sequenti. item & apud Aurelianenses titul. de fugitiuis, & errãtibus. vbi statuitur, aut potius consuetudine inductũ extat, quod dominus rei inuentæ possit rem propriam petere etiam post dicta præconia, & menses supradictos, modo nondum sit sententia iudicis lata, quæ ratione legis, vel consuetudinis rem inuentam principis, ducis comitis, aut alterius dominio addixerit. harum fermè consuetudinum meminit Ioan. Faber in. §. examen. Instit. de rerum diuisione. Sic licet iure Cæsareo statutũ sit res & bona corũ, qui naufragiũ patiũtur, à nemine occupari posse, nisi eo animo, vt dñis restituantur, nõ obstante qua cunq; consuetudine, quæ contrarium fieri permittat, Auth. Nauigia. C. de furtis. tamen apud Gallos dominus Prouinciæ, & territorij, ea bona vti oberrantia, & dominum incertum habentia, occupat, & sibi adquirit, secũdum Guilielm. Benedict. in dict. capitu. Rainuntius. verb. & vxorem nomine Adelasiam. nu. 93. de testamen. verũ quod ad hanc consuetudinẽ attinet, ego ingenue fateor me prorsus iuxta æquitatis & iustitiæ rectitudinem, non percipere qua ratione possit ea consuetudo defendi. Nam iniquam esse non dubito, nec video qua ex causa dubitari possit. Quid enim obsecro naufragus miser fecit, vt dignus sit amissione rerum, quæ ad ipsum lege naturæ pertinent? quid itẽ principem Christianissimum mouere potest, vt tam impiam, & crudelem consuetudinem probauerit, aut eam à iudicibus seruari permiserit? vnde Petrus Rebuffus in procœmio ad leges regias. glo. quinta. nu. septuagesimo quart. scribit, nõ esse in conscientiæ foro tutos dominos hęc bona occupantes, plusque timẽdũ esse deũ, vt verè à Catholicis plus timendus est ad præceptorum diuinorum obseruationem, quàm humani legislatoris rigorem, & quidem iniquum.

De legibus vero huius regni solet etiam dubitari, an & hæ tutum reddãt in cõscientiæ iudicio eum: cui hæc bona fuerint addicta, ita quidẽ, vt verè dominus effectus sit rei inuentæ, nec teneatur priori domino eam reddere, si is postmodum eam petierit? Et quidem lex humana potest à priuatis rerũ dñia tollere variis ex causis, vel in pœnas criminis cõmissi, vel ad ipsius reipublicæ vtilitatem, vel ratione legitimæ vsucapionis, aut

quia res à dominis habentur pro derelictis, & ea ex causa potest lex earum dominium liberè alteri dare. Sed in hisce rebus inuentis nulla harum rationum constitui potest ad priuationem dominij: igitur non satis æquè legibus definitum est, quod hæc bona alicui adiudicentur domino inuito, nec expendantur in eius vtilitatem, aut in eam causam, quæ eius præsumpto consensui conueniat, sicuti modo ex diuo Thoma extitit adnotatum. consequès patet: antecedens vero probatur: quia crimen hic nullum contingit, nec à domino rerum commissum est, reipublice item vtilitas non pertinet magis ad has res inuentas quàm ad eas, quæ certum dominum habent. Nec sufficit vtilitas reipublicæ ad priuationem priuati domini, nisi & eius æstimatio priuatorreddatur. l. venditor. §. si constat. ff. commun. prædior. de quo & nos egimus libro tertio Variarum resolutionum. ca. decimoquarto. vsucapionis autem ius dubio procul æquissimũ est, ne dominia rerum incerta sint l. prima. ff. de vsucapio. tamen exigit ex rectitudine iustitiæ, quod vsucapiens bonam fidem habeat & existimet rem ad eum pertinere: hæc autem existimatio in hac specie omnino deficit: vnde sufficiens non est vsucapionis causa. postremo autem quod de derelictis diximus, facilimè refellitur, cum nihil hic minus congruat. etenim dominus rei inuentæ si posset eam repetere, & habere, maximo cum gaudio eam sibi potius vendicaret, quàm pro derelicta relinqueret. atque ita præsumendum est, nisi res sit adeo modici valoris, vt derelictæ rei præsumptio ius capi possit. Sic denique video iustius esse, quod hæ res inuentæ, & quæ certum dominum prius habuerunt, modo vero incertum habent, in vtilitatem domini, aut in eam causam, quę eius sit verisimilis consensui, expendatur, quàm quod alicuius dominio adiudicentur: domino priori inuito: sicuti diuus Thomas sensit in dict. artic. quinto. ad tertium. Quod si velimus adhuc ex rectitudine iustitiæ leges regias defendere: quæ fortassis defendi in animæ iudicio possunt modo priori domino rem inuentam repetẽti ius reddatur, fiat quę etiam post præconia, & sententiam iudicis rei restitutio: est illud potissimum obseruandum, ne vlla fraus fiat per iudicem, aut per eum, cui lege vel consuetudine, vel principis priuilegio, harum rerum custodia tradita, aut delegata est. Nam & de iustitia harum legum dubitauit Chassanæ. in consuet. Burgundiæ. dict. §. 1. sub rub. 1.

Ex. §. sequenti.

1 *Thesaurus*

1 *Thesaurus quis proprie, ac vere dicatur?*
2 *Thesaurus ad quem pertineat, breuiquadã distinctione traditur.*
3 *Thesaurus in loco religioso vel sacro inuentus cuius sit & inibi conciliãtur duo iuris ciuilis contraria responsa.*
4 *Regia constitutio de thesauris defenditur, etiam quo ad animæ iudicium.*

§. Secundus.

SVpereſt nunc de theſauris agere, an & pecunia ex theſauro habita ſit neceſſariò reſtituenda, & cui, & an efficiatur inuenientis: eſt etenim Theſaurus pecu-
1 nia ab ignotis dominis ſupra hominum memoriam repoſita. l. nũquã nuda. §. theſaur⁹. ff. de adq. rer. domi. theſaurus, inquit Paulus, eſt quædã vetus depoſitio pecuniæ, cuius non extat memoria: vt iam dominum nõ habeat. ſic enim fit eius qui inuenit, quod nõ alterius ſit. Alioquiſi quis aliquid, vel lucri cauſa, vel metus, vel cuſtodiæ cõdiderit ſub terra: non eſt theſaurus cuius etiam furtum fit. hæc iuriſconſultus. ideoq; hæc pecunia dicitur, theſaurus, quaſi repoſita ſit εἰς ἄυριον id eſt in futurũ: ſicuti deducit Alciat. lib. 4. de verb. ſignifi. & lib. 7. parer. c. 1. atq; auctore iuriſconſulto hæc pecunia quocũq; in loco ſit, in nullius bonis eſt, & ideo capientis, & inuenientis efficitur, naturali quadam ratione, qua ea, quæ in nullius bonis ſunt, vt auis & feræ, capientis fiunt. §. Ferę. Inſt. de rer. diuiſ.

His vero de dictionis cognitiõe præmiſsis, circa theſauri adquiſitionẽ, ſit hęc receptiſsima, ſimul & probatiſsima diſtinctio, vt theſaurus magica inuentus arte, in proprio etiã fundo, ſit Cæſaris, & fiſci. l. vnic. C. de theſau. lib. 10. l. nemo.
2 C. de malef, & math. abſq; arte vero magica inuent⁹, in proprio agro totus ſit inuentoris, in alieno vero data tñ opera, totus domino fundi competat: fortuito autem inuẽtus pro parte dimidia domino agri, pro alia dimidia inuentori cedat. text. ita communiter intellectus in. §. theſauros. Inſtitu. de rerũ diuiſ. idque Adrianus imperator naturalem rationem ſequutus ſtatuit, auctore Spartiano in Adriano Cæſare. quod & Iuſtinianus refert in dict. §. theſauros. eandem diſtinctionem ſequuntur gloſ. Faber. Angel. & Doct. in dict. §. theſauros. & inibi è iunioribus Claudius Cantiuncula, Ferrarius, & Eguinarius Baro. optimus tex. & ibi Doctor. in. l. 3. §. ſi in locis. ff. de iure fiſci. l. ſi is qui. §. vltim. ff. de adquir. rer. domi. regia. l. 44. titul. 28. part. 3. tradunt idem Diuus Thomas. 2. 2. q. 96. art. 5. Floręc. 2. part. titu. 1. c. 15. §. 2. Sylueſt. verb. inuentum. gl. & Car. à Turre Cremata in. c. ſi quid inueniſti. 14. q. 5. & Chaſ. in conſuet. Burgundiæ. rub. 1. §. 1. nu. 7. & ſequentibus. à quibus variæ hac de re quæſtiones tradũtur. Potiſsimum tñ hoc in tractatu dubium

biũeſt, quo nam modo conciliari valeant duo iuris ciuilis reſponſa: quę de Theſauro inuento in loco religioſo, contraria planè reſponderint. ſiquidem in. l. tertia. §. ſi in locis. ff. de iure fiſci. Caliſtratus ſcribit, theſaurum inuẽtum in loco religioſo, pro parte dimidia fiſco cedere: at Iuſtinianus in dicto. §. Theſauros. reſpõdit, theſaurum inuentum in loco religioſo, fortuito tamen, totum inuentoris eſſe: idque tribuit Adriano Cæſari: cũ Spartianus hoc ſubticuerit. Idem quod reſpondet Caliſtratus probatur in libro feudorum. in capit. primo. quæ ſint regalia. cæterùm Accurſius in dict. §. ſi in locis. & in dict. §. theſauros. hanc antinomiam diſſoluere conatus, intelligit Iuſtiniani deciſionem ſecundum naturalem æquitatem, ex qua ea quæ in nullius bonis ſunt, capientis efficiuntur: Caliſtrati vero ſententiam ſecũdum rigorem iuris procedere cenſet, qui hoc in caſu præualere debeat æquitati. Ego hanc conciliationem minimè probo quippequi non eſſe veriſimile cenſeam Iuſtinianum in ſuis illis inſtitutionibus, quas edidit, vt iuuenes iuris principia acciperent, falſam vel iure ciuili iam derogatam ſententiam, tradidiſſe. quam ob rem idem Accurſius in dict. §. ſi in locis. intellexit textum ibi, quando theſaurus fuit inuentus data opera. §. vero. Theſauros. vbi inuentio theſauri fortuito cõtigerit. Et profectò ita verum eſt quod Iuſtiniani locus de theſauro fortuito inuento tractat: ſed quod Caliſtrati reſponſio ſit intelligenda de theſauro data opera inuento, falſum eſt, præterquam quod hæc interpretatio maximam diuinationem habeat. Etenim in dicto. §. ſi in locis. æqualis deciſio ponitur in theſauro inuento in loco ſacro in religioſo, in prædio publico in prædio Cæſaris patrimoniali, vel fiſci: & ideo in omnibus his eadem eſſe debet determinatio. Et tamen conſtat theſaurum inuentum in prædio Cæſaris patrimoniali, vel fiſci, data opera non pro parte dimidia tantum, ſed in totum Cæſaris, vel fiſci eſſe. quod & ex ipſo Iuſtiniano apparet qui ſemper de theſauro tractat diuidendo, cum is inuentus ſit fortuito: quaſi vbi ſit inuentus data opera, is omnino, & in totum pertineat ad fundi dominum, vnde certiſsimum hic eſſe cenſeo, non poſſe iuriſconſulti reſponſum in dicto. §. ſi in locis. intelligi de theſauro inuento data opera: ſed neceſſario procedere in theſauro fortuito inuento. quod palam eſt.

Tertia igitur ratio ad diſſolutionẽ huius antinomiæ, ita conſtituitur, vt Iuſtiniani ſentẽtia obtineat in theſauro inuento in loco ſacro, aut religioſo, proprio tamẽ ipſius inuentoris. licet etenim cuique locũ religioſum propria auctoritate facere inferendo mortui corpus. §. religioſum. Inſt. de rer. diuiſ. l. cũ in diuerſis. ff. de relig. & ſumpt. funer. ſacrũ autẽ priuata auctoritate fieri non põt: ſed neceſſaria eſt auctoritas publica. §. ſacræ. Inſt. de rediuiſ. eadẽq; auctoritate publica licebit priuato illum locũ obtinere. Sic deniq; ob id quod locus ille ſacer vel religioſus paulò antè priuatus fuerat ipſius inuẽtoris, ab ipſo que poſsidetur, theſaurus inibi inuentus in totum ei cedit. tex. tamẽ in dict. §. ſi in locis. procedit in loco ſacro, aut religioſo, qui inuentoris non eſt, nec antea fuerat, nec ab eo detinetur. atq; ita Claudius Cantiuncula in dic. §. Theſaurus. hanc difficultatẽ explicat. cui quidem accedendũ non eſt, quia eius interpretatio diuinationẽ item habet. Et præterea, quia loca ſacra in nullius bonis ſunt. §. nullius. Inſt. de rer. diuiſ. religioſa autẽ ſecũdũ veterem iuris ciuilis ſignificationẽ, quo adius ſepulchri: non quo ad ad alia, in priuatorum dominio eſſe videntur. ſicuti in dict. §. nullius. probatur. vnde parum ſufficiens hæc ratio eſt, vt theſaurus in loco ſacro vel religioſo inuentus ab eo qui locũ religioſum fecit, vel ſacrum fieri conſenſit, in totũ adquiratur. deinde apparet, non aliter Iuſtinianum locum ſacrũ, vel religioſum accepiſſe, quam Caliſtratus acceperit. quo fit, vt ſatis nodoſa ſit hæc iuris ciuilis antinomia. Fortaſsis illud potius, ac congruẽtius eſt, quod Inſtinianus Cæſar à reſpõſo Caliſtrati iuriſconſulti diſceſſerit auctoritate legis ab Adriano latæ: atque ideo ſententiam iuriſconſulti in dict. §. ſi in locis. ſublatam eſſe, & correctam à Iuſtiniano in dict. §. Theſauros. ſecundum quem, theſaurus inuentus in loco ſacro, vel religioſo ipſi inuentori quæritur: nec eius aliqua pars fiſco, aut reipublicæ debetur. quaſi hæc loca in nullius bonis ſint, & iure publico cenſeãtur. quam interpretationem ſenſit veram eſſe Angelus Areti. in dict. §. Theſauros. & probat inibi Eguinarius Baro. His accedit opinio Cini & Baldi in. l. item lapilli. ff. de rerum diuiſione. Et Chaſſanæi in dicto. §. primo. qui ſcribunt, Theſaurum inuentum in loco publico, qui in nullius bonis ſit, totum fieri inuenientis, nec eius partem aliquam fiſco cedere. ergo eadem ratione theſaurus inuentus in loco ſacro, vel religioſo, quæ quidẽ loca publica ſunt, nulliuſq; in bonis eſſe cẽſentur, totus fiet inueniẽtis. Non obſtat quod de prędio fiſcali, publico, vel Cæſaris ſcriptum eſt in dicto. §. Theſauros, & in dict. §. ſi in locis. quia id intelligendum eſt nõ de locis publicis, quæ in nullius bonis ſunt, vt platea, via publica: ſed de locis quæ ipſius reipublicæ, Cęſaris, fiſci, aut ciuitatis ita propria ſunt, vt eſt fundus Titiſ, nec ſunt omnibus communia: in his etenim dimi-

dimidia pars Thesauri aut fisco, aut Cæsari, aut ciuitati iure dominij debetur: quem sensum probat regia partitarum. l. 44. tit. 28. part. 3. non tamen inficior Doct. sentire contra Baldi opinionem, Thesaurum inuentum in loco publico, qui nullius sit, pro dimidia parte fisco cedere: & id deducere videntur à dic. §. si in locis. quo decisum extat thesaurum inuentum in loco religioso, aut sacro pro parte dimidia pertinere ad fiscum: & deinde ab eo quod de thesauro inuẽto in loco publico. idẽ ibi & in. d. §. Thesauros. statutum est. sed nos de loco religioso Iustiniani sentẽtiam elegimus: de locis autẽ publicis respõdimus, id intelligẽdũ esse in locis publicis, quæ rei publicæ sunt iure dominij specialis, nõ de locis quæ publica, & communia sunt nullius dñio speciali subdita.

Sed apud nos qui loca religiosa, & sacra alia significatione accipimus, & interpretamur, opinor thesaurũ in loco religioso, aut sacro inuentum pro ea parte ad ecclesiã eiusq; prælatũ pertinere, pro qua ad priuatum, qui dominus illius loci fuisset, omnino ex legibus deferendus esset, si locus ille non religiosus, sed priuati domini foret: sicuti adnotarũt Angelus in dict. §. Thesauros. Ange. & Sylue. verbo, inuentum. §. 4. contra glos. in cap. si quid inuenisti. 14. q. 5. quæ etiã hodie in locis religiosis seruandã esse censet Iustiniani decisionẽ.

Postremò illud est obseruandũ lege regia. septima. titul. 12. lib. 6. ordinat. statutum esse quod thesauri quocunque in loco inuenti fuerint regi adquirantur, data quinta eorum parte ipsi inuentori. Et li
4 cet in vulgatis codicibus quartæ partis fiat mentio in antiquis tamen exemplaribus manu scriptis, quinta tantum pars inuenienti defertur. Sed etsi ea cõstitutio, vt quidam opinantur, possit iuxta veterem partitarum legem intelligi, sitq; ita intelligenda, vt non de omnibus thesauris quocunq; locorum inuentis: sed de ijs tantũ, quæ iure alioquin ad regem pertinent, ac ipsi cedenda sit, tamen ferè totius orbis consuetudine inductum est, quod Thesaurus ad reges, & ad fiscũ pertineat: quod præter alios testantur Palud. in. 4. senten. dist. 15. quæst. 3. art. 5. & Floren. 2. part. tit. 1. cap. 15. §. 2. Hanc tamen consuetudinem damnat Sylues. verb. inuẽtum. §. 6. dicens eam esse contra naturalem æquitatem, quæ dictat, ea, quæ in nullius bonis sunt, primo occupantis fieri. vnde asseuerat, hanc consuetudinem, legesq; humanas illi similes in animæ iudicio nõ obligare. Sed eius sententia falsa est: nam & præter alia, profectò si hæc cõsuetudo in cõscientiæ iudicio nõ ligat, nec in exteriori ligabit: siquidem eadem ratio, quæ eam iniquam esse probat in foro animæ, dictat itidem iniustã esse in foro exteriori. Sed consuetudinem

tudinẽ istam probandam esse, iustèq; induci posse censet Caietan. in. d. q. 66. art. 5. Palu. itẽ & Floren. eiusdẽ opinionis esse videntur, dũ eam referunt, minimè improbantes. Ratio autẽ, qua eam iniquam esse opinatur Sylues ter, sufficiens nõ est. etenim ratione naturali ea, quæ in nullius bonis sunt, primo occupãtis efficiũtur, vt satis cõstat nõ tamen ex hoc tollitur potestas principibus, quibus administratio reipublicæ commissa est, quin possint ea, quæ in nullius bonis sunt, alicuius priuato dominio applicare, post quam applicationem qui ea occupauerit, non occupat quæ nullius sunt, sed quæ iure humano dominũ habent: quod Conrad. tradit in tract. de contractib. par. 1. q. 8. &. 9. ac potissimè. 10. qua ratione thesaurus priusquam inueniatur, poterit per leges humanas alicui applicari, vel insolidum, vel quo ad partẽ: sicq; applicatus dari debet his, quibus lex humana iussit, & statuit dandum esse. Præterea cõtra Sylues tr. vrget ratio satis firma. Nam si ratione naturali thesaurus fit primo occupantis, quia in nullius bonis est, & pro derelicto habetur: eademque ratione censuit Sylues t. iniquam esse legem, quæ Thesaurum ad fiscũ pertinere statuerit in totum: eodẽ profectò iure deducitur, iniquam esse legem, quæ Thesaurum inuẽtum in fundo alieno, pro parte dimidia statuit ad agri dominum pertinere: non ad inuentorem. Cũ dominus fundi non habeat ius aliquod ad ipsum Thesaurum, nec ad eius partem: siquidem is in nullius bonis sit, & ideo primò occupantis fiat, & tamen nemo vnquã damnauit leges, quæ sanxere dimidiam Thesauri partem dãdam esse domino agri, imo eas probauerunt, & vti iustas admiserunt Diuus Thomas dict. quæstione septuagesimasexta. articul. quinto. cæterique Theologi, qui hac de re hactenus tractauere. lege vero naturali nulla Thesauri pars domino fundi debetur: non magis quã si quis rem propriam in agro alieno derelictam dimittat: illa etenim res non pertinebit ad agri dominum, sed ad eum, qui primo illam occupauerit. Quo fit, vt quẽadmodum lex potuit dimidiam Thesauri partem domino fundi addicere, ita etiam possit eandem partem vel totum Thesaurum fisco, vel regi onera reipublicæ sustinenda, soluendum, ac reddendum esse statuere.

Hactenus de vltima relectionis parte. cætera, quæ possent huic tractatui cõuenire, diximus. 3. Variar. resolut. libr. dum de contractibus vsurarijs tractauimus: & de rebus adquisitis per vsucapionem trademus, deo duce, in regul. possessor malę fidei. cuius relectionem statim in publicum emittemus.

Relectionis Finis.

SALMANTICAE,
In ædibus Dominici à Portonarijs, Sacræ Catholicæ Maiestatis,
Typógraphi.
1570